

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

Megjelenik kéthavonta

5. (115.) évfolyam, 2. szám
Megjelent: 2010. április

Felelős kiadó:
dr. Bendzsel Miklós

Felelős szerkesztő:
Bana Zsuzsanna

Tervezőszerkesztő:
Plette Péter

Szerkesztőség:
Magyar Szabadalmi Hivatal
1054 Budapest, Garibaldi u. 2., Telefon: 474 5554
Levélcím: Pf. 552, 1370, e-mail: iszjsz@hpo.hu
www.mszh.hu

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletága,
1008 Budapest, Orczy tér 1.
Előfizethető valamennyi postán, kézbesítőknél,
e-mailen (hirlapelofizetes@posta.hu), faxon: 303 3440.
További információ: 06 (80) 444 444

Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk a 06 (80) 444 444 zöldszámon.

Egyes szám ára: 1680 Ft
Egy évre: 10 080 Ft

MSZH – Nyomda – 2010.002/2

Felelős vezető:
Dürr János

HU ISSN
1587–5563

Szerkesztőbizottság:

dr. Bendzsel Miklós elnök

*Bana Zsuzsanna, Dürr János, dr. Ficsor Mihály, dr. Gonda Imre,
dr. Kiss Zoltán, Kürtös József, Posteinerné Toldi Márta,
dr. Tószegi Zsuzsanna, Ujvári János*

5. (115.) ÉVFOLYAM 2. SZÁM

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

IPARJOGVÉDELMI
ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

5. (115.) ÉVFOLYAM 2. SZÁM

2010. április

Kacsuk Zsófia

**Az igénypontok szerepe a szabadalmi jogban – II. rész. Bővítő értelmű módosítások
elbírálása az európai és a magyar szabadalmi rendszerben**

Lovas Lilla Júlia

**A szoftver jogi oltalma: a számítógépi programalkotások
szabadalmaztathatósága összehasonlító jogi
megközelítésben – I. rész**

Mezei Péter – Németh László

Mozgásban a fájlmegosztók – negyedik generációs fájlcsere a láthatáron?

Dr. Vida Sándor

**Jó hírű közösségi védjegy használatának territorialitása –
az Európai Bíróság ítélete a Pago-ügyben**

Siklós Kata

Védjegyjogszerzés 100 évvel ezelőtt

MAGYAR SZABADALMI HIVATAL

TARTALOM

<i>Kacsuk Zsófia</i>	Az igénypontok szerepe a szabadalmi jogban – II. rész. Bővítő értelmű módosítások elbírálása az európai és a magyar szabadalmi rendszerben	5
<i>Lovas Lilla Júlia</i>	A szoftver jogi oltalma: a számítógépi programalkotások szabadalmaztathatósága összehasonlító jogi megközelítésben – I. rész	16
<i>Mezei Péter – Németh László</i>	Mozgásban a fájlmegosztók – negyedik generációs fájlcsere és a láthatáron?	51
<i>Dr. Vida Sándor</i>	Jó hírű közösségi védjegy használatának territorialitása – az Európai Bíróság ítélete a Pago-ügyben	83
<i>Siklós Kata</i>	Védjegyjogszerzés 100 évvel ezelőtt	98
<i>Dr. Palágyi Tivadar</i>	Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről	108
Válogatás az Iparjogvédelmi Szakértői Testület szakvéleményeiből		133
Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből		159
Könyv- és folyóiratszemle		196
Summaries		210

A folyóiratban megjelenő tanulmányok a szerzők véleményét tükrözik, amely nem feltétlenül azonos a szerkesztőbizottság álláspontjával.

CONTENTS

<i>Zsófia Kacsuk</i>	The role of claims in patent law – part II. Judgement of modifications enlarging the scope of claims in the European and Hungarian patent system	5
<i>Lilla Júlia Lovas</i>	Legal protection of softwares: the patentability of computer programmes from the point of view of comparative law – part I	16
<i>Péter Mezei – László Németh</i>	File sharers in motion – fourth generation of file sharing on the horizon?	51
<i>Dr Sándor Vida</i>	Territorial scope of well-known Community trade marks – ECJ's judgment in the PAGO case	83
<i>Kata Siklós</i>	Obtaining trade mark protection 100 years ago	98
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	News in the field of industrial property protection abroad	108
Selection from the expert opinions of the Body of Experts on Industrial Property		133
Selection of advisory opinions of the Body of Experts on Copyright		159
Review of books and periodicals		196
Summaries		210

AZ IGÉNYPONTOK SZEREPE A SZABADALMI JOGBAN – II. RÉSZ BŐVÍTŐ ÉRTELMI MÓDOSÍTÁSOK ELBÍRÁLÁSA AZ EURÓPAI ÉS A MAGYAR SZABADALMI RENDSZERBEN

A tanulmányban a magyar és az európai szabadalmi bejelentések, illetve szabadalmak bővítő értelmű módosításának tilalmával és ennek az igénypontok vizsgálatához kapcsolódó vetületével foglalkozunk. Ennek keretében részletesen tárgyaljuk az Európai Szabadalmi Egyezményhez kötődő európai szabályozást, illetve a kialakult joggyakorlatot, majd ennek fényében valamivel rövidebben kitérünk a magyar szabadalomjogi szabályozásra, illetve joggyakorlatra is. Az Európai Szabadalmi Hivatal joggyakorlatán belül külön figyelmet szentelünk a disclaimereknek, vagyis a szabadalmi igénypontba beiktatott utólagos kizáró szakaszoknak, amelyek bár bővítő értelmű módosítást jelentenek, alkalmazásuk mégis kivételes szabályozás alá esik.

A bővítő értelmű módosítás

1. Bővítő értelmű módosítás az európai szabadalmi rendszerben

Az európai szabadalmi bejelentések, illetve szabadalmak bővítő értelmű módosításának tilalmát az 1973. október 5-i Müncheneri Egyezmény (Európai Szabadalmi Egyezmény – ESZE⁸) 123. cikkének (2) bekezdése mondja ki:

ESZE 123. cikk – Módosítás

(2) Az európai szabadalmi bejelentés v. európai szabadalom nem módosítható úgy, hogy az európai szabadalom tárgya bővebb legyen a bejelentésnek az elismert bejelentési napon benyújtott tartalmánál.

A fenti bekezdés értelmében sem az európai szabadalmi bejelentés tárgya nem bővíthető a bejelentési eljárás során, sem a megadott európai szabadalom tárgya nem bővíthető a megadást követően, tehát egy európai felszólalási eljárás, egy nemzeti megsemmisítési eljárás vagy egy központi korlátozási eljárás során. Ugyanakkor az ESZE nem definiálja, hogy mit ért pontosan a szabadalmi bejelentés vagy a szabadalom tárgyán, és mit ért ennek bővítése alatt.

Az Európai Szabadalmi Hivatal Fellebbezési Tanácsainak és Kibővített Fellebbezési Tanácsának precedensjoga az ESZE 123. cikk (2) bekezdését egyrészt interpretálta, másrészt megadta azokat a kritériumokat, amelyek mellett a módosítás nem tekintendő bővítő értelműnek.

⁸ Az Európai Szabadalmi Egyezménynek itt a 2007. december 13-tól hatályos szövegét vesszük alapul, amelyre röviden, ESZE-ként hivatkozunk.

A T194/84 döntés szerint bővítő értelmű a módosítás, ha eredményeként a szakember olyan új információhoz jut, amely nem volt közvetlenül és egyértelműen levezethető az eredeti tartalomból, figyelembe véve a szakember számára implicit módon benne foglalt tartalmat is (ún. *disclosure test*).

A fenti döntés egyben arra is választ ad, hogy mi a szabadalmi bejelentés, illetve a szabadalom tárgya: azon explicit és implicit információtartalom összessége, ami a bejelentés/szabadalom egészében foglaltatik. (Megjegyezzük, hogy az implicit információtartalmat az ESZH – legalábbis az első fokon eljáró elbírálók – igen szűken értelmezik.) Világos tehát, hogy mind a leírás, mind az igénypontok, mind a rajzok módosítása eredményezheti a szabadalmi bejelentés, illetve a szabadalom tárgyának bővülését. A kivonat ebből a szempontból irreleváns, mivel az az ESZE 85. cikke szerint kizárólag a műszaki tájékoztatás céljára szolgál.

A bővítő értelmű módosítások tilalma két okból is indokolt. Egyrészt a bejelentési naphoz képest új információk bevitelével a feltaláló vagy jogutódja tágíthatná oltalmi igényét, ami monopoljogról lévén szó, és mivel a szabadalom megadásával az oltalom a bejelentési napra visszaható hatállyal keletkezik – harmadik személyekre nézve sérelmes lenne. Másrészt nem engedhető meg, hogy valaki a bejelentés benyújtásakor hiányos kitanítást utólag orvosolhassa, mivel ez arra ösztönözné a feltalálókat, hogy már az ötlet stádiumában (tehát még a találmány megvalósítási módjának pontos kidolgozását megelőzően) nyújtsanak be szabadalmi bejelentést, mintegy fenntartva maguk számára a jogot az ötlet pontos kidolgozásához.

A második indok szempontjából nyilvánvalóan nem elég pusztán az igénypontok bővítő értelmű módosítását tiltani, de már az első indok alapján sem, mivel az oltalom terjedelmét nem kizárólag az igénypontok határozzák meg.

ESZE 69. cikk – A szabadalmi oltalom terjedelme

(1) Az európai szabadalom, illetve az európai szabadalmi bejelentés alapján fennálló oltalom terjedelmét az igénypontok határozzák meg. Az igénypontokat azonban a leírás és a rajzok alapján kell értelmezni.

Vagyis a leírás és a rajzok bővítő értelmű módosításával elképzelhető, hogy közvetett módon az oltalom terjedelme is megnő.

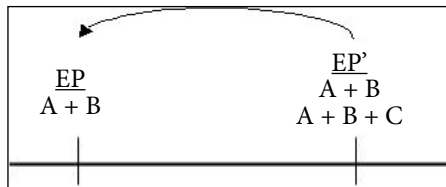
2. A tartalmi módosítások típusai

Lássuk röviden, hogy a találmány szempontjából milyen tartalmi módosítások lehetségesek.

2.1. Hozzáadás – új jellemző

Legyen egy EP európai szabadalmi bejelentés tárgya A+B (A és B jellemzőkkel meghatározott találmány, függetlenül attól, hogy igényponti szinten megjelent-e). Az EP' szabadalmi

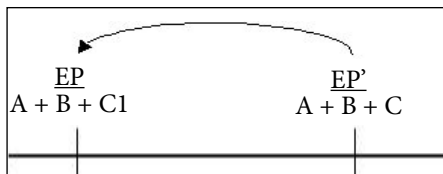
bejelentést (vagy szabadalmat) úgy módosítják, hogy tartalmazzon még egy A+B+C alakú találmányt is, amely az eredeti, EP bejelentéshez képest egy új kiviteli alaknak felel meg.

Mivel az új kiviteli alak C jellemzője nem volt megismerhető az eredeti, EP bejelentésből, ezért a T194/84 döntés értelmében bővítő értelmű módosításnak számít – tehát nem engedhető meg az ESZE 123. cikk (2) bekezdése értelmében.

2.2. Csere – jellemző általánosítása

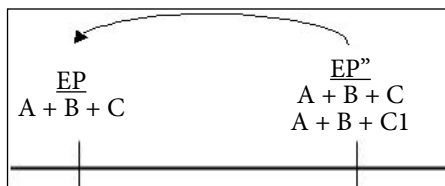
Legyen az EP bejelentésben feltárt találmány A+B+C1, az EP' bejelentés (illetve szabadalom) pedig vonatkozzon A+B+C találmányra (ahol C általánosítása C1-nek, például C1=réz és C=fém).

A T194/84 döntés értelmében ismét bővítő értelmű módosítással állunk szemben, hiszen az általánosabb C jellemző nyilván olyan többletinformáció, amely az eredeti bejelentésből nem volt kiolvasható (kivételes esetben azonban elképzelhető, hogy az implicit tartalomba bele lehetett érteni).

2.3. Csere – jellemző specifikálása

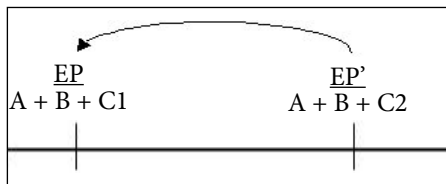
Legyen most az EP' bejelentésnek (illetve szabadalomnak) az EP bejelentéshez képest egy új aligénypontja, amely A+B+(C=C1) alakú (vagyis aligénypont, azzal jellemezve, hogy a C jellemző C1; például C=fém és C1=réz).

Ilyen esetben a speciális C1 jellemző egy szűkítés, illetve specifikálás a bővebb értelmű C jellemzőhöz képest, tehát elvileg implicit módon a C1 jellemző is szerepelt az EP bejelentésben. Az ESZH Módszertani útmutatója szerint azonban a „speciális” újnak számít az „általánoshoz” képest (GL⁹ C-IV, 9.5), tehát a „réz” olyan új jellemző, amelyet az eredeti EP bejelentés nem tárt fel, és ezért az ilyen aligénypont (vagy akárcsak új kiviteli példa) a T194/84 döntés értelmében bővítő értelmű módosítás.

2.4. Csere – jellemző helyettesítése új jellemzővel

Új jellemző alatt itt olyan jellemzőt értünk, amely a lecserélt jellemzőnek se nem általánosítása, se nem specifikálása (konkretizálása) – az új jellemző egész egyszerűen *más*, mint a korábbi. Legyen például az EP bejelentés tárgya $A+B+(C1=réz)$, míg a módosított EP' bejelentés, illetve szabadalom vonatkozzon $A+B+(C2=vas)$ találmányra.

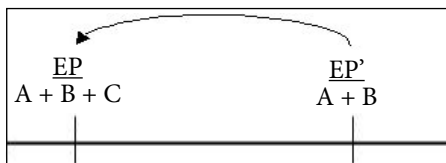

Ez esetben, mivel a $C2=vas$ jellemzőt tartalmazó kiviteli alak nem volt tárgya az EP bejelentésnek, ezért a T194/84 döntés értelmében az $A+B+C2$ találmány utólagos bevétele bővítő értelmű módosításnak számít.

Megjegyezzük, hogy egy jellemző helyettesítése új jellemzővel mindig felfogható két egymást követő módosításként: egy meglévő jellemző elhagyásaként és egy új jellemző hozzáadásaként.

2.5. Jellemző elhagyása

Utoljára tekintsük azt az esetet, amikor az EP tárgya $A+B+C$, az EP' bejelentésben (illetve szabadalomban) azonban $A+B$ találmányra igényelnek oltalmat.

⁹ Guidelines for Examination in the European Patent Office - röviden: GL (az ESZH Módszertani útmutatója).

Az ESZH kialakult joggyakorlatában az ESZE 123. cikk (2) bekezdése szerinti bővítő értelmű módosításnak számít az is, ha egy, az eredeti bejelentés minden kiviteli alakjánál szükséges jellemzőként bemutatott jellemzőt elhagyunk (T331/87, GL C-VI, 5.3.10). Egy igénypont oltalmi köre annál tágabb, minél kevesebb jellemzőt kötünk ki benne (beleértve mind a tárgyi kör, mind a jellemző rész jellemzőit), egy jellemző elhagyásával tehát az oltalmi kör tágulna – ami hasonlóan az előző pontokban látott bővítő értelmű módosításokhoz – az eredeti oltalmi igényen való túlterjeszkedést eredményezné.

A megadásra irányuló eljárás során a T331/87 döntés rögzítette azokat a szigorú feltételeket, amelyek teljesülése esetén kivételesen lehetőség van egy igényponti jellemző cseréjére vagy elhagyására (GL C-VI, 5.3.10).

„Egy igényponti jellemző cseréje vagy elhagyása abban az esetben nem ütközik az ESZE 123(2) cikkének tilalmával (bővítő értelmű módosítások tilalma szabadalmi bejelentés esetén), ha a szakember közvetlenül és egyértelműen felismerné, hogy:

- (i) a leírás a jellemzőt nem mint szükséges jellemzőt ismerteti;*
- (ii) a jellemző mint olyan nem elengedhetetlen a találmány működése szempontjából a megoldandó műszaki probléma fényében;*
- (iii) a jellemző cseréje vagy elhagyása nem igényli más jellemzők komolyabb módosítását a változások kompenzálása végett.”*

A T331/87 döntés fényében tehát akkor beszélünk a fenti példában bővítő értelmű módosításról, ha az elhagyott C jellemző az eredeti EP bejelentés alapján a találmány szempontjából elengedhetetlennek tűnhetett; ezzel szemben a módosítás megengedhető, ha az eredeti EP bejelentésből egyértelmű, hogy a C jellemző opcionális. Azonban az ilyen, nem bővítő értelmű módosítás is csak a bejelentési eljárás során engedhető meg, hiszen az oltalmi kör a megadást követően – egy európai felszólalási, nemzeti megsemmisítési, illetve központi korlátozási eljárás keretében – már egyáltalán nem tágítható:

ESZE 123. cikk (3) *Az európai szabadalom igénypontjai nem módosíthatók úgy, hogy az oltalmat ezáltal kiterjesszék.*

3. Különleges elbírálás alá eső módosítások

3.1. Hibák utólagos korrigálása

Az európai szabadalmi bejelentés anyagában található hibák utólagos javítása általában megengedett:

ESZE VSZ 88. szabály – Az Európai Szabadalmi Hivatalhoz benyújtott iratokban előforduló hibák kijavítása

Az Európai Szabadalmi Hivatalhoz benyújtott iratokban előforduló nyelvi és helyesírási hibák, valamint elírások kérelemre kijavíthatók. Ha azonban a kijavításra irányuló kérelem a leírásra, az igénypontokra vagy a rajzokra vonatkozik, a kijavításnak oly módon kell egyértel-

műnek lennie, hogy azonnal nyilvánvaló legyen, hogy a szándék nem másra, mint a javasolt kijavításra irányult.

A fenti szabály a leírás, az igénypontok és rajzok dokumentumain túlmenően egyéb bejelentési iratok javítását is megengedi – itt tipikusan a bejelentési kérelem (*request*) irataiban szereplő elírásokra kell gondolni, amelyek többnyire minden akadály nélkül javíthatók. Ezzel szemben a leírás, az igénypontok és a rajzok hibáinak kijavítása sokkal szigorúbb feltételekhez kötött az ESZE Végrehajtási szabályzatának 88. szabálya szerint, amelyet a G3/89 döntés fejtett ki részletesen. A Kibővített Fellebbezési Tanács döntése értelmében a javítás csak abban az esetben nem számít bővítő értelmű módosításnak, ha a hiba a szakember által egyértelműen megállapítható a bejelentés anyagai (leírás, igénypontok és rajzok) és általános szakismeretei (*common general knowledge*) alapján. Nem elég azonban, hogy a szakember képes legyen észlelni a hibát, további feltétel, hogy a szükséges javítást is minden kétséget kizáróan egyértelműen felismerhesse (pl. számítási hibák javítása). A javítás megengedhetőségének vizsgálatakor a fiktív szakember csak az elismert bejelentési napon benyújtott leírásra, igénypontokra és rajzokra támaszkodhat, illetve általános szakismereteire, tehát sem a kivonatra, sem az elsőbbségi iratra – még abban az esetben sem, ha azt az európai szabadalmi bejelentéssel együtt nyújtották be.

3.2. Disclaimerek

A disclaimer az igénypontba beépített kizáró szakasz, amely többnyire olyan ismert megoldást hivatott kizárni az oltalomból, amely egyébként beleesne egy általánosabb megoldási csoportot magában foglaló igénypont oltalmi körébe. Például egy speciális fém (pl. rezet) alkalmazó ismert megoldáshoz képest valaki felismeri, hogy a rezet nem annak egyedi tulajdonságai teszik alkalmassá az adott funkció betöltésére, hanem jó elektromos vezető-képessége, így a megoldás kiterjeszthető tetszőleges fémre. Az oltalmat tetszőleges fémre igényelve a rezet tartalmazó ismert megoldás is beleesne az oltalmi körbe, ami nyilván nem felel meg az újdonság kritériumának, ezért azt ki kell zárni az összes lehetséges fém közül. Erre szolgál a disclaimer: „fém, amely nem réz”.

Az igénypontban a negatív jellemzés általában nem kívánatos, azonban lehetnek olyan esetek, mint a fenti példában, amikor pozitív jellemzőkkel nem írható körül a „fém, amely nem réz” anyagokat magában foglaló halmaz (ezen nyilván csak formálisan segít a „réztől különböző fém” megfogalmazás). Ilyenkor a disclaimerek használata megengedhető. Azonban ha a disclaimer szükségessége csak a bejelentést követően merül fel, például az újdonságvizsgálat során feltárt speciális megoldás fényében, amelytől el kell határolni a találmányt, akkor problémát jelenthet, ha a disclaimert explicit módon nem támasztja alá a leírás. Ilyen esetekben a disclaimer utólagos beiktatása szigorú feltételekhez kötött az európai joggyakorlatban.

A Kibővített Fellebbezési Tanács G1/03 és G2/03 döntése értelmében a disclaimer utólagos bevitele csak kivételesen és csak a következő esetekben megengedhető:

- (i) A teljes kiterjesztésű technika állásától való elhatárolás érdekében (a tanács itt figyelembe vette a teljes kiterjesztésű technika állásának eredeti célját, amely kizárólag a kettős szabadalmazás megakadályozása, így a teljes kiterjesztésű technika állása csak az átfedő találmány szabadalmazhatóságát zárhatja ki, a későbbi bejelentés új megoldásait nem érintheti – az átfedő részt viszont csak disclaimerrel lehet kizárni).
- (ii) Véletlen feltárásnak minősülő technika állásától való elhatárolás érdekében (tehát ha a korábbi speciális megoldás olyan távolinak számít, hogy azt a szakember semmiképp nem vette volna figyelembe).
- (iii) Szabadalmazható találmányok közül kizárt megoldásoktól való elhatárolás céljából [például „nem emberi” jelző beiktatása, hogy kizárják a közrendbe vagy közérkölsbe ütköző megoldásokat az ESZE 53. cikk (a) bekezdésének megfelelően].

Viszont a fenti döntések értelmében (lásd még GL C-VI, 5.3.11) kifejezetten az ESZE 123. cikk (2) bekezdésébe ütköző, bővítő értelmű módosításnak számít az olyan disclaimer, amely

- nem működő kiviteli alakot zár ki;
- hiányos kitanítást orvosol;
- releváns műszaki hatása van;
- a feltalálói tevékenység megítélésében releváns;
- alkalmas valamely, a nyilvános technika állásától való elhatárolásra.

Ezek közül az első kettő tilalom oka világos. A nem működő kiviteli alak léte és a hiányos kitanítás azt jelenti, hogy a találmány nem volt a bejelentési napon megvalósítható.

Releváns műszaki hatással bír, illetve a feltalálói tevékenység megítélésében releváns disclaimer alatt olyan értendő, amely az újdonság helyreállítása mellett egyben a műszaki kitanításhoz is hozzátesz – hiszen minden ilyen érdemi kiegészítés az ESZE 123. cikkének (2) bekezdésébe ütköző bővítő értelmű módosításnak számít.

Az utolsó eset a nyilvános technika állásától való elhatárolás, amit nem mindig tiltott az ESZH. A Fellebbezési Tanács T4/80 és T433/86 döntése még nem gördített akadályt az utólagos disclaimer útjába. A T4/80 döntés szerint megengedhető az igénypontban az utólagos kizáró szakasz, amennyiben a kizárt tárgy után fennmaradó oltalmi kör nem adható meg tömörebben és világosabban pozitív jellemzőkkel. (Például „fém, amely nem réz” tárgya csak úgy lenne megadható pozitív jellemzőkkel, ha felsoroljuk az összes olyan fém, amely nem réz. Ehhez hasonlóan egy általános, ún. Markush-formulával megadott vegyületcsoport több tucat, de akár több millió vegyületet is megában foglalhat anélkül, hogy azokat egyesével megneveznék.)

A T433/86 döntés explicit is megfogalmazta, hogy a technika állásától való elhatárolás céljából a technika állását képező körülhatárolt tárgy még abban az esetben is kizárható, ha a kizárást az eredeti bejelentés tartalma nem alapozza meg. Ez a messzemenően beje-

lentőbarát politika hamar megváltozott, és sorra születtek az utólagos disclaimerok alkalmazhatóságának korlátozásai. A T170/87 döntés már tiltotta az új műszaki információval bíró utólagos disclaimert, a T526/92 döntés lényegében ugyanezt mondta ki olyan kizáró szakaszokra, amelyek eredményeként egy új paramétertartomány kerül be az igénypontba. A T323/97 döntés már szöges ellentétben állt a T433/86 döntéssel, kinyilvánítva, hogy az utólagos disclaimer módosításnak minősül, így az ESZE 123. cikk (2) bekezdése értelmében a disclaimernek is kell, hogy legyen alapja az eredeti bejelentésben. Ez utóbbi döntés legkritikusabb pontja, hogy a találmány szempontjából műszaki relevanciával nem bíró igényponti jellemzők tekintetében is szembefordult a korábbi joggyakorlattal, amely a Kibővített Fellebbezési Tanács G1/93 döntése nyomán az ilyen, műszaki jellegű hozzájárulást nem nyújtó utólagos kizáró szakaszokkal szemben megengedő volt. A T323/97 döntést az eljáró Fellebbezési Tanács a Kibővített Fellebbezési Tanács G2/98 döntésére alapította, amely az elsőbbség kérdésében szerepet játszó „azonos találmány” kritériumánál kifejezetten nem engedte meg a találmány műszaki és nem műszaki jellemzői közti különbségtételt. Ezt a Fellebbezési Tanács úgy értékelte, mint a korábbi joggyakorlatot felülíró döntést, amely a disclaimerok megengedhetőségének vizsgálatánál is alkalmazandó.

Végül a Kibővített Fellebbezési Tanács tett pontot a hosszú évekig húzóódó jogértelmezési viták végére a fentebb ismertetett és az ESZH Módszertani útmutatójában is összefoglalt G1/03, illetve G2/03 döntéssel, amelyek végképp szakítottak a kezdeti liberális gyakorlattal, és szigorú különbséget tettek a nyilvános technika állásától és a teljes kiterjesztésű technika állásától való elhatároláshoz szükséges disclaimerok között, kizárólag az utóbbiakat engedélyezve. Tehát a G1/03, illetve a G2/03 döntés még abban az esetben sem engedi meg a kizáró szakasz utólagos beiktatását az igénypontba, ha ez pusztán igénypont-technikai kizárás (pl. a „fém, amely nem réz” esetében), amely szigorúan csak a technika állásától való elhatárolást szolgálja, és nem tesz hozzá a műszaki kitanításhoz. Épp ellenkezőleg, az utólagos disclaimerok beiktatása kizárólag a fenti három esetben megengedhető (tehát teljes kiterjesztésű technika állásától, véletlen feltárástól vagy szabadalmi oltalomból kizárt találmányoktól való elhatároláshoz), feltéve, hogy a disclaimer nem megy túl a neki szánt korlátozó funkción, különösen nem tesz hozzá a műszaki kitanításhoz.

A Kibővített Fellebbezési Tanács annak ellenére hozta ezt a szigorú döntést, hogy számos szakmai szervezettől (epi, FICPI, CIPA, CIA, BIA), valamint az ipar és a privát képviselési szféra számos képviselőjétől érkezett szakmai álláspont a bejelentőbarát politika folytatása mellett.

3.3. A leírás egyéb módosításai

A módszertani útmutató a leírás további megengedhető (nem bővítő értelmű) módosításait is megadja (GL C-VI, 5.3). Ezek szerint nem kifogásolható a technika állására vonatkozó további szükséges információk utólagos megadása, ami gyakran az ESZH elbírálójának fel-

hívására történik. Általában megengedett a homályos megfogalmazás tisztázása, valamely következtetlenség kiküszöbölése. Utólag is megadhatók a szakember által amúgy is kikövetkeztethető műszaki hatások. Nem megengedhetők viszont a sematikus ábráról leolvasott információk (pl. méretarányok), továbbá szöveg hozzáadása, változtatása vagy elhagyása, ha az új információtartalmat eredményez. Különösen nem vezethetők le az eredeti bejelentés tartalmából az új példák és az új műszaki hatások, illetve előnyök – így ezek utólagos beszúrása bővítő értelmű módosításnak számít.

4. Bővítő értelmű módosítás a magyar szabadalmi rendszerben

A bővítő értelmű módosításokat a magyarországi 1995. évi XXXIII. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról (továbbiakban: Szt.) is tiltja.

Szt. 72. § (1) *A szabadalmi bejelentés új tartalom bevitelével nem változtatható meg úgy, hogy tárgya bővebb legyen annál, amit a bejelentés napján benyújtott bejelentésben feltártak.*

(2) *A bejelentő – az (1) bekezdésben megszabott keretek között – a szabadalom megadása kérdésében hozott döntés jogerőre emelkedéséig módosíthatja a szabadalmi leírást, az igénypontot és a rajzot.*

A jelenlegi szabályozás áttekintése előtt érdemes rövid történeti kitekintést tenni az 1969. évi II. tv. (RSzt.) rendelkezéseit illetően. Az RSzt. ismerte az ún. módosítási elsőbbséget.

RSzt. 43. § (1) *Az elsőbbséget megalapító elsőbbségi nap:*

a) általában az a nap, amelyen a szabadalmi bejelentés (bejelentési elsőbbség), illetőleg az oltalmi igénynek a bejelentésben ismertetett megoldáson túlterjedő módosítása (módosítási elsőbbség) az Országos Találmányi Hivatalhoz beérkezett.

Azonban az RSzt., illetve annak Végrehajtási rendelete (Vr.) az oltalmi igényt, illetve magát a szabadalmazhatóság feltételét a kettős szabadalmazást kiküszöbölő igényrontás szövegéből nézte.

RSzt. 6. § (3) *A találmány nem részesülhet szabadalmi oltalomban, ha*

c) tárgya korábbi elsőbbségű szabadalom vagy használati mintaoltalom tárgyával egyezik: amennyiben az egyezés részleges, a szabadalmat csak megfelelő korlátozással lehet megadni.

Vr. 3. § (2) *Korábbi elsőbbségű szabadalmon és használati mintaoltalmon [Szt. 6. § (3) bek. c) pont] belföldön adott szabadalmat és használati mintaoltalmat kell érteni, a teljes vagy részleges egyezést az igénypontok egybevetése alapján kell megállapítani.*

A két rendelkezés együtteséből következik, hogy a találmány tárgya alatt elsősorban az igénypontokban megfogalmazódott oltalmi igényt kellett érteni. Ez, illetve a módosítási elsőbbség intézménye révén a bővítő értelmű módosítások megengedése a mai napig érződik mind az MSZH, mind egyes képviselők gyakorlatán. A leírásba új példák, illetve kiegészítő információk bevitelére továbbra is gyakorlatban maradt, különösen a vegyészeti tárgyú bejelentések területén, annak ellenére, hogy az MSZH-nak az 1995-ös Szt.-hez kapcsolódó, „A

szabadalmi ügyintézés módszertani útmutatója” c. kiadványa (a továbbiakban Módszertani útmutató) egy az egyben átvette a fent tárgyalt T194/84 döntés nyomán kialakult európai joggyakorlatot.

„Annak eldöntésére, hogy a módosítás mikor lépi túl az eredeti bejelentésben feltárt találmány tárgyát, azt kell megfontolni, hogy az új tartalom bevitelével – ami nem csak hozzáadás, de törlés útján is történhet – az adott területen jártas szakember jutott-e olyan információhoz, amely nem volt levezethető közvetlenül és egyértelműen az eredetileg benyújtott bejelentésből.”

Az MSZH Módszertani útmutatója – az ESZH Módszertani útmutatójához hasonlóan – egyben azt a kört is felsorolja, amely nem minősül bővítő értelmű módosításnak. Ilyen megengedhető módosítás a nyelvi, helyesírási, számolási hibák korrigálása, a leírás belső ellentmondásainak kiküszöbölése, valamint a leírás, a rajzok és az igénypontok közötti következetlenségek kiküszöbölése (pl. hivatkozási jelek elírásának, kifejejtésének javítása). Szintén az ESZH Módszertani útmutatójával összhangban nem eredményez bővítő értelmű módosítást az olyan új tartalom bevitel, amely a technika állásáról szolgáltat további információt, vagy nyilvánvaló műszaki hatást magyaráz. Ezzel szemben bővítő értelmű módosításnak minősül a szöveg megváltoztatása, kihagyása vagy új szöveg hozzáadása, ha abból a szakember új információhoz jutott – idetartozik az általános megfogalmazott jellemzők specifikálása (pl. rugalmas alap helyett spirálrugó), új példák bemutatása, valamint a megoldandó műszaki probléma módosítása (kivéve természetesen, ha az az eredeti bejelentés tartalmából is levezethető).

Azt látjuk tehát, hogy – legalábbis papíron – az MSZH és az ESZH azonos alapelvek mentén ítéli meg a módosításokat, vagyis bővítő értelmű módosítás minden, amivel a szakember új információhoz jutott, különösen szöveg megváltoztatása, kihagyása vagy új szöveg hozzáadása révén, általános jellemzők konkretizálásával, valamint a bejelentés tartalmából nem levezethető példa, műszaki hatás/előny/megoldandó probléma utólagos bemutatása révén.

Konklúziók

A bővítő értelmű módosítások tényleges elbírálása igen komplex feladat. A gyakorlatban előforduló, sokszorosan összetett igénypontok módosításairól adott esetben nagyon nehéz lehet eldönteni, hogy azt az elismert bejelentési napon benyújtott szabadalmi leírás, az igénypontok és a rajzok kellően alátámasztják-e, különösen, ha a módosítás egyes jellemzők cseréjével vagy elhagyásával jár. A leírás szövegében eszközölt módosítások vizsgálata még problematikusabb feladat, hiszen amíg az igénypontoknál többé-kevésbé megadhatjuk az igénypontot felépítő jellemzőket, addig a leírás módosításai tipikusan egy szövegrész átfogalmazását, pontosítását, kifejtését, esetleg a terminológia megváltoztatását jelentik. Ilyen esetekben nagyon nehéz lehet eldönteni, hogy melyik az a pont, ahol a módosítás már túlmegy az eredeti bejelentés információtartalmán, és mi az, ami belefér még például a szakember számára implicit módon benne foglalt tartalomban.

A kérdések eldöntésére az ESZH – feltehetően a szubjektív elbírálásmódot minimalizálendő – a lehető legszigorúbb megközelítést használja, lényegében a szó szerinti tartalmat nézi, és még a szinonimával történő helyettesítést is gyakran kifogásolja, általánosabb terminológia bevezetése pedig szóba sem jöhet. Az európai szabadalmi bejelentések esetében éppen ezért nagyon kell ügyelni, hogy már a bejelentési napon a kitanítás szempontjából kellően részletes, ugyanakkor az igénypontokban kellően általános fogalmakat használjunk. Bár az ESZE 2007. december 13. óta hatályos szabályozása szerint a bejelentési nap elismeréséhez nem szükséges, hogy a bejelentés igénypontokat is tartalmazzon, azonban pusztán a leírás kiviteli példáira a legritkább esetben lehet utólag kellően tág oltalmi kört biztosító igénypontokat felírni.

A G1/03, illetve a G2/03 döntés nyomán kialakult drasztikus szigor a disclaimerek utólagos beiktatásával szemben fokozott óvatosságot igényel a szabadalmi ügyvivők részéről, különösen vegyészeti tárgyú bejelentések esetén. Minél tágabb halmazt ölel fel az oltalmi igény, annál több visszavonulási pontot kell a leírásban, esetleg az aligénypontokban előre elhelyezni (bár ez utóbbi a megemelt igényponti díjak miatt elég költséges vállalkozás lehet). Megoldást jelenthet például a leírásban explicit módon felsorolni egy Markush-formulával megadott általános vegyület minden lehetséges speciális alakját, és kifejezetten megemlíteni, hogy ezek közül tetszőleges kombinációra is vonatkozik az oltalmi igény. Az olyan esetekben, ahol az általános képlet (beleértve az aligénypontokkal definiált általános képleteket is) akár több millió speciális vegyületet ölel fel – mint például az EP 454 436 sz. Olanzapin-szabadalommal szemben ellentartott német DE 25 52 403 sz. szabadalom viszonylag friss németországi megsemmisítése ügyében –, ez az út aligha járható. Ilyen nagyszámú vegyületet igénylő szabadalomnál azonban amúgy is felmerül a megvalósíthatóság és a szükséges kitanítás elégségességének a kérdése.

Az MSZH ezzel szemben a túlzottan is bejelentőbarát politikát látszik követni – feltehetően a korábbi szabadalmi törvényben biztosított módosítási elsőbbség visszafogott továbbéléseként –, és a tapasztalatok szerint gyakran olyan módosítások felett is szemet hunynak az elbírálók, ami egy európai szabadalmi eljárásban minden kétséget kizáróan a bejelentés elutasításához vezetne.

A bővítő értelmű módosítások megítélése nemcsak a bejelentési eljárás, illetve a szabadalommal kapcsolatos kontradiktórius eljárások során korlátozza a jogosult mozgásterét, hanem az ESZH kialakult joggyakorlata szerint az elsőbbség elismerésének a kérdésébe is alapvető módon beleszól. Az említett G1/03, illetve G2/03 döntés egyben azt is kimondta – utalva a korábbi G2/98 döntésre – hogy az elsőbbségi jog megállapításánál ugyanaz a mérce, mint a fent tárgyalt bővítő értelmű módosítások tilalmánál. Vagyis ha a későbbi bejelentés olyan tárgyat tartalmaz, amely a korábbi bejelentéshez képest bővítő értelmű módosításnak minősülne, az ilyen tárgyat nem illeti meg a korábbi bejelentés elsőbbsége. Az elsőbbség kérdése természetesen jóval összetettebb az utóbbi összegzésnél, ezért annak kifejtésére a jelen cikksorozat következő részében fogunk visszatérni.

A SZOFTVER JOGI OLTALMA: A SZÁMÍTÓGÉPI PROGRAMALKOTÁSOK SZABADALMAZTATHATÓSÁGA ÖSSZEHASONLÍTÓ JOGI MEGKÖZELÍTÉSBEN – I. RÉSZ*

A számítógépi programok gazdasági és mindennapi jelentősége az utóbbi évtizedekben hihetetlen mértékben megnőtt. Ez a növekedés egy egyszerű példával szemléltethető: a nyolcvanas években az utazó tájékozódását csak egy jó térkép segíthette, elektronikus helymeghatározó készülékek kizárólag a katonaság, illetve a nemzetbiztonsági szolgálatok számára álltak rendelkezésre. Manapság jelentős kiadás nélkül megengedheti magának az ember, hogy GPS-készüléket vásároljon, ami a beleépített (beleprogramozott) szoftver segítségével nemcsak hogy megmutatja, hanem esetleg el is „mondja” a követendő utat. Akár egy modern mosógépet is hozhatunk példának, ahol egy processzor és az azt irányító szoftver együtt „programozza be” a készüléket, majd ad parancsot a „mechanikus” munka elvégzésére.

Ezek a programok, amelyek nagy befektetéssel és hosszú évek munkájával készülnek el, természetesen igényelnek valamiféle jogi védelmet. Arról soha nem volt vita, hogy ezek a szellemi alkotások törvényi védelmet érdemelnek, csak az a kérdés volt nyitott, hogy ez a védelem relatív jellegű (versenyjogi), esetleg csak kötelmi jogi vagy inkább abszolút szerkezetű ipari jellegű jogvédelem (szabadalmi jog), illetve művészeti-esztétikai jogvédelem legyen (szerzői jog).

A WIPO idevágó állásfoglalása alapján az egész világon a szerzői jogi védelmet vezették be. A kérdés az, hogy emellett más típusú, abszolút szerkezetű védelemnek van-e tere. Az európai jogrendszerek csak a szerzői jogi védelem mellett döntöttek. Az úgynevezett Szoftverirányelv (91/250/EGK a számítógépi programok jogi védelméről) harmonizálta az EU-tagállamok szerzői jogi törvényeit, és a szoftvereket a Berni Uniós Egyezmény¹ értelmében irodalmi művekként ismerte el.

Ezen szerzői jogi irányú kodifikációs folyamatról függetlenül azonban, amióta szoftver létezik, a piac számos szereplője próbálkozik azzal, hogy olyan találmánya számára, amelyeket számítógépi programmal valósított meg, egy másik, „erősebb”, azaz szabadalmi jogi védelmet szerezzen. Ez sokuknak sikerült is, ezt mutatja a számítógéppel megvalósított találmányokkal kapcsolatban megadott szabadalmak száma: körülbelül 30 000 ilyen tárgyú szabadalmat adott meg az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH) az Európai Szabadalmi

* A Magyar Szerzői Jogi Fórum Egyesület által alapított Apáthy-díj 2009-ben nyertes munkája. Az írás szakdolgozatként történő védésére az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Polgári Jogi Tanszékén 2008 novemberében került sor, az idézett jogesetek és szakirodalom ezt tükrözi.

¹ Az irodalmi és művészeti művek védelméről szóló Berni Egyezmény, kihirdette az 1975. évi 4. törvényerejű rendelet.

Egyezmény² (ESZE) 1978-as hatálybalépése óta, és az utóbbi években ezeknek a szabadalmaknak az aránya fokozatosan nő.³

Ennek következményeként két különböző jogvédelem jött létre: tiszta szerzői jogi védelem a szoftver mint irodalmi mű (ez alatt a számítógépi programot és a hozzá tartozó dokumentációt értve) számára, valamint szabadalmi oltalom a számítógéppel megvalósított találmányok számára. Ez utóbbi védelem nem illeti meg a számítógépi programalkotásokat „kizárólag ebben a minőségükben”, mivel ezek az ESZE 52. cikkének 2. bekezdése alapján a szabadalmi védelemből ki vannak zárva. Szabadalmi oltalmat kaptak azonban olyan „találmányok, amelyek megvalósításához számítógépi program és ezáltal számítógép használata szükséges”, ha az egyébként megfelel a szabadalmazható találmány kritériumainak, elsősorban a műszaki jellegnek és a feltalálói lépésnek.⁴

A szabadalmi oltalom azonban csak az ESZH és más európai szabadalmi hivatalok gyakorlatában létezett, konkrét anyagi jogi megalapozottság nélkül. Ennek a helyzetnek a felszámolása érdekében dolgozott ki az Európai Tanács és az Európai Bizottság egy irányelvjavaslatot a számítógéppel megvalósított találmányok szabadalmi oltalmával kapcsolatban. Ennek az irányelvjavaslatnak az volt a célja, hogy status quóként rögzítse az ESZH gyakorlatát, összehangolja a tagállamok meglehetősen eltérő szabályozási rendszerét, és kielégítse a piac legmeghatározóbb szereplőinek igényét egy stabilabb szabályozási környezetre.⁵ Ezt a javaslatot az Európai Parlament az Open Source lobbi kampányának hatására 2005-ben elutasította. Azóta úgy tűnik, hogy az ún. szoftverszabadalom⁶ kérdése nyugvópontonra ért.

Három évvel a kudarcba fulladt kodifikációs kísérlet után azonban kijelenthető, hogy a számítógéppel megvalósított találmányokkal kapcsolatban benyújtott szabadalmi igények száma láthatóan nem csökkent,⁷ és az ESZH gyakorlata sem változott meg. A témában továbbra is bizonytalanság uralkodik, hiszen kodifikált jog hiányában a kérelmező sosem le-

² Magyarországon kihirdette a 2007. évi CXXX. törvény.

³ Csak „1998 és 2005 májusa között az ESZH körülbelül 10 000 számítógéppel megvalósított találmánnyal kapcsolatos szabadalmat adott meg”. In: *Christoph Laub*: Patentfähigkeit von Softwareerfindungen: Rechtliche Standards in Europa und in den USA und deren Bedeutung für den internationalen Anmelder. GRUR, 2006, S.638.

⁴ *Wolfgang Taichert*: Software-Patente und computerimplementierte Erfindungen. Anmerkungen im Zusammenhang mit der Diskussion zur „Software-Richtlinie der EU. Abs. 3.; www.jurpc.de/aufsatz/20052006.htm.

⁵ „Bár a nemzeti szabadalmi hivatalok és az ESZH hasonló jogszabályok alapján adnak meg ilyen szabadalmakat, a szabályok mindenkor alkalmazása a tagállamok bírói és szabadalmi hivatali gyakorlatában egymástól eltér. Mindenekelőtt eltérő az ESZH Jogorvoslati Kamarájának és az egyes tagállamok bíróságainak gyakorlata. Ez ahhoz vezethet, hogy egy számítógéppel megvalósított találmány egy tagállamban védett, egy másikban pedig nem. Ennek pedig közvetlen, negatív hatásai vannak a belső piac helyes működésére.” A Bizottság javaslatának indokolása, p. 2.

⁶ Ezt a fogalmat a szerző félrevezetőnek tartja, a dolgozatban bizonyos kérdések tárgyalásakor azonban mégis használja, eszközkeppen más vélemények és nézőpontok bemutatásához.

⁷ Az ESZH hivatalos oldalán szereplő statisztikák szerint a szabadalmi bejelentések száma arányosan ezen a területen nő leggyorsabban; www.ep.org/topics/issues/computer-implemented-inventions_de.html.

het biztos benne, hogy szabadalmi igényét elfogadják, és az ESZH gyakorlata sem mentes mindig az ellentmondásoktól.

Ezen dolgozat bemutatja a számítógépi programokkal és az általuk megvalósított találmányokkal kapcsolatos európai jogi helyzetet, majd a japán és az amerikai szabályozási struktúra összevetésével megkísérli megválaszolni a kérdést, hogy Európának szüksége van-e egy sokkal piacorientáltabb (szabadalmi jogi) szabályozásra, illetve melyek azok a megoldások, amelyeknek átvétele vagy „európakonform” módosítása és felhasználása kimozdíthatná a helyzetet a jelenlegi holtpontról.

I. FOGALMI ALAPVETÉS: SZÁMÍTÓGÉPI PROGRAM – SZOFTVER – SZÁMÍTÓGÉPPEL MEGVALÓSÍTOTT TALÁLMÁNY

Annak érdekében, hogy megérthessük a szabadalmazhatóság problémáját, először tisztázni kell, hogy mi legyen, vagy mi lehet a szabadalom tárgya. A hétköznapi nyelvhasználat gyakran összekeveri vagy nem használja helyesen a címben megnevezett három fogalmat. Az első kettő közötti különbség nem óriási, a harmadik azonban olyan mértékben különbözik tőlük, hogy elkülönült védelme emiatt indokolt lehet.

1. SZÁMÍTÓGÉPI PROGRAM

A számítógépi program, abban a formában, ahogyan azt a fogyasztó végül felhasználja, egy háromlépcsős folyamat eredménye. Az eredeti „ötlet” algoritmusok sorozata, vagy másképp fogalmazva „egy meghatározott szabályokból álló, szabályozott formula egy eljárás lefolytatása érdekében”.⁸ Az amerikai szerzői jogi törvény definíciója szerint⁹ a számítógépi program kijelentések és utasítások sorozata számítógépen való közvetlen vagy közvetett használat céljára meghatározott eredmény előidézése érdekében.

Amikor ezt az algoritmust (programlogikát) a programozó egyéni alkotótevékenysége során parancsok sorozata útján forráskódba „ülteti át”, egy úgynevezett programnyelvet használ. Ezen nyelvek közül a két legfontosabb kategória az ún. gépi programok, illetve az ún. objektumorientált programok,¹⁰ az utóbbira példa az egyik legnépszerűbb webes programnyelv, a Java.

⁸ Heiko Haase: Die Patentierbarkeit von Computersoftware. Studienreihe: Wirtschaftsrechtliche Forschungsergebnisse, 52. évf., 2003, p. 19.

⁹ American Copyright Act. Section 101.

¹⁰ Klaudia Ohst: Computerprogramm und Datenbank. Europäische Hochschulschriften, Peter Lang Publishing, 2005, p. 7.

A forráskód a „kulcs” a programhoz, ezért a legtöbbször ezt a fejlesztők titokban tartják. Kivételt képeznek az ún. szabad forráskódú szoftverek,¹¹ amelyek az interneten minden programozó számára rendelkezésre állnak, és szabadon továbbfejleszthetők.¹²

Amit azonban a számítógép végül egy adathordozóról „beolvas”, az már nem a forráskód, hanem a tárgykód, ami csak a számítógépen való futtatásra szolgál, így az ember számára olvashatatlan és értelmezhetetlen (hiszen csak nulla és egy számjegyekből áll). Az eljárást, amivel a forráskódot tárgykóddá alakítják, kompilálásnak hívják. Az ellentétes irányú eljárás, az ún. reverse engineering (vagy dekompilálás) azt jelenti, hogy a tárgykódot „visszafejtik”, és újra forráskóddá alakítják, ami ezután a szakember (de csak a szakember) számára olvasható lesz.

2. SZOFTVER¹³

A szoftver fogalma magában foglalja a számítógépi programot, azonban ezen kívül tartalmaz más alkotásokat, írásműveket is, mind például problémaleírást, használati utasítást és az egész úgynevezett programdokumentációt, ami magyarázza az irodalmi műként való besorolást a szerzői jogban.

A szoftverek két nagy csoportra oszthatók: egyrészt az operációs vagy rendszerszoftverek csoportjára, mint pl. a Windows vagy a Linux, illetve az ún. alkalmazások (felhasználói programok) csoportjára, mint pl. a Microsoft Word vagy a Media Player.

3. SZÁMÍTÓGÉPPLEL MEGVALÓSÍTOTT TALÁLMÁNY

Először még egyszer meg kell állapítanunk, hogy ha találmányról beszélünk, akkor az előző két kategória egyike sem jöhet szóba, hiszen az ESZE 52. cikkének 2. bekezdése,¹⁴ amely a

¹¹ www.gnu.org/gnu/initial-announcement.html; az első „nyilatkozat” a szabad szoftverek mibenlétéről és filozófiájáról.

¹² A szabad szoftverek által felvetett szerzői jogi problémákkal kapcsolatban lásd *Gerald Spinder: Rechtsfragen bei Open Source*. O. Schmidt Verlag, 2004.

¹³ Mivel a hatályos magyar szerzői jogi törvény (1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról, a továbbiakban Sztj.) az 1. § (1) c) pontját követően, a szoftverről szóló rendelkezésekben nem tesz különbséget a számítógépi programalkotás és a szoftver között, ezért a dolgozat további részében ezt a szóhasználati megkülönböztetést a szerző sem alkazza.

¹⁴ ESZE 52. cikk

A szabadalmazható találmányok

(1) Európai szabadalmat kell adni minden új, feltalálói tevékenységen alapuló és iparilag alkalmazható találmányra.

(2) Nem minősül az (1) bekezdés szerinti találmánynak különösen:

a) a felfedezés, a tudományos elmélet és a matematikai módszer;

b) az esztétikai alkotás;

c) a szellemi tevékenységre, játékra, üzletvitelre vonatkozó terv, szabály vagy eljárás, valamint a számítógépi program;

d) az információk megjelenítése.

(3) A (2) bekezdésben felsoroltak szabadalmazhatósága csak annyiban kizárt, amennyiben az európai szabadalmi bejelentés vagy az európai szabadalom rájuk kizárólag e minőségükben vonatkozik.

szabadalomból kizárt tárgyakat tartalmazza –, mint pl. felfedezések és tudományos elméletek, matematikai módszerek vagy játékok – a számítógépi programalkotásokat is magában foglalja. Ugyanezen cikk 3. bekezdése azonban kimondja, hogy a 2. bekezdésben foglalt kizárás csak annyiban alkalmazandó, amennyiben a szabadalmi oltalmat az adott tárgyra vagy eljárásra „kizárólag e minőségükben”, az angol eredeti szó szerinti fordításában „mint olyanra” igénylik.¹⁵

Annak értelmezése, hogy mit jelent a „kizárólag e minőségükben” vagy „mint olyan”, az ESZH és a nemzeti szabadalmi hivatalok feladata volt, amelyek munkájukat a nemzeti jogszabályok szerint, de az ESZE-t szem előtt tartva végzik.¹⁶

Az ESZH jogorvoslati tanácsa olyan joggyakorlatot alakított ki, amely szerint olyan találmányok esetében, amelyek céljukat számítógép alkalmazásával és ezáltal egy számítógépi programon keresztül érik el, amelyek tartalmaznak valamilyen műszaki jelleget a probléma megoldásához, és amelyek ezen felül újak és feltalálói tevékenységet mutatnak fel, a szabadalmi védelem nem tagadható meg.

Ezen találmányok mindig egy műszaki problémát és egy olyan műszaki megoldást feltételeznek, „amely a technika állását műszaki jellemzők útján haladja meg”,¹⁷ ezáltal felelve meg az újdonság, a feltalálói tevékenység és az ipari alkalmazhatóság hármas követelményrendszerének.

A tipikus számítógéppel megvalósított találmány esetében olyan eljárásokra (ezen találmányok a legtöbb esetben nem termékek, hanem eljárások, bár ha egy mód van rá, megpróbálják az eljárást alkalmazó gépet vagy annak valamely részét is szabadalmaztatni, de ez csak néhány esetben lehetséges) kell gondolni, mint az adattömörítés (pl. az MP3-eljárás),¹⁸ adatlapok működésének irányításával összefüggő eljárások, képfeldolgozási eljárások, autók meghajtásának vezérlése stb. Vannak azonban olyan, számítógéppel megvalósított találmányok is, amelyek esetében nehéz megállapítani, hogy ezek nem számítógépi programok-e kizárólag ebben a minőségükben.

¹⁵ Érdemes megjegyezni, hogy a kizárt tárgyak között eredetileg csak a tudományos felfedezések szerepeltek, és az egyezményről tárgyaló felek a tárgyalások tizenegyedik órájában vették fel az összes többi tárgyat, attól felve, hogy az egyezményt a későbbi jogalkalmazók túl tágra értelmeznék. A listát pedig egy az egyben a Szabadalmi Együttműködési Szerződésből (PCT, Patent Cooperation Treaty) vették át. Ennek következménye lett egy olyan szöveg, amely helytelenül szűk értelmezésre ad lehetőséget. Lásd *Justin Pila*: Dispute over the Meaning of Intention in Art. 52 (2) EPC – The Patentability of computer-Implemented Inventions in Europe. IIC, 2005, p. 173–179.

¹⁶ Itt meg kell jegyezni, hogy mivel egységes „európai szabadalom” nem létezik, az ESZH által megadott szabadalom megadása után egyes nemzeti szabadalmakra „esik szét”, ami azt jelenti, hogy az egyes bírói, illetve megsemmisítési eljárások a nemzeti szabadalmi hivatalok, illetve bíróságok előtt, nemzeti jog alapján folynak.

¹⁷ *Tauchert*: i. m. (4), 3. bekezdés.

¹⁸ A Thomson Multimedia szabadalmaként 18 országban bejegyzett, l. *Haase*: i. m. (8), p. 7.

Így például egy átfogó tanulmány¹⁹ megállapítása szerint a német szabadalmi hivatal a következő kategóriákban adott meg szabadalmakat a számítógéppel megvalósított találmányok területén: mérési és ellenőrzési technológiák, számítógéppel megvalósított dizájn, számítógéppel megvalósított gyártás (Computer Aided Design/Computer Aided Manufacturing, rövidítve: CAD/CAM), elektromos jelek feldolgozása, operációs rendszerek, adattömörítés, fogyasztói menedzsment, szövegfeldolgozás, adatkódolás, programozási eszközök, hitelesítés, idő–széria elemzés. Ezek közül több nem tekinthető „szűk értelemben vett”, számítógéppel megvalósított találmánynak, hiszen például a szövegfeldolgozás egyértelműen számítógépi program, és a szabadalmat a programra „kizárólag ebben a minőségében” igényelték és kapták meg. A számítógépi program tehát nem eszközül szolgált a találmány megvalósításához, hanem maga volt a találmány.

Ezek az eljárások nem számítógépi programok, nem ún. „szoftverszabadalmak”, hiszen a számítógépi programot csupán eszközként használják fel. Pfeiffer tanulmányában²⁰ a problémát egy ironikus analógiával világítja meg: nevezhetnénk a gemkapcsot, a holdrakétát, a szemüvegkeretet és az alumíniumfóliát „fémiszabadalmaknak”, hiszen mindegyikükhöz eszközül használják a fémeket. Az adatkódolás, az időjárás-stimuláció és a biometrikus azonosítás között azonban ugyanannyira kevés közös vonás van, mint a fent említett „fémiszabadalmak” között, ezért aztán ugyanolyan félrevezető, illetve semmitmondó ezen szabadalmak „szoftverszabadalomként” való megjelölése.

Másrészt amiatt is alkalmatlan ez a megjelölés, mert a szoftver szó magában foglal irodalmi műveket is, amelyek nem a programozási megoldást tartalmazzák, és semmilyen formában nem lehetnek szabadalmazhatók.²¹

II. A SZÁMÍTÓGÉPI PROGRAMALKOTÁSOK ÉS AZ AZOKKAL MEGVALÓSÍTOTT TALÁLMÁNYOK JOGI HELYZETE EURÓPÁBAN

Mivel a számítógéppel megvalósított találmányok szabadalmazhatóságának ellenzői azzal érvelnek, hogy már létezik egy jogvédelem – a szerzői jogi oltalom – és ez teljes mértékben kielégítő, ezért szükséges megvizsgálni azt, hogy mit nyújt a szerzői jogi védelem és ez megfelel-e a fentiekben bemutatott, a számítógépi programot eszközül használó találmányok védelmére.

¹⁹ In: K. Blind, J. Edler, R. Nack, J. Straus: Mikro- und Makroökonomische Implikationen der Patentierbarkeit von Softwerinnovationen, 2001; www.bmw.de/Homepage/download/technologie/Softwarepatentstudie.pdf, p. 140.

²⁰ Alex Pfeiffer: Zur Diskussion der Softwareregulungen im Patentrecht. GRUR, 2003, p. 583.

²¹ Ebben a dolgozatban ha számítógéppel kapcsolatos találmányról van szó, azalatt minden esetben a találmány itt definiált fogalmát kell érteni.

1. A SZÁMÍTÓGÉPI PROGRAMALKOTÁSOK SZERZŐI JOGI VÉDELME

Az Európai Unióban a már említett Szoftverirányelv értelmében a számítógépi programalkotásokat irodalmi műként a szerzői jog védi.

A szerzői jog – a szabadalmi joggal szemben – a kifejezési formába öntött tartalmat, nem a tartalmat magában védi, ami azt jelenti, hogy a szerzői jog színvonalától függetlenül minden olyan számítógépi programot megillet, amely egyéni, eredeti jelleget képes felmutatni. Így pl. a német szerzői jogi törvény külön kiemeli, hogy minden számítógépi program védelemben részesül, „ha egyedi művekről van szó abban az értelemben, hogy szerzőjük egyéni szellemi teljesítményének eredményei. Annak megállapításához, hogy védelemben részesülnek-e, semmilyen más kritériumot nem kell alkalmazni, különösen nem minőségi vagy esztétikai kritériumot.”²² A magyar szerzői jogi törvény a bevezető rendelkezések között deklarálja, hogy „A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értéktől.”²³

Ezen rendelkezések nyilvánvalóvá teszik, hogy a szerzői jog nem követel meg túlságosan magas nivójú teljesítményt ahhoz, hogy egy művet védelemben részesítsen, ami a valóságban azt jelenti, hogy minden számítógépi program, ami nem egyezik meg teljesen egy másikkal, szerzői jogilag védett, ha van benne alkotó jelleg, amihez alkotó választás lehetősége szükséges. A szerzői jogban „az ’újdonosság’ sem játszik szerepet, kizárólag a szerző alkotótevékenységéből eredő egyéni teljesítmény bír jelentőséggel”.²⁴

Az, hogy a szerzői jog az alkotás „formáját” védi, azt jelenti, hogy mindig a kifejezési forma, és nem a mögötte álló ötlet, eljárás vagy munkamódszer védett. Az utóbbiak, illetve technikai megvalósításuk az iparjogvédelem területén részesülnek védelemben.

A szerzői jogi védelem, az ipari jogokkal szemben, a mű megalkotásának időpontjában keletkezik, bármiféle vizsgálat vagy eljárás nélkül. A szerzői jog ezen tulajdonságának köszönheti óriási népszerűségét a számítógépi programok területén. Azok, akik a szerzői jogi védelem mellett törnek lándzsát, leginkább azért teszik ezt, mert ezzel „ingyen” védelemben részesülnek az általuk létrehozott programok akkor is, ha nem kifejezetten magas színvonalúak, olyan időtartamra (a szerző életében és halálától számított 70 évre), amely az információs technológia fejlődésének mai sebességét tekintve kizárja, hogy a számítógépi programot a védelmi idő lejárta után bárki használni tudja.

²² „... wenn sie individuelle Werke in dem Sinne darstellen, daß sie das Ergebnis der eigenen geistigen Schöpfung ihres Urhebers sind. Zur Bestimmung ihrer Schutzfähigkeit sind keine anderen Kriterien, insbesondere nicht qualitative oder ästhetische, anzuwenden.” §69a Urhebergesetz vom 9. September 1965 (BGBI. I S. 1273), zuletzt geändert durch Artikel 1 des Gesetzes vom 26. Oktober 2007, a továbbiakban német Sztj.

²³ Sztj. 1. § (3).

²⁴ Frank Zirn: Softwareschutz zwischen Urheberrecht und Patentrecht. Ibidem-Verlag, Stuttgart, 2004, p. 29.

A szerzői jog tehát ingyenes jogvédelmet nyújt, amely nem vizsgálja a minőséget, és olyan hosszú ideig tart, hogy ameddig egy program a versenytársak, illetve a párhuzamos fejlesztők számára érdekes lehet, addig ahhoz csak jogdíj fizetésével lehet hozzáférni. (Kivéve természetesen, ha szabad forráskódú szoftverről van szó.)

A számítógépi program feletti szerzői jogok jogosultját kétféle jog illeti meg: egyrészt pozitív felhasználási jogok (a mű többszörözésére, nyilvánossághoz közvetítésére, átdolgozására stb. csak ő adhat engedélyt, a felhasználásokért arányos, megfelelő díjazást követelhet), másrészt negatív, ún. „tiltó jogok” (ugyanezeket a felhasználásokat megtilthatja). A számítógépi programokkal kapcsolatban ez azt jelenti, hogy a (magyar szerzői jogi törvényt alapul véve)²⁵ a jogosult megtilthatja a többszörözést (többszörözés a számítógépen való tárolás, illetve az arra való másolás is), az átdolgozást, a feldolgozást és a fordítást (ennek minősül pl. a már említett dekompilálás), illetve a szoftver bármely más módosítását és ezen eredmények többszörözését, ha az adott cselekményt végző a szoftvert nem jogszerűen szerezte meg, illetve ezeket a cselekményeket nem a szoftver rendeltetésével összhangban végzi.²⁶ A jogosult ezeket a tevékenységeket annak a személynek is megtilthatja, aki a szoftvert egyébként jogszerűen szerezte meg.

A számítógépi program jogosultját megilleti a terjesztés joga,²⁷ ami magában foglalja különösen a műpéldány tulajdonjogának átruházását és a műpéldány bérbeadását, valamint a műpéldánynak az országba forgalomba hozatali céllal történő behozatalát. Ha valaki tudja, vagy az adott helyzetben általában elvárható gondosság mellett tudnia kellene, hogy az általa kereskedelmi célból birtokolt műpéldányt jogsértéssel állították elő (pl. kalózszoftver), akkor ez is a terjesztés jogának megsértését jelenti.

Mivel a programnak a számítógép képernyőjén való megjelenítése az Szjt. 24. § (2) b) pontja alapján előadásnak minősül, így a számítógépi program jogosultját megilleti az előadás joga is. Számítógépi programok esetében ez azt jelenti, hogy a jogosult kizárólagos joga, hogy a program képernyőn való megjelenítéséhez, ha ez a nyilvánosság előtt történik, engedélyt adjon.

Fontos vagyoni jog a számítógépi programok esetében a nyilvánossághoz közvetítés joga, ennek különösen az az esete, amikor a művet úgy teszik a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg, tehát az interneten keresztüli felhasználás.²⁸ A nyilvánossághoz közvetítés joga azt jelenti, hogy kizárólag a számítógépi program jogosultja rendelkezhet arról, hogy egy program egy weboldaltól díjfizetés ellenében vagy ingyenesen lejátszható, a számítógépen futtatható.

²⁵ A Szoftverirányelv átültetése miatt az EU-tagállamok szoftverekre vonatkozó rendelkezései nagyon hasonlóak, néhol szóról szóra megegyeznek, így akár egy másik EU-tagország szabályozását is alapul lehetne venni.

²⁶ Szjt. 59. § (1).

²⁷ Szjt. 23. §.

²⁸ Szjt. 26. § (8).

A szoftver jogszerű felhasználójának nem szükséges engedélyt kérnie a jogosulttól biztonsági másolat készítéséhez, valamint a szoftver működésének megfigyeléséhez és tanulmányozásához.²⁹ Ha a szoftver jogszerű felhasználója vagy a szoftver példányának felhasználására jogosult más személy, illetve az ő megbízottjuk számára szükségessé válik a kód többszörözése vagy fordítása annak érdekében, hogy más programokkal együtt működtethessék a szoftvert, ehhez sem kell engedélyt kérni, feltéve, ha az együttes működtetéshez szükséges információ nem vált könnyen hozzáférhetővé ezen személyek számára, és ezek a felhasználási cselekmények a szoftvernek azokra a részeire korlátozódnak, amelyek az együttes működtetés biztosításához szükségesek.

Mivel a szoftverek esetében különösen jelentős probléma az illegális másolás (a hordozók nagyon olcsók, és a másolás rendkívül egyszerű és gyors), így ezekre a művekre vonatkozóan a szerzői jog nem teszi lehetővé a magáncélra történő másolást (keves példányszámban, rokoni, baráti körben).³⁰ Csak meghatározott – biztonsági – célra és csak egy példányban lehet a szoftverekről legális másolatot készíteni.³¹

A szabad felhasználás lehetősége a szoftverek esetében meglehetősen korlátozott, ezzel is valamilyen szinten elismerve azt, hogy ezek nem olyan művek, mint az irodalom vagy a képzőművészet alkotásai, ahol társadalmi, kulturális, oktatási érdekek fűződnek ahhoz, hogy a társadalom tagjai ingyenesen vagy csekély anyagi hozzájárulás fejében megismerkedhessenek a művekkel. Így például szoftvereket nem lehet nyilvános könyvtárakban ingyen kölcsönözni,³² a könyvtárakat csupán az intézményi célú másolatkészítés joga illeti meg.³³ Fogyatékos személyeknek a fogyatékoságukkal összefüggő használatra engedélyezi a törvény a szoftverek szabad felhasználását is, de csak ha a felhasználás nem illegális.

Kifejezetten a szoftverekkel kapcsolatos – csekély jelentőségű – szabad felhasználási eset az ún. efemer rögzítés,³⁴ amely azt az esetet szabályozza, amikor a felhasználásra irányuló műszaki folyamat elválaszthatatlan és önálló gazdasági jelentőség nélküli része a számítógépen való időleges többszörözés, amikor ennek csak az a célja, hogy az internetes tartalomátvitelt vagy a mű egyébként engedélyezett felhasználását lehetővé tegye, pl. amikor internetes böngészés közben a megtekintett tartalom időlegesen tárolódik a számítógépen.

A szerzőt vagyoni jogai mellett személyiségi jogok is megilletik, amelyek azonban a számítógépi programalkotások területén meglehetősen csekély szerepet játszanak. A programozók, akik nagyobb szoftverfejlesztő cégeknek dolgoznak, általában munkaszerződésükben kifejezetten lemondanak névfeltüntetési jogukról.³⁵ A magyar szerzői jogi törvény a 6. §-ban ki is mondja, hogy olyan művek esetében, ahol az együttműködő szerzők hozzájá-

²⁹ Szjt. 59. § (2), (3).

³⁰ Szjt. 35. § (1).

³¹ Szjt. 59. § (2).

³² Szjt. 39. § 2. mondat.

³³ Szjt. 31. § (4).

³⁴ Szjt. 35. § (6).

³⁵ *Zirn: i. m. (24)*, p. 38.

mulásai olyan módon egyesülnek a létrejövő egységes műben, hogy nem lehetséges az egyes szerzők jogait külön-külön meghatározni (ez tipikus a szoftverfejlesztőknél), az együttesen létrehozott műre azt a céget illeti meg a szerzői jog, amelynek kezdeményezésére és irányításával a művet létrehozták, és amely azt a saját nevében nyilvánosságra hozta.

Az Sztj. ezen felül egy utaló szabállyal azt is kimondja, hogy abban az esetben, ha a szerző munkaviszonyból folyó kötelessége az adott szoftver elkészítésében való közreműködés, ha a későbbiekben a munkáltató a felhasználásra másnak engedélyt ad vagy a művel kapcsolatos vagyoni jogokat másra átruházza, a szerzőt semmiféle díjazás nem illeti meg. Ez a szabály is aláhúzza azt, hogy a szerzői jog rendszere a szoftvereket nem igazán tekinti „műnek”: eltérő megállapodás hiányában a munkabérben benne foglaltnak tekinti a szolgálati mű létrehozásáért járó mindennemű díjazást a jövőbeni felhasználásokra nézve is.³⁶ A törvény nem szolgálati művek esetén is kimondja,³⁷ hogy lehetőség van a szoftverre vonatkozó összes vagyoni jog átruházására, amit a „klasszikus” műtípusok esetében nem tesz meg.

2. A SZABADALMI OLTALOM ÉS ANNAK FELTÉTELEI

A) A szabadalmi jog történeti mérföldkövei

A szabadalmi jog első nyomai a XV. századig nyúlnak vissza, amikor Velence város tanácsa egy statútumot bocsátott ki, amely szerint mindenki, aki egy újonnan feltalált és kivitelezhető szerkezetet az illetékes hatóságnál (Provveditori di commun) bejelent, tízéves védelemben részesül a lemásolás ellen.³⁸ Egyébként a középkori királyságokban és fejedelemségekben a kezdetleges szabadalmakat (utánzás elleni védelmi jogot) az uralkodó garantálta.

A francia forradalom után nyilvánvalóvá vált, hogy a feltaláló védelme nem függhet a királyi vagy hercegi kegyelemtől, hanem „minden felfedezés vagy új találmány az ipar összes területén a feltaláló tulajdonát képezi”.³⁹

A XIX. században kodifikálták az első európai szabadalmi törvényeket,⁴⁰ és a szabadalmazhatóság három alapvető anyagi jogi feltétele egységessé vált: az újdonság, a feltalálói tevékenység és az ipari alkalmazhatóság.

³⁶ Ez a felfogás gyakorlatilag megegyezik a német „Abgeltungstheorie” elméletével. Sztj. 58. § (4) utal a 30. § (3) és (4) bekezdésére.

³⁷ Sztj. 58. § (3).

³⁸ Horst-Peter Götting: *Gewerblicher Rechtsschutz*, 8. Auflage. Beck, München, 2007, p. 10.

³⁹ Francia törvény 1791-ből in: Götting: i. m. (38), p. 21.

⁴⁰ Az első német szabadalmi törvény 1887-ben lépett hatályba, az első magyar törvény 1895-ben. Angliában a Velencei Statútum után már 1623-ban kibocsátotta a király a „Monopóliumok Statútumát”, amely szerint szabadalom csak „új találmányok”-nak adható. Anna királynő uralkodása alatt az udvari jogászok meghonosították azt a feltételt, hogy a szabadalmi kérelemhez a találmány leírását írásban kell csatolni. Az Egyesült Államokban már 1790-ben hatályba lépett az első szövetségi szabadalmi törvény.

B) A szabadalmazhatóság feltételei

A fent említett három feltétel teljesítése képezi egy szabadalom megadásának anyagi jogi alapját. Az újdonság feltételét az ESZE (és a hozzá csatlakozó államok szabadalmi törvényei) abszolút formai újdonságként kezelik, ami szerint a találmánynak az egész világon újnak kell lennie, és nem tartozhat a technika állásához. A technika állásához tartozik mindaz, ami az elsőbbség időpontja előtt írásbeli közlés, szóbeli ismertetés, gyakorlatbavétel útján vagy bármilyen más módon bárki számára hozzáférhetővé vált. A technika állásának részeként nem vehető figyelembe a találmánynak az elsőbbség napját legfeljebb hat hónappal megelőző nyilvánosságra jutása, ha a bejelentés a bejelentő hátrányára történt visszaélésre vezethető vissza, vagy ha a nyilvánosságra hozatal meghirdetett kiállításon történt meg, akkor ez a hozzáférhetővé tétel nem minősül újdonságot lerontónak.”⁴¹

A feltalálói tevékenység kreatív, alkotói teljesítményt feltételez, és feltételei sokkal szigorúbbak, mint a szerzői jogban szükséges, „a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jelleg”,⁴² ami azzal a következménnyel jár, hogy a szabadalmi jog keretében közel sem annyi számítógépi program élvezne jogvédelmet, mint jelenleg. Lényeges eleme a feltalálói tevékenységnek, hogy olyan szellemi eredményt kell létrehozni általa, amely a(z átlagos)⁴³ szakember által az elsőbbségi időpontban birtokolható szakmai ismereteket meghaladja. A(z átlagos) szakember egy fikciós figura, aki a szabadalmi jogban több helyütt fontos szerepet játszik.⁴⁴

Az ipari alkalmazhatóság feltétele nem vonatkozik az úgynevezett „műszaki hozzájárulásra”, amely kifejezés a számítógéppel megvalósított találmányokkal kapcsolatban gyakorta szóba kerül, hanem csupán azt jelenti, hogy a találmánynak az ipar vagy a mezőgazdaság területén előállíthatónak és használhatónak kell lennie.

Az eddigiekben bemutatott három anyagi jogi feltétel értelmezése általában nem okoz rendkívüli nehézséget a számítógéppel megvalósított találmányok esetében. Ami sokkal problémásabb, az az ún. „műszaki hozzájárulás” feltétele. Ez a feltétel az anyagi jogban nem található meg, de az európai szakirodalom és szabadalmi hivatali gyakorlat a találmány fogalma részének tekinti, noha a találmánynak nincs definíciója általában a szabadalmi törvé-

⁴¹ Dieter Rebel: Gewerbliche Schutzrechte. Anmeldung – Strategie – Verwertung. Ein Praxishandbuch, 3. Auflage. Heymanns, Köln–Berlin–Bonn–München, 2001, p. 334. A magyar szabadalmi törvény (1995. évi XXXIII. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról, a továbbiakban Sztv.) 3. §.

⁴² Sztv. 1. § (3).

⁴³ A magyar törvény csak szakembert említ, a német törvény viszont például „durchschnittlicher Fachmann”-ról, azaz átlagos szakemberről beszél.

⁴⁴ A szakember „dönti el” pl., hogy a találmány megvalósítható-e a bejelentés alapján – Sztv. 60. § (1).

nyekben.⁴⁵ Az ESZE tartalmazza a kiegészítő mellékletekben,⁴⁶ hogy a szabadalmi kérelem benyújtásakor meg kell határozni, hogy a találmány a technika mely területére tartozik.

Egyesek⁴⁷ ebből vezetik le, hogy ha a találmánynak mindenképp a technika valamely területére besorolhatónak kell lennie, akkor az azt jelenti, hogy minden találmány szükségképpen technikai is.

Így a műszaki jelleg feltételét a találmány formai kritériumaihoz rendelik hozzá, amelyek a találmány fogalmában benne rejlenek. Ezek a formai feltételek azok, amelyeket a szabadalmi hivatal munkatársának először kell szemügyre vennie az anyagi jogi feltételek meglétének vizsgálata előtt. Ezek a feltételek a következők: a műszaki jelleg, a megvalósíthatóság, a megismételhetőség (ami gyakorlatilag az ipari alkalmazhatóságot jelenti) és a probléma megoldására való alkalmasság.⁴⁸

A műszaki jelleg ebben az értelemben tehát nem anyagi jogi feltétel, hanem formai kritérium, amely azt jelenti, hogy a találmány tárgyának egy technikai szabályt kell megtestesítenie, amely szabály, mechanizmus vagy koncepció egy eljáráson vagy egy *szerkezeten/terméken* (amely lehet egy számítógép is) keresztül technikai/műszaki (és nem elméleti) úton alkalmazható.⁴⁹ A feltétel tehát abban áll, hogy a fentalált eljárás vagy dolog fizikai-technikai, és nem elméleti (absztrakt, matematikai) törvényszerűséget ír le, vagy annak megfelelően működik.

A műszaki jelleg fogalmának másik megközelítése szerint a műszaki jelleg feltételének forrása az újdonság anyagi feltétele, amit csak akkor mutat fel a találmány, ha nem tartozik a technika állásához. Ez a megfogalmazás magában hordozza, hogy minden találmánynak a technika területéhez, de azon belül nem a technika állásához kell tartoznia.

Egy harmadik megközelítés szerint⁵⁰ az ESZE 52. cikkéből indirekt módon következik a műszaki jelleg követelménye, hiszen a (2) bekezdésben felsorolt kizárások fő közös jellemzője az, hogy nem műszaki jellegűek. Ebből következően a találmány fogalmának immanszense, hogy műszaki jellegűnek kell lennie, hiszen *csak azok a tárgyak nem lehetnek találmányok, amelyek nem műszaki jellegűek.*

⁴⁵ Lásd pl. *Susanne Wimmer-Leonhardt*: Softwarepatente – eine „Never-Ending-Story”. Wettbewerb in Recht und Praxis, 2007, p. 276.

⁴⁶ Az ESZE 27. szabálya szerint a találmányleírásban közelebbről meg kell határozni, hogy a technika mely területére tartozik a találmány. Az ESZE 164. cikkének (1) bekezdése szerint ezeket a szabályokat az egyezmény részének kell tekinteni.

⁴⁷ *Robert Hart, Peter Holmes, John Reid*: Study Contract ETD/99/B5-3000/E/106: The Economic Impact of Patentability of Computer Programs. Report to the European Commission, p. 12.

⁴⁸ *Götting*: i. m. (38), p. 112.

⁴⁹ A számítógéppel megvalósított találmányok kapcsán az ESZH újabb gyakorlata a „technikai hozzájárulást” a fentalálói tevékenység részének tekinti, mivel a fentalálói tevékenység a technika állásával való összehasonlítás útján állapítható meg. Ez azonban magában hordozza, hogy a „fentalálói lépést” is a technika területén kell megtenni.

⁵⁰ *Hart, Holmes, Reid*: i. m. (47) – idézi *Günter Gallt*, az Európai Szabadalmi Hivatal egykori jogi igazgatóját, aki egy 1985-ös párizsi konferencián így magyarázta meg a technikai jelleg szükségességét.

A műszaki jelleg feltétele – egyértelmű, kodifikált rendelkezés híján – meglehetősen homályos. Bár az ESZH próbálta a fogalmat normatív tartalommal megtölteni az IBM-ügyekben,⁵¹ későbbi joggyakorlata mégsem felel meg teljes egészében az ott meghatározott definíciónak. Az IBM-ügyben az Európai Szabadalmi Hivatal kimondta, hogy a szoftver által a hardveren kifejtett elektronikai hatás, ami minden esetben bekövetkezik akkor, amikor a szoftver egy számítógépen fut, nem elegendő ahhoz, hogy a találmánynak műszaki jelleget kölcsönözzön. Ezen felül járulékos műszaki hozzájárulás szükséges, például a memória csökkentése vagy a sebesség növelése (a döntés számos példát tartalmaz).

C) A védelem terjedelme

A fent említett feltételeket kell teljesíteni a *szabadalomra vonatkozó* jog megalapozásához. Kérdéses azonban, hogy melyek a *szabadalomból eredő* jogok. Mint ahogyan a szerzői jogban is, a jogosultat illetik meg a kizárólagos vagyoni jogok, amelyek nem csupán a találmány mögött meghúzódó „ötletre”, hanem azokra a dolgokra is vonatkoznak, amelyeken keresztül ez az ötlet kifejti technikai hatását, amelyen keresztül megvalósítást nyer. A termék-találmányok esetében a jogosult (bejelentő) kizárólagos joga, hogy az adott készüléket előállítsa, forgalomba hozza, felhasználásra felajánlja, illetve bármilyen módon felhasználja. Eljárások esetében a bejelentő kizárólagos joga, hogy használja a találmány tárgyát képező eljárást, vagy másnak az eljárást használatra ajánlja. A találmány tárgyát képező eljárással közvetlenül előállított termék esetében kizárólag a szabadalmas jogosult arra, hogy ezt előállítsa, használja, forgalomba hozza, illetve forgalomba hozatalra ajánlja, vagy ilyen célból raktáron tartsa.

A szabadalom jogosultja szabadalmára vonatkozóan másokat a kizárólag a számára megengedett hasznosítási cselekményekből kizárhat, de köthet licencszerződéseket is, amelyekkel feljogosít másokat arra, hogy találmányát hasznosítsák.

A szabadalmi jog a bejelentés, illetve az alkalmazandó elsőbbség napjától számított maximum húsz évig tart, de ez az időtartam rövidebb is lehet, ha a védelem fenntartása a jogosult számára már nem éri meg, tehát nem fizeti meg az évente folyamatosan emelkedő fenntartási díjat.

⁵¹ Computer program product/IBM összevont ügyek: T 935/97, T 1173/97.

3. MEGFELELŐ LENNE-E A SZABADALMI OLTALOM A SZÁMÍTÓGÉPPEL MEGVALÓSÍTOTT TALÁLmányOK JOGI VÉDELME? ÉS A SZÁMÍTÓGÉPI PROGRAMALKOTÁSOKÉRA?

A) A számítógéppel megvalósított találmányok

A válasz az első kérdésre egyértelműnek tűnik: ha ténylegesen találmányról van szó, akkor az azt jelenti, hogy a három anyagi jogi feltételt az adott eljárás vagy termék teljesítette. Ebben az esetben a szabadalmi oltalom nem tagadható meg kizárólag azért, mert a találmány megvalósításához eszközül számítógépet használtak fel. (Ha önmagában a számítógép alkalmazása kizáró ok lehetne, akkor napjainkban feltehetően drasztikusan csökkenne a sikeres szabadalmi bejelentések száma.) Elég-e viszont a „találmány” fogalmában foglalt formai feltételek teljesítéséhez az, hogy a találmány céljának eléréséhez számítógépet használtak fel? Vagy a műszaki jelleg nem is formai feltétel, hanem besorolható az újdonság, a feltalálói lépés vagy az ipari alkalmazhatóság kategóriája alá?

Az ESZH az utóbbi évtizedekben ezekre a kérdésekre eltérő válaszokat adott. Az alábbiakban esetjogának és irányelveinek elemzésével próbálunk választ adni ezekre a kérdésekre.

a) Megvalósítási eszköz versus találmány

A szabadalomra vonatkozó jogokat és a szabadalomból eredő jogokat el kell különíteni, „és amennyiben a szabadalomra vonatkozó jogról van szó, a szoftvereknek az ESZE 52. cikk (2) bekezdésében foglalt kizárása nem ad semmilyen kiindulási pontot a megvalósítási eszköz megítélésére, mivel ezek a normák magára a szabadalomra vonatkoznak, és nem a szabadalom valószínű megvalósítási eszközére”.⁵²

Az idézettel egyet kell értenünk, hiszen az ESZE szabályai a szoftvert csupán mint a szabadalomra vonatkozó jogot megalapozó elemként zárják ki, vagyis a számítógépi program a szabadalmi bejelentésben nem jelenhet meg az első igénypontban.

Az igénybe vett szoftver mint megvalósítási eszköz, mint a találmány egészének része lehet azonban a szabadalomból eredő jogok tárgya (vagyis kiterjedhet rá a védelem) annak ellenére, hogy a szabadalomra vonatkozó jogot nem lehet rá alapítani.

Következtetésképp kijelenthető, hogy azokban az esetekben, amikor a szoftvert csupán megvalósítási eszközként használják fel (például orvosi műszerek szoftveres vezérlése, elektronikus helymeghatározás, képalakító eljárások, adattömörítés stb. esetében), és a szoftver nem a találmány maga (hanem az általa megvalósított eljárás vagy készülék), a szabadalmi oltalom megtagadása teljességgel alaptalan és érthetetlen lenne. Ez szerencsére a gyakorlat-

⁵² A két fogalom elválasztásához l. Pfeiffer: i. m. (20), p. 581.

ban nem is fordul elő gyakran: az ESZH 1986-os Vicom-, majd Koch&Sterzel-döntésével gyakorlatilag megnyitotta az utat az ilyen jellegű találmányok előtt.

b) A műszaki jelleg problémája és az Európai Szabadalmi Hivatal esetjoga

Az előzőekben már megvilágítottuk, hogy honnan „eredhet”⁵³ a műszaki jelleg feltétele. (Vagy abból a követelményből, hogy a szabadalmi bejelentésben a szabadalmat a technika valamely területére be kell sorolni, vagy az újdonság feltételéből, amelyet a technika állásával való összehasonlítás alapján lehet teljesíteni, illetve indirekt módon abból a tényből, hogy a felsorolt kivételek egyike sem műszaki jellegű.)

Az a követelmény, hogy egy szabadalomnak műszaki jelleget kell felmutatnia, nemcsak a számítógéppel megvalósított találmányokat terheli, hanem minden egyéb találmányt is, ha azonban egy csavarokkal vagy pneumatikus szerkezettel működtetett gépről van szó, ennek megléte sokkal nyilvánvalóbb.⁵⁴

A számítógép integrált áramköröket tartalmaz, tehát műszaki jelleggel – minden kétséget kizáróan – rendelkezik. A kérdés csupán az, hogy a számítógép ezen tulajdonsága *önmagában* elegendő-e ahhoz, hogy az *egész találmánynak* technikai jelleget kölcsönözzön, vagy ezen a technikai hatáson kívül szükség van valamilyen járulékos hatásra, amelyet a találmány a technika területén kifejít?

Ha pedig a műszaki jelleg feltételét az újdonság részének tekintjük (azért új a találmány, mert nem tartozik a technika állásához), felmerül a kérdés, hogy annak, ami a találmányban új, amire a szabadalmi oltalmat igénylik, a technika mely területén kell megvalósulnia? Az újdonság csak klasszikus műszaki területen merülhet fel, vagy akár a szoftverfejlesztés területén is? Ha a szoftverfejlesztés területére is tartozhat az újdonság, akkor a technika területére tartozik minden találmány, aminek a bejelentésében szerepel egy gép, a számítógép?

Ezen kérdések a nemzeti szabadalmi hivatalokat és az ESZH-t a ’80-as évek elejétől foglalkoztatták. Az alábbiakban bemutatjuk, hogy milyen felfogást képviselt az ESZH a műszaki hozzájárulás kapcsán, és hogy az utóbbi évtizedekben ez hogyan változott.

⁵³ Azért használunk idézőjelet, mert a technikai hozzájárulás feltétele az európai szabadalmi rendszerben sokszor csupán „berögzült” szokásnak tűnik. Olyan tradíciónak, amelynek anyagi jogi alapja nincs, amelynek tartalma többször változott, és amelynek meghatározása évtizedek óta heves viták tárgya. Lásd pl.: *Reiner Bakels, P. Bernt Hugenholz: The Patentability of computer programmes. Discussion of European level legislation in the field of patents for software; www.europare.eu.int/committees/juri/20020619/SoftwarePatent.pub.pdf*; „The primary reason to stick to a requirement of ‘technical character’ so rigidly appears to be that such requirement has always existed, at least in Europe.” Úgy tűnik, hogy az elsődleges ok a technikai jelleg követelményéhez való merev ragaszkodásra az, hogy ez a követelmény mindig is létezett, legalábbis Európában.

⁵⁴ A tudomány fejlődése során más területeken is megkérdőjeleződött a technika területéhez való tartozás szükségessége, így például a biotechnológiai találmányok, a mikroorganizmusok esetében.

Az ESZH Tanácsa (Board of Appeal) a VICOM-ügyben⁵⁵ ismerte el először, hogy egy számítógéppel megvalósított találmány is mutathat fel technikai jellemzőket, ezért bizonyos feltételek fennállása esetén szabadalmazható. Ebben az ügyben a bejelentés tárgya egy digitális képfeldolgozó rendszer volt, amely új matematikai algoritmust használt fel, és ezáltal lecsökkentette a korábban szükséges számítógépi energiát. A kamara kifejtette, hogy ha a szabadalmi igényt egy műszaki eljárásra vonatkozóan nyújtják be, amelyben az adott matematikai algoritmust használják, nem jelenti azt, hogy a bejelentés az algoritmusra vonatkozik kizárólag e minőségében, még akkor sem, ha ez adja a találmány újdonságát. Másrészt, ha a találmány célja egy technikai eljárás szabályozása (mint a hardver energiafogyasztása), akkor hiába hajtja ezt végre egy számítógépi program, a bejelentés nem esik a „számítógépi program kizárólag e minőségében” kategóriájába. Ez a döntés tehát korrigálta az ESZE logikátlan szabályrendszerét, és megengedte, hogy olyan találmányok is szabadalmi oltalomban részesüljenek, amelyek esetében a feltalálói tevékenység a szoftver megalkotásában merül ki, azonban a szoftver funkcióját az ESZE-ben megengedett körben fejtik ki. (Tehát a hardverre, a számítógép műszaki részére is hatással van.) Ekkor alakult ki a számítógéppel megvalósított találmány fogalma, amely azt foglalja magában, hogy az alapul fekvő műszaki probléma megoldásához számítógépet használnak fel.

Még nyilvánvalóbb példa arra, hogy a számítógépi program csupán technikai probléma áthidalására szolgál, és csak megoldási eszköz, az 1987-es Koch & Sterzel-döntés.⁵⁶ Ebben az ügyben a szabadalmi bejelentés tárgya olyan röntgenberendezés volt, amelyben egy számítógépi program számította ki a röntgensugarak által elérendő terület optimális paramétereit. A döntés indokolásában a kamara kijelentette, hogy ha a számítógépi program egy teljesen hétköznapi számítógép működését koordinálja oly módon, hogy annak műszakilag megváltoztatja a funkcióját (tehát ez esetben egy röntgengép részévé teszi), az egység egésze, amely magában foglalja a programot és az általa irányított szerkezetet, szabadalmazható lehet. Ebben a döntésben alapozta meg a kamara az ún. teljességszemléletet,⁵⁷ amely értelmében az ESZE nem tiltja olyan találmányok szabadalmazását, amelyek műszaki és nem műszaki jellemzőket egyaránt tartalmaznak. Az arról való döntés során, hogy az adott bejelentés a „számítógépi programra kizárólag e minőségében” vonatkozik-e, nem szükséges a találmány műszaki és nem műszaki jellemzőit mérlegre tenni. Ha a bejelentésben meghatározott találmány technikai eszközt (jelen esetben egy röntgengépet) használ, és egy műszaki problémát old meg, szabadalmazhatónak kell tekinteni, feltéve, hogy teljesíti a három anyagi jogi feltételt. Tehát a találmányra mint egészre kell tekinteni, és így kell az újdonság, a feltalálói tevékenység és az ipari alkalmazhatóság fennállását vizsgálni.

⁵⁵ Computer-related invention/VICOM T 208/84.

⁵⁶ X-Ray Apparatus/Koch & Sterzel: T 26/86.

⁵⁷ Lásd *Pila*: i. m. (15), p. 176.

A német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (Bundesgerichtshof, a továbbiakban BGH) is ezt a szemléletet követte korai joggyakorlatában, amelyet „Tauchcomputer”⁵⁸ (búvárszámítógép) című döntésével alapozott meg. Ebben kifejtette: „Olyan találmányok esetében, amelyek technikai természetű tulajdonságokat nem technikai természetű tulajdonságokkal ötvöznek, a feltalálói tevékenység megítélése során a nem technikai [esetleges számítógépi, matematikai] teljesítményt is figyelembe kell venni. A találmány tárgyát nem szabad darabokra szedni, és aztán a feltalálói tevékenységet, tehát az egyértelműséget a találmánynak csak arra a részére vonatkozóan vizsgálni, amelyek technikai tulajdonságokkal rendelkeznek.”

Az ESZH a kilencvenes évek elején kezdett egy jóval liberálisabb álláspontra elmozdulni, ennek mérőöldköve volt az 1994-es *General-purpose management system/SOHEI*-döntés. A találmány ebben az esetben kizárólag számítógépi programból állt, amely különböző menedzsmentrendszereket kombinált. Újdonsága abban rejlett, hogy a felhasználói interfész lehetővé tette, hogy a felhasználó egyszerre különböző menedzsmentterületeken mozogjon, adjon utasításokat és kapjon információkat egy, a képernyőn elhelyezett „átcsúsztató fül” segítségével. Ezen döntés indokolásában a tanács már elegendőnek tartotta, hogy műszaki jellegű cselekményeket is el kellett végezni, műszaki tényezőket is figyelembe kellett venni⁵⁹ a tényleges kódolás előtt ahhoz, hogy a program futtatható legyen. Problematikusnak tűnik, hogy a menedzsmenttevékenységek egyértelműen a szellemi tevékenység kategóriájába tartoznak (vagy az üzleti eljárásokéba), tehát az egyezményben a szabadalmazhatóság alól kivett tárgykörök közé. Az ESZH álláspontja szerint azonban egy olyan képernyő-elrendezés kifejlesztése, amely könnyebbé teszi egy menedzsmentrendszer alkalmazását, műszaki probléma, amelynek megoldásáért szabadalom jár.

Ugyanerre a következtetésre jutott a kamara a *Queuing system/PETTERSON*-ügyben,⁶⁰ amelyben olyan találmányra adott meg szabadalmat, amely egy több kiszolgálási ponttal rendelkező vásárlási rendszert foglalt magában, és a vásárlók sorszámát határozta meg. A következő sorszám meghatározása egy kiszolgálási pontnál egyértelműen üzleti eljárás, de a kamara szerint ezek a nem műszaki jellemzők elválaszthatatlan módon kapcsolódtak az azokat megvalósító műszaki jellemzőkhöz (tehát a számítógép által végrehajtott eljáráshoz), és ezáltal, összességükben szemlélve, feltalálói lépést valósítanak meg.

A '90-es évek végén azonban a kamara mérőöldkönek számító döntésében változtatta meg korábbi gyakorlatát, és kimondta, hogy olyan számítógépi találmányok, amelyek nem műszaki problémát oldanak meg (mint az előző két ügyben), és amelyek a hardverre kizárólag a normális működés során keletkező elektronikai hatásokat fejtik ki, nem szabadalmazhatóak. Ez a műszaki hozzájárulás elmélete, amelyet az ESZH a *Computerprodukt/IBM*-

⁵⁸ GRUR, 1992, p. 430.

⁵⁹ A „technical consideration” kifejezés magyarra való lefordítása nehézkes.

⁶⁰ *Queuing system/PETTERSON* 1002/92.

ügyben⁶¹ fejtett ki. Ebben a döntésben – a fentebb tárgyalt két döntéssel ellentétesen – a kamara kimondta, hogy műszaki hozzájárulás szükséges ahhoz, hogy a számítógépi program elkerülje az 52. cikk (3) bekezdése szerinti tilalmat. Ez a műszaki hozzájárulás nem érhető el önmagukban azokkal a fizikai változásokkal, amelyek a hardveren a szoftver működése következtében rendeltetésszerűen bekövetkeznek. A szoftver akkor nyújt műszaki hozzájárulást, ha a programparancsok végrehajtása *járulékos* műszaki hatást eredményez. Az indokolásban adott példák: a memória igénybevételének csökkentése, a sebesség gyorsítása, a biztonság növelése (ennek technikai besorolása kérdéses), egy operációs rendszer konfigurálása, a felhasználói interfész irányítása.

Ez a döntés azért is nagy jelentőségű, mert az ESZH Jogorvoslati Kamarája kimondta, hogy szabadalmi oltalom nemcsak számítógépi eljárásra vagy egy programozott számítógépre szerezhető, hanem magára a számítógépi programra „per se” (önmagában⁶² vagy hordozón) is, ha annak a számítógépen való futtatása a járulékos műszaki hatást kifejti. Így gyakorlatilag felülírta az ESZE 52. cikkének (2) bekezdését, amely a számítógépi programokat a védelemből kizárta, és lehetővé tette, hogy egy számítógépi program (ha ugyanazt a hatást fejti ki, mint egy egyébként szabadalmazható eljárás vagy programozott számítógép) önmagában is szabadalmazható legyen.

Az ESZH következő, nagy jelentőségű döntése a két évvel későbbi *Improved Pention Benefits System/PBS Partnership*.⁶³ Ebben a döntésben a műszaki hozzájárulás teljesen új szemléletével találkozhatunk. Az indokolásban ugyanis kifejtésre kerül, hogy egy számítógépes rendszer, amelyet egy meghatározott célra megfelelően programoztak, találmánynak minősül az ESZE 52. cikkének (1) bekezdése alapján akkor is, ha ez a cél gazdasági vagy üzleti. (Természetesen azonban csak akkor, ha egyébként teljesíti az újdonság, a feltalálói lépés és az ipari alkalmazhatóság hármass feltételét.) Tehát üzleti eljárások és algoritmusok is lehetnek a találmány tárgyai, ha számítógép segítségével valósítják meg őket, és a megvalósítás módja újszerű.

Ebben a döntésben a technikai kamara már nem követelt meg semmilyen járulékos, a hardverre vagy más készülékre kifejtett technikai hatást, hanem a számítógépes rendszer alkalmazását önmagában elegendőnek tekintette a technikai hozzájárulás meglétéhez.

A bejelentés tárgya azonban mégsem részesült szabadalmi oltalomban. A feltalálói lépéssel kapcsolatban ugyanis a technikai kamara kifejtette, hogy annak egy számítógéppel megvalósított találmány esetén olyannak kell lennie, amely egy szoftverfejlesztő szakember számára nem egyértelmű. Az adott nyugdíjszámítási rendszer újdonsága viszont nem az informatikai fejlesztésben, hanem az üzleti modell kialakításában rejtett, ezért szabadalmi oltalmat nem kaphatott.

⁶¹ GRUR Int., 1999, p. 1053.

⁶² Az önmagában álló számítógépi program például az internetről letölthető szoftver.

⁶³ T 931/95 lásd: GRUR Int., 2002, p. 87. „Steuerung eines Pensionssystems”.

Az Európai Szabadalmi Hivatal ebben a döntésben kétfajta műszaki hozzájárulásról beszélt. Az elsőt az anyagi jogi feltételek vizsgálata előtt kell megvizsgálni, ennek lényege az, hogy a találmány egészében műszaki jellegű-e, tehát használ-e valamilyen gépet vagy gépi eljárást a találmány céljának megvalósításához. Ezt a feltételt egy számítógéppel megvalósított találmány mindig teljesíti. A második műszaki hozzájárulás feltétele a feltalálói lépés megítélésakor kerül előtérbe. Ekkor az a kérdés, hogy a megoldandó probléma vagy a probléma megoldásának módja műszaki jellegű-e. Ebben az ügyben a megoldandó probléma nem volt műszaki jellegű, a megoldás pedig hiába járt számítógép alkalmazásával, nem hordozott magában újdonságot.

A legutóbbi, nagy visszhangot kiváltó döntés az *Automatic auction method/HITACHI-ügy*⁶⁴ volt. Ebben az ügyben a szabadalmi bejelentés tárgya egy ún. holland rendszerű aukciós eljárás volt, amelyet automatizált rendszerben, egy számítógépi hálózat segítségével hajtottak végre. A kérelmet a hivatal elutasította, mert a szükséges feltalálói lépés hiányzott, a műszaki hozzájárulást azonban a szerverszámítógép és a kliensszámítógép együttes alkalmazása miatt adottnak tekintette.

Ebből a döntésből világossá vált, hogy a technikai jelleget megalapozza a számítógép használata, tehát a Computer program product/IBM-ügyben kifejtett álláspontját a bíróság a továbbiakban nem tartja mértékadónak. Ez a felfogás ahhoz a végkövetkeztetéshez vezethet, hogy „egy számítógépi program a szabadalmi jog értelmében technikai jellegű, mert a programparancsok végrehajtásakor fizikai változásokat (különböző be-, kikapcsolási állapotot és az ezzel együtt járó energiafogyasztást) idéz elő a hardveren.”⁶⁵

Ennek a felfogásnak az lenne a következménye, hogy a találmány fogalmában foglalt műszaki jelleg feltételét minden olyan esetben teljesítettnek kellene tekinteni, amikor az oltalmat egy olyan műszaki eljárásra igénylik, amely pl. egy üzleti módszert valósít meg, de számítógépi hálózat alkalmazásával.

Ezzel a rendkívül tág értelmezéssel kapcsolatban azonban hangsúlyozni kell, hogy egy számítógépi program (és ezzel együtt hardver) alkalmazása csupán a műszaki jelleget kölcsönzi a bejelentésben foglalt terméknek vagy eljárásnak, a három anyagi jogi feltételt továbbra is teljesíteni kell. A feltalálói lépés bizonyítása pedig problémákat okozhat: csak olyan számítógépi programra adható szabadalom, amely a szoftverfejlesztő számára új, innovatív megoldást tartalmaz.

Az *Automatic auction method/HITACHI-ügyben* is a feltalálói lépés hiánya vezetett a bejelentés elutasításához: jelen esetben mind a szóban forgó aukciós lejárás (árlejtés), mind számítógépi megvalósításának módja ismert volt a szakemberek előtt. Csak azért, mert egyiket a másik útján valósították meg, úgymond keresztettkék őket, az eredmény még nem

⁶⁴ T 0258/03.

⁶⁵ Andreas Wiebe, Roman Heidinger: Ende der Technizitätsdebatte zu programmbezogenen Lehren? GRUR, 2006, p. S 178.

vált újjá, és nem tartalmazott feltalálói lépést. Az egyetlen újdonság, amit a bejelentés tartalmazott, hogy az ajánlatokat úgy értékelte, hogy az nem függött attól, hogy melyik felhasználónak milyen sáv szélességű (tehát milyen gyors) az internetes kapcsolata.

Wolfgang Tauchert, aki a Német Szabadalmi és Védjegyhivatalnak azt az osztályát vezette, amely adatfeldolgozással és információ tárolással foglalkozik, egy tanulmányában már 1999-ben azt írja, hogy „az évente az adatfeldolgozás területén beérkező, kb. 1500 bejelentésből csak kb. 5-10 százalékot utasítanak el a műszaki jelleg hiánya miatt.”⁶⁶

A műszaki jelleg követelménye tehát az idők során átalakult: ma már egyértelmű, hogy egy számítógépet magában foglaló találmány műszaki jellegű, ez az előkérdés a bejelentés vizsgálata során többé nem merül fel. A műszaki jelleg követelménye ma már inkább azt jelenti, hogy egy nem műszaki (hanem pl. üzleti) probléma megoldása esetén a számítógép alkalmazása és a számítógépi programmal való megoldás önmagában nem teljesíti a feltalálói lépés követelményét, ahhoz az szükséges, hogy az adott megoldás egy számítógépi programozó számára ne legyen nyilvánvaló.

Ez a megközelítés véleményünk szerint a helyes irány, ugyanis a „szoftverszabadalmakkal” kapcsolatos negatív hozzáállás valószínűleg leginkább annak köszönhető, hogy a szabadalmi hivatalok a feltalálói lépés követelményét sok esetben nem vizsgálták megfelelően, és olyan közhelyeszerű megoldásoknak adtak szabadalmi védelmet, mint az USA-ban az Amazon egykattintásos vásárlási módszere.⁶⁷ Ennek a követelménynek a megfelelő alkalmazása ahhoz vezetne, hogy számítógépi területen kifejezetten nehéz lenne szabadalmat szerezni, hiszen ebben az iparágban a fejlesztések inkább egymásra épülnek, és olyan kis lépésekben történnek, amelyek önmagukban legtöbbször nem minősülnek feltalálói lépésnek.⁶⁸

c) Az ESZH jelenleg hatályos irányelvei

A szabadalmi hivatalok irányelvei eredetileg a munkatársak számára íródnak, de a nyilvánosság számára is fontos információkat tartalmaznak arról, hogy mely feltételek teljesítése esetén lehet egy találmány szabadalmazható.

Az ESZH irányelveinek a számítógépes találmányokkal kapcsolatos fejezetében megismétli az IBM-döntésekben foglaltakat, és kötelezővé teszi olyan járulékos technikai hatás nyújtását, amely túlmegy a szoftver és a hardver normális működése során keletkező fizikai kölcsönhatáson.⁶⁹ Ez a további műszaki hatás azonban tartozhat a technika álláshoz, tehát nem kell a szakember számára újnak lennie. Az ESZH által felhozott területek, ahol a számí-

⁶⁶ Wolfgang Tauchert: Patentschutz für Computerprogramme: Sachstand und neue Entwicklungen. GRUR, 1999, p. 831.

⁶⁷ Amelyről egyébként egy szabadalombitorlási eljárásban kimondta a másodfokú bíróság, hogy súlyos kétfeltevők merülnek fel érvényességét tekintve. Haase: i. m. (8), p. 3.

⁶⁸ Reto M. Hilty, Christopher Geiger: Patenting Software. A Judicial and Socio-Economic Analysis. IIC, 2005, p. 615–646.

⁶⁹ EPO Guidelines 2007. Part C 2.3.6. Programs for Computers.

tógépi program a járulékos hatást kifejtheti: egy ipari eljárás ellenőrzése, a számítógép belső működése, a számítógép interfészeinek működése a program hatására, ha a program az elvégzett eljárás hatékonyságát vagy biztonságát érinti, vagy egy kommunikációs eljárásban megváltoztatja a közvetített adatok mennyiségét.

A műszaki hatást a T 769/92-es döntés (SOHEI) alapján az irányelvek megadottnak tekintik akkor is, ha a találmány megalkotásakor műszaki körülményeket vettek figyelembe, amennyiben ezek tükröződnek a találmány tárgyában.

Az irányelvek előírják, hogy az elsődleges értelemben vett műszaki jelleg vizsgálata után (amelynek minden számítógépi találmány eleget tesz, hiszen megvalósításához számítógépet, tehát egy elektromos áramot használó készüléket alkalmaznak) át kell térni az újdonság és a feltalálói lépés követelményének vizsgálatára. A feltalálói lépés vizsgálata során meg kell állapítani, hogy fennáll-e egy műszaki probléma, amelyet a találmány megoldott. (Ez hiányzott a Hitachi-ügyben.) Ez a megoldás (akkor is, ha nem műszaki jellegű) képezi a találmány hozzájárulását a technika állásához.

Az ESZH irányelvei és a fentiekben ismertetett gyakorlata alapján azt állapíthatjuk meg, hogy a műszaki jelleg a következő négy módon mutatható fel: 1. a megoldandó problémában (Koch&Sterzel); 2. a megoldás módjában (Queuing system/PETTERSON; 3. a megoldás által elért műszaki hatásokban (VICOM-, IBM-ügyek), és 4. azokban a műszaki körülményekben és megfontolásokban, műszaki tudásban, amely szükséges volt ahhoz, hogy a számítógépi programot megvalósíthassák (SOHEI).

Ehhez csak annyit fűzünk hozzá, hogy egy szabadalmi ügyvivők és ügyvédek által jegyzett cikk⁷⁰ szerint a legtöbb számítógéppel megvalósított találmány esetében lehetséges olyan szabadalmi bejelentést és igénypontokat kidolgozni, amelyek a műszaki hozzájárulást valamelyik fent említett módon megvalósítják.

d) A műszaki hozzájárulás mítoszának kritikája

A műszaki hozzájárulás mítoszáat annak „kitervelője”⁷¹ maga az ESZH igyekszik lerombolni döntéseivel az utóbbi két-három évben. A Hitachi-döntés fényében úgy tűnik, hogy az ESZH rádöbbsent: az eddigiekben is meglehetősen önkényesen⁷² alkalmazott műszaki jelleg feltételére nincs szükség. Minden találmány, amelyhez alkalmaznak számítógépet, technikai jellegű, de ettől még korántsem új vagy valósít meg feltalálói lépést. A döntés követke-

⁷⁰ Erwin Basinski, Michel de Beaumont, Jürgen Betten, Jose Correa, Faria Antonio, Stephan Freischem, Ronald S. Laurie, Mishihiro Miyakasa, Yoshikazu Tan, Fernand de Visscher: Patentschutz für computer-softwarebezogene Erfindungen. GRUR Int., 2007, p. 6.

⁷¹ Annak szükségességét maga jelentette ki az IBM-döntésekben.

⁷² Lásd pl. *Bakels, Hugenholtz*: i. m. (53): „More than two decades of software patent case law have demonstrated that this criterion draws a rather arbitrary line.” Több mint két évtizednyi szoftverszabadalmi gyakorlat demonstrálja, hogy ez a kritérium inkább önkényes alapon működik.

ménye az lehet, hogy ezentúl minden esetben, ha az elért eredmény vagy az annak megvalósításához vezető folyamat új és feltalálói lépésen alapul, a szabadalom nem tagadható meg a homályos „technikai jelleg”-re való hivatkozással, amelyet egyébként a hivatal maga sem alkalmazott konzekvensen.

Összegzőként azt mondhatjuk, hogy a műszaki hozzájárulás feltétele – mai értelmében – kiüresedett, és csupán az ESZH liberális szabadalommegadási gyakorlatára szolgál. Ezt bizonyítja például a 2003-ban megadott, T 0928/03 számú szabadalom, amelyet a Jogorvoslati Tanács kifejezetten szabadalomból kizárt tárgykörben, egy számítógépi játékra adott meg, és amelyben a program műszaki jellege felülírta az ESZE rendelkezését, miszerint játékokra kizárólag ebben a minőségükben nem szerezhető szabadalom.

A műszaki jelleg jelentése kérdéses, és úgy tűnik, mintha csak azért ragaszkodna hozzá a jogalkotók és szerzők nagy része, mert Európa szabadalmi jogi hagyományának része, a három anyagi jogi feltétel mellett mindig ott „lebegett”.⁷³

Véleményünk szerint le kellene mondani a műszaki jelleg követelményéről. Nem nehéz belátni a fentiek alapján, hogy „ez a fogalom túlságosan kétértelmű ahhoz, hogy ez határozza meg, hogy mi szabadalmazható, és mi nem.”⁷⁴

A műszaki jelleg elvetése egyrészt történhetne oly módon, hogy az ESZH a Münchener Egyezmény betűjét betartva nem ad szabadalmat olyan találmányoknak, amelyek kizárólag a számítógépi programra vonatkoznak, és semmilyen összeköttetésben nem állnak egy másik géppel, illetve a számítógép hardverére sem fejtenek ki semmilyen hatást (pl. fordítóprogramok, gazdasági eljárások, vírusirtás, kódfejtés stb.). Azok a találmányok, amelyekben a számítógépi program csupán a megvalósítás eszköze, egyértelműen a technika valamely más területére tartoznak, és nem csupán számítógépi programok.

Az ESZE 52. cikk (3) és (4) bekezdésének pontos betartásával nem lenne szükség olyan homályos magyarázatokra, mint a műszaki jelleg, hiszen egyértelműen csak olyan találmányok részesülhetnének szabadalmi védelemben, amelyekben a számítógépi program funkciója kívül esik az 52. cikk (2) bekezdésében meghatározott területeken. Így például számítógépi játékok, üzleti eljárások stb. semmilyen esetben nem kaphatnának szabadalmi oltalmat.

A másik megoldás, hogy a műszaki jelleget nem valamely egzakt természettudományos szempontból⁷⁵ közelítjük meg (csak akkor találmány a találmány, ha a fizika, a biológia, a

⁷³ Egy olyan cikk, amelynek szerzői nagyrészt nem európaiak, így fogalmaz: „A hagyománynak megfelelően Európában a találmánynak műszaki jelleget kell felmutatnia.” *Basinski et al.*: i. m. (70), p. 47.

⁷⁴ *Hilty, Geiger*: i. m. (68), p. 623.

⁷⁵ Az Európában uralkodó nézet szerint a műszaki valamilyen formában természettudományosat jelent. A német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság „Rote Taube” (Piros galamb) című döntésében a következőképpen határozta meg a szabadalmazható találmány definícióját: „uralom alá hajtható természeti erők közvetlen igénybevételével járó megtervezett cselekvés, amely egy ok-okozatilag előre látható eredmény eléréshez vezet”. Lásd: BGH GRUR, 1969, 672. A BGH 2000-ben a Logikverifikation c. döntésében feladta a természeti erők „közvetlen” igénybevételének követelményét, és kimondta, hogy a technológia fogalma nem statikus jellegű, hanem folyamatosan változik. Lásd: BGH GRUR, 2000, 498.

kémia törvényszerűségei működtetik), hanem abból a szempontból, hogy mi a technika szerepe a mai társadalomban, mit tekintünk *ma* technikának, és melyek azok a technikai területek, amelyek gazdasági és társadalmi szerepe *ma* a legjelentősebb.

Ha véleményünk szerint a jog szerepe az, hogy a társadalomban egymásnak feszülő érdekeket kiegyenlítse (különösen a magánjogé), akkor figyelembe kell vennünk a társadalom és a tudomány alapvető változásait, amikor azt ítéljük meg, hogy a hatályos jog hasznos, megfelelő-e. Különösen igaz ez egy olyan területre, mint a szellemi alkotások joga, ahol a társadalomban végbemenő tudományos-technikai-esztétikai változások a leggyorsabban éreztetik hatásukat.

Az a felfogás, amely erről a fejlődésről nem kíván tudomást venni, amely egy olyan feltevéssel akarja kötni a számítógépi programok szabadalmazhatóságát, amelyről maga sem tudja, hogy konkrétan micsoda,⁷⁶ és amely súlyos jogbizonytalansághoz vezetett, nem veszi figyelembe a technikai fejlődést (és ezáltal az össztársadalmi szempontokat), hanem csupán a maga gazdasági érdekével törődik.

Érdekes párhuzamot von Ralph Nack⁷⁷ a vegyészeti találmányok szabadalmazhatóságával kapcsolatos, Németországban 120-130 évvel ezelőtt dúló vitával.⁷⁸ Szerinte ha az akkori dokumentumok nem gót betűvel lennének írva, az ember azt gondolhatná, hogy a jelenlegi vitában született szövegeket olvas. A német festékipar abban az időszakban jelentős növekedésnek indult, nem kis mértékben a vezető brit technológia ingyenes átvételének köszönhetően. (Németországban az Angliában szabadalmazott eljárások nem élveztek jogi oltalmat.) A parlamenti vita során az egyik későbbi vegyipari konszern alapítója a következő érveket hozta fel a vegyipari találmányok szabadalmazhatóságának általános tilalma mellett: „a vegyiparban a találmány általában egy ötletből áll, aminek a kivitelezése okoz nagy nehézségeket. A találmány maga ritkán okoz nagy költségeket, sokkal inkább a kivitelezés. A vegyipar területén a találmányokat gyakran többen egy időben hozzák létre, egyszerre lógnak a levegőben.”⁷⁹ A vegyészeti találmányokat egyesek „hasznossági”, „gyakorlati alkalmazhatósági” szempontok alapján kívánták elhatárolni a nem szabadalmazható vegyészeti eljárásoktól. Példának hozták fel a klorid feltalálását, amely önmagában „mint anyag” nem szabadalmazható, azonban mint altató, tehát „alkalmazott anyag” szabadalmazható lenne.⁸⁰ Az érvelés nagyon hasonlít a műszaki jelleg erőltetett alkalmazásához, és utólag nem is ért-

⁷⁶ Pl. az Európai Bizottság, amely a későbbiekben tárgyalandó irányelv kapcsán kodifikálta volna a műszaki hozzájárulás feltételét anélkül, hogy megmagyarázta volna azt, arra jutott, hogy ezt a fogalmat majd a jövőbeni joggyakorlat kialakítja. (Mintha eddig stabilan kialakította volna ...); http://europa.eu.int/comm/internal_market/en/indprop/02-32.htm.

⁷⁷ Ralph Nack: Neue Gedanken zur Patentierbarkeit von computerimplementierten Erfindungen. Bedenken gegen Softwarepatente – ein déjà vu? GRUR Int., 2004, p. 771–776.

⁷⁸ Egy másik találmány a gyógyászati anyagok szabadalmi védelméről 100 éve folytatott vitával von párhuzamot. Lásd: Basinski et al.: i. m. (70).

⁷⁹ Nack: i. m. (77), p. 775.

⁸⁰ Uo.

jük, hogyan érhetne el az akkori ipari lobb, hogy a szabadalom tárgyai közül kizárják „a vegyipari úton létrehozott anyagokat”. A vegyipar ezt persze hamar megbánta, de kilencven évig kellett várnia arra, míg ezek az anyagok is szabadalmazhatóvá váltak.⁸¹

Ha tehát fel kívánjuk használni a műszaki jelleg elavult feltételét valamire, akkor használjuk azt arra, hogy kimondjuk: manapság a technika leggyorsabban fejlődő, legvirágzóbb ága az informatika, tehát egyértelmű, hogy a számítógépi programozás a technikához tartozik, és egyértelmű, hogy a számítógépi program technikai. Ha egy számítógépi találmány új és innovatív, tehát egy képzett programozó számára az azt működtető szoftver nem egyértelmű, akkor legyen szabadalmazható. Az, hogy ez megtörténik-e, kizárólag politikai döntés. Az azt megelőző politikai vitában pedig a „műszaki jelleg” annyira homályos fogalom, amely mindkét szembenálló érdekcsoport számára kedvezően felhasználható.

B) Szabadalmi oltalom a számítógépi programok számára (kizárólag e minőségükben)?

Ezen a ponton meg kell jegyeznünk, hogy az előző fejezetben olyan találmányokról beszélünk, amelyeket számítógép (és számítógépi program) segítségével valósítottak meg, ebben a fejezetben viszont arról lesz szó, hogy a számítógépi programnak önmagában, mindenféle egyéb szerkezet (hardver) vagy műszaki cél, előny (pl. egy gép gyorsítása, hibaszázalékának csökkentése stb.) nélkül – akár egy üzleti eljárás vagy egy számítógépi játék – szabadalmazhatónak kellene-e lennie.

Véleményünk szerint az ESZE 52. cikkének (3) bekezdésében foglalt „as such” (kizárólag e minőségükben) kizárás főleg a fenti esetre vonatkozik, azonban a jelenlegi jogi helyzet azokat a számítógépi programokat sem tekinti szabadalmazhatónak, amelyek a kizárt szabadalmi tárgyakon kívüli területen működnek. Ezek a szoftverek nem számítógépi játékok, nem szövegszerkesztők, nem üzleti eljárások stb., mégsem szabadalmazhatóak. Ezt a felfogást azonban az ESZH nem tartja magára nézve kötelezőnek, és – véleményünk szerint helyesen – szabadalmat biztosított olyan találmányoknak is, mint pl. az adattömörítés, amely kizárólag egy számítógépi program, azonban az általa elvégzett tevékenység nem tartozik a tiltott tárgyak közé.

Az alábbiakban több szempont alapján megkíséreljük bemutatni, milyen előnyei, illetve hátrányai lennének, ha a számítógépi programok önmagukban szabadalmaztathatóak lennének. Mivel a számítógépi programalkotásokat jelenleg a szerzői jog védi, ezért az elemzés során a szerzői és a szabadalmi jog (a jelenlegi és az esetleges jövőbeli – kiegészítő – védelmi rendszer) jellemzőit hasonlítjuk össze a tudományos ésszerűség, a gazdasági szereplők (elsősorban a kis- és középvállalatok) és a társadalom egésze szempontjából.

⁸¹ Uo. p. 776.

Mivel Európában nem létezik egységes szabadalmi jogi szabályozás (bár a közösségi szabadalom kodifikálása folyamatosan napirenden van),⁸² az alábbiakban ismertetett szabadalmi anyagi és eljárási szabályok bemutatásánál az ESZE-t és a magyar jogszabályokat vesszük figyelembe.

a) Inkább irodalmi mű-e a szoftver, mint találmány?

Az irodalmi műként való besorolás rendszertani és gyakorlati problémákat is felvet: a programnyelvek, amelyek ezen „irodalmi művekhez” alapul szolgálnak, más nyelvekkel ellentétben nem rendelkeznek nyelvtannal vagy szókészlettel. Nem az emberi agynak tervezték őket, és a legtöbb esetben (a forráskód esetében mindig) érthetetlenek is az emberi agy számára. Ezek a művek nem rendelkeznek esztétikai tartalommal sem, hiszen funkcióorientált algoritmusok, és „nyelvi megfogalmazásuk” (amely a tárgykód esetében kizárólag két számjegyből, egyből és nullából áll) egy probléma megoldását szolgálja. Ezzel az érveléssel szembeállítható, hogy egy építészeti terv vagy egy tudományos mű (pl. matematikai sejtés levezetése) sem bír esztétikai tartalommal, és a laikus számára érthetetlen jelekből áll, azonban mégis a szerzői jog védi.

A szoftverek azonban papírra leírt jelként nem tudják funkciójukat megvalósítani, csak ha a programozó egy gépbe betáplálja ezeket a jeleket. Ezután viszont már semmit nem kell tennie, hiszen a program „magától működik”. Ez utóbbi tulajdonság miatt gondolják sokan,⁸³ hogy a szabadalmi jog, amely a probléma megoldását (az eljárássá vagy terméké alakított ötletet), és nem annak leírását, konkrét megvalósítási formáját védi, rendszertanilag sokkal inkább alkalmas ezeknek a tisztán funkcióorientált megoldásoknak a védelmére.

Meg kell említenünk azt a szempontot is, hogy az irodalmi műként való besorolás a szoftvereknek 70 éves védelmi időt biztosít, mint egy regény vagy egy vers számára. A szabadalmi oltalom ezzel szemben maximum 20 évig tart, ami jóval racionálisabb időtartam az informatikai iparágban, ráadásul a találmány azonnal közkinccsé válik, amint a fenntartási díjat a jogosult nem fizeti tovább.⁸⁴

⁸² 2007 októberében a portugál elnökség javaslatot tett egy szabadalmi bíróság felállítására, amely javaslat nagymértékben a korábban elutasított Európai Szabadalmi Perekllettel kapcsolatos Egyezményre [European Patent Litigation Agreement (EPLA)] épült. 2008-ban felvetődött a fordítógépek használatának ötlete a nyelvi probléma megoldására, amely a közösségi szabadalom létrejöttének jelentős akadályát képezi. A vállalkozási és ipari biztos, Günter Verheugen 2008 májusában az Európai Szabadalmi Fórumon kijelentette, hogy az EU-nak sürgősen szüksége van a közösségi szabadalomra.

⁸³ Pl. Klaus-J. Mellulis: Zur Patentfähigkeit von Programmen für Datenverarbeitungsanlagen. GRUR, 1998, p. 843., Tauchert több cikkében, Haase doktori disszertációjában.

⁸⁴ Annak ellenére, hogy az operációs rendszerek területén majdhogynem minden évben új fejlesztés kerül a piacra, vannak olyan területek, mint például az adatkezelés, ahol a hosszabb ideig tartó védelem szükséges lehet. Így pl. a „DES”-t (Data Encryption Standard) 1977-ben fejlesztették ki, és a mai napig használatban van.

Ezzel az érveléssel szemben felhozható, hogy a hosszú szerzői jogi oltalom, ha a mű iránt nincs kereslet, gyakorlatilag nem jelent semmit. Azon szoftverek szerzői jogi oltalma, amelyek pár hónap után már nem keresettek, mert megjelent a piacon egy náluk jobb, csak nagyon rövid ideig aktív.

b) Eljárásjogi és gazdasági szempontok

A szoftveriparban⁸⁵ jelentős számú kis- és középvállalat, valamint egyéni fejlesztő számára a szerzői jogi védelem mellett szól egyértelműen, hogy az újdonságkutatás nélkül, költségmentesen, a mű keletkezésének pillanatában jön létre, míg a szabadalmi oltalom hosszú vizsgálati eljárást (újdonságkutatást és a bejelentő kérésére érdemi vizsgálatot) követően és ellenérték fejében szerezhető meg.⁸⁶ Európában – pl. az USA-val összehasonlítva – a szabadalmi oltalom rendkívül drága, nagyrészt a fordítási költségek miatt. Bár a Londoni Egyezmény (az Európai Szabadalmi Egyezmény 65. cikkének alkalmazásáról szóló Egyezmény),⁸⁷ amely az európai szabadalom fordítási költségeinek csökkentését célozza, 2008. május 1-jén hatályba lépett, az európai szabadalom megszerzésének költségei még mindig vállalhatatlanul magasak a legtöbb – nem multinacionális – cég számára.

A fejlesztőket az is különösen hátrányosan érintheti, hogy a szabadalmi bejelentéseket a legkorábbi elsőbbség napjától (ami általában a bejelentés napja) számított 18 hónapon belül nyilvánosságra hozzák. Ettől a nyilvánosságra hozataltól számítva még további hónapokig tarthat, ameddig az oltalmat a szabadalmi hivatal megadja. Természetesen a bejelentő ebben az időszakban is védelemben részesül (ún. ideiglenes védelem), de az esetleges bitorlóval szemben lefolytatandó bírósági eljárás anyagi vonzatai és egyéb terhei elrettenthetik az érintetteket, különös tekintettel arra, hogy a szoftverek nagy részének esetében az „innovációs intervallum” (ameddig az adott találmányt a piacon nem képes meghaladni másik találmány) átlagosan két év,⁸⁸ tehát mire a szabadalmi oltalmat a bejelentő megkapná, lehet, hogy a szoftver már „ki is ment a divatból”.

A szerzői jognak ebből a szempontból nagy előnye, hogy a forráskód titokban tartását egyáltalán nem tiltja. Ezzel a piaci szereplők élnek is, megakadályozva azt, hogy bárki más fejleszthesse az általuk létrehozott szoftvert alapul véve, így „természetes” monopolhelyzetet hozva létre, és lassítva az innovációt.

⁸⁵ Bessen tanulmányában megállapítja, hogy „a” szoftveripar, „mint olyan” gyakorlatilag nem létezik, sokkal inkább egy nagyon sokszínű iparág, egy emberből álló vállalatokkal és multinacionális konglomerátumokkal. In: *Bakels, Hugenholtz*: i. m. (53), p. 17.

⁸⁶ A költségvonzat országról országra változik, Magyarországon nem annyira költséges, de az európai szabadalmat főleg prosperáló nagyvállalatok engedhetik meg maguknak.

⁸⁷ A ratifikáló államok elfogadják, hogy a szabadalmi bejelentésnek az ő országukban való érvényességéhez elegendő azt angol, francia és német nyelven benyújtani.

⁸⁸ *Haase*: i. m. (8), p. 97.

A szerzői jog kivételes esetben lehetőséget biztosít arra, hogy a felhasználó a programot „felfejtse”, azaz dekompilálja, és megismerje az alapul fekvő forráskódot.⁸⁹ Erre csak akkor van lehetőség, ha a jogszerűen megszerzett program egy másikkal együtt nem használható, és a kód visszafejtése valamilyen mértékben szükséges a programok együttes használhatóságához. Így ha az együttes működéshez szükséges információ nem könnyen hozzáférhető a szoftver felhasználására jogosult vagy megbízottja számára, akkor a szoftvernek azt a részét, amely feltétlenül szükséges az együttműködtetéshez, dekompilálhatja.

Végrehajtási szempontból a szabadalmi jog annyiban előnyösebb, mint a szerzői jog, hogy szabadalombitorlási ügyekben mindig a Fővárosi Bíróság jár el három hivatásos bíróból álló tanácsban, akik közül két tagnak felsőfokú műszaki vagy ezzel egyenértékű szakképesítéssel kell rendelkeznie. Egy informatikában jártas bíró részvétele kedvező lehet a szabadalmasnak egy szabadalmi perben, de ezenkívül a szerzői és szabadalmi végrehajtási szabályok a főbb pontokban hasonló szabályozást tartalmaznak (pl. ideiglenes intézkedés, bizonyításra kötelezés).

c) Az újdonságkutatás problémája – megoldás: a forráskód nyilvánosságra hozatala?

A szerzői jogi rezsimben tehát titokban marad a forráskód (az open source-szoftverek kivételével), de ennek nyilvánosságra hozatala a szabadalmi jog keretében is okoz problémákat. A programozó több, különféle programnyelvet használhat a program megalkotásához, azonban ezek nem szerepelhetnek a szabadalmi bejelentésben, hisz az csak egy ember számára érthető nyelven történhet.⁹⁰ Ennek következtében az eddig megadott, számítógéppel megvalósított találmányok esetében is hiányzik a forráskód a szabadalom leírásából, ami ahhoz vezet, hogy ezen a területen a technika állása a szabadalmi hivatalokban egyszerűen nincs dokumentálva.

⁸⁹ Dekompilálásra, azaz a szoftvernek a bináris kódból a forráskódba való visszafejtésére csak a szerzői jogi törvényben meghatározott szűk körben, az interoperabilitás érdekében van lehetőség:

60. § (1) A szerző engedélye nem szükséges a kód olyan többszörözéséhez vagy fordításához [a jog a kód fordításának nevezi a dekompilálást], amely elengedhetetlen az önállóan megalkotott szoftvernek más szoftverekkel való együttes működtetéséhez szükséges információ megszerzése érdekében, feltéve, hogy

a) a felhasználási cselekményeket a jogszerű felhasználó vagy a szoftver példányának felhasználására jogosult más személy, vagy az ő megbízottjuk végzi;

b) az együttes működtetéshez szükséges információ az a) pontban említett személyek számára nem vált könnyen hozzáférhetővé;

c) a felhasználási cselekmények a szoftvernek azokra a részeire korlátozódnak, amelyek az együttes működtetés biztosításához szükségesek.

⁹⁰ EPO Guidelines. Part C. 4. 15.

Ha egy programozó kutatni szeretne⁹¹ a szabadalmi hivatal adatbázisában azzal kapcsolatban, hogy lenne-e esélye egy meghatározott találmányt szabadalmaztatni, nem találna semmilyen forráskódban megadott referenciát, csak kódos eljárási leírásokat, hiszen forráskódot nem lehet leírásként beadni, a szabadalmi ügyvivők körében pedig régóta uralkodó álláspont szerint egy jó leírással már eddig is szabadalmazhatóak voltak a számítógépi programok.

Ennek a helyzetnek a felszámolására születtek olyan javaslatok,⁹² amelyek szerint a forráskód közzétételét a számítógéppel megvalósított találmányok esetében kötelezővé kellene tenni. Ezen szerzők véleménye szerint ennek a megoldásnak számtalan előnye lenne: „a program hibáit a nyilvános programszöveg miatt egyszerűbb lenne felismerni és elhárítani”,⁹³ a programok rugalmasabbak és más programokkal könnyebben összeilleszthetőek lennének és megkönnyítenék a jogsértések felkutatását és bebizonyítását is. A programozók használhatnák a nyilvános forráskódokat újabb ötletek generálására, és ez a megoldás kielégítené az open source-mozgalom igényeit is.

Egy tekintélyes német szabadalmi bíró tollából származó cikk⁹⁴ azonban arra hívja fel a figyelmet, hogy a forráskódok nyilvánosságra hozatalához a szabadalmi hivataloknak olyan specifikációs és regisztrációs rendszert kellene biztosítaniuk, amely minden lehetséges programnyelvet magában foglal, illetve olyan informatikusokat kellene munkába állítaniuk (vagy a meglévőket átképezni), akik minden jelenleg létező programnyelven megírt programot képesek megítélni.

Ez a hivatalok számára olyan aránytalanul nagy költséget jelentene, amelyre nincsenek felkészülve. A tanulmány rávilágít, hogy a bejelentések elintézéséhez szükséges idő jelentősen megnövekedne, egy bejelentés több száz oldalra rúghatna a forráskódban megadott dokumentáció miatt, és egy számítógépi találmánnyal kapcsolatos bejelentés elintézésének időtartama messze meghaladná a többi területen benyújtott bejelentéseket.⁹⁵

⁹¹ A feltételezés merőben elméleti, hiszen közvélemény-kutatások egyértelművé teszik, hogy a szabadalmi hivatalok adatbázisait alapvetően jogi, és nem technikai-műszaki kutatásra használják, és hogy a szoftvercégek nem tekintenek úgy ezekre az adatbázisokra, mint lehetséges forrásokra. In: *Blind, Edler, Nack, Straus*: i. m. (19), p. 94–95.

⁹² Weyand/Haase p. 203.

⁹³ Uo. p. 201.

⁹⁴ *Wolfgang Tauchert*: Nochmals: Anforderungen an einen Patentschutz für Computerprogramme. GRUR, 2004, p. 922. Tauchert a Bundespatentgericht 23. szenátusának elnöklő bírása.

⁹⁵ Ráadásul ha a számítógépi programok szabadalmazhatóak lennének (akár a forráskód kötelező közzététele nélkül is), az valószínűleg önmagában akkora rohamot jelentene a szabadalmi hivatalok számára, hogy a bejelentések ésszerű időben való feldolgozása önmagában problémákat okozna. Az USA-ban a State Street Bank-döntés után (amely utat nyitott az üzleti eljárások szabadalmi oltalmának) ugrásszerűen megnőtt a szoftverszabadalmi bejelentések száma. Mivel az USPTO erre nem volt felkészülve, és az elintézetlen ügyek száma egyre nőtt, szakértő, alapos vizsgálat hiányában sorra adott meg szabadalmazható találmányoknak, amelyek valamely materiális feltételt nem teljesítették. Egyes szerzők utóbb erre vezették vissza a szabadalmi rendszer '90-es évek végi krízisét az USA-ban. Lásd: *Hart, Holmes, Reid*: i. m. (47); *Bakels, Hungenholtz*: i. m. (53).

d) Szabadalmi oltalom – a tudás monopóliuma?

A számítógépes szabadalmak ellenzőinek⁹⁶ legfőbb érve, hogy a szabadalmi oltalom lehetővé tételével a tudás monopolizálhatóvá válik. Ez az állítás különféle aspektusokból támadható.

Először: a legfontosabb ellenérv az, hogy absztrakt, általános ötletek nem élvezhetnek szabadalmi oltalmat, találmány mindig csak egy számítógépi programnak egy eljárásban vagy termékben történő konkrét, ipari vagy gazdasági célt szolgáló alkalmazása lehet. Ebből következően szabadalombitorlás csak akkor valósulhat meg, ha ennek a meghatározott, szabadalmazott kombinációnak *egyidejűleg minden elemét ugyanolyan* vagy majdnem ugyanolyan módon utánozza valaki, mint ahogyan az a találmány leírásában szerepel. A szabadalom jogosultja csak akkor léphet fel a bitorlóval szemben, ha az a találmányleírásban meghatározott gyakorlati hatást az összes, abban leírt ismertetőjegy alkalmazásával éri el.

Ha a találmánynak csak egy részét vagy a mögötte meghúzódó ötletet használja fel valaki, az nem szabadalombitorlás vagy engedélyköteles tevékenység, hanem csupán a szabadalmi rendszer kutatást és fejlesztést támogató jellegének kihasználása, amely előírja, hogy a szabadalmi leírásokat nyilvánosságra kell hozni a technika támogatásának érdekében.

Másodszor, fontos ellenérv az, hogy a nyilvánosság számára intézményesen is biztosított a lehetőség, hogy a szabadalom megadására irányuló eljárás során felszólaljon⁹⁷ arra vonatkozóan, hogy a találmány, illetve annak bejelentése nem felel meg az e törvényben meghatározott valamely szabadalmazhatósági feltételnek. Ezt a találmány nyilvánosságra hozatalától számított kilenc hónapon belül bárki megteheti, és kifogásolhatja, hogy a találmány nem felel meg az ESZE 52. vagy 57. cikkében meghatározott formai követelményeknek, hogy a szabadalomleírás nem tárja fel olyan mértékben a találmányt, hogy az a szakember számára megvalósítható, illetve hogy a szabadalom tartalma túlmegy a bejelentés tartalmán, vagy arra már korábban szabadalmat adtak. Ennek a felszólalásnak a díja 670 euró európai szabadalom esetén.

A szabadalom megadását követően a megsemmisítési eljárásban⁹⁸ a szabadalmi oltalom teljes időtartama alatt a szabadalom megsemmisítését kérheti bárki, aki szerint a szaba-

⁹⁶ Elsősorban az egész világra kiterjedő open source-mozgalom az, amely nagyrészt megalapozatlan félelmeknek minden lehetséges fórumon való artikulálásával érte el, hogy megbukjon a Bizottság irányelvtervezete a számítógéppel megvalósított találmányokkal kapcsolatban. Fő petíciójukat lásd: <http://petition.eurolinux.org>, www.ft-informatik.de/docs/protokolle/md2000/softwarepatent.pdf.

⁹⁷ Sztv. 71. §, illetve ESZE 99. cikk.

⁹⁸ Sztv. 80. §., utalva a 42. §-ra, miszerint:

(1) A szabadalmat – keletkezésére visszaható hatállyal – meg kell semmisíteni, ha

a) a szabadalom tárgya nem felelt meg a 6. § (1) bekezdésének a) pontjában meghatározott feltételeknek; [ezek a materiális feltételek: újdonság, feltalálói tevékenység és ipari alkalmazhatóság, valamint az alaki feltételek, pl. a szabadalomból kizárt tárgyak]

b) a leírás nem tárja fel a törvényben előírt módon és részletességgel [60. § (1) bek.] a találmányt;

c) a szabadalom tárgya bővebb annál, mint amit az elismert bejelentési napon benyújtott, illetve – megosztás esetén – a megosztott bejelentésben feltártak;

d) a szabadalmat nem annak adták meg, akit az a törvény szerint megillet.

dalom pl. nem felel meg az alaki vagy az anyagi szabadalmazhatósági feltételeknek, illetve kérheti a megsemmisítést az a feltaláló is, aki szerint az ő találmányát valaki más szabadalmaztatta. Az európai szabadalom esetében csak a feltalálót illeti meg ez a jog, ő kérheti a szabadalom megsemmisítését vagy korlátozását. Ez az eljárás 450 euróba kerül az ESZH előtt. Mindkét összegre azt mondhatjuk, hogy nem akkora, hogy egy vállalatnak ne érné meg jobban, mint szerinte jogtalan licencdíjakat fizetni.

Problematicus a szabadalmi oltalom keletkezésének időpontjára visszaható hatályú megsemmisítés, ha a számítógéppel megvalósított találmány hasznosítására jogot adó licenciaszerződés a program továbbfejlesztésére is jogot adott. Ebben az esetben az engedélyes által kifejlesztett program sem részesülhet védelemben, illetve kételyek merülhetnek fel a termék „jogi tisztaságára” vonatkozóan is.

Harmadik ellenérvként a szabadalmi jog korlátait kell megemlítenünk. Mint ahogyan a szerzői jogban, a szabadalmi jogban is megengedettek bizonyos, magánszférába tartozó cselekmények, amelyek nem szolgálják gazdasági haszon elérését.⁹⁹

A jogosult kizárólagos jogát a szabadalmi jog is korlátozza, és egyértelmű továbbfejlesztési lehetőséget biztosít az open source-programozók számára, ameddig tevékenységük ingyenes.¹⁰⁰

A szabadalmi jog korlátai közé tartozik az előhasználati jog is, amely azt illeti meg, aki az elsőbbség napja (tehát gyakorlatilag a találmány bejelentése) előtt már jóhiszeműen hasznosította a találmány tárgyát (ez a hasznosítás gazdasági tevékenységre is kiterjedhet), vagy annak érdekében komoly előkészületet tett.¹⁰¹ A törvény tehát kimondja, hogy azt, aki hamarabb kezdte el az adott terméket vagy eljárást hasznosítani, védelemben kell részesíteni, ami annyiban áll, hogy a megadott szabadalom rá nézve hatálytalan, tehát a találmányt gazdasági tevékenysége érdekében továbbra is használhatja.

Ez a jogintézmény gyakorlatilag az újdonságkutatás során elkövetett hibát orvosolja, hiszen ha a találmányt már a bejelentés előtt forgalmazták, az utóbb egyértelművé teszi, hogy az a bejelentés napján nem volt új. Az előhasználati jog intézménye tehát kioltja azon kis cégek félelmeit, amelyek attól tartanak, hogy tőkeerős cégek általuk már használt és forgalomba hozott módszereket szabadalmaztathatnának, majd pedig ellenük szabadalombitorlási eljárásokat indítanának. Ha ezek a – már ismert módszerek – át is jutnának az újdonságkutatás tesztjén, és a szabadalmat a hivatal megadná, azok a cégek, amelyek a módszert

⁹⁹ Sztv. 19. § (6) A kizárólagos hasznosítási jog nem terjed ki

a) a magánhasználat céljából végzett, illetve a gazdasági tevékenység körén kívül eső cselekményekre;
b) a találmány tárgyával kapcsolatos kísérleti célú cselekményekre, ideértve a találmány tárgyát képező termék vagy a találmány tárgyát képező eljárással előállított termék forgalomba hozatalának engedélyezéséhez szükséges kísérleteket és vizsgálatokat;

¹⁰⁰ Mivel az egész mozgalom lényege a „share, don't sale” alapelvben rejlik, ezért valószínűtlen, hogy a programozók nagy részének az egyes programokra meghatározott felhasználói környezetben megadott szabadalmi oltalom problémákat okozna.

¹⁰¹ Sztv. 21. §.

korábban már használták, erre ezt követően is jogosultak lennének. Ehhez azonban hozzá kell tennünk, hogy ezek a cégek csak a változatlan formában történő további használatra lennének jogosultak, a programot tovább nem fejleszthetnék.

A szabadalmi jog korlátain kívül az irodalomban sokan foglalkoznak¹⁰² a kényszerengedélyek intézményével is, amelyek szintén lehetőséget biztosítanak a jogosult akaratától független felhasználásra. A kényszerengedély azt jelenti, hogy a bíróság kérelemre a szabadalmas döntésétől függetlenül engedélyt ad a szabadalom hasznosítására.

Ezen engedélyeknek két fajtája van: a kényszerengedély a hasznosítás elmulasztása miatt és a kényszerengedély a szabadalmak függősége miatt.¹⁰³ Számunkra az utóbbi az érdekes, hiszen ez biztosítana lehetőséget a szabadalommal nem rendelkező számítógépes cégek, szakemberek számára, hogy olyan esetekben, amikor a szabadalmas a licencia adását megtagadja, mégis hozzáférhessenek az érintett találmányhoz. Egyes szerzők véleménye¹⁰⁴ szerint a szabadalmi jognak ez a tulajdonsága nagyon kedvező a számítógépi programok esetében, és eloszthatja a kisvállalkozások félelmeit, amelyek szükség esetén bármely Microsoft-, Intel- vagy IBM-licenchez hozzáférhetnének. Arra is felhívják a figyelmet, hogy a szerzői jogban nem létezik ilyen jogintézmény, tehát ha a jogosult művének felhasználására nem akar szerződést kötni, akkor őt erre a bíróság nem kötelezheti.¹⁰⁵

Ehhez az érveléshez hozzá kell tenni, hogy a kényszerengedély megszerzése nem kifejezetten egyszerű: a kényszerengedélyt a gátló szabadalom hasznosítására a bíróság csak akkor adja meg, ha a függő szabadalom szerinti találmány számottevő gazdasági jelentőségű műszaki előrelépést jelent a gátló szabadalom szerinti találmányhoz viszonyítva. A számottevő gazdasági jelentőség bíróság előtti bizonyítása problémát okozhat kis- és közép-vállalkozások számára.

A fentiekén kívül igazolnia kell a kényszerengedélyt kérőnek, hogy a szabadalmas megfelelő feltételek mellett, ésszerű időn belül sem volt hajlandó önként engedélyt adni a találmány hasznosítására, továbbá hogy a találmányt kellő terjedelemben hasznosítani tudja. Ezzel a feltétellel az a probléma, hogy a szabadalmas valószínűleg hajlandó önként engedélyt adni, azonban olyan magas díjakat ajánlana, amely a másik félnek nem lenne elfogadható. (Ezt a problémát a versenyjog az erőfölénnyel való visszaélés formájában szabályozza.) A kényszerengedély azonban csak arra az esetre vonatkozik, amikor a szabadalmas *egyáltalán nem* hajlandó engedélyt adni, ez pedig a gyakorlatban nem fordul sűrűn elő.

¹⁰² Hart, Holmes, Reid: i. m. (47); Bakels, Hugenholtz: i. m. (53), Gustavo Ghidini, Emanuela Arezzo: Patent and Copyright Paradigms vis-a-vis Derivative Innovation: The Case of Computer Programs. IIC, 2005, p. 159–173.

¹⁰³ Sztv. 31–32. §.

¹⁰⁴ Elsősorban a kényszerengedélyek intézménye miatt egyértelműen a szabadalmi oltalom mellett teszi le a voksát Ghidini és Arezzo.

¹⁰⁵ A gyakorlatban azonban a nagy informatikai cégek abban érdekeltek, hogy minél több licencszerződést kössenek és minél több licencdíjat szedjenek be, így nem valószínű, hogy szabadalmukat arra használnák fel, hogy másokat a találmány felhasználásából kizárjanak.

Mindezekeken felül pedig kényszerengedély csak olyan hasznosításra adható, amely túlnyomórészt a belföldi kereslet kielégítéséhez szükséges. Számítógépi programok esetében a folyamatosan változó kereslet és a rendkívül sokszínű és különböző igényű felhasználói kör miatt gyakorlatilag lehetetlen megállapítani, hogy mi a belföldi kereslet terjedelme, valamint hogy az adott függő szabadalom ennek kielégítéséhez szükséges-e.

A kényszerengedélyek rendszere tehát elviekben megnyitja a lehetőséget a jogosult akaratától független felhasználás előtt, azonban olyan feltételrendszerrel van „körülbástyázva”, hogy tömeges alkalmazása nem várható. Alternatívaként veti fel Hilty és Geiger a szerzői jogban létező szabad felhasználásokkal párhuzamot vonva, hogy a „szoftverszabadalom” jogosultja legyen a törvény erejével kötelezve arra, hogy mindenkinek, aki azt kéri, megadja a licenciát, és csak a törvényben meghatározott összegű méltányos díjazást követelhesen.

e) Európai versenyképesség: a kis- és középvállalatok perspektívája

A szoftverpiacot a világon nem az európai cégek dominálják: legalábbis a privát felhasználók személyi számítógépén leggyakrabban használt programok (pl. operációs rendszerek, zenelejátszás, szövegszerkesztés) területén. Az informatikai iparágban azok a cégek, amelyeknek tulajdonosai európaiak, túlnyomórészt kis- és középvállalatok,¹⁰⁶ amelyek pl. hálózati rendszereket vagy gazdasági szoftvereket (pl. kormányzati, oktatási, pénzügyi célokra) fejlesztenek. Az európai jogalkotónak tehát elsősorban azt kell szem előtt tartania, hogy az európai kis- és középvállalatok számára melyik jogi rezsim a kedvezőbb.

Ennek megállapításához – tisztán közgazdasági szempontból – az az egy kérdés bír jelentőséggel, hogy az ösztönzés, amelyet a találmány egyrészt nyilvánosságra hozatala útján a piac többi szereplőjének, másrészt pedig magának a feltalálónak jelent, megéri-e azt az időleges monopóliumot és ezáltal a verseny torzulását, amivel a szabadalom megadása jár.

A versenyre gyakorolt torzító hatással kapcsolatban azonban meg kell jegyezni, hogy a szabadalmas nem határozhatja meg kénye-kedve szerint a licencfeltételeket, mert az EU-ban részletes versenyjogi szabályok rendezik ezeket a megállapodásokat. Ezek¹⁰⁷ kizárják, hogy a szabadalmas monopóliumhelyzetével visszaéljen, és tisztességtelen feltételeket szabjon üzletfeleinek.

A szabadalom pozitív hatási közül először azt kell kiemelnünk, hogy pénzügyi szempontból kedvező a vállalat számára. Ezen vállalatok számára a pozitív pénzügyi mérleg lét-

¹⁰⁶ L. pl. *Konstantinos Fotinopoulos*: The day after the Computer-Implemented Inventions Directive: Who won the Battle and When shall the War End? <http://www.law.ed.ac.uk/ahrc/script-ed/oolt-2/fotinopoulos.asp>, 6. pont.

¹⁰⁷ Például a Bizottság 2659/2000/EK rendelete a Szerződés 81. cikk (3) bekezdésének a kutatási és fejlesztési megállapodások egyes csoportjaira történő alkalmazásáról vagy a Bizottság 772/2004/EK rendelete a Szerződés 81. cikk (3) bekezdésének a technológia-átadási megállapodások egyes csoportjaira történő alkalmazásáról.

fontosságú annak érdekében, hogy hitelekhez juthassanak és fejlesztéseiket finanszírozni tudják. A szabadalom értéke ebből a szempontból abban rejlik, hogy tőkésíthető, tehát a vállalat saját tőkéjének részeként aktívaként elkönnyvelhető.

A szabadalom emellett abban is segítheti a kisvállalatokat, hogy befektetőket találjanak, hiszen azt mutatja, hogy a vállalkozás innovatív, és eséllyel indul pályázatokon vagy közbeszerzéseken.

USA-beli tapasztalatok azt is mutatják, hogy szabadalombitorlási eljárásokat manapság inkább kisvállalatok folytatnak nagyvállalatok ellen, hogy megvédjék saját érdekeiket. Érdekes adat, hogy az amerikai egyetemek által beszedett licenccdíjak egymilliárd dolláros összege az IBM ilyen téren szerzett nyereségének felel meg.¹⁰⁸

Ha a vállalatok a szabadalmi rendszer működéséről és a szabadalmi adatbázis felhasználásáról több információval rendelkeznenek, nemcsak az válna lehetővé számukra, hogy saját termékeiket szabadalmazhassák, és ezáltal náluk jóval tőkeerősebb vállalatok ellen felléphessenek, vagy pedig ezek licenccéért a sajátjukat felajánlhassák, hanem az is, hogy a korábban nyilvánosságra hozott találmányokat megismerjék, és azokat saját termékeik fejlesztéséhez felhasználják. Az a tény, hogy a számítógéppel megvalósított találmányokra megadott európai szabadalmak kb. háromnegyede nem európai cégektől származik,¹⁰⁹ nem csak azért áll fenn, mert ezek a cégek könnyedén meg tudják fizetni a magas eljárási költségeket, hanem azért is, mert az európai vállalatok döntéshelyzetben lévő vezetői általában azt sem tudják, hogy az általuk kifejlesztett programra vagy számítógépre esetleg szabadalmi oltalmat szerezhetnének.

Figyelembe kell azonban venni, hogy ezek a vállalatok csekély számú munkaerővel bírnak, ami azt jelenti, hogy a szabadalmi eljárás lefolytatásának megszervezése vagy valamely munkatárs „kreatív” munkaidejének jelentős lecsökkenésével járna, vagy pedig kiterjedt jogi segítséget igényelne, aminek a költségvonzata jelentős terhet róna egy ilyen méretű vállalatra.

Egyes szerzők¹¹⁰ arra hívják fel a figyelmet, hogy ha a szabadalmi védelem a számítógépi programok esetében megengedett lenne és elterjedtté válna, valószínű, hogy tőkeerős cégek nagy szabadalmi portfóliókat alakítanának ki (mint ahogyan tették ezt az USA-ban), és megnőne annak az esélye, hogy a kis- és középvállalatok tudtukon kívül sértenék meg valakinek a szabadalmát. Ennek véleményünk szerint nem annyira nagy az esélye, tekintve, hogy ehhez a szabadalmaztatott találmánynak és funkciójának teljes lemásolására lenne szükség, ráadásul az interneten rengeteg, triviálisnak és tévesen megadottnak tekintett szabadalom

¹⁰⁸ Basinski et al.: i. m. (70), p. 11.

¹⁰⁹ Roman Heidinger: Patent Protection of Software in Europe. *Medien und Recht International*, 2005, p. 57–65.

¹¹⁰ Pl. Bakels, Hugenholtz: i. m. (53), p. 23. Hilty, Geiger: i. m. (68), p. 634.

nagy dokumentációval bír.¹¹¹ (Természetesen figyelembe kell venni, hogy ezek a dokumentációk a programozók számára legfontosabb adatot, azaz a forráskódot nem tartalmazzák.) Ezekkel a szabadalmakkal kapcsolatosan természetesen problémaként felmerül, hogy hiába egyértelmű, ha azokat a jogszabállyal ellentétesen adták meg, a megsemmisítési eljárás idő- és költségvonzatát senki nem vállalja fel szívesen (ha egyáltalán tudnak az érdekeltek arról, hogy ez a lehetőségük fennáll).

ÖSSZEGZÉS

A fentiekben kifejtettek alapján látható, hogy a szabadalmi rendszer is számos lehetőséget biztosít az ellenszolgáltatás nélküli felhasználásra, tehát a tudás monopolizálásáról nem beszélhetünk.

Véleményünk szerint a számítógépes játékok, az emberi agy által is elvégezhető szellemi tevékenységeket végző programok (például hibafelismerés, szövegszerkesztés) és az üzleti szoftverek esetében kérdéses, hogy szükség van-e szabadalmi oltalomra, illetve hogy az több kárt okozna-e, mint hasznot. Olyan szoftverek esetében viszont, amelyek egy programozási kihívást oldanak meg más területen, nem előnyös, hogy a szabadalmi oltalom megtagadható csupán azért, mert az oltalmat a szoftverre kizárólag ebben a minőségében igénylik. Az ESZH azzal, hogy a „szoftvertermékeket” (adathordozón tárolt számítógépi programokat) a számítógéppel megvalósított találmányok egyik kategóriájaként ismerte el,¹¹² nyilvánvalóvá tette, hogy van lehetőség arra, hogy számítógépi programra – kizárólag ebben a minőségében – szabadalmat adjon meg. Ezzel a felfogással csak egyetérteni lehet, bár az továbbra is problematikus, hogy ez a szabadalmazási gyakorlat az ESZE 52. cikkének (3) bekezdésével ellentétesen történik.

Elemzésünkéből viszont az is levonható konzekvenciaként, hogy a szoftverpiac egyes szereplői egyáltalán nem tartanak igényt szabadalmi védelemre. A kis- és középvállalkozásokkal kapcsolatos közvélemény-kutatások¹¹³ azt bizonyítják, hogy a szabadalmi védelem körükben nem túl népszerű – bár nem is tudnak róla túl sokat.¹¹⁴

¹¹¹ Például az ESZH számítógépi szabadalmakkal kapcsolatos döntéseiből kivonatolt olvashatók a Foundation for a Free Information Infrastructure holnapján „European Software Patent Horror Gallery” címmel. Ha ennél komolyabb és szélesebb körű információra vágyunk, akkor természetesen az *ep.espacenet.com* oldalon kulcsszavak, feltalálók vagy szervezetek nevének megadásával könnyen kereshetünk szabadalmak teljes szövegére és a hozzájuk csatolt rajzokra is.

¹¹² Computerprodukt/IBM.

¹¹³ Pl. a német gazdasági minisztérium megbízásából: Bernd Lutterbeck, Robert Gehring, Axel Horns: Sicherheit in der Informationstechnologie und Patentschutz für Software-Produkte – Ein Widerspruch? *www.sicherheit-im-internet-de/download/BMWi_Gutachten_englisch.pdf*; Blind, Edler, Nack, Straus: i. m. (19); a brit kormány megbízásából: Should Patents be granted for Computer Software or Ways of Doing Business? *www.patent.gov.uk/about/consultations/conclusions.htm*.

¹¹⁴ Sokan abban a tévedésben élnek, hogy semmilyen találmányra nem lehet szabadalmat szerezni, amit számítógépi úton valósítottak meg. Lásd pl.: Heidinger: i. m. (109), p. 57.

Mivel a szerzői jog nem nyújt védelmet a koncepció, csupán a megvalósítás módja/for-mája számára, rendkívül eredeti és nagy munkaigényes számítógépi alkotások esetén meg-érheti a létrehozónak a szabadalmi védelem, hiszen az a tartalmi másolás ellen is véd, nem úgy, mint a szerzői jog.

A két védelmi rendszer összehasonlításának eredményeként azt állapíthatjuk meg, hogy a szerzői jog a számítógépi programok nagy többségének védelmére kielégítőnek látszik. Bár rendszertanilag kérdéses a számítógépi programok irodalmi műként való besorolása, és problematikus lehet a hetvenéves védelmi idő is, mégis úgy tűnik, hogy az érintett jogosul-tak és a szabadszoftver-mozgalom igényeit kielégíti.

A számítógépi iparág azonban kellően sokszínű¹¹⁵ ahhoz, hogy rendelkezzen olyan nagyméretű piaci szereplőkkel,¹¹⁶ akik számára a végrehajthatóság és a „tartalomvédelem” fent említett előnye miatt sokkal kedvezőbb lenne a szabadalmi védelem. Az általuk kifej-tett lobbitevékenység folyamatos nyomást jelent a jogalkotókra európai uniós és nemzeti szinten egyaránt, ami azt eredményezi, hogy a „szoftverszabadalmi kérdés” újra és újra felmerül.¹¹⁷

¹¹⁵ L. Bakels, *Hugenholtz*: i. m. (53), p. 15.

¹¹⁶ Ezeket tömöríti például a Business Software Alliance, amely a későbbiekben tárgyalandó irányelvjavaslat jelentős támogatója volt.

¹¹⁷ Jelenleg attól tartanak egyes ellenzők, hogy az EU a közösségi szabadalom „ürügyné”, a „hátsó ajtón keresztül” fogja a szoftverszabadalmakat legitimizálni. Ugyanis a közösségi szabadalmakat is az ESZH adná meg, hiszen a javaslat lényege, hogy az EU mint nemzetközi szervezet ratifikálná az Európai Szaba-dalmi Egyezményt. Az Európai Szabadalmi Bíróság létrehozásának terve is ilyen félelmeket gerjesztett. A szoftverszabadalmak ellenzői attól tartottak, hogy személyi átfedésekre kerülhetne sor a Bíróság tagjai és (a szoftverszabadalmaknak szerintük utat nyitó) ESZH jelenlegi szakemberei között, akik ebben az esetben bírói minőségükben támogatnák a szoftverek szabadalmazhatóságát. Lásd: *Wimmer-Leonhardt*: i. m. (45), p. 275.

MOZGÁSBAN A FÁJLMEGOSZTÓK – NEGYEDIK GENERÁCIÓS FÁJLCSERÉLÉS A LÁTHATÁRON?

AJÁNLÁS

Bár az érzés még friss, és nem volt ideje leülepedni, mégis úgy kívánja, hogy megosztásra kerüljön. 2010 februárjában elhunyt Boytha György professzor. Doktori értekezésem opponensi feladatainak elvállalása révén Boytha György lehetővé tette számomra, hogy ha csak egy pillanatra is, de bepillantást nyerjek egy széles látókörű tudós gondolkodásába. A sors kegyetlen fintora, hogy az értekezéssel kapcsolatos egyik, ha nem a legfontosabb segítő szándékú kritikai megjegyzésében a professzor úr arra hívta fel a figyelmemet, hogy fordítsak még némi időt a nyilvános előadás jogának az Egyesült Államokban való szabályozására. E tanács motiválta az alábbi tanulmány elkészültét. Bár tartalmában már elkanyarodik annak kizárólagos elemzésétől, a professzor úr által rá gyakorolt szellemi hatás tagadhatatlan. A legrosszabb az, hogy az alábbi cikket már nem küldhetem el neki hálám jeléül. Kizárólag annyit tehetek, hogy utólag is neki ajánlom e tanulmány megszületését. (Mezei Péter)

I. BEVEZETÉS

Az elmúlt több mint egy évtizedben, mióta a Napster megnyitotta kapuit, az online fájl-megosztás vagy a közkeletűen fájlcserezésnek nevezett jelenség¹ a digitális szerzői jogi környezet egyik legaktuálisabb és legfontosabb területévé nőtte ki magát. A szerzői jogászok legnagyobb szerencséjére azonban a közhelyszerűség messze elkerüli e témát. A digitális technológiák és az internetes környezet folyamatos alakulása, az erre gyorsan reagáló fogyasztók, és ez utóbbiaknál valamivel lassabban reagáló szórakoztatóipar üzleti modelljeinek változásai egy dinamikus, minden pillanatban valami újat adó forrásává vált a gyakorlati és tudományos életnek. Az ezzel kapcsolatos kutatások, valamint a fájlcserezésből fakadó

¹ Egyet kell érteni a Szerzői Jogi Szakértői Testülettel abban a tekintetben, hogy a fájlcserezés, illetve a fájl-megosztás kifejezés némiképp félrevezető. A jelen felhasználási formánál ugyanis nyelvtani értelemben nincs se csere, se megosztás, amelyek egyaránt azt feltételeznék, hogy az eredeti műpéldány a „feltöltő” birtokából kerül ki. A P2P-programok használatakor gyakorlatilag a fájlok szisztematikus többszörözéséről van szó. Lásd: SZJSZT 07/08/01 – Szerzői művek online fájlcserező rendszerek segítségével megvalósuló felhasználása. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 3. (113.) évf. 4. sz. 2008. augusztus, p. 111., illetve 1. lábjegyzet. Az eljáró tanács állásfoglalásában épp ezért következetesen idézőjelben használta e szavakat. A jelen tanulmány takarékosági okokból eltekint ettől, és a fájlcserezés és a fájl-megosztás kifejezést az egyszerűség kedvéért alternatívaként szerepelteti.

feszültségek, perek és peren kívüli megegyezések végtelen sorát persze itt szükségtelen és lehetetlen lenne felsorolni.²

A jelen tanulmány ennek a dinamikus jelenségnek a legfrissebb fejleményeire kíván egy sajátos szemszögből kitérni: vajon a *The Pirate Bay* elleni svéd, a *Mininova* elleni holland, és az *isoHunt* elleni egyesült államokbeli ítélet alkalmas lesz-e arra, hogy előidézze a fájlmegosztás jelenlegi harmadik generációját felváltó negyedik korszak beindítását? Amennyiben a válasz nemleges, akkor érdemes feltenni azt a kérdést, hogy a jelenleg ismert technológiai fejlesztések között van-e olyan, amely önmagában egy új, negyedik generációt jelent az eddigiekhez képest.

A cikk ennek megfelelően a II. fejezetben az eddig ismert három generáció technológiai jellegzetességeinek bemutatásával, majd a hozzájuk kapcsolódó híres perek ismertetésével indul. A III. fejezetben található részkonklúzió összefoglalja, hogy az első három generáció fényében melyek lehetnek azok a jellegzetességek, alapismérvek, amelyek mentén lehetséges különálló generációkról beszélni. Ezeket a továbbiakban „generációs tényezőknak” fogjuk hívni. E megállapítások segítségével a IV. fejezetben tüzetes (technikai és jogi) elemzésnek vetjük alá többek között a *The Pirate Bay* módosított üzemeltetését, illetve a streaming vagy a *BitTorrent* alapú internetes televíziózást.

A tanulmány minden bizonnyal nem lesz teljes és hézagmentes. A megírás és megjelenítés időszaka alatt – épp a kérdéskör alakulásának hihetetlen sebességére tekintettel – több, a cikket akár érdemben is érintő fejleményről (például fellebbezésekről, új technológiákról, torrentoldalak önkéntes bezárásáról – ki tudja még, miről) lehet majd hallani. Az alábbi vizsgálat ezenfelül elsősorban csak a szerzői jogi és a technológiai kérdésekre tér ki. Mellőzi a közgazdasági vagy a más jogterületekhez, pl. a büntetőjoghoz tartozó kérdések részletes tárgyalását, amelyekre a szükséges háttérismeretek birtoklása hiányában a szerzők nem mernek vállalkozni. Ez azonban önmagában még nem feltétlenül rossz – ez ugyanis alkalmas lehet egy új, érdemi konzultáció beindítására.

II. A FÁJLCSERÉLÉS HÁROM GENERÁCIÓJÁNAK TECHNOLÓGIAI ISMERTETÉSE ÉS PERTÖRTÉNETE

1. Az első generációs fájlcsereprogramok

1.1. Az első generációs programok (mint például a *Napster*) legfontosabb jellegzetességét az adatforgalmat a felügyelete alatt tartó, azonban a konkrét szerzői műveket nem tartalmazó központi (centrális) szerver adta. A szolgáltatás igénybevételéhez a felhasználónak a

² Ezzel összefüggésben lásd részletesen Mezei Péter: A sárkány levágott feje helyére mindig kettő új nő? A fájlcsereeléssel szembeni küzdelem a P2P-szolgáltatók, a felhasználók és az internetszolgáltatók felelősségének fényében. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 4. (114.) évf. 3. sz., 2009. június, p. 8–11.

szolgáltató honlapjáról kellett letöltenie egy kliensprogramot, valamint regisztrálnia kellett a rendszerben. Ezt követően ki kellett jelölnie a számítógépe merevlemezén található azon műveket, amelyeket meg kívánt osztani a kívülállókkal. Miután a felhasználó a rendszerbe belépett, a központi szerver automatikusan frissítette az általa megosztani kívánt adatokat, s mindezek után kezdődhetett a tartalmak keresése. Amennyiben a szerver adatai szerint a keresett fájl egy másik felhasználó gépén megvolt, a kereső személy a képernyőn megjelenő DOWNLOAD ikonra kattintva megindíthatta a letöltést. Ekkor a központi szerver a felhasználónak megküldte a keresett fájl forrásának metaadatait (elérési útvonalát), majd a letöltés a szervertől függetlenül, webes alapon megkezdődhetett. A letöltést követően a központi szerver adatai újból frissültek, és a felhasználó ettől kezdve maga is forrásul szolgált a későbbi letöltőknek.³ Ezt a technológiai módszert az alábbi ábrával igyekszünk vázlatosan szemléltetni.

1. sz. ábra: A fájlcsere első generációja

³ A Napster működésének leírását lásd: A&M Technology, Inc., et al., v. Napster, Inc., et al., 239 F.3d 1004 (2001), p. 1011–1013.

1.2. A fájlcsere első generációjával kapcsolatos perekben⁴ az *Egyesült Államokban* a felperesek sikerrel hivatkozhattak a szerzői jogok közvetett vagy másodlagos megsértésének (*indirect or secondary copyright infringement*) tételére. A közvetett jogsértés előfeltétele, hogy a tényleges fogyasztók is jogsértést valósítsanak meg. A *Napster*-ügyben eljáró bíróság (Ninth Circuit) úgy találta, hogy a *Napster* használata a jogosultak többszörözéséhez és terjesztéshez fűződő kizárólagos jogának egyértelmű megsértésével jár,⁵ és a felhasználók cselekménye nem felel meg a *fair use*-teszt⁶ faktorainak sem.

Az első generációs szolgáltatók esetében a közvetett felelősség mindkét válfaja bizonyítottnak tekinthető. A „járulékos felelősség” (*contributory liability*) megállapításának feltétele ugyanis, hogy az érintett személy/szervezet tudjon a jogsértésről,⁷ illetve maga is hozzájáruljon a felhasználáshoz.⁸ A Ninth Circuit szerint a központi szerverek működésének jellegéből, valamint a jogsértő tartalmakra vonatkozó figyelmeztetésekből a *Napster* egyértelműen tudhatott arról, hogy a programot védett művek megosztására használják fel, amihez a szolgáltatás kifejlesztése révén egyértelműen hozzájárult.⁹

„Helyettes szerzői jogsértés” (*vicarious liability*) pedig akkor állapítható meg, ha az alperes felügyeleti joggal bír a felhasználási cselekmény felett, és abból közvetlen kereskedelmi haszna származik.¹⁰ Az első generációs szolgáltatások üzemeltetői a rendszer működését világosan képesek voltak ellenőrizni, és egyértelmű kereskedelmi bevételekre is szert tettek.¹¹

1.3. A *Napster* az európai kontinensen is pereskedésre kényszerült. Mivel azonban a kontinentális jogrendszerek nem ismerik a szerzői jog közvetett megsértése kategóriáját, ezért az igazi kérdést az jelentette, hogy a centralizált szolgáltatások a felhasználók cselekményeitől függetlenül megvalósítanak-e jogsértést. A német *Napster*-perben eljáró hamburgi fórum szerint az olyan szolgáltatás, amely a jogvédett tartalmak azonosításában, valamint az azok-

⁴ A *Napster*-ügy mellett az *Aimster* klienst is perbe fogták, azonban ez utóbbi per a program csekélyebb népszerűsége miatt nem kapott akkora publicitást. Lásd: *In re: Aimster Copyright Litigation*, 334 F.3d 643 (2003), p. 643.

⁵ *A&M v. Napster*, p. 1014–1019.

⁶ A *fair use*-teszttel összefüggésben lásd részletesen: Mezei Péter: Mitől fair a fair? Szerzői művek felhasználása a *fair use*-teszt fényében. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 3.(1103.) évf. 6. sz. 2008. december, p. 26–68.

⁷ „Know or have reason to know”. Lásd: *Religious Technology Center v. Netcom On-Line Communication Services, Inc.*, 907 F.Supp. 1361 (1995), p. 1373–1374.

⁸ „One who, with knowledge of the infringing activity, induces, causes or materially contributes to the infringing conduct of another, may be held liable as a ‘contributory’ infringer”. Lásd: *A&M v. Napster*, p. 1019; *Fonovisa, Inc., v. Cherry Auction, Inc.*, et al., 76 F.3d 259 (1996), p. 264.

⁹ *A&M v. Napster*, p. 1019–1022.

¹⁰ Az Egyesült Államok joga már akkor közvetlen kereskedelmi haszonról beszél, ha a szolgáltatás vonzereje a felhasználókat a részvételre csábítja. Eszerint: „if the infringement brings in costumers, then financial benefit exists.” Lásd: *Robyn Axberg: File-Sharing Tools and Copyright Law: A Study of In Re Aimster Copyright Litigation and MGM Studios, Inc. v. Grokster, Ltd.* Loyola University Cllicaqr Law Journal, 2003, p. 400.

¹¹ *A&M v. Napster*, p. 1023–1024.

hoz való hozzáférés megteremtésében közvetlenül részt vállal, a nyilvánosságához közvetítés kizárólagos jogát sérti.¹² S bár a fájlcserelés témakörében hazánkban mértékadó SZJSZT 07/08/1 számú állásfoglalás e jog megsértéséről nem beszél,¹³ az előbbi német indokolás a nemzetközi, illetve az európai uniós szerzői jogi szabályok hasonló implementációja folytán hazánkban is követhetőnek tűnik.¹⁴

2. A fájlcserelés második generációja

2.1. Az első generációs szoftverekkel kapcsolatos jogviták hatására a fájlcsereelő programok struktúrája jelentős fejlődésen ment keresztül. A legfontosabb változást a központi szerver kiiktatása jelentette. Ebben az ún. „*decentralizált*” modellben minden felhasználó szerverként is szolgál az adatok tárolására és a keresések lefolytatására. Annak elkerülése érdekében, hogy ennek hatására lelassuljon a rendszeren belüli kommunikáció, a *FastTrack* protokoll kiemelt egyes „*supernode*”-okat (csomópontokat), amelyek általában nagy teljesítményű szerverek voltak, és az alájuk tartozó gyengébb teljesítményű *node*-okat (általában egyszerű PC-ket) felölve felügyelték a kereséseket. Így az olyan szolgáltatások, mint például a *Gnutella*, a *KaZaA*, a *Grokster*, a *Morpheus* vagy a *BearShare*¹⁵ használói a felettük álló *supernode*-okkal álltak kapcsolatban, amelyek a kereséseket az általuk lefedett *node*-ok adatai között végezték el elsőként, s csak ennek sikertelensége (vagy új keresés indítása) esetén fordultak a többi *supernode*-hoz az ő hálózatuk átkutatása érdekében.¹⁶ Amennyiben sikerült forrást találni a keresett fájlhoz, akkor annak letöltése webes alapon történt. Ennek befejezése után a letöltő személy szintén forrássá vált a további letöltéshez.¹⁷ Ezt a működési szisztémát mutatja be a 2. sz. ábra.

¹² LG Hamburg 26.3.2001 (308 O 98/01). In: JurPC Web-Dok. 238/2001 (www.jurpc.de/rechtspr/20010238.htm), Abs. 1–6.

¹³ „A közreműködők szerzői jogsértéssel kapcsolatos felelősségét a hatályos magyar Szjt. nem tartalmazza”. Lásd: SZJSZT 07/08/1, p. 124.

¹⁴ A törvényi rendelkezések alapját ugyanis a WIPO Szerzői Jogi Szerződés (a továbbiakban: WCT) 8. cikke adja, amit később az Infosoc-irányelv [Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról] 3. cikk (1) bekezdése is a magáévá tett. Ezeket a rendelkezéseket az uniós tagállamok beépítették saját jogrendjükbé. Lásd részletesen: Zachar Balázs: Internetes zenefelhasználás az elmúlt évek jogeseteinek tükrében. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 17. évf. 6. sz., 2002. december, p. 6–8.

¹⁵ Bár a kliensprogramok száma feltűnően nagy volt, ezek sok esetben ugyanazt a technológiát alkalmazták. Így a Grokster a KaZaA által használt FastTrack protokoll szerint működött, a Morpheust üzemeltető StreamCast pedig a Gnutella technológiáját vásárolta meg annak fejlesztőitől.

¹⁶ Így fordulhatott elő, hogy például a KaZaA programot csúcsideszakában bár több milliónyian használták egy időben világszerte, egy keresés lefolytatása esetén csak csekély számú forrást talált a rendszer. Új keresést azért érte meg indítani, mert ennek eredményeként a supernode az újonnan belépett felhasználók frissített adatai között is tudott keresni.

¹⁷ A Grokster és a Morpheus program működésének leírását lásd: Metro-Goldwyn-Mayer Studios, Inc., et al., v. Grokster, Ltd., et al., 545 U.S. 913 (2005), p. 921–922.

2. sz. ábra: A fájlcsere második generációja

2.2. A Napster-perrel szinte egy időben jelent meg az OpenNap és a Swaptor a világhálón. Az előbbit a StreamCast, az utóbbit pedig a Grokster fejlesztette ki azzal a céllal, hogy a Napster bukását követően szolgáltatás nélkül maradt felhasználókat magához csábítsa. E próbálkozásuk olyannyira sikeresnek bizonyult, hogy már 2003-ban perbe fogták őket az Egyesült Államokban. Az ügy egészen a Szövetségi Legfelsőbb Bíróságig jutott, amely mindkét szolgáltatást jogellenesnek találta. Bár a központi szerverek kiiktatása folytán a szolgáltatás nyújtója nem rendelkezett felügyeleti és ellenőrzési joggal, illetve lehetőséggel,¹⁸ s ezért az alperesek nem követtek el helyettes szerzői jogi jogsértést, a járulékos felelősség tétele viszont megállapíthatónak bizonyult. Az alpereseknek ugyanis tudniuk kellett, hogy szolgáltatásaik jogsértő célokra vehetők igénybe, s ehhez maguk is hozzájárultak azzal, hogy

¹⁸ MGM v. Grokster, p. 921–922; Munkácsi Péter: M&M v. GROKSTER – Győzelem? Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 110. évf. 4. sz. 2005. augusztus, p. 56–57.

erre ösztönözték a felhasználókat.¹⁹ A Legfelsőbb Bíróság azt is az alperesek hátrányára értékelte, hogy a jogsértések megelőzése érdekében sem tettek semmit, ráadásul szolgáltatásaik működtetését haszonszerzési célok vezérelték.²⁰

A *Grokster*-per mellett elhanyagolható az ismertsége annak az ügynek, amelyben a *LimeWire* került szembe a zenepiac szereplőivel. Az ügy egyelőre lassan halad, ugyanis az eljáró bíróság 2007 decemberében egyelőre csak az alperes által benyújtott viszontkeresetet utasította el, így egyelőre várat a felperesek – másodlagos felelősség megállapítására irányuló – keresetének az elbírálása.²¹ Az ugyancsak common law-hagyományokkal rendelkező Ausztráliában pedig a *KaZaA* üzemeltetőjének a felelősségét állapították meg az ausztrál szerzői jogban létező „*concept of authorization*”-teszt alapján.²²

2.3. A *kontinentális jogrendszerek* számára a decentralizált fájlcsere-életi struktúra újabb nehézséget jelentett. Az ilyen fájlcsere-életi szolgáltatások üzemeltetői ugyanis nem gyakorolnak közvetlen felügyeletet az adatforgalom felett, ezért a nyilvánossághoz közvetítés kizárólagos jogára velük összefüggésben nem lehet eredményesen hivatkozni. A másodlagos vagy közvetett felelősség angolszászhoz hasonló szabályozásának hiányában nem véletlen, hogy a Holland Legfelsőbb Bíróság a *KaZaA* üzemeltetőivel szemben a szerzői jogi jogsértés tárgyában indított eljárást megszüntette.²³

2004-ben azonban az Európai Tanács és az Európai Parlament elfogadta a *jogérvényesítési irányelvet*.²⁴ Ennek folyományaként a szerzői jogok gyakorló bíróságon kívüli (megelőző), illetve bíróság által (az eljárás során) elrendelhető intézkedések megtételére, illetve kezdeményezésére váltak jogosultak.²⁵

¹⁹ A Legfelsőbb Bíróság érvelése szerint: „one, who distributes a device with the object of promoting its use to infringe copyright, as shown by clear expression or other affirmative steps taken to foster infringement, is liable for the resulting acts of infringement by third parties.” Lásd: *MGM v. Grokster*, p. 936–937. E tételt „inducement” („elősegítési”) teóriának nevezik.

²⁰ *MGM v. Grokster*, p. 939–940.

²¹ *Arista Records LLC, et al., v. Lime Group LLC, et al.*, 532 F.Supp.2d 556 (2007), p. 556.

²² *Universal Music Australia Pty Ltd. v. Sharman License Holdings Ltd.*, [2005] FCA, p. 1242.

²³ *Vereiniguing Buma / Stichting Stemra v. Kazaa B.V.*, Nr. C02/186HR, Supreme Court of the Netherlands, 19 December 2003. Az ítélet angol nyelvű fordítását lásd: www.muddlawoffices.com/RIAA/cases/Netherlands.pdf.

²⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2004/48/EK irányelve (2004. április 28.) a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről. Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 17/2. évf. L 157/45. sz., 2006. 04. 30.

²⁵ A jogérvényesítési irányelv (20) preambulumbekzdése alapján mindezekre azért van szükség, mivel „a bizonyítékok központi jelentőséggel bírnak a szellemi tulajdonjogok megsértésének megállapításakor, szükséges biztosítani, hogy a bizonyítékok bemutatására, megszerzésére és megőrzésére hatékony eszközök álljanak rendelkezésre.”

A bírágón kívüli jogosultságok felölelik a bizonyítékok bemutatásának, illetve az azok megőrzéséhez szükséges intézkedések kezdeményezését, a jogsértő cselekményekkel, illetve személyekkel kapcsolatos tájékoztatáshoz fűződő jogot, valamint a fenyegető szerzőijog-sérelem, illetve a jogsértés folytatásának megakadályozására szolgáló ideiglenes intézkedéseket.²⁶ Bírósági eljárás keretében pedig a jogosultat megillető kártérítési igényeken felül lehetőség nyílik a jogsértést elősegítő eszközök piacról való visszavonásának (esetleg végleges kivonásának), illetve megsemmisítésüknek az elrendelésére, illetve arra, hogy a jogsértőt bírósági határozattal tiltsák el a további jogsértésektől.²⁷ A *jogérvényesítési irányelv* rendelkezéseit azonban témánkkal összefüggésben mindeztáig kevés ízben alkalmazták, részben azért is, mert nemzeti jogba való átültetése csak nemrég valósult meg.²⁸

3. A fájlcsereítés harmadik generációja

3.1. A napjainkban leginkább terjedőben lévő fájlcsereítési technikának, a torrentezésnek az egyik legfontosabb újítását a részfeladatok teljes különválasztása adja. Így a le- és feltöltést végző kliensek (illetve az ezek alapját adó *BitTorrent* protokoll) kizárólag e mechanikus tevékenységre szolgálnak, a letöltés előfeltételét jelentő torrentfájlhoz²⁹ pedig általában csak egy „indexáló” vagy „közösségi” oldalon lehet hozzáférni. A letölteni kívánt fájloknak a különféle felhasználók számítógépein való megtalálásában egy ún. „tracker” (egy decentralizált szerver) nyújt segítséget. A letöltés technikájában megfigyelhető változás lényege, hogy a letöltés a fájlok egésze helyett mindig csak egy-egy szeletre (*piece*) terjed ki, és a letöltés egyszerre több forrásból is történhet. Ugyancsak lényeges különbség, hogy ezúttal a megosztás már szimultán zajlik, tehát amennyiben valaki már egy apró szegmensset letöltött az adott tartalomból, azt másoknak automatikusan és azonnal vissza is osztja. Végül ha valamennyi rész hibátlanul letöltésre került (amit a letöltés befejezésekor az ún. *hashelés*³⁰ ellenőriz), a kliensprogram segítségével ezek eggyé állnak össze, és – ha tömörített állományokról van szó – egy kicsomagolást követően élvezhető a mű.

A harmadik generációs programok működését a 3. sz. ábra szemlélteti.

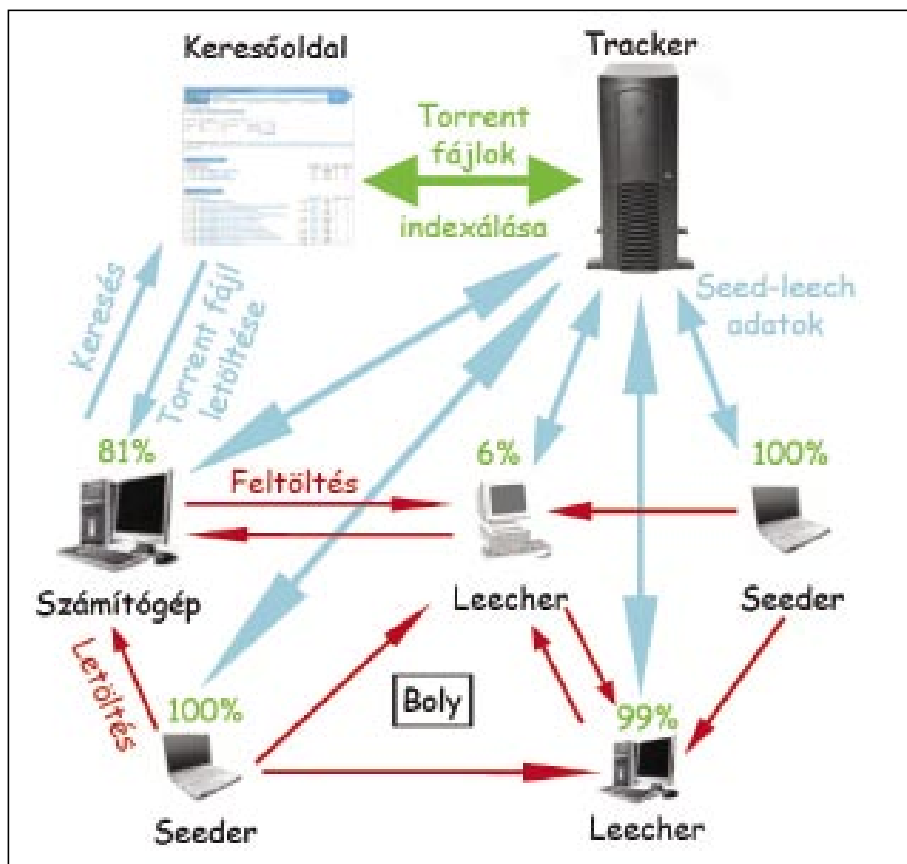
²⁶ Jogérvényesítési irányelv, 6–9. cikk.

²⁷ Jogérvényesítési irányelv, 10–11. cikk.

²⁸ Így például az SZJSZT csak elvi szinten mondta ki a DC protokoll alapján működő fájlcsereítő hálózatokban szerepet vállaló hubok üzemeltetőinek, valamint a fájlcsereítő szoftvereket elérhetővé tevő szolgáltatóknak e szabályok alapján fennálló felelősségét. Lásd: SZJSZT 07/08/1, p. 125.

²⁹ A torrent a letölteni kívánt fájl legfontosabb adatait tartalmazza, s mint ilyen megteremti a kapcsolatot a forrással; dr. Munkácsi Péter: A szerzői jog elfogadottsága, a fogyasztói magatartások változása a digitalizációval összefüggésben, 27. lábj. p. 216. In: Fehér könyv a szellemi tulajdon védelméről 2008–2009, MSZH–MSZTT, Budapest, 2009.

³⁰ A *hash* a torrentfájlokban szereplő ellenőrző összeg, amely a forrásfájl adatait tartalmazza.

3. sz. ábra: A fájlcsere harmadik generációja

3.2. Mivel az Egyesült Államokban máig a Gnutella protokollt alkalmazó LimeWire a legelterjedtebb fájlcsere szolgáltatás, ezért kevés torrentalapú alkalmazással szemben indított perről lehet hírt hallani.³¹ Elsőként 2008-ban jutottak tárgyalási szakaszba szerzői jogok szervezett, üzletszerű megsértése miatt indított büntetőeljárások torrentoldalak adminiszt-

³¹ Egy 2007-es felmérés szerint – éppen futó pere ellenére is – a LimeWire klienst a vizsgált több mint 1,6 millió számítógép 36,4%-án telepítették a felhasználók. Ezt kiegészítve a BearShare 2,6%-os részesedéssel látható, hogy a két program által használt Gnutella protokoll az összes PC majd 40%-án megtalálható volt. Ehhez képest a BitTorrent protokoll kliensei (például uTorrent, BitTorrent, BitComet, Azureus) összesítve kb. a gépek 28%-án voltak jelen. Lásd: www.mp3newswire.net/stories/8002/P2P.html.

rátoraival, illetve üzemeltetőivel szemben. Vegyiszipa szerzői jogi perben hozott, az esetet érdemben érintő döntésre³² viszont egészen 2009 decemberéig kellett várni.

A különböző torrentoldalakat³³ alapító és működtető Gary Funggal szemben 2006 során indított eljárásban alig néhány hónapja született meg az elsőfokú ítélet. Újdonságából fakadó, valamint a későbbi generációs tipizálással kapcsolatos jelentőségénél fogva indokolt e döntést viszonylag részletesen bemutatni.

A Fung által üzemeltetett torrentoldalak torrentfájlok gyűjtésére, indexálására, a fájlokhoz tartozó leírások közlésére, valamint más, nyilvános torrentoldalakon található fájlokhoz való hozzáférés megteremtésére szakosodtak, egyúttal lehetővé téve a rendelkezésre álló fájlok közötti egyszerű és gyors keresetőséget. Ez utóbbit olyan szolgáltatások alkalmazásával igyekeztek előmozdítani, mint a TOP SEARCHES, a TOP 20 MOVIES, a TOP 20 TV SHOWS, vagy a BOX OFFICE MOVIES menüpont. A felperes által készítettett szakértői vélemény szerint, amelyet az alperes érdemben nem tudott megcáfolni, az érintett oldalakon keresztül véghezvitt letöltések 95%-ban jogvédezt alkotásokhoz kötődtek.³⁴

Az eljáró Kaliforniai Központi Körzeti Szövetségi Bíróság ítéletének indokolását a Napster- és a Grokster-ügyből jól ismert közvetett/másodlagos felelősség tételének további finomításával indította.³⁵ Az ítéletet hozó Wilson bíró rámutatott, hogy a fentiekben bemutatott járulékos jogsértésen belül további két felelősségi formula különíthető el. Mindkettő esetében alapfeltétel a jogsértésről való tudomás léte, azonban különbség tehető az „elősegítés” (*inducement*) és a „materiális hozzájárulás” (*material contribution*) között. „Elősegítésről” akkor beszélhetünk, amikor az alperes szándékos jelleggel segít vagy bátorít másokat jogsértő cselekmények elkövetésére.³⁶ A „materiális hozzájárulás” pedig azt jelenti, hogy az alperesnek aktuális tudomása van arról, hogy az általa nyújtott szolgáltatás keretében valamilyen speciális jogsértő tartalom érhető el, amelynek megakadályozására képes lenne, ennek ellenére mégis hozzáférést biztosít.³⁷

³² A TorrentSpy pere nem azért ért véget az alperes elmarasztalásával, mert a torrentezést jogellenesnek találta volna az eljáró bíróság, hanem mert az oldal alapítója és személyzete az eljárást és a döntéshozatalt érdemben akadályozta, s ezért a bíróság őket ún. mulasztási ítéletben (*default judgement*) elmarasztalta. Lásd: Columbia Pictures Industries, Inc., et al., v. Justin Bunnell, et al., 2007 WL 4877701. S bár a TorrentSpy az ítélet meghozatalát követően, viszont még a kártérítési összeg meghatározását megelőzően bezárta kapuit, ez sem akadályozta az eljáró fórumot, hogy közel 110 millió dolláros kártérítést ítéljen meg a felperes javára. Az ítélet szövegét lásd: http://regmedia.co.uk/2008/05/07/torrentspy_fine_and_injunction.pdf.

³³ Egészen pontosan az alábbi négyet: www.isohunt.com; www.torrentbox.com; www.podtropolis.com; és www.ed2k-it.com.

³⁴ A bíróság ténymegállapításait lásd: Columbia Pictures Industries, Inc., et al., v. Gary Fung, et al., United States District Court, Central District of California, CV 06-5578 SVW, p. 2-12. (A bírósági döntés elérhető az alábbi oldalon: <http://www.scribd.com/doc/24472378/Case-2-06-Cv-05578-Svw-Jc>.)

³⁵ Ezt megelőzően persze jelezte, hogy döntése során a helyettes szerzői jogi jogsértés tételével nem kíván foglalkozni, mivel ennek tárgyalása szükségtelenül megduplázná a felelősségi kérdések tárgyalását. Lásd: CPI v. Fung, p. 15–16.

³⁶ Vö. a 20. lábjegyzetben elhangzott idézettel.

³⁷ CPI v. Fung, p. 16. Wilson bíró érvelésében az alábbi precedensre hivatkozott: Perfect 10 v. Visa International Services Association, 494 F.3d 788 (2007), p. 795.

A bíróság utalt arra is, hogy másodlagos felelősségről csak akkor lehet szó, amennyiben a közvetlen jogsértés is bizonyítható. A fájlcsereléssel összefüggésben természetesen a legnagyobb problémát a jelenség határokon átívelő jellege jelenti.³⁸ Wilson bíró elvetette az alperes azon védekezését, miszerint a jogsértés megállapításának előfeltétele, hogy mind a fel-, mind a letöltést az Egyesült Államok területén kell végrehajtani, s megállapította, hogy akár a fel-, akár a letöltéssel megvalósul a másodlagos jogsértés előfeltételét jelentő közvetlen jogsértés. Az előbbi esetben a terjesztéshez, az utóbbi esetben a többszörözéshez fűződő jogot sérti meg az adott fogyasztó.³⁹ Az előbbieket, illetve az alperes által megcáfolni nem tudott felperesi szakértői vélemény adatai fényében (az IP-címek elemzése alapján nagyjából az összes letöltés 50%-a kötődött az Egyesült Államokhoz) a bíróság bizonyítotttnak vélte a közvetlen jogsértést.

Ezt követően tehát az volt a kérdés, hogy az alperes magatartása kimerítette-e valamely közvetett felelősségi teória feltételeit. A bíróság a különböző korábbi jogesetekre hagyatkozva négy kérdéskört emelt ki az alperes ráható magatartásából. Az első ilyen körülményt az alperesnek a felhasználók felé továbbított „üzenetei” jelentették.⁴⁰ A bíróság e körbe sorolta például a BOX OFFICE MOVIES funkció alkalmazását, amelynek keretében a torrentoldalak meghatározott időközönként a húsz, aktuálisan legtöbb pénzt hozó film listáját tették közzé hozzájuk kapcsolódó részletes weboldallal, valamint egy TORRENTFÁJL FELTÖLTÉSE linkkel (kvázi feltöltésre buzdítva a fogyasztókat). Ehhez hasonlóan az alperes kárára értékelte a bíróság, hogy különféle kategóriák mentén lehetővé tették a torrentoldalakon való keresést. Klasszikus értelemben vett üzenetnek bizonyult például az, amikor Fung az *isoHunt* webfelületén adott tanácsot, hogyan lehet például a *Mátrix újratöltve*, vagy *A Gyűrűk Ura: A Király visszatér* című filmet jogellenesen beszerezni. Ehhez hasonlóan Fung a nagy nyilvánosság előtt is több ízben tett olyan nyilatkozatot, amely a jogsértések elkövetésében való közreműködést támasztotta alá.⁴¹ Ugyancsak a jogsértésre ösztönző körülményként hatott, hogy a Fung által vezetett weboldalak tiszteletbeli listát tettek közzé a legaktívabb fórumozók nevééről.

³⁸ A bíróság e ponton segítségül hívta az Egyesült Államokban e témakör vonatkozásában legmértékadóbb precedenst. A Subafilms-ügyben eljáró fórum kifejtette, hogy az Egyesült Államok szerzői joga nem alkalmazható olyan jogsértésekre, amelyeket teljes mértékben külföldön követtek el, vagyis nincs semmilyen kötődése az USA-hoz. A jogesetet lásd: *Subafilms, Ltd., v. MGM-Pathe Communications Co.*, 24 F.3d 1088 (1994), p. 1098. A Subafilms-döntésnek és a szerzői jog extraterritoriális jellegének az elemzésével összefüggésben lásd: *Curtis Bradley: Territorial Intellectual Property Rights in an Age of Globalism*. *Virginia Journal of International Law*, 1997. p. 524–526. A Subafilms-esetnek az *isoHunt*-ügyben való alkalmazását pedig lásd: *CPI v. Fung*, p. 17–18.

³⁹ *CPI v. Fung*, p. 18–19.

⁴⁰ Ezek ismertetését lásd: *CPI v. Fung*, p. 25–28.

⁴¹ Így például egy interjúban úgy nyilatkozott Fung, hogy „Morally, I’m a Christian. ‘Thou shalt not steal.’ But to me, even copyright infringement when it occurs may not necessarily be stealing.” Lásd: *CPI v. Fung*, p. 27–28.

Az alperesek emellett a *konkrét jogsértésekhez is több ízben hozzájárultak* azáltal, hogy a szerzői jogilag védett tartalmak megtalálásával kapcsolatos kérésekre segítség nyújtásával válaszoltak.⁴² Így például előfordult, hogy egy felhasználói kérdésre személyesen Fung magyarázta el, hogy miként kell egy letöltött fájlt kicsomagolni és lejátszani.⁴³ Harmadrészt, a bíróság azt is az alperesek terhére értékelte, hogy olyan „spider” („pók” vagy böngésző)-programot működtettek, amely más, nyílt torrentportálok adatai között halászott torrentfájlok után, s azokat a saját oldalaikon is megjelenítették.⁴⁴ A bíróság továbbá úgy találta, hogy az alperesek üzleti modellje a weboldalakon elhelyezett reklámokból származó bevételekre épült, amely a népszerű (de jogsértő) tartalmaknak az elérhetővé tételével párhuzamosan növekedett – vagyis az alperesek az oldal attraktivitását jogsértések elkövetettségével fokozták.⁴⁵

Végül a bíróság kizárta a DMCA⁴⁶ által bevezetett, az internetes tartalomszolgáltatók számára biztosított kimentési lehetőségek (*safe harbor*-rendelkezések) alkalmazását.⁴⁷ Érvelését arra alapozta Wilson bírő, hogy a torrentoldalak üzemeltetői tudomással bírtak a jogsértésekről, a jogellenes tartalmak eltávolítása/blokkolása iránt viszont (a konkrét jogsértésről való tudomásszerzést követően) nem intézkedtek megfelelő időben.⁴⁸

Valamennyi fenti tényre, így különösen a felperes által bemutatott bizonyítékokra, az úgynevezett *Grokster*- és *Napster*-perhez való lényegi hasonlóságára, valamint az alperes ellenbizonyításának hiányára, illetve jogi érveinek megalapozatlanságára tekintettel a bíróság további érdemi vizsgálatok nélkül (sommás ítéletben) helyt adott a felperes jogsértés megállapítására irányuló keresetének. A kártérítés kiszabása a későbbiekre maradt.⁴⁹

3.3. Bár a torrentezés napjaink uralkodó fájlcserelési módszerévé vált az *európai kontinensen*, mégsem mondható az, hogy a szolgáltatás nyújtóival szemben rengeteg szerzői jogi per indult volna. Ennek okai között keresendő egyrészt az idő rövide, hiszen a torrentezés csak az elmúlt néhány évben tett szert olyan jelentős felhasználói bázisra, hogy a jogosultak is odafigyeljenek rá, márpedig egy per végigvitele több évig tarthat. Másrészt, ha a nyilvánossághoz közvetítés joga csorbulni is látszik, azonban a bizonyítás az ismertetett techno-

⁴² A bíróság a torrentoldalakon tevékenykedő moderátorok és adminok (adminisztrátorok) tevékenységét – az e személyek felett gyakorolt üzemeltetői kontrollra tekintettel – az ügynöki jogviszony keretei alá sorolta. Erre tekintettel a bíróság e személyek cselekményeit (moderálást, üzenetek megválaszolását, gyakorlatilag a fel- és letöltések segítségét) is jogilag relevánsnak találta. Lásd: *CPI v. Fung*, p. 29–30.

⁴³ Ezeket összességében lásd: *CPI v. Fung*, p. 28–31.

⁴⁴ *CPI v. Fung*, p. 32–33.

⁴⁵ *Uo.*, p. 34–35.

⁴⁶ Digital Millennium Copyright Act, 112 Stat. 2860 (1998). A törvény az Egyesült Államok szerzői jogi törvényének (USCA) az 512. és az 1201–1205. szakaszát iktatta be.

⁴⁷ USCA §512(d).

⁴⁸ *CPI v. Fung*, p. 38–43.

⁴⁹ *Uo.*, p. 44–46.

lógiai sajátosságok folytán (főleg a konkrét felhasználók azonosítása terén) idő- és energiaigényes mind a jogosultak, mind az eljáró hatóságok oldalán. Harmadrészt pedig úgy tűnik, hogy a gyakorlatban a jogérvényesítési,⁵⁰ illetve az elektronikus kereskedelmi irányelv⁵¹ által nyújtott lehetőségek hatékonyabban segítik a pereskedés elkerülését és a vita bírósági úton kívüli rendezését.

2009-ből mégis hozható két konkrét példa a torrentszolgáltatókkal szembeni eljárásokra. Így elsőként 2009. április 17-ei keltezéssel született meg a *The Pirate Bay* svédországi perének elsőfokú ítélete,⁵² melyet a Mininova hollandiai felelősségre vonása követett 2009 nyarán.⁵³

A *The Pirate Bay* weboldalát 2003 novemberében a Piratbyrån nevű, svéd, szerzőijog-ellenes csoport hozta létre. Ketten (az oldal adminisztrátoraiként) a kezdetektől fogva részt vettek a működtetésben: Gottfrid Svartholm Warg (a *The Pirate Bay* trackerszoftverének írója) és Fredrik Neij. 2004-ben csatlakozott hozzájuk Carl Lundström, aki saját cége segítségével szervereket és internetelérést biztosított az oldalnak. 2005-ben döntöttek az addig csak Svédország keretein belül működő oldal nemzetközivé tételéről, amiben segítségükre volt még Peter Sunde Kolmisoppi, aki a *The Pirate Bay* keresőfunkcióját készítette el. Az oldal bevételét hirdetésekkel fedezték, amelyek elhelyezésében segítségükre volt egy Izraelben élő fiatalember, Oded Daniel (akit egyébként nem helyeztek vád alá az eljárás során).⁵⁴

A svéd szerzői jogi törvény 2005-ös módosítása azért váltott ki aggodalmat Lundströmben, mivel az oldal működése ennek következtében törvénytelennek minősülhetett. Kísérletek történtek a szerverek külföldre költöztetésére (Oroszország és Argentína volt a két fő célpont), de nem jártak sikerrel a tulajdonosok.⁵⁵

2006. május 31-én a svéd rendőrség egy razzia keretében lefoglalta az oldalt és a trackert működtető szervereket, de rövid szünetet követően a *The Pirate Bay* újra működött.⁵⁶ Egé-

⁵⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 2004/48/EK irányelve (2004. április 28.) a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről.

⁵¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem egyes jogi vonatkozásairól.

⁵² A cikk e részének megírásához eredendően az IFPI által kiadott, a *The Pirate Bay*-ítélet nem hivatalos angol nyelvű fordítását tartalmazó dokumentum került felhasználásra. E dokumentum azonban sem az eredeti (<http://www.ifpi.org/content/library/Pirate-Bay-verdict-English-translation.pdf>), sem egy másik, a későbbiekben fellelt útvonalon (<http://www.scribd.com/doc/14954336/Pirate-Bay-Verdict-English-Translation>) nem érhető el. (A továbbiakban: *The Pirate Bay Verdict*.) A per összefoglalását l. Munkácsi: i. m. (29), 3.2. pont, p. 215–221.

⁵³ A bíróság ítélete holland nyelven elérhető az alábbi honlapon: http://zoeken.rechtspraak.nl/resultpage.aspx?snelzoeken=true&searchtype=lijn&lijn=bj6008&u_lijn=bj6008. Fontos megjegyezni, hogy mivel az ítéletnek egyelőre nincs nyilvánosan elérhető angol nyelvű hiteles fordítása, ezért a fenti vázlatos elemzés az ítélet nem hivatalos fordításán alapszik.

⁵⁴ *The Pirate Bay Verdict*, p. 24–26.

⁵⁵ *The Pirate Bay Verdict*, p. 25.

⁵⁶ Lásd erről: <http://torrentfreak.com/the-piratebay-is-down-raided-by-the-swedish-police/> és <http://torrentfreak.com/the-piratebay-back-home>.

szen 2009-ig, amikor is az üzemeltetők úgy döntöttek, a saját trackerüket megszüntetik, és átállnak az ún. „tracker nélküli BitTorrent” alkalmazására. Jelenleg ebben a formában üzemel az oldal.⁵⁷

2008 januárjában a kerületi ügyész eljárást indított a fenti négy személlyel szemben. Az eljárás alapját hat svéd lemezkiadó, két skandináv filmelőállító és hat amerikai filmelőállító szervezet szerzői jogainak a megsértése adta. A vád egészen pontosan a szerzői jog megsértésében való bűnrészesesség (*complicity in breach of the Copyright Act*) és a szerzői jogok megsértésére tett előkészület (*preparation for breach of the Copyright Act*) volt.⁵⁸

A vád a 2005. július 1-je (az említett svéd szerzői jogi törvénymódosítás hatálybalépése) és 2006. május 31-e (a szerverek lefoglalása) közötti időszakot fedte le. Az ügyész szerint a terheltek „együttesen és egymással összejátszva felelősek voltak a *The Pirate Bay* fájlcsere-rellő rendszer működéséért, ezáltal más magánszemélyeknek bűnsegélyt nyújtva, hogy az interneten keresztül cseréljenek szerzői jogilag védett hang- és filmfelvételeket tartalmazó fájlokat, valamint számítógépes programokat (számítógépes játékokat). Nevezettek ezen felvételeket és szoftvereket a nagyközönség számára hozzáférhetővé tették bizonyos, meghatározott időpontokban, így segítve másokat illegális másolatok készítésében.”⁵⁹ A vád ezen állításának bizonyításában az IFPI és a Svéd Kalózzellenes Hivatal munkatársai is segítséget nyújtottak, akik maguk is „kalózkodtak”: letöltöttek néhány zenei albumot, filmet és számítógépes játékot a *The Pirate Bay* segítségével.⁶⁰

A terheltek védekezésükben kifejtették, hogy az oldalra bárki bármilyen tartalomra mutató torrentfájlt feltölthetett, nekik nem volt sem kapacitásuk, sem megfelelő eszközük minden egyes torrent átfésülésére. Igyekeztek kiszűrni például a gyermekpornográf anyagokat, de a szerzői jogilag védett alkotások szűrésére már nem volt lehetőségük. Az alperesek szerint cselekményünk az *elektronikus kereskedelmi irányelv* 12. cikkében foglalt egyszerű továbbítás (*mere conduit*) kategóriájába illett. A védelem még elkeseredett próbálkozásokat

⁵⁷ Lásd: <http://thepiratebay.org/blog/175>.

⁵⁸ The Pirate Bay Verdict, p. 15. A vádirat szerint az irodalmi és művészeti alkotások szerzői jogi védelméről szóló 1960:729. törvény 1., 2., 46., 53., 57. §-ai, valamint a büntetőjogi törvénykönyvről szóló 1999:36. törvény 23. fejezetének 4. §-a sérült a felhasználás során.

⁵⁹ „[J]ointly and in collusion with each other and another person, they had been responsible for the operation of the filesharing service The Pirate Bay and, through this, aided and abetted other individuals who, through transfer via the Internet of files containing certain named copyright-protected recordings of sound and moving pictures, as well as computer software (computer games), had made the recordings and software available to the general public on certain specified dates and, on a certain date, also aided and abetted others in the production of copies of the recordings and computer software.” Lásd: The Pirate Bay Verdict, p. 15. (A törzsszövegben található fordítást készítette: Németh László.)

⁶⁰ The Pirate Bay Verdict, p. 34., 42. Ezzel összefüggésben érdemes megjegyezni, hogy az Egyesült Államokban egy ügy során az eljáró bíróság elutasította a felperes azon indítványát, hogy az általuk előzetesen adatgyűjtéssel megbízott cég által végrehajtott (összesen 12 zeneművet érintő) letöltés bizonyítékként kerüljön figyelembevételre. A jogosult (illetve annak nevében ügynöke) nem sértheti meg ugyanis a saját jogait, vagyis a 12 „próbaletöltés” valójában nem is eredményezett jogsértést. Lásd: Atlantic Recording Corporation, et al., v. Pamela and Jeffrey Howell, 554 F.Supp.2d 976 (2008), p. 985–986.

tett a vád hozzá nem értésének bizonyítására is, ez azonban az ítéletet érdemben nem befolyásolta.⁶¹

Döntésében a stockholmi körzeti bíróság úgy találta, hogy a terheltek egy honlap, a hozzá kapcsolódó jól működő keresőfunkció, a könnyű feltöltési és tárolási lehetőség és a weblaphoz közvetlenül kötődő (a *The Pirate Bay* által üzemeltetett) tracker biztosítása révén hozzájárultak a fogyasztók által elkövetett szerzői jogi jogsértésekhez.⁶² A bíróság tehát elvetette a védelem egyszerű továbbításra vonatkozó érvelését, és úgy találta, hogy a *The Pirate Bay* magatartása a tárhelyszolgáltatásnak felel meg.⁶³ A bíróság úgy találta továbbá, hogy az oldal üzemeltetőinek nemcsak tudomásuk volt a jogsértésekről, de azáltal, hogy külön oldalt is fenntartottak a jogtulajdonosok, jogvédő szervezetek által nekik küldött levelek publikálására, a jogosultakat ráadásul még ki is figurázták.⁶⁴ Mindezeknek megfelelően a bíróság a négy vádlottat első fokon fejenként egy év börtönbüntetésre és összességében 2,7 millió eurós kártérítés megfizetésére kötelezte.⁶⁵ A vádlottak természetesen fellebbezéssel éltek az ítélet ellen, a másodfokú tárgyalás lefolytatása 2010-ben várható.

Nem sokkal a svéd ítéletet követően az utrechti bíróság is ítéletet hirdetett a *Mininova* ellen indított szerzői jogi perben. A szórakoztatóipar szereplőinek széles körét felölelő, s a kalózkodással szembeni küzdelmet zászlajára tűző holland *BREIN* 2008 nyarán perelte be a világ legnagyobbjának tartott, *BitTorrent* protokollt használó közösségi oldalát. A felperes szerint a *Mininova* a torrentfájlok indexálása révén hozzájárult a szerzői jogilag védett tartalmak fogyasztók általi jogellenes megosztásához. A *BREIN* megítélése szerint az alperes értesítési és eltávolítási gyakorlata sem volt képes hatékonyan szembeszállni a jogsértésekkel, mivel az eltávolítást követően újból feltöltött torrentfájlok eltávolítása érdekében újból értesítést kellett a jogosultnak küldenie a *Mininova* felé.

A bíróság döntése értelmében ugyan az alperes szolgáltatása nem sérti a szerzői és szomszédos jogi jogosultak jogait, azonban az elektronikus kereskedelmi jogszabályokba ütközik azáltal, hogy az általa alkalmazott értesítési és eltávolítási eljárás nem kellően hatékony. Emellett ugyancsak az alperes kárára értékelte a holland fórum, hogy az oldal üzemeltetéséből világos kereskedelmi előnyökre tettek szert. A bíróság úgy találta, hogy a felelősség megállapítását nem befolyásolja a tény, hogy az oldal moderátorai szigorúan töröltek minden olyan torrentfájlt, amely nem kellően „családbarát” (vagyis a hamis és vírusos fájlok, valamint a felnőtt-tartalmak szűrése folyamatos volt).

⁶¹ The Pirate Bay Verdict, p. 27–30.

⁶² „By providing a website with advanced search functions and easy uploading and downloading facilities, and by putting individual filesharers in touch with one other through the tracker linked to the site, the operation run via The Pirate Bay has, in the opinion of the District Court, facilitated and, consequently, aided and abetted these offences.” Lásd: The Pirate Bay Verdict, p. 48.

⁶³ The Pirate Bay Verdict, p. 55–56.

⁶⁴ The Pirate Bay Verdict, p. 24., 27.

⁶⁵ The Pirate Bay Verdict, p. 1–12., 73–76.

Mindezeknek megfelelően a bíróság elrendelte, hogy a *Mininova* stábja három hónapon belül töröljön minden jogsértő tartalomra utaló torrentfájlt a rendszeréből, ellenkező esetben napi 1000 eurós (összességében maximum 5 millió eurós) bírság kiszabását írta elő. A *Mininova* végül a három hónapos határidő letelte előtt, észlelve, hogy képtelen lesz a jogellenes tartalmakra utaló torrentfájlokat törölni, úgy döntött, hogy gyakorlatilag majdnem az összes fájlt törli a rendszeréből.⁶⁶

4. Érdemes nagyon röviden összefoglalni a két vizsgált jogcsaládban tapasztalt érdemi eltéréseket. Az Egyesült Államokban – összhangban a már több mint egy évtizedes bírósági gyakorlattal – az *IsoHunt* közvetett szerzői jogi felelősségét állapította meg az eljáró hatóság, az egyes fogyasztók által elkövetett közvetlen jogsértések elősegítéséért.

Ilyen közvetett szerzői jogi felelősségi tétel híján⁶⁷ az európai országokban elvileg két választási lehetőségük lenne a jogosultaknak: ad 1. *közvetlen szerzői jogi jogsértés miatt perelnek* – aminek gyakorlati eredménye nem lenne, mivel a torrentoldalak tevékenysége nem sért jelenlegi állapotukban szerzői jogokat; ad 2. *elektronikus kereskedelmi eszközök segítségével lépnek fel* a jogsértések ellen.

A *The Pirate Bay*-ítélet világosan rámutatott, hogy a kereső- és tárhelyszolgáltatást nyújtó portállal szemben érdemben lehet hivatkozni a jogszabályi előírásokra, s ezt a *Mininova*-ítélet is megerősíteni látszik. A kettő közötti érdemi eltérést természetesen az adja, hogy míg az előbbi büntetőeljárás keretében került megállapításra, addig az utóbbinál – az elektronikus kereskedelmi szabályokból kiindulva – kizárólag a torrentfájlok szűrésére kötelezte az üzemeltetőt a bíróság.

⁶⁶ Ezzel összefüggésben lásd: <http://torrentfreak.com/mininova-deletes-all-infringing-torrents-and-goes-legal-091126/>.

⁶⁷ Érdemes megemlíteni, hogy a magyar jogalkotó által 2009. november 9-én elfogadott – bár egyelőre elég hányatott sorsú – új Ptk. (2009. évi CXX. törvény) 5:499. §-a a régi Ptk. (1959. évi IV. törvény) többek közös károkozásával kapcsolatos 344. §-át oly módon változtatja meg, hogy többeknek a károkozásban való közrehatását is egyetemleges felelősséggel rendeli büntetni. A szakasz (3)–(4) bekezdése alapján a károkozók egymás között a felróhatóságuk, ennek hiányában a közrehatásuk arányában, illetve ha ezek nem állapíthatók meg, akkor egyenlő arányban viselik a kárt. Mindez azt jelenti, hogy az új szabály hatálybalépését követően a tartalomszolgáltatók közreműködői felelőssége elvileg megállapítható lesz. Egészen pontosan az 5:499. §-t a szerződésen kívül okozott kárért fennálló felelősség általános szabályát tartalmazó (a régi Ptk. híres 339. §-át újraíró) 5:497. szakasszal együtt kell olvasni, vagyis a szolgáltató mentesülhet a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben elvárható. Ez a feltétel valószínűleg nehezen teljesíthető egy jogvédett tartalmak online megosztására szakosodó tartalomszolgáltató részéről.

III. A GENERÁCIÓS TIPIZÁLÁS ESZKÖZEI

A fentiekben végigkövethettük a fájlcsere három generációjának technológiai működését és a velük kapcsolatos legfontosabb perek történetét. Mindezek után szükségesnek tűnik feltenni a kérdést, és egyúttal vitára sarkallni a témakör iránt érdeklődőket azzal kapcsolatban, hogy tulajdonképpen miért is beszélhetünk három generációról, vagyis *melyek azok a körülmények, amelyek mentén e generációk elhatárolhatók egymástól?*⁶⁸

E körülményeket alapvetően két nagy csoportra fogjuk osztani. A szerzők fontosnak tartják megemlíteni, hogy *az egyes generációk tipizálásánál általánosságban a technológiai jellegzetességeket tartják a fontosabbnak*, tekintettel arra, hogy a jogi jellegzetességek minden esetben az éppen aktuális generációval szembeni fellépések (akár nemzeti vagy nemzetközi jogalkotói tevékenység, akár bírósági eljárás) eredményeként váltak megfigyelhetővé, vagyis mint reakciók az újra és újra megújuló kiváltó okokra.

Azt is fontos rögzíteni, hogy az alábbi felsorolások kizárólag a legfontosabbnak érzett sajátosságokra koncentrálnak. Különösen a technikai jellegzetességek közül nem kerülnek kiemelésre olyan elemek, melyek bár eltérhetnek az egyes típusok esetén, azonban érdemben nem befolyásolják a tipizálást (vagy a jogi megítélést). Így nem kívánunk azzal foglalkozni, hogy az egyes kliensprogramok felülete mennyiben változott idővel, vagy hogy melyik szolgáltató rendszerébe kellett online regisztrálni, s melyikbe nem.

1. Technológiai sajátosságok

1.1 Az első és egyik legfontosabb ilyen tényezőt az egyes szolgáltatások *szervereinek a fájl-megosztásban betöltött szerepe*, funkciója adja. Az első és második generációs programokat hagyományosan az ún. „centralizált” és „decentralizált modell” kifejezéssel szokás megkülönböztetni. Ahogy arra fentebb utaltunk: a *Napster* központi szervere nem tárolt adatokat, csupán a rendszerben részt vevő fogyasztók számítógépén elérhetővé tett tartalmakat indexálta, mely indexben lefolytatott keresés után rendelkezésre bocsátotta az adott tartalom elérési útvonalát. A *Grokster* modellje már decentralizált szerverekkel működött, vagyis a *Grokster* csak az egyes supernode-ok (a *Napster* központi szervereinek a szerepét átvevő, illetve tovább racionalizáló) elérési útvonalát tartalmazta, s a fogyasztó ezen supernode-okhoz kapcsolódva kereshetett az adatok között, illetve vált részesévé a fájlmegosztásnak.

A *BitTorrent* technológia esetén a trackerek szerepe csekély eltérést mutat a decentralizált modellhez képest. A supernode-okhoz hasonlóan a tracker is csupán az oda torrentfájlt

⁶⁸ Ez annál is inkább fontosnak tűnik, mivel a fájlcsere kiváló ismerője, Békés Gergely egy nemrég megjelent tanulmányában a jelen cikk szerzőitől eltérő véleményt megfogalmazva mindössze két generációról tett említést. Lásd: *Békés Gergely: Internetszolgáltatók a fájlcsere ellen? Infokommunikáció és Jog, 2009. 34. sz. október, 7. lábjegyzet, p. 199.* A kérdés tisztázása tehát a tudományos életen belül legalább annyira fontos feladat, mint a gyakorlatban.

feltöltő, valamint az azt megnyitó (és a letöltéssel automatikusan leecherré váló), majd a letöltés sikeressége után azokat továbbra is megosztó (seeder) fogyasztók elérési útvonalát tartalmazza. Újdonság viszont a korábbiakhoz képest, hogy a *BitTorrent* protokoll széles körű alkalmazása folytán egyes trackerek tartalmát egyszerre több közösségi oldal is feltérképezheti, szemben a korábbi generációkkal, ahol eredendően egy rendszer csak a saját hálózatán belül keringő adatokat láthatta.

Összefoglalva: *időben előrehaladva a szerverek egyre erőteljesebb „nyilvánosság felé való elmozdulása” figyelhető meg*, vagyis a szolgáltatást nyújtó központi szervertől a bárki által üzembe helyezhető, és bárki által feltérképezhető decentralizált trackerek irányába.

1.2. Ezzel szoros összefüggésben az is látható, hogy az újabb generációk *az egyes részfeladatokat egyre inkább megosztották*. A centralizált struktúrában a szolgáltató gyakorlatilag a fájlmegosztás egész menetét felügyelte, és a kliensprogramot is maga nyújtotta. A decentralizált struktúrában a konkrét tartalmak elérési útvonalának indexálása a szolgáltató helyett a *supernode* üzemben tartójának a felügyelete alá került, s ezzel automatikusan kétszereplőssé vált a rendszer (a kliensprogramot továbbra is a P2P-szolgáltató biztosította).

A *BitTorrent* protokoll elterjedése a torrenttechnológia kifejlődésével vehette kezdetét. A kliensprogram kifejlesztője teljesen különálló szereplőként lép be a megosztás folyamatába. A harmadik generációban, a fentiekkel összhangban, a közösségi oldal és a tracker alapvetően tükörképe a *Grokster* vagy a *KaZaA* működtetésénél tapasztaltaknak.

Összefoglalva: *időben előrehaladva a részfeladatok folyamatos megosztása figyelhető meg*, tovább bonyolítva a felelősségi kérdéseket. Racionálisan ez csak a közösségi oldal és a tracker üzemeltetőjét terhelő felelősség érdemi vizsgálatát jelenti. A *BitTorrent* protokollt és alkalmazást kifejlesztő, San Francisco-i székhelyű BitTorrent Inc. ugyanis sikerrel hivatkozhat az Egyesült Államok jogrendszerében széles körben alkalmazott „*staple article of commerce*”-tesztre,⁶⁹ amely alapján felelőssége kizárható.

1.3. Ugyancsak a részfeladatok megosztásának eredménye, hogy az indexáló oldalt és az egyes supernode-okat/trackereket fenntartó *szolgáltatók száma tömeges méreteket öltött*.⁷⁰ Ennek megfelelően rengeteg mutáció figyelhető meg. Ezek közül a legfontosabb annak kiemelése, hogy az indexáló oldalak között jelentős különbség tehető nyíltságukat illetően. Ismertek ún. „opennet” és „darknet” oldalak. Nevük kiválóan tükrözi, hogy az előbbiek esetében a torrentek keresése regisztráció nélkül is igénybe vehető, az utóbbiak viszont (általában meghívásos alapon működő) regisztrációtól teszik függővé az általuk kezelt torrentfájlok

⁶⁹ Lásd: Mezei: i. m. (2), p. 19.

⁷⁰ És akkor még nem is említettük a Direct Connect (DC) fájlcsere programot, amelynek keretében az ún. „hub” végezte a supernode-ok feladatát. Ilyen hubot gyakorlatilag bárki létrehozhatott. Ezzel összefüggésben lásd: Mezei: i. m. (2), p. 14–15.

felhasználását.⁷¹ Ehhez hasonlóan privát (kizárólag egy adott szolgáltató által felügyelt), illetve nyílt trackerek is ismertek. Ráadásul e két oldalt „mixelve” olyan variációk is létrejöhettek, ahol a nyílt közösségi oldal privát trackerrel rendelkezett (mint a *The Pirate Bay*), vagy épp nyílt trackerek adatait indexálta (mint a *Mininova*).⁷²

Összefoglalva: a fájlcsereléssel kapcsolatos részfeladatok megosztásának egyes következményeként az indexáló oldalak és a kapcsolatok kiépítésére is szolgáló szerverek üzemben tartóinak száma rohamosan megnőtt. Ez egyéb társadalmi, közgazdasági vagy épp pszichológiai okokkal ugyancsak magyarázható, így például az új technológiák iránti fogékonyság szélesedése a fiatalok körében, az ezekhez a technológiákhoz való egyre szélesebb hozzáférés, a nagyhatalmú szórakoztatóiparral szembeni „lázadás”, sőt akár még exhibicionista okok is említhetők.

1.4. A harmadik generációnak az első kettőhöz képest megfigyelhető egyik jelentős – ha épp nem a legdominánsabb – változását a *torrenttechnológia megjelenése* adta. Míg az első két generációban az egyes tartalmak általában darabolás nélkül, egyben kerültek megosztásra (a hagyományos tömörítési technikákkal becsomagolt fájlok terjesztése persze nem volt kizárt), addig a torrenttechnológia darabolási eljárása segítségével a tartalmakat apróbb szeletekre bontva lehet elérni (a forrásfájl nagyságától függően általában 64 kB és 4 MB között mozog a szeletek mérete). Egyúttal az egyes tartalmak részei különböző számítógépekről egy időben, egymástól függetlenül – és a sáv szélességet is sokkal optimálisabban kihasználva – tölthetők le (illetve ezzel egy időben tölthetők fel). Végül ha az összes szelet letöltésre került, valamint a „hashelés” sem jelzett hibákat, az adatok rögtön (vagy csomagolt fájlok esetében egy kitömörítést követően) már elérhetővé is váltak. A korábbi generációknál e részekre bontás híján fennállt annak a veszélye, hogy a forrásszámítógép rendszerből való kilépése a teljes letöltés veszét okozza.

Összefoglalva: időben előre haladva a tartalmak megosztásának technológiájában változás figyelhető meg, amelynek eredménye egy gyorsabb és racionálisabb fájlcserelési módszer meghonosodása lett.

1.5. Végül a generációk evolúciójával összefüggésben ugyancsak kiemelkedő jelentőséggel bír az *internetes sáv szélesség folyamatos bővülése*. Ez ugyanis közvetlen hatást gyakorolt az egyes szolgáltatások keretében optimális sebesség mellett megosztható tartalmak méretére. Nem véletlen, hogy a *Napstert* (az évezredforduló tájékán) elsősorban még zenei fájlok fel- és letöltésére tervezték, illetve volt alkalmas. A *Grokster* vagy a *KaZaA* esetében (az új évezred első éveiben) már nagyobb biztonsággal lehetett nagyobb (akár száz MB) terjedelmű

⁷¹ Lásd: Mezei: i. m. (2), p. 16–17.

⁷² Darknet oldalak esetén gyakorlatilag kizárt egy nyílt tracker, hiszen a cél az adatok zárt és privát kezelése és megosztása.

adatokat is megosztani.⁷³ A *BitTorrent* protokoll kifejlesztésének idejére (évtizedünk elmúlt néhány évében) pedig a sávszélesség (kölcsonhatásban a technológia nyújtotta előnyökkel) alkalmassá vált egy DVD- vagy BluRay-lemez rövid időn belül való letöltésére is.⁷⁴ Napjainkra pedig (az EURODOCSIS és ehhez hasonló szabványok megjelenése révén) a határ szinte csak „a csillagos ég”. Ebből viszont az is következik, hogy egyre nagyobb terjedelmű fájltypusok, illetve nagyobb terjedelmet igénylő műtypusok (filmek, szoftverek stb.) kerülnek megosztásra.

Összefoglalva: *a sávszélesség növekedése folytán egyre nagyobb terjedelmű fájlok (illetve egyre többféle mű) váltak egyre rövidebb idő alatt beszerezhetővé. Ez az érv pedig átvezet minket a jogi tényezők ismertetésére.*

2. Jogi kérdések

2.1. A sávszélesség által nyújtott előnyöket a jog nyelvére ugyancsak érdemes lefordítani. Idővel ugyanis a zenefájlokon felül egyre nagyobb terjedelmű tartalmak, így például videoklipek, filmek, szoftverek váltak beszerezhetővé, persze nem elfelejtve, hogy kisebb terjedelmű adatok, mint e-könyvek, fényképek stb. természetesen továbbra is elérhetők. E tartalmak a szerzői művek, illetve a szomszédos jogi teljesítmények különféle típusait jelölik, ennek minden következményével. Ez utóbbi legfontosabb velejárója, hogy a különféle műtypusokhoz különböző szerzők/jogosultak társulnak, akiknek az őket a mindenkor hatályos nemzeti szerzői jogi törvények alapján megillető jogosultságait sértheti a fájlcsereelő szolgáltatások alkalmazása. E téren nincs különösebb jelentősége annak, hogy a copyrightrendszer a kontinentális jogrendszerekben szomszédos jogi jogosultságnak tekintett alkotókat is „szerzői joggal” honorálja. E szempontból a lényeg az adja, hogy egészen pontosan mely jogokat ismerik el a törvények, s melyeket nem.

A gyakorlat oldaláról nézve persze elmondható, hogy valójában érdemi eltérés nem figyelhető meg a különféle szerzők és egyéb jogosultak vonatkozásában. Az Európai Unió területén a fájlcsereelő által sértett/sérthető releváns jogosultságok köre alapvetően megegyezik, s bár ezzel szemben az Egyesült Államok nem ismeri a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel kategóriáját, valójában a felelősségre vonásnak a tengerentúlon sincsenek különösebb akadályai (a nyilvános előadás, eseti jelleggel a többszörözés jogára hivatkozva).

⁷³ Elvileg és gyakorlatilag is lehetséges volt egy AVI formátumú (nagyjából 700 MB terjedelmű) film letöltése, de különféle hálózati problémák, a feltöltő rendszerből való kilépése, és néhány ehhez hasonló ok könnyedén meghiúsíthatta a letöltés befejezését.

⁷⁴ Az IFPI jelentése szerint a széles sávú internetes hozzáférést (ADSL) biztosító előfizetések száma 2006-ban 350 millió volt, ami 23%-os növekedést mutatott az egy évvel korábbiakhoz képest. Lásd: IFPI Digital Music Report 2008 – Revolution, Innovation, Responsibility (www.ifpi.org/content/library/DMR2008.pdf), p. 5. Ehhez hasonló ütemű fejlődés esetén 2008-ban e szám a félmilliárdot is könnyen elérhette, napjainkra pedig minden bizonnyal meg is haladta azt. (Már elérhető az IFPI Digital Music Report 2010 is; <http://www.ifpi.org/content/selection-resources/dmb2010.html> – a szerk.).

Összefoglalva: *időben előre haladva* – a technológiai fejlődéssel szerves kölcsönhatásban – *a szerzők és a szomszédos jogi jogosultak egyre szélesebb köre vált a jogellenes fájlcsere-
lés áldozatává, s egyre több vagyoni jogosultság vált érintetté e felhasználások során.*

2.2. Másodsorban érdemes hangsúlyozni, hogy a szerzői jogi normák folyamatos fejlesztését részben a digitális technológiák, különösen a jogellenes fájlcsere-
lés által generált feszültségek indokolták. Ennek fényében érdemes jelezni, hogy egyre több eszköz áll a jogosultak rendelkezésére a jogsértőkkel szembeni küzdelem terén.

1999, amikor a *Napster* épp csak elkezdte bontakoztatni szárnyait, és 2010 között, amikor a fájlcsere-
lés gyakorlatilag követhetlenné vált, több kiemelkedő szabály került kialakítás-
ra. Az Európai Unió területén ez az elektronikus kereskedelmi, az információs társadalmi⁷⁵
és a jogérvényesítési irányelvvel függ össze, amelynek következtében a jogosultak jelenleg
szélesebb vagyoni jogosultságokkal rendelkeznek, illetve ugyancsak szélesebb körben alkal-
mazhatnak bíróságon kívüli (melyek közül kiemelkedik az „értesítési és eltávolítási eljárás”)
és bírósági eljáráson belüli intézkedéseket.

Az Egyesült Államokban ilyen mérvű változás nem volt megfigyelhető az említett idő-
szakban. Ennek oka azonban semmiféle elmaradottságra nem utal, hanem ennél egy-
szerűbb. Egyrészt az értesítési és eltávolítási eljárást tartalmazó szerzői jogi passzus már
1998-ban hatályba lépett. Másrészt az Egyesült Államokban gyakran alkalmazott – és a
fentiekben már bemutatott – közvetett felelősségi tételre hivatkozva hatékonyan fel lehetett
lépni a szerzői jogi jogsértések elkövetéséhez segítséget nyújtó, illetve abban közreműködő
szolgáltatókkal szemben.⁷⁶

Összefoglalva: *időben előre haladva a szerzői/szomszédos jogi jogosultak számára rendel-
kezésre álló eszköztár szélesítése figyelhető meg az európai uniós tagállamokban, mely elsősor-
ban a technológiai fejlődésre adott nemzetközi és nemzeti jogalkotási reakciónak tudható
be.*

IV. ÚJ GENERÁCIÓ A LÁTHATÁRON?

Amennyiben elfogadjuk azt a nehezen tagadható tényt, hogy a fájlcsere-
lés második és harmadik generációjának kialakulása egy (vagy több) híres perhez, illetve a szolgáltatók ott
elkönyvelt vereségéhez köthető, automatikusan fel kell tennünk a kérdést, hogy vajon a *The
Pirate Bay*, a *Mininova* és az *IsoHunt* elmarasztalása ezúttal is ilyen következményekkel fog-

⁷⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalom-
ban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról (a továbbiakban: Infosoc-
irányelv).

⁷⁶ Az Európai Unió tulajdonképpen rengeteget merített az Egyesült Államok nemzeti jogszabályaiból az
uniós irányelvek megalkotása során.

e járni. Azt érdemes megemlíteni, hogy a *Napster*-ítélet a szolgáltatás megszüntetését rendelte el, így a decentralizált szolgáltatások az üres térbe léphettek be. Ehhez hasonlóan a *Grokster* is beszüntette működését az USA Legfelsőbb Bíróságának ítéletét követően. Ezzel szemben például a *KaZaA* máig elérhető az Egyesült Államokban, illetve – és legfőképp – a *The Pirate Bay*, a *Mininova* és az *IsoHunt* ugyancsak működik. Ez azt jelenti, hogy – legalábbis a jelenlegi helyzetet nézve – nem feltétlenül kellene új módszereknek színre lépniük ahhoz, hogy a fájlcsere továbbra is működjön.⁷⁷

Ennek ellenére látható, hogy a jogvédett tartalmakhoz egyre újabb módokon (és egyre szélesebb körben) lehet hozzáférni. Az alábbiakban a P2P-alapú fájlcsere két újabb módozatát tekintjük át, a végén összegezve, hogy ezek vajon újabb generációt jelentenek-e, vagy sem.

1. A tracker nélküli BitTorrent technológia

1.1. Technológiai észrevételek

2009 novemberében a *The Pirate Bay* saját blogján ismertette a közönséggel legújabb fejlesztéseit.⁷⁸ Ennek leglényegesebb eleme, hogy megszüntették a trackerszolgáltatást, amit felváltott a DHT és a PEX. Eltűntek a torrentfájlok is, helyettük mágneslinkek (*magnet link*) segítik a letöltést.

A DHT (*Distributed Hash Table*) nem új keletű találmány, hiszen 2005 nyara óta használatban van, viszont csak mostanra ért el a fejlesztés és a gyakorlati felhasználás olyan szakaszába, amelyről már érdemes részleteiben is beszélni. Ennek lényege, hogy a második generációhoz hasonlóan a torrenteket decentralizálja, így azok egy esetleges trackerleállást követően is elérhetőek, hiszen a peerek mint csomópontok (*node*), tovább élnek, és rajtuk keresztül megtalálhatóak a torrentek.⁷⁹ Lényeges, hogy – mivel decentralizált a technológia – nincs központi szerver, a peerek ezen hálózata ad hoc szerveződik, és csak a torrentekről küld információt a felhasználóknak. Ezek tartalma, de még neve sem derül ki az adathalmazból, így nehezebbé téve leállításukat.⁸⁰

A PEX (*Peer Exchange*)⁸¹ segítségével még a DHT-nál is több új peerhez lehet csatlakozni, ugyanis ez kizárólag az IP-címek között folytat le keresést. Megnézi, hogy a felhasználó kikhez csatlakozik a fájlcsere során, majd azt, hogy ezek a személyek kikkel állnak kap-

⁷⁷ Arról már nem is beszélve, hogy az említett perekben elítélt szolgáltatók bár kétségtelenül a legdominánsabbak közé voltak sorolhatók, de csak a jéghegy csúcsát jelentették, mivel rajtuk kívül számszámra érhetőek el egyéb szolgáltatók.

⁷⁸ <http://thepiratebay.org/blog/175>.

⁷⁹ <http://torrentfreak.com/bittorrent-jargon/>.

⁸⁰ <http://torrentfreak.com/common-bittorrent-dht-myths-091024/>.

⁸¹ Illetve ahogy az *uTorrent* kliens magyar nyelvű változatában olvasható: „peer kicserélés”.

csolatban.⁸² Mindezek segítségével tehát a második, harmadik és még távolabbi szintekről szerez olyan peereket, akik szintén rendelkeznek az adott torrentfájllal, így újabb letöltési pontot találva.

A mágneslinkek lényege az indexáló oldalak tehermentesítése. Főszabály szerint az oldalról letöltött torrentfájlt a kliens „*hasheli*”, ellenőrizve annak tartalmát (hogy milyen fájlokra hivatkozik, mit tartalmaz). Ennek segítségével találja meg a torrentben hivatkozott trackerhez (vagy DHT-hez) kapcsolódó más peereket, akiktől indítható a letöltés. Ezzel szemben a mágneslink esetén az oldalról már csak magát a hash-fájlt lehet letölteni, és a kliens rögtön a peerek adatai után kutathat. Tőlük először letölti a torrentfájlt, majd a jól ismert technológia révén magát a kívánt tartalmat. Ezen a ponton érdemes megjegyezni, hogy a *BitTorrent* technológiához továbbra is szükséges a torrentfájlok megléte (mivel az abban lévő adatok nélkül a letöltés el sem indul), pusztán mágneslinkekkel letöltés nem kezdeményezhető.⁸³

A torrentfájlok ilyen szintű decentralizációja tehát kétségtől legalább két előnnyel bír a fájlmegosztók oldalán. A DHT és a PEX alkalmazása révén nincs szükség trackerek igénybevételére, így azok leállása nem fenyegeti veszéllyel a hálózatot. A mágneslinkek alkalmazásával pedig nincs többé szükség egyetlen olyan oldalra, amely tárolja és terjeszti a torrentfájlokat. A mágneslinkek relatív hátránya, hogy az első néhány felhasználó megtalálása az eddigi „irányított keresés” helyett valamivel nehezebbé válik, mivel lényegesen több peer számítógépét kell „végigkutatni” a keresett hash-sel rendelkező torrentfájl és a keresett tartalom után. Amint azonban megszerez az első forrás (akár seed, akár leech), rajta keresztül az adott tartalommal rendelkező további fogyasztók keresése és a letöltés sebessége jelentősen felgyorsul.

Mindezek fényében az is világosan látható, hogy a fentiekben megjelölt technológiai generációalkotó tényezők közül kizárólag a szerver tekintetében figyelhető meg érdemi változás: a szolgáltató által üzemben tartott szerverek ugyanis egészében felszámolásra kerültek. Ezen felül azonban a részfeladatok felosztása, a bevont szolgáltatók száma, az alkalmazott protokoll, s végül a sávszélesség hasznosításával kapcsolatban sem fedezhetők fel olyan újítások, amelyek a harmadik generációhoz képest lényeges eltérést mutatnának.

Nem véletlen, hogy azt is csak az idő fogja eldönteni, hogy ez a bizonyos értelemben visszalépés (hiszen ezáltal a szolgáltatás szinte egészében kikerül az eddigi üzemeltetők felügyelete/rálátása alól, de továbbra is hozzákapcsolja nevüket és esetleg felelősségüket) mennyire lesz sikeres. A legnagyobb kérdőjelet a darknet rendszerek egyre inkább növekvő népszerűsége adja, nekik ugyanis pont a privát trackerek fenntartása az érdekük abból a célból, hogy megőrizték a nyilvánosságtól elzárt, saját világukat.

⁸² <http://torrentfreak.com/bittorrents-future-dht-pex-and-magnet-links-explained-091120/>.

⁸³ <http://torrentfreak.com/bittorrents-future-dht-pex-and-magnet-links-explained-091120/>.

1.2. Jogi észrevételek

Az előbbi technológiai sajátosságokon felül azt is meg kell nézni, hogy vajon e változtatások mennyiben képesek érdemben megváltoztatni a torrentalapú fájlmegosztás céljára szolgáló programok üzemben tartóinak felelősségét. Mindezt a korábban elemzett három híres torrentper rációjának a fényében érdemes megtenni.

a) Az Egyesült Államok szerzői jogában, ahogy erre már többször is utalás történt, a közvetett szerzői jogi jogsértés tétele folytán elvileg minden olyan szolgáltató felelősségre vonható, aki elősegíti a fogyasztók közvetlen szerzői jogi jogsértéseinek elkövetését, illetve abban materiálisan közreműködik. Mindezt összevetve a tracker nélküli torrentezés lényegével a tanulmány szerzői úgy látják, hogy az üzemben tartó felelőssége továbbra is megállapítható lenne. Mert bár semmi nem garantálja, hogy az üzemben tartó (illetve annak adminisztrátorai) szöveges instrukciókban segítenék a fogyasztókat a le- és feltöltések során, azonban az alkalmazott üzleti modell (fizetős hirdetések elhelyezése révén haszonszerzés a fájlcsereléssel összefüggésben), illetve a torrentfájlok (bár tracker nélküli) indexálása továbbra is olyan algoritmusok mentén történik, amelynek felügyeletére az üzemben tartó képes.

Az Európai Unió területéről hozható példák közül a *The Pirate Bay*-ítélet indokolásából említést érdemel, hogy az eljáró svéd bíróság azért vetette el a védelem egyszerű továbbításra alapozott érvelését, mert a *The Pirate Bay* trackerei konkrét tárolási tevékenységet végeztek, s ezért az tárhelyszolgáltatónak minősült. A trackerek kiiktatásával ez egészeben irreleváns körülménnyé vált.

Ezen a ponton válnak azonban relevánssá az egyes nemzeti elektronikus kereskedelmi törvények. Mivel az elektronikus kereskedelmi irányelv eredendően csak az egyszerű továbbítást (*mere conduit*), a gyorsítótárolóban való rögzítést (*caching*) és a tárhelyszolgáltatást (*hosting*) rendezte, ezért a keresőszolgáltatásról (*browsing*, illetve az uniós terminológiában *location tool service*) vagy a linkelésről (*linking*) nem volt kötelező az egyes nemzeti jogalkotóknak szabályokat alkotni.

Ennek megfelelően például a *német* elektronikus kereskedelmi törvény semmilyen lényegi eltérést nem mutat az uniós jogforráshoz képest.⁸⁴ A releváns *magyar* jogszabály ezzel

⁸⁴ Igaz ez az uniós elektronikus kereskedelmi szabályozás megszületését megelőzően kidolgozott ún. TDG-re [Gesetz über die Nutzung von Telediensten vom 28. Juli 1997 (BGBl I S. 1870)], valamint a 2007-ben elfogadott TMG-re [Telemediengesetz vom 26. Februar 2007 (BGBl I S. 179), geändert durch Artikel 2 des Gesetzes vom 25. Dezember 2008 (BGBl I S. 3083)] is. Érdemes megjegyezni, hogy mivel a TDG még az uniós norma elfogadását megelőzően született, kvázi annak mintájául is szolgált, ezért a hasonlóság nem véletlen.

ellentétben konkrétan rendelkezik a keresőszolgáltatásról.⁸⁵ Az *osztrák* jogalkotó mindezen felül még a linkelést is rendezte törvényi úton.⁸⁶

A *svéd* elektronikus kereskedelmi törvény e tekintetben a német mintát követi, s nem tesz említést a keresőszolgáltatásról vagy a linkelésről.⁸⁷ A *holland* jogalkotó ezzel teljesen azonos tartalommal, habár a polgári törvénykönyv részeként, rögzítette a fenti három közvetítőszolgáltatás felelősségének kizárási lehetőségét.⁸⁸

Mindez azt jelenti, hogy a *The Pirate Bay*- és a *Mininova*-pert eredendően elbíráló országok jogában – egyéb bizonyítható jogsértések híján – a mágneslinkek indexálásában ki-merülő közvetítőszolgáltatás jelenleg nem támadható elektronikus kereskedelmi szabályokra hagyatkozva. Ez hangsúlyozottan nem igaz olyan országokra mint Magyarország vagy Ausztria. Ez már viszont átkalauzol minket a nemzetközi magánjog rögzös területére, olyan kérdéseket feszegetve, hogy mely országból lenne érdemes a szolgáltatást nyújtani (egy nem túlzottan bonyolult kutatómunka segítségével természetesen könnyedén kideríthető, hogy mely országok joga alapján lenne nehéz a mágneslinkek alkalmazása). A jelen tanulmány viszont erre már nem kíván érdemben kitérni.

2. Internetes fájlcserező televíziózás (P2PTV)

2.1. Technológiai észrevételek

Az interneten keresztül történő televíziózás nem új keletű dolog, sőt a televíziós műsorok fájlcserező rendszerek keretében történő megosztása sem (hiszen egy egyszerű rögzítést követően bármely torrentoldalra fel lehetett tölteni a tartalmakat, későbbi, azonban nem szimultán megtekintést lehetővé téve). Rohamos elterjedése leginkább a sávszélesség növekedésével hozható összefüggésbe. Elsődleges – de nem kizárólagos – felhasználási területe a különböző sportcsatornák műsorának terjesztése: a felhasználók kedvenc csapatuk mérkőzéseit követhetik akár tízezer kilométer távolságból is.

Két, egymástól jól elkülönülő változat között tehető különbség. Az egyik a *streamingalapú televíziózás*.⁸⁹ Ennek lényege, hogy a felhasználó saját számítógépéről egy webszerver segít-

⁸⁵ 2001. évi CVIII. törvény az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről, 11. §.

⁸⁶ ECG [Regelung bestimmter rechtlicher Aspekte des elektronischen Geschäfts- und Rechtsverkehrs und Änderung des Signaturgesetzes sowie der Zivilprozessordnung, BGBl I Nr. 152/2001. S. 1977. (01.01.2002)], 14. § a keresőszolgáltatással, illetve 17. § a linkeléssel kapcsolatban.

⁸⁷ A törvény kizárólag a „közvetítői alapszolgáltatásokat” rendezi. Lásd: Lag (2002:562) om elektronisk handel och andra informationssamhällets tjänster, 16–18. §§ (<http://www.notisum.se/rnp/SLS/LAG/20020562.HTM>).

⁸⁸ Burgerlijk Wetboek, Boek 6, Artikel 196c. A szakasz elérhető az alábbi hivatkozáson: http://wetten.overheid.nl/BWBR0005289/Boek6/Titel3/Afdeling4A/Artikel196c/geldigheidsdatum_03-02-201.

⁸⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/Streaming_media.

ségével egy központi streamingszerverre küldi a kívánt műsort, amit a webszerveren futtatott keresés után a streamingszerverről bárki megtekinthet.⁹⁰ A technológia előnye az, hogy a tartalom állandó minőségben nézhető, s az csupán a közvetítő sávszélességétől függ. A lejátszás (és a feltöltés is) általában *flash*-alapon működik, böngésző segítségével. Az egyik legnépszerűbb ilyen szolgáltatás a *Justin.tv*, amely nagyjából ugyanazon az elven működik, mint a *YouTube*. A felhasználók csatornákat (*channel*) hozhatnak létre, amelyeken keresztül közvetítenek. Amíg viszont a *YouTube* esetén egy előre feltöltött, állandó tartalom tekinthető meg, a *Justin.tv* segítségével élő műsorok közvetíthetők.⁹¹

A másik, egyre jelentősebb terület a *BitTorrent alapú televíziózás*. Ez a verzió a videók streamelését a *BitTorrent* technológiával vegyíti, vagyis miközben valaki egy műsort néz (letölt), szimultán vissza is osztja azt (feltölt), lehetővé téve így másoknak is az adott műsor megtekintését. Ebben az esetben a videó minősége alapvetően attól függ, hogy hányan nézik a „műsort”: minél többen töltik le (és osztják meg egy időben), annál jobb lesz annak minősége.

Általánosságban elmondható, hogy a technológiai sajátosságok miatt szükségszerű az eredeti műsorhoz képest bizonyos (akár pár perc) késéssel számolni, de az átlagos sávszélesség növekedésével ez is egyre rövidebb lesz. Az architektúra megegyezik a harmadik generációs fájlcsere működésével, annak mintegy valós idejű változatát jelenti: amikor a felhasználó szeretné egy bizonyos csatorna műsorát nézni, megnyitja a kliensprogramot (ilyen például a *SopCast*,⁹² vagy a *StreamTorrent*⁹³), amely csatlakozik egy szerverhez (kvázitracker), ahol azon peerek adatai találhatók meg, akik az adott csatornát közvetítik. A hozzájuk történő csatlakozást követően a műsor megtekinthető. A tracker pedig elmenti a felhasználó adatait, hogy ezután hozzá is tudjanak csatlakozni más letöltők. Érdekesség, hogy pont az alkalmazott technológia folytán elképzelhető, hogy a fent említett DHT segítségével tracker nélkül működjön a hálózat. Ere példa a *StreamTorrent* működése, míg a *SopCast* alkalmaz trackert.⁹⁴

Mindezek fényében világosan látható, hogy a két verzió lényeges különbségeket rejt magában. Nem technológiai, hanem „piaci” kérdés, hogy míg a streamelt videók általában állandó jelleggel elérhetők, addig a *P2PTV* általában csak bizonyos, nagyobb érdeklődéssel várt és követett események idején „sugároz”. Ennek oka nagyon egyszerű: ekkor biztosított az olyan szintű nézőszám, amely révén élvezhető minőségben továbbítható a műsor.

⁹⁰ <http://computer.howstuffworks.com/streaming-video-and-audio3.htm>.

⁹¹ <http://www.justin.tv/>.

⁹² <http://www.sopcast.com/>.

⁹³ A *StreamTorrent* alkalmazást különböző weblapokról lehet letölteni.

⁹⁴ A tanulmány szerzőinek egyelőre nincs arról biztosra vehető adata, hogy a fenti szolgáltatások, leginkább a *StreamTorrent*, alkalmazná-e a PEX-et.

Technológiai és generációs értelemben a *streaming alapú fájlcserélő televíziózás* alapvetően az első generációs rendszerekre emlékeztet. Kétféle központi szervert alkalmaz: a streamingszerver a fogyasztók által feltöltött tartalmakat tárolja, a webszerver segítségével pedig a keresés és a hozzáférés megteremtése történik. Ennyiben tehát felelősségteni értelemben „negatív irányba” még túl is helyezkedik a „hagyományos” első generáción. Épp a szolgáltatás központosított jellege folytán a részfeladatok nincsenek megosztva, ezért a résztvevők típusainak a száma sem magas: csupán az üzemben tartó és a fájlcserélők ismeretek. Ezzel párhuzamosan a sávszélesség is statikus, a szolgáltató által nyújtott sebesség állandó jellegű. Egyedüli – bár nem szignifikáns – eltérést a konkrétan alkalmazott technológia jelenti, mivel ebben az esetben *flash-alapú* mozgóképről beszélhetünk.

Érdekes, hogy a *BitTorrent alapú televíziózás* sem rendelkezik kirívóan egyedi technológiai sajátosságokkal. Működését tekintve a harmadik generációs szolgáltatásokra emlékeztet, ugyanis a trackerként funkcionáló szerverek a hozzáférés megteremtésében segídeknek, s ez világosan jelzi a részfeladatok közötti megosztást, s a szolgáltatásban szerepet vállalók számának növekedését is. Az alkalmazott technológia változatlanul torrentalapú. Amiben azonban fontos, messze mutató változás figyelhető meg, az a sávszélesség további optimalizálása. Mivel itt szimultán (illetve csak minimális, a technikai eszközöknek betudható időeltéréssel történő) továbbközvetítés figyelhető meg, a sávszélességgel kimondottan racionálisan lehet gazdálkodni a nagy terjedelmű műsorokhoz való hozzáférés során (feltéve, hogy sok a fogyasztó). Összhangban továbbá a *BitTorrent* nyújtotta előnyökkel, a DHT alkalmazása révén kiküszöbölhető a trackerek alkalmazása is.⁹⁵

Mindezek fényében a szerzők megítélése szerint a *P2P-televíziózás* egyike sem testesít meg gyökeresen új, eredeti technológiát, habár a *BitTorrent* technológia alkalmazása mutat olyan egyediségeket, amelyeknek gyakorlati jelentősége lehet a generációs tipizálás kapcsán.

2.2. Jogi észrevételek

a) Fontos hangsúlyozni, hogy egyes *P2PTV*-szolgáltatások nem kizárólag olyan csatornákhoz engednek hozzáférést, amelyekre nézve engedéllyel nem rendelkeznek, hanem olyanokhoz is, amelyek továbbközvetítésére jogosultak, illetve olyanokhoz, ahol a sugárzott tartalom nem jogosult szerzői jogi védelemre. Ez utóbbiakkal nem kívánunk foglalkozni, kizárólag az egyes (a mindennapokban leginkább ázsiai és észak-amerikai) csatornák engedély nélküli továbbközvetítésére térünk ki. Bár mindeddig érdemi hírt arról nem hallottunk, hogy a *P2PTV*

seket tesznek a jogosultak – főleg a fizetős csatornák.⁹⁶ Jogi szempontból az alábbi körül-

⁹⁵ A tanulmány szerzői egyelőre nincsenek olyan meggyőző bizonyíték birtokában, hogy a *BitTorrent* alapú *P2PTV*-alkalmazásokban van-e lehetőség a legújabb PEX technológia használatára.

⁹⁶ <http://en.wikipedia.org/wiki/P2PTV>.

mények miatt tűnhet vitásnak a felhasználás a kontinentális Európában, illetve az Egyesült Államokban.

Automatikusan látható, hogy a P2PTV-alkalmazások szoros kapcsolatban állnak a televíziószervezetek tevékenységével. E jogosulti kör számára a legáltalánosabb nemzetközi szerzői jogi védelmet a Római Egyezmény biztosítja. Általánosságban az európai országok, valamint az Egyesült Államok között megfigyelhető egy lényeges eltérés. Hazánkhoz hasonlóan majdnem valamennyi európai uniós tagállam aláírta és ratifikálta ezt az egyezményt, azonban az Egyesült Államok napjainkig nem vált ennek részesévé, amit üzleti, és egyéb szerzői jogi megfontolások motiválnak. Ezzel összefüggésben a legfontosabb körülmény az, hogy míg az európai kontinensen a televíziószervezetek szomszédos jogi védelemben részesülnek a műsorsugárzás megszervezésében megnyilvánuló teljesítményükért,⁹⁷ addig az Egyesült Államok egészében szerzői jogokat biztosít a televíziószervezeteknek. Ennek megfelelően a részükre biztosított vagyoni jogosultságok eltérően alakulnak.

Arról sem szabad megfeledkezni, hogy amennyiben a televíziószervezetek szerzői jogilag védett alkotásokat sugároznak vagy közvetítenek a nyilvánosság felé, akkor ezek felhasználása esetén az adott művek szerzői jogosultjainak az érdekei is sérelmet szenvednek. Mindezek fényében, valamint a fenti technológiai elhatárolással összhangban jogi szempontból is ketté kell bontanunk a P2PTV elemzését.

b) A magyar szabályozás értelmében (összhangban az európai uniós előírásokkal) a *streamingalapú szolgáltatások* esetén a sugárzott műsornak a streamingszerverekre való feltöltése a *televíziószervezetek rögzítéséhez*, illetve amennyiben a rögzített műsor egyéb, szerzői jogilag védett alkotásokat is tartalmaz, akkor *e művek szerzői jogosultjának a többszörözéshez fűződő jogát sérti*.⁹⁸ E jogsértés(ek)e)t a szerver üzemben tartója követi el, mivel a szerveren való tárolás az ő hatókörébe tartozik.

Az ily módon rögzített tartalmaknak a fogyasztók általi streamingelése ütközést mutat a televíziószervezeteknek és az egyéb szerzői művek jogosultjainak egyaránt biztosított *nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel* kizárólagos jogával.⁹⁹ A P2PTV-szolgáltató felelőssége, aki mindezt lehetővé teszi, egyértelműen megalapozott ezzel kapcsolatban.

Ezzel ellentétben az Egyesült Államok copyrightrendszerében a televíziószervezetek az „általános” (hagyományos) vagyoni jogokkal rendelkeznek.¹⁰⁰ Egészen pontosan a

⁹⁷ Gyertyánfy Péter (szerk.): A szerzői jogi törvény magyarázata, CompLex Kiadó, Budapest, 2006, p. 414.

⁹⁸ Infosoc-irányelv, 2. cikk a) és e) pont; Szjt. 18. § és 80. § (1) bekezdés b) pont.

⁹⁹ Infosoc-irányelv, 3. cikk (1) bekezdés, illetve 3. cikk (2) bekezdés d) pont; Szjt. 26. § (8) bekezdés és 80. § (1) bekezdés d) pont.

¹⁰⁰ USCA §106.

streamingszervereken való rögzítés a *többszörözés*, az érintett tartalmak fogyasztók általi streaminglelésének lehetővé tétele pedig a *nyilvános előadás* jogába ütközik.¹⁰¹

c) A *BitTorrent* alapú szolgáltatásoknál nem kerül sor a műsorok (és egyéb szerzői művek) szervereken való *tartós tárolására*, s ezért nagy valószínűség szerint sem a televíziószervezetek, sem a szerzői jogosultak rögzítéshez/többszörözéshez fűződő joga nem sérül. Gyakorlati kérdést jelent, hogy a *P2PTV*-szolgáltató szerverein egyáltalán sor kerül-e bármilyen időtartamú rögzítésre. Amennyiben igen, a szolgáltató még akkor is hivatkozhat az *időleges többszörözés* szabad felhasználási lehetőségére, amennyiben valamennyi szükséges törvényi feltétel megvalósul.¹⁰² E feltételek bármelyikének a hiányában a rövid idejű, memóriában történő tárolás is jogsértést eredményez.

A fogyasztók általi megtekintéssel összefüggésben a streamingalapú szolgáltatásoknál elhangzottak logikusan irányadók, vagyis rögzítés/többszörözés híján is felelősségre vonhatók a szolgáltatók az Európai Unióban a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel, valamint az Egyesült Államokban a nyilvános előadás jogának megsértése miatt.

d) Ugyan a jelen tanulmány elsősorban a *P2PTV*-szolgáltatók felelősségével kíván foglalkozni, azonban érdekes kérdésként merül fel, hogy a *feltöltő személy* elköveti-e a televíziószervezeteknek és a szerzői jogosultaknak egyaránt biztosított, *nyilvánosság számára hozzáférhetővé tételt*. A kérdés megválaszolása a tanulmány szerzői szerint a két alapvető technológia fényében ismét elhatárolandó.

A *streamingalapú technológia* működése során a megosztott műsor (illetve egyéb művek) rögzítése a szolgáltató felügyelete alatt zajlik, illetve a védett tartalmakat a nyilvánosságot képező fogyasztók irányába ugyancsak a szerver felügyelő szolgáltató teszi hozzáférhetővé, ezért e cselekményekért az európai uniós országok szerzői joga alapján az üzemben tartót terhelheti a felelősség. A nyilvánossághoz közvetítés vagy hozzáférhetővé tétel jogainak megsértése a fogyasztó által azért sem lehetséges, mert egy konkrét szerverre való feltöltés esetén nem állapítható meg a tényleges nyilvánossághoz juttatás.¹⁰³ Végső soron a feltöltő

¹⁰¹ Érdemes legalább lábjegyzetben kiemelni, hogy a magyar nyelvben egyaránt nyilvános előadásként is fordítható „public performance” és „public display” fogalmak elhatárolása miként történik az Egyesült Államokban. A rendszerező elvet az jelenti, hogy az eredeti mű vagy az arról készül másolat kerül-e nyilvános előadásra. Az USCA értelmező rendelkezései az alábbiak: „To ‘perform’ a work means to recite, render, play, dance, or act it, either directly or by means of any device or process or, in the case of a motion picture or other audiovisual work, to show its images in any sequence or to make the sounds accompanying it audible.” Illetve: „To ‘display’ a work means to show a copy of it, either directly or by means of a film, slide, television image, or any other device or process or, in the case of a motion picture or other audiovisual work, to show individual images nonsequentially.” Ezeket lásd: USCA §101.

¹⁰² Infosoc-irányelv, 5. cikk (1) bekezdés; Sztj. 35. § (6) bekezdés.

¹⁰³ Nyilvánosság alatt „nagy számú” embercsoportot kell érteni. A nyilvánosságot mindig a konkrét eset vonatkozásában kell megítélni, ahol központi tényező a résztvevők száma, a közöttük fennálló kapcsolat jellege és a hozzáférhetővé tétel célja. Így például a konkrétan behatárolt, és személyesen vagy szervezeti értelemben egymáshoz kötődő emberek csoportja nem eredményez nyilvánosságot. A szerzői jogok védelme érdekében e körülményeket mindig szűken kell értelmezni.

személyek a nyilvánosság számára való hozzáférhetővé tételt csupán közvetett módon segítik, amelyet azonban a jelenlegi szerzői jogi normáink nem szankcionálnak. A pusztán lehívásban megnyilvánuló felhasználás pedig anyagi formában való rögzítés vagy további hozzáférhető tétel híján nem jogellenes.

A *BitTorrent* alapú technológiánál a képlet sokkal világosabb. Mivel itt a fogyasztók (a *P2P*-rendszer keretében) egymás között, a hagyományos harmadik generációs módon osztják meg a tartalmakat, ezért a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel jogát világosan megsértik.

Az Egyesült Államokban ettől ugyancsak eltérően a *streaming* alapú *P2PTV* használatakor a tartalmakat feltöltő személyek, a *BitTorrent* alapú *P2PTV* esetén pedig valamennyi résztvevő megvalósítja a nyilvános előadás fogalmi feltételeit a műsorok lejátszása révén. Az előbbi technológiánál a pusztán adatokat lehívó fogyasztó felelőssége viszont, mivel nem valósít meg többszörözést, és egyéb vagyoni jogokat sem sért, az európai mintához hasonlóan kizárt.

3. Összegzés

A tanulmány szerzőinek az a határozott meglátása, hogy a generációalkotás tekintetében nem „folyamatábrában” kell gondolkodni, vagyis nem kizárólag akkor beszélhetünk új generációról, amennyiben valamennyi tipizáló körülmény tekintetében valami újdonság figyelhető meg. Nem is valószínű, hogy ez a technológia folyamatos fejlődése ellenére reális elvárás lenne. Kizárólag egy példaként: a torrenttechnológia olyan szinten racionálisnak tűnik jelenleg, hogy egyéb, ennél lényegesen előnyösebb módszer kifejlesztése nélkül a legtöbb új szolgáltatás ennek alkalmazására fog tartósan berendezkedni.

Sokkal inkább tűnik indokoltnak kijelenteni, hogy új generáció akkor tűnik fel a láthatáron, amennyiben *egy olyan, szignifikánsan új technológiai irányvonal jelenik meg, amely egyben a jogalkalmazók vagy a jogalkotó elé is új jogi kihívásokat támaszt* (akár a fennálló jogi rendben az alkalmazható jogi eszközök súlyponti eltolódása folytán, akár új jogalkotás iránti igény megjelenésével).

A III. fejezetben elhangzott generációs tényezőket a IV. fejezetben felvázolt fejtegetésekkel egybeillesztve az alábbi táblázatban tekinthetjük át még egyszer, látványosan egyszerűsített szóhasználattal a vizsgált szolgáltatások üzemeltetőivel kapcsolatos észrevételeket.

Technológia	Tracker nélküli BitTorrent	Internetes fájlcsereelő televíziózás	
Tényező		Streaming	P2PTV
Szerver kérdése	Újdonság: a szerverek kiiktatása (és torrentfájlok helyett mágneslinkek használata)	„Visszalépés” (1. generációs jelleg)	A DHT alkalmazása esetén van változás, egyébként nincs érdemi változás (3. generációs jelleg)
Részfeladatok megosztása	Nincs érdemi változás (3. generációs jelleg)	„Visszalépés” (1. generációs jelleg)	Nincs érdemi változás (3. generációs jelleg)
Bevont szolgáltatók száma	Nincs érdemi változás (3. generációs jelleg)	„Visszalépés” (1. generációs jelleg)	Nincs érdemi változás (3. generációs jelleg)
Alkalmazott protokoll	Nincs érdemi változás (3. generációs jelleg)	Flashalapú megosztás	Nincs érdemi változás (3. generációs jelleg)
Sávszélesség hasznosítása	Nincs érdemi változás (3. generációs jelleg)	„Visszalépés” (1. generációs jelleg)	Érdemi előrelépés a hatékonyság terén
Érintett műtípus	Nincs érdemi változás (3. generációs jelleg)	Újdonság: televíziós műsorfolyamok	Újdonság: televíziós műsorfolyamok
Alkalmazható jogi eszköz-tár a P2PTV üzemeltetőjével szemben	Egyesült Államok: közvetett felelősség; Európai Unió: keresőszolgáltatás, ennek szabályozása híján jelenleg nincs felelősségre vonás	Egyesült Államok: a többszörözés és a nyilvános előadás joga sérül; Európai Unió: a rögzítés és a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel joga sérül	Egyesült Államok: a nyilvános előadás joga sérül; Európai Unió: a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel joga sérül

Mindezek fényében nehéz kiforrott válasszal szolgálni a tanulmány címében is szereplő, némiképp költői kérdésre. Amennyiben a fenti fejtegetések helytállóak, akkor sem technikájában, sem a belőle fakadó jogi sajátosság révén nem tekinthető világos új generációnak a tracker nélküli torrentezés, illetve a P2PTV-szolgáltatás. Bár kétségtelenül rendelkeznek sajátos technológiai jellegzetességekkel, illetve jogi relevanciájukban is hordoznak újdonságokat, egyik esetben sem nevezhető az eltérés látványosnak.

A szerverek teljes kiiktatása könnyen lehet, hogy mérföldkövet fog jelenteni a torrentezésben. Mivel azonban a tartalmak eredeti megosztásához elengedhetetlen, hogy legalább egy nyilvános trackerre felkerüljön a konkrét tartalom (ahonnan persze a széles elterjedést követően már törölhető is), ezért ez a módosítás csak a mágneslinkeket alkalmazó üzemeltetők felelősségét csökkentheti, akik átállnak mások trackereinek az indexálására. Jelenleg azt sem garantálja semmi, de nem is zárja ki, hogy a mágneslinkek idővel általánossá váljanak (jelenleg legalábbis nem domináns ezek használata). Ezt tehát csak az idő fogja megmutatni. Jogi értelemben az, hogy a *The Pirate Bay* egyszerű keresőszolgáltatóvá „lépett vissza”, komoly igényt támaszthat a nemzeti jogalkotók elé e tevékenység elektronikus kereskedelmi szabályozása iránt, amennyiben ezt eddig nem tették meg.

A P2PTV esetén pedig, bár a jogosultak, illetve az őket megillető jogok tekintetében világos bővülés figyelhető meg, ez önmagában még nem szülhet lényegesen eltérő és újszerű pereket. Gyakorlatilag csak a felperes személye változhat némileg. Ehhez hasonlóan a technológia sajátosságai sem ütnek el dominánsan a harmadik generációtól.

V. BEFEJEZÉS

A tanulmány címében szereplő kérdésre tehát alapvetően semleges vagy inkább negatív választ lehet adni. Ez persze nem jelenti azt, hogy az adott, statikus pillanathoz (a cikk megjelenéséhez) képest idővel ne léphetne színre a tényleges negyedik generáció. Kiváló példa erre a *BitTorrent* technológia új, 2.0-ás verziójának a nyilvánosságra hozatala, amely a fejlesztők szerint a sávszélesség további optimalizálását teszi lehetővé.¹⁰⁴ Bár ez első pillantásra önmagában még nem biztosítja, hogy új generáció szülessen, de mindenesetre könnyebbé teheti azt.

Ehhez hasonlóan jelentős változást hozhat a továbbított adatok szisztematikus titkosításának a fejlődése, mivel ennek válasz nélkül hagyása tulajdonképpen csírájában fojtaná el a fájlmegosztással szembeni védekezés lehetőségét. Ez azonban az adatforgalom bizalmas kezelésének a veszélyével kapcsolatos (végső soron alkotmányos alapjogi) vitákat szíthatja. Ehhez hasonló kihívást jelenthet a továbbított adatok tömörítése, mivel ezáltal még gyorsabbá és egyszerűbbé válhat a nagyobb terjedelmű fájlok megosztása. Innen indulva pedig egy további irányba, az internetes adatforgalom menedzsmentje felé kellene veszélyesen nagy kitérőket tenni.

A szerzők bátran fel merik tenni azt a kérdést is, hogy vajon mennyire meddő arról értekezni, hogy az éppen aktuális generáció a harmadik vagy épp a negyedik. Hiszen ha úgy tettük volna fel az eredeti kérdést, hogy az online kalózkodásnak vannak-e más, reális alternatívái, akkor gondolkodás nélkül igenlő választ kellene adni, utalva például a *Direct Download Link* (tárhelyszolgáltatás) terjedő népszerűségére.¹⁰⁵

Személyes válaszuk azonban az, hogy egyáltalán nem meddő ilyen kérdésekkel foglalkozni. A tanulmány megírásával járó szellemi kihíváson felül lényegesebb, hogy a technológia folyamatos változása folyamatos reakciókat igényel a jogalkalmazóktól és a jogalkotóktól. Ennek megfelelően pedig beszélni és vitatkozni kell a fájlmegosztásról.

¹⁰⁴ Ezzel összefüggésben lásd: http://index.hu/tech/net/2010/02/05/vege_a_torrentezes_korlatozasanak.

¹⁰⁵ Mezei Péter, Németh László: A Direct Download Link (DDL) szolgáltatás szerzői jogi megítélése. Infokommunikáció és Jog, 2009. 5. sz. p. 179–186.

Dr. Vida Sándor*

JÓ HÍRŰ KÖZÖSSÉGI VÉDJEGY HASZNÁLATÁNAK TERRITORIALITÁSA – AZ EURÓPAI BÍRÓSÁG ÍTÉLETE A PAGO-ÜGYBEN

A jó hírű közösségi védjegy territorális oltalmának kérdése a nemzetközi védjegyszakmát évek óta két táborra osztja:

- az egyik tábor szerint elegendő, ha a jó hírű közösségi védjegy használatát egyetlen országban vagy annak jelentős részében bizonyítják, s ennek joghatásai kiterjednek a Közösség (EK) mind a 27 tagállamára,
- az ellentábor szerint a jó hírű közösségi védjegy használatát az EK tagállamai jelentős része vonatkozásában bizonyítani kell, s csak az ilyen mérvű territorális kiterjedésű használathoz fűzhető olyan különös joghatás, amit a közösségi védjegy jog a jó hírű védjegy számára biztosít.

Az első (többségi) tábor az Európai Bíróságnak a CHEVY (General Motors)-ügyben hozott ítéletére¹ támaszkodik, amely szerint a korábbi védjegyeknek a tagállam egész területén vagy annak jelentős része tekintetében kell jó hírűnek lennie.

Az Európai Bíróság által egy alkalommal már megválaszolt kérdést, más megfogalmazásban, az Osztrák Legfelsőbb Bíróság most újból az Európai Bíróság elé terjesztette.

Tényállás

Knaak² írásban is közzétett budapesti előadásában többek között a PAGO-ügyet is ismertetett, amikor az még a kérdésfeltevés fázisában volt. Bár az ismertetett ügyeket sajátosan tagolva elemezte (tényállás, jogvita tárgya, jogsértő használat, jó hírnév megsértése, bírósági eltiltás), kiindulásként mégis ezt az ismertetést veszem alapul.

A klagenfurti székhelyű osztrák Pago cég közösségi védjegyként bejegyeztette a PAGO szó- és ábrás védjegyet gyümölcslevekre vonatkozóan, mely védjegy egy palackból egy gyümölcslével teli pohárból és a „Pago” szóból áll, amit mind az üvegeken, mind a poharakon feltüntetnek.

* jogtanácsos, Danubia Szabadalmi és Jogi Iroda, Budapest.

¹ Az Európai Bíróság 1999. szeptember 14-i ítélete, C-375/97 ügyszám, 28. pont. Részletesen: *dr. Árva Katalin*: Szemelvények az Európai Bíróságnak a Tanács első védjegy jogi irányelvéhez kapcsolódó gyakorlatából. Védjegyvilág, 2002, 2. sz. p. 38; *dr. Vida Sándor*: Az Európai Bíróság védjegy jogi gyakorlata. Miskolc, 2006, p. 169.

² R. Knaak: Közösségi védjegy bitorlása. Védjegyvilág, 2008, 1. sz., p. 5.

Az ugyancsak osztrák alperes a Tirol Milch Szövetkezet *LATELLA* megjelöléssel a *PAGO* közösségi védjeggyel azonos formájú, színű, címkéjű és kupakú üvegekben tejalapú gyümölcslevet hozott forgalomba. Reklámja – akárcsak a *PAGO* közösségi védjegy esetében – a palackot itallal töltött pohár mellett ábrázolta.

A *Pago* cég Ausztriában ideiglenes intézkedés iránti kérelemmel fordult a fenti kialakítás ellen, és saját közösségi védjegyének ausztriai jóhírűségére hivatkozott. Állítása szerint a Tirol Milch alperes kihasználta a védjegy megkülönböztetőképességét és jó hírnevét.

A Bécsi Kereskedelmi Bíróság mint elsőfokú közösségi védjegy bíróság megállapította az összetéveszthetőség veszélyének fennállását, és elrendelte az ideiglenes intézkedést. A Bécsi Fellebbviteli Bíróság hatályon kívül helyezte a döntést, és elutasította a kérelmet. Az Osztrák Legfelsőbb Bíróság felfüggesztette az eljárást, és két kérdésben kérte az Európai Bíróság jogértelmezését a közösségi védjegyrendelet 9. cikk (1) bek. c) pontjában³ a jó hírű közösségi védjegyek védelmének előírásával kapcsolatban a jó hírnév kihasználását, illetve annak területiális joghatását illetően.

Az Európai Bírósághoz intézett első kérdés a következőképpen hangzott:

„Az egész közösségre kiterjedő védelmet élvez-e a közösségi védjegy mint jó hírű védjegy a közösségi védjegyrendelet 9. cikk (1) bekezdés c) pontja szerint, ha csak egy tagállamban jó hírű?”

³ A szöveg:

A közösségi védjegytalom tartalma

(1) A közösségi védjegytalom a jogosult számára kizárólagos jogokat biztosít. A kizárólagos jogok alapján a jogosult bárkivel szemben felléphet, aki engedélye nélkül gazdasági tevékenység körében használ ...

c) a közösségi védjeggyel azonos vagy ahhoz hasonló megjelölést a közösségi védjegy árujegyzékében szereplő árukhoz, illetve szolgáltatásokhoz nem hasonló árukkal, illetve szolgáltatásokkal kapcsolatban, feltéve, hogy a közösségi védjegy a Közösségben jó hírnevet élvez, és a megjelölés alapos ok nélkül történő használata sértene vagy tisztességtelenül kihasználná a közösségi védjegy megkülönböztetőképességét vagy jó hírnevét.

Megjegyzendő, hogy a PAGO-ügyben először tették fel az Európai Bíróságnak az egy tagállamra korlátozott eltiltás lehetőségének kérdését a közösségi védjegyrendelet 98. cikk (1) bekezdése⁴ értelmében. A PAGO-ügyben feltett második kérdés a következő volt:

„Amennyiben a jó hírű védjegy csak egy tagállamban élvez az EK közösségi védjegyrendelet 9. cikk (1) bekezdés c) pontja szerint védelmet, lehetséges-e a kizárólag erre a tagállamra kiterjedő hatályú eltiltás elrendelése?”

Knaak⁵ szerint az Osztrák Legfelsőbb Bíróság a második kérdést arra az esetre tette fel, ha az Európai Bíróság az első kérdésre nemleges választ ad, vagyis megállapítja, hogy a közösségi védjegyrendelet 9. cikk (1) bek. c) pontjában a közösségi védjegy oltalmának előfeltételeként előírt „közösségbeli jóhírűség” az egy tagállamban való ismertségnek nem felel meg. Az Osztrák Legfelsőbb Bíróság a második kérdéssel tehát arra keresett választ, hogy a közösségi védjegyrendelet 9. cikk (1) bek. c) pontja szerinti oltalmi feltétel hiánya esetén ennek a rendelkezésnek az alapján biztosítható-e a területi hatályában korlátozott oltalom abban az egy tagállamban, ahol a védjegy jó hírű.

Knaak annak a reményének adott hangot, hogy az Európai Bíróság megköveteli majd a közösségi védjegy jó hírnevének megállapíthatóságához a közösség egy jelentős részében való jóhírűséget, mint ahogyan az egy, a Benelux államokban bejegyzett védjegy, a CHEVY (General Motors)-ítélet⁶ esetében tapasztalható volt. Szerinte nem lehet azonban a közösség jelentős területén fennálló jogosultságról beszélni, ha az csak egy tagállam vonatkozásában bizonyítható. Az EK Törvényszékének (Elsőfokú Bíróság) joggyakorlata egyértelműen arra utal, hogy a közösségi védjegyrendelet 8. cikk (5) bekezdése⁷ szerinti jóhírűség egy védjegy esetében akkor valósul meg, ha a közösségi védjegyet a közösség jelentős részében használják.

⁴ A szöveg:

A joghatóság terjedelme

(1) A 97. cikk (1)–(4) bekezdése alapján joghatósággal bíró közösségi védjegy bíróság joghatósággal rendelkezik

a) a tagállamok bármelyikének területén elkövetett vagy megkísérelt védjegybitorlási cselekményekre;
b) a tagállamok bármelyikének területén elkövetett, a 9. cikk (3) bekezdésének második mondata szerinti cselekményekre.

⁵ Vö. 2. lábj.

⁶ Vö. 1. lábj.

⁷ A szöveg:

(5) A (2) bekezdés szerinti korábbi védjegy jogosultjának felszólalása alapján nem részesülhet továbbá oltalomban a korábbi védjeggyel azonos vagy ahhoz hasonló megjelölés, ha az érintett áruk, illetve szolgáltatások nem hasonlóak, feltéve, hogy közösségi védjegy esetén a korábbi közösségi védjegy a Közösségben, korábbi nemzeti védjegy esetén a korábbi nemzeti védjegy pedig az érintett tagállamban jó hírnevet élvez, és a megjelölés alapos ok nélkül történő használata sértené vagy tisztességtelenül kihasználná a korábbi védjegy megkülönböztetőképességét vagy jó hírnevét.

Perösszefoglaló⁸

E. Sharpston főtanácsnok perösszefoglalójában az első kérdés tárgyalását azzal kezdi, hogy a nemzeti bíróság ezt a kérdést olyan módon teszi fel, ami azt sugallja, hogy a válasz „igen” vagy „nem” lehet, ami viszont azt vonja maga után, hogy bármilyen válasz is születne, az minden olyan esetre vonatkozni fog, ahol a szóban forgó védjegy csak egy tagállamban élvez jó hírnevet. A főtanácsnok álláspontja szerint ennél rugalmasabb megközelítést kell követni (perösszefoglaló, 13. pont).

A Pago cég úgy véli, hogy az első kérdésre igenlő választ kell adni. A Tirol Milch érve-
lése szerint viszont a kérdést nemlegesen kell megválaszolni. Az EK Bizottsága árnyaltabb megközelítést követ, azonban arra a következtetésre jut, hogy kivételes esetekben a csak egy tagállamban jó hírnevet élvező védjegy a közösségi védjegyrendelet 9. cikk (1) bekezdésé-
nek c) pontja alá tartozhat (perösszefoglaló, 14. pont).

A továbbiakban arra a kérdésre keresi a választ, hogy az Európai Bíróságnak analógia út-
ján kell-e alkalmaznia a CHEVY (General Motors)-ügyben hozott ítéletet. E vonatkozásban azt mondja, hogy az EK védjegyjogi irányelve 5. cikkének (2) bekezdése⁹ és a közösségi véd-
jegyrendelet 9. cikke (1) bekezdésének c) pontja párhuzamos rendelkezések; az Európai Bí-
róság pedig a fenti két jogi eszköz párhuzamos rendelkezéseit általában ugyanúgy értelmezi. Következésképpen egyetért a felekkel abban, hogy a CHEVY (General Motors)-ügyben ho-
zott ítéletet analógia útján alkalmazni kell. Ebből következik, hogy a védjegy jogosultjának a
közösségi védjegyrendelet 9. cikk (1) bekezdésének c) pontjában biztosított oltalomban való
részesülése érdekében nem kell bizonyítania, hogy a védjegy az EK egésze tekintetében jó
hírnevet élvez. A Közösség területének „jelentős hányada” is elegendő. „Jelentős hányadnak
minősül-e azonban egy tagállam területe? Egyáltalán ez-e a kérdés megközelítésének helyes
módja?” – kérdezi (perösszefoglaló, 19. pont).

Ezután részletesen ismerteti a felek érveit.

A Pago álláspontja szerint a CHEVY (General Motors)-ügyben hozott ítéletet alkalmazni
kell, és védjegyének nem kell a Közösség egésze tekintetében ismertnek lennie. Az alapeljá-
rásban tényként fogadták el, hogy a jogvita tárgyát képező védjegy Ausztriában jó hírnevet
élvez. Nincs akadálya annak, hogy Ausztria a Közösség jelentős hányadának legyen tekint-
hető. A Pago következtésképpen azzal érvel, hogy védjegye a közösségi védjegyrendelet 9.

⁸ C-301/07 ügyszám – magyarul is.

⁹ A szöveg:

A tagállamok továbbá rendelkezhetnek úgy is, hogy a jogosult megtilthatja harmadik személynek, hogy hozzájárulása nélkül a kereskedelmi forgalomban a védjeggyel azonos vagy ahhoz hasonló megjelölést használjon olyan áruk vagy szolgáltatások esetében, amelyek olyan árukhoz és szolgáltatásokhoz, ame-
lyekre a védjegyet bejegyezték, nem hasonlítanak, ha ez az érintett tagállamban hírnévvel rendelkezik, és a megjelölés jogos alap nélküli használata a védjegy megkülönböztetőképességét vagy hírnevét tisz-
tességtelen módon kihasználja vagy csorbitja.

cikk (1) bekezdésének c) pontja szerinti oltalomban részesíthető. A Pago ezenkívül hivatkozik a jogszabály felépítésére, és a közösségi védjegyrendelet 50. cikke (1) bekezdése a) pontjának értelmezésén alapuló érvet is előad, amely rendelkezés szintén a „Közösségben” kifejezést használja (perösszefoglaló, 20. pont).

A Tirol Milch egyetért abban, hogy a CHEVY (General Motors)-ügyben hozott ítéletet analógia útján alkalmazni kell, azonban megállapítja, hogy az első kérdés olyan módon lett megfogalmazva, hogy nem tesz különbséget a tagállamok között. A tagállamok viszont nagymértékben különböznek egymástól területük és lakosságuk száma alapján. Az első kérdésre adott igenlő válasz azt jelentené, hogy a csupán Máltán – az Európai Unió lakosságának 0,08%-át és gazdaságának 0,04%-át kitevő tagállamban – jó hírnévvel rendelkező közösségi védjegyet, mint jó hírnevet élvező védjegyet, oltalom illetné meg a Közösség egészének tekintetében. A Tirol Milch azzal érvel, hogy meg kell állapítani, a szóban forgó terület jelentősnek minősül-e az Európai Bíróság által a CHEVY (General Motors)-ügyben kifejtettek szerint. A közösségi védjegyrendelet 9. cikk (1) bekezdésének c) pontja szempontjából a tagállamok határai nem bírnak jelentőséggel. A döntő kérdés az, hogy az a terület, ahol a védjegy jó hírnevet élvez, gazdasági szempontból jelentősnek minősül-e a Közösség egésze tekintetében, amely az ezen a területen élvezett jó hírnév alapján igazolná az oltalmat a Közösség egészére nézve. Egyetlen tagállam területe tehát csak (gazdasági szempontból) elég nagy tagállamok, mint például Németország esetében elegendő, a kisebb tagállamok esetében nem (perösszefoglaló, 21. pont).

Az EK Bizottsága, szintén a CHEVY (General Motors)-ügyben hozott ítéletet alkalmazva, akként vélekedik, hogy valamely közösségi védjegy a közösségi védjegyrendelet 9. cikk (1) bekezdésének c) pontja értelmében akkor „élvez jó hírnevet a Közösségben”, ha az a védjeggyel ellátott áruk és szolgáltatások potenciális vásárlóiként a Közösségben megcélzott vásárlói kör jelentős része által ismert. Valamely védjegy „jó hírnevének” értékelése során különbséget kell tenni az érintett vásárlóközönség meghatározása és a megkövetelt jó hírnév mértékének meghatározása között (perösszefoglaló, 22. pont).

Az EK Bizottsága úgy véli, hogy a közösségi védjegyrendelet 9. cikk (1) bekezdésének c) pontja akkor biztosít oltalmat, ha a védjegy az érintett vásárlóközönség jelentős része által ismert. Az érintett vásárlóközönséget a Közösség területén belül a nemzeti határookra való hivatkozás nélkül kell meghatározni, és nem csak egy tagállam vásárlóközönségét tekintve (perösszefoglaló, 23. pont).

Az EK Bizottságának álláspontja szerint a „Közösségben” élvezett jó hírnév nem követeli meg, hogy a védjegy valamennyi tagállamban ismert legyen. Egyes kivételes esetekben az egyetlen tagállam területén élvezett jó hírnév is elegendő, amennyiben az érintett vásárlóközönség kizárólag ebben a tagállamban található (perösszefoglaló, 24. pont).

A főtanácsnok az ügy elemzését azzal kezdi, hogy az EK Bizottsága értékelését – tág értelemben – hasznos kiindulópontnak találja (perösszefoglaló, 27. pont).

A közösségi védjegyrendelet 9. cikk (1) bekezdése c) pontjának célja, hogy a közösségi védjegy jogosultja a védjegy által biztosított kizárólagos jogait harmadik felekkel szemben megvédhesse, feltéve ha bizonyítani tudja, hogy közösségi védjegye a Közösségben jó hírnevet élvez, és a közösségi védjegyrendelet 9. cikk (1) bekezdésének c) pontjában meghatározott többi feltétel is teljesül (perösszefoglaló, 28. pont).

A közösségi védjegyrendelet kiindulópontja az, hogy a közösségi védjegy egységes jellegű. Valóban, a közösségi védjegyet annak érdekében alkották meg, hogy a „vállalkozások termékeit és szolgáltatásait – *a határokra való tekintet nélkül* – a Közösség egész területén azonos eszközökkel megkülönböztethetővé tevő védjegyek” álljanak a vállalkozások rendelkezésére. E körülmények között úgy tűnik, hogy a közösségi védjegy jó hírneve terjedelmének meghatározása során a tagállam hatáiraira összpontosító megközelítés alapvetően rosszul értelmezett. A kiindulópont inkább a Közösségi tagállamok *határokra való tekintet nélkül* vett területe, mint egységes és oszthatatlan egész. Ennek következtében nem bír jelentőséggel, hogy a jó hírnév egy vagy több tagállamban áll-e fenn. Hasonlóképpen nem bír jelentőséggel az sem, hogy ezek a tagállamok „nagyok”, „közepesek” vagy „kicsik” (a fogalmakat bármilyen alapon is meghatározva – perösszefoglaló, 29. pont).

Ezután a perösszefoglaló rátér a CHEVY (General Motors)-ügyben hozott ítélet alkalmazására.

Először azt kell megállapítani, hogy a védjegy „jó hírnevet” élvez-e. Ennek érdekében a nemzeti bíróságnak meg kell határoznia a védjegy által érintett vásárlóközöniséget a Közösség egésze összefüggésében, tekintet nélkül a tagállamok hatáira. Az érintett vásárlóközöniség meghatározását követően a nemzeti bíróságnak azt kell meghatároznia, hogy a védjegy jó hírnevet élvez-e az azzal ellátott árukon vagy szolgáltatásokon keresztül az érintett vásárlóközöniség jelentős része körében (perösszefoglaló, 30. pont).

A nemzeti bíróságnak ezt követően azt kell meghatároznia, hogy a védjegy jó hírnevet élvez-e a „Közösségben”. Abból kell kiindulnia (*it should be accepted*) hogy a védjegy jogosultjának nem kell bizonyítania, hogy a védjegy a Közösség egészében jó hírnevet élvez. A közösségi védjegyrendelet 9. cikk (1) bekezdésének c) pontja alkalmazásához elegendő, ha a védjegy a Közösség „jelentős hányadában” élvez jó hírnevet. A CHEVY (General Motors)-ügyben hozott ítélet nem szolgáltat további iránymutatást a tekintetben, hogyan kell értelmezni az érintett terület „jelentős hányadát” (perösszefoglaló, 31. pont).

Az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlata azonban azt meghatározza, hogy mi *nem* minősül „jelentős hányadnak”. A FINCAS TARRAGONA (Nieto Nuño)-ügyben hozott ítéletben¹⁰

¹⁰ C-328/06 ügyszám – magyarul is. Az alapper a Barcelonai Kereskedelmi Bíróság előtt indult védjegybitorlás miatt. A felperes FINCAS TARRAGONA védjegye a 36. osztályban ingatlanértékesítésre volt bejegyezve, az alperes pedig ugyancsak a FINCAS TARRAGONA (katalán nyelven FINQUES TARRAGONA azaz tarragonai ingatlan) megjelölést használta, lajstromozás nélkül. Az 1978 óta történt alperesi használat következtében a megjelölés közismertté vált (ser notoriament conocida), ezért az alperes viszontkeresetében a felperesi védjegy törlését kérte.

az Európai Bíróság egy ehhez hasonló, az EK védjegyjogi irányelve 4. cikke (2) bekezdésének d) pontja szerint a védjegy közismertségének fogalmával (*notoriedad*) kapcsolatban megállapította, hogy Spanyolországban Tarragona városa és annak környéke nem minősül a tagállam jelentős hányadának. A „Közösség jelentős hányadának” fogalma tekintetében, analógia útján, ugyanezen érvelés alkalmazásából következik, hogy ha a „hányad” – méretét és gazdasági súlyát objektív módon tekintve – elhanyagolható a Közösség egészével összevetve, és ahol az érintett vásárlóközönség a Közösség területén jobban széteszik, ez a rész nem tekinthető a Közösség „jelentős hányadának”. Ez következik a „jelentős” kifejezés mindennapi jelentéséből is. Ez felel meg továbbá a józan észnek is (perösszefoglaló, 32. pont).

Sok és változatos elképzelhető helyzet van. A spektrum egyik végén a nagyközönségnek szánt közhasználati termékeket jelölő, e nagyközönség körében jó hírnevet élvező védjegyek állnak, amelyeknek nagy földrajzi területen kell ismertnek lenniük ahhoz, hogy a „Közösségben jó hírnevet” élvező védjegyként lehessen őket jellemezni. A másik véglet a regionális, szakavatott vásárlóközönségnek szánt, különös termékeket jelölő védjegyek, amelyeknek sokkal kisebb területen kell ismertnek lenniük. Ugyan a szakmai közönségnek szánt termékek nagy területen lehetnek elterjedtek (attól függően, hogy az adott szakma milyen széles körben elterjedt tagsággal rendelkezik), azonban abszolút értelemben ezek valószínűleg kevesebb ember által ismertek, mint a nagyközönség számára forgalmazott termékek (perösszefoglaló, 33. pont).

Csakúgy, mint az érintett vásárlóközönség fogalma, a „jó hírnév” területi szempontja sem határozható meg valamely absztrakt számra vagy a tagállamok konkrét számára való hivatkozással. A nemzeti bíróságnak több szempontot is értékelnie kell annak meghatározása során, hogy valamely adott védjegy jó hírnévvel rendelkezik-e a Közösség jelentős hányadában. Ilyen szempontok például – de nem kizárólag – a Közösségen belüli terület gazdasági jelentősége, azon terület földrajzi kiterjedése, amelyben a védjegy jó hírnevet élvez és az érintett vásárlóközönség demográfiai jellemzői (perösszefoglaló, 34. pont).

Annak meghatározása érdekében, hogy a korábbi védjegy a közösségi védjegyrendelet 9. cikke (1) bekezdésének c) pontja értelmében jó hírnevet élvez-e a Közösség jelentős hányadában, a nemzeti bíróságnak az ügyvel kapcsolatos általános értékelést kell elvégeznie, és meg kell határoznia azt a vásárlóközönséget, amelyben a korábbi védjegy ismertséget szerzett. Minden ilyen vizsgálatnak szükségképpen rugalmasnak kell lennie (perösszefoglaló, 35. pont).

Összefoglalva: valamely közösségi védjegynek a Közösségben élvezett jó hírnevét nem lehet azon az alapon megállapítani, hogy a védjegy jó hírnevet élvez-e valamelyik tagállamban. A közösségi védjegy egységes jellegéből következik, hogy azt a Közösség területének egészében kell tekintetbe venni. A CHEVY (General Motors)-ügyben hozott ítéletet analógia útján alkalmazni kell annak megállapítása érdekében, mi minősül a Közösség jelentős hányadának. Ezt minden egyes esetben a védjeggyel ellátott árukon vagy szolgáltatásokon keresztül érintett vásárlóközönség, valamint a jó hírnév által felölelt terület jelentőségének

figyelembevételével kell megállapítani, amely területet annak földrajzi kiterjedése, lakossága és gazdasági jelentősége határoz meg, a Közösség területének egésze összefüggésében (perösszefoglaló, 40. pont).

A főtanácsnok ezért azt indítványozta, hogy az Európai Bíróság az első kérdést a következőképpen válaszolja meg: a közösségi védjegy a közösségi védjegyrendelet 9. cikke (1) bekezdésének c) pontja értelmében „a Közösségben jó hírnevet élvező” védjegyként közösségi szintű oltalmat élvez, amennyiben a Közösség jelentős hányadában jó hírnevet élvez. Nem a nemzeti határoktól függ, hogy ebből a szempontból mi minősül a Közösség jelentős hányadának, hanem azt az ügy lényeges körülményeinek értékelése alapján kell megállapítani, figyelembe véve különösen (i) a védjeggyel ellátott árukon vagy szolgáltatásokon keresztül érintett vásárlóközönséget és a vásárlóközönség azon arányát, akik körében a védjegy ismert, valamint (ii) a jó hírnév által felölelt terület jelentőségét, amelyet annak földrajzi kiterjedése, lakossága és gazdasági jelentősége határoz meg (perösszefoglaló, 41. pont).

A perösszefoglalónak a második kérdéssel kapcsolatos részéből csak néhány gondolatot említek ehelyütt.

Először is, a közösségi védjegy és a nemzeti védjegy hasonló céllal rendelkezik annyiban, hogy mind a közösségi védjegyrendelet 9. cikk (1) bekezdés c) pontjának, mind az EK védjegy jogi irányelve 5. cikk (2) bekezdésének (a párhuzamos rendelkezések) az a célja, hogy védelmet nyújtson a védjegy jó hírnevének csorbítása ellen. Ezt a célt azonban különböző módon érik el, és különböző összefüggésben működnek (perösszefoglaló, 47. pont).

Amennyiben valamely nemzeti védjegy „jó hírnevet élvez a tagállamban”, a jogosult az egész tagállam területére kiterjedő oltalmat kérhet az EK védjegy jogi irányelve 5. cikkének (2) bekezdése alapján [lásd a CHEVY (General Motors)-ügyben hozott ítéletet]. Amennyiben a védjegy „a Közösségben élvez jó hírnevet”, a közösségi védjegy egységes jellege azt jelenti, hogy a védjegy hasonlóképpen oltalmat élvez a Közösség egész területén (és nem csupán a Közösség azon „jelentős hányadában”, amely alapul szolgált annak meghatározásához, hogy a szóban forgó védjegy a közösségi védjegyrendelet 9. cikke (1) bekezdésének c) pontja szempontjából valóban „jó hírnevet élvez a Közösségben” – perösszefoglaló 48. pont).

Úgy tűnik számomra – mondja a főtanácsnok –, hogy pontosan azért, mert a közösségi védjegy számára biztosított oltalom ennyire kiterjedt, a közösségi védjegyrendeletben meghatározott feltételeknek teljes mértékben teljesülniük kell az oltalom alkalmazhatóságához. Nyilvánvaló kapcsolat áll fenn azon bizonyítás követelménye tekintetében, hogy a védjegy jó hírnevet élvez a Közösség jelentős hányadában, és az egész Közösségre kiterjedő oltalom megadásának igazolása között (perösszefoglaló, 49. pont).

Másodszor, ha valamely vállalkozás (fokozatosan) több tagállamban történő használat céljából kíván védjegyet lajstromoztatni, ésszerűnek tűnik az a feltételezés, hogy inkább közösségi védjegybejelentést fog benyújtani, mintsem az egyes tagállamokban több védjegybejelentést, kivéve, ha valamely különös oka van arra, hogy másként járjon el. Ha pedig ez a védjegy jó hírnevet élvez valamely tagállamban (annak jelentős hányada tekintetében),

azonban a Közösség jelentős hányadában nem, az adott tagállamban történő nemzeti lajstromozásra van szükség annak érdekében, hogy a védjegy jó hírnevét az adott tagállamban megvédje, mivel ilyen védelem nem áll rendelkezésre a közösségi védjegyrendelet 9. cikke (1) bekezdésének c) pontja szerinti közösségi védjegy alapján. Ez összhangban van azzal az elképzeléssel, hogy a közösségi védjegy és a nemzeti védjegy eltérő szinten, de párhuzamosan működik (perösszefoglaló, 50. pont).

Következésképpen azt indítványozta, hogy a második kérdést olyan értelemben kell megválaszolni, miszerint az a közösségi védjegy, amely a Közösség jelentős hányadának nem minősülő területen élvez jó hírnevet, a közösségi védjegyrendelet 9. cikke (1) bekezdésének c) pontja alapján nem részesül az erre a területre korlátozódó oltalomban. Következésképpen nem rendelhető el a bitorlástól való eltiltás erre a területre korlátozódóan (perösszefoglaló, 52. pont).

Előzetes kommentárok

Az értelmezendő jogkérdés iránti szakmai érdeklődést jelzi, hogy már az ítélethozatalt megelőzően is több kommentár jelent meg.

Knaak¹¹ rövid kommentárja inkább a prognózis műfajába tartozik. Azt mondta, hogy az Európai Bíróság a második kérdés vonatkozásában valószínűleg egyáltalán nem fog állást foglalni (így is lett); valamint, hogy valószínűleg nem ad majd választ a közösségi védjegyrendelet 98. cikk (1) bekezdése szerinti területileg korlátozott hatályú bírósági eltiltás lehetőségének kérdésére (az ítélet erre szó szerint valóban nem tér ki, de a megkereső bíróság által feltett kérdés sem terjedt idáig).

Az Osztrák Legfelsőbb Bíróságnak az Európai Bírósághoz intézett megkeresése beérkezését követően, még mielőtt a főtanácsnok perösszefoglalója elkészült volna, von Mühlendahl¹² „A közösségi védjegy jog talányos kérdése” (*riddle*) c. tanulmányában kitér a PAGO-ügyre is, majd leírja, hogy ő miként válaszolna a nemzeti bíróság által feltett kérdésekre.

Abból indul ki, hogy maga a kérdésfeltevés is helytelen. Egyrészt az Európai Közösséget a tagállamok hozták létre, másrészt a közösségi védjegyet már mint az egységes közös piac eszközt alkották meg. Következésképpen az utóbbinál az országhatárok nem relevánsak. Ezért – amint azt a CHEVY (General Motors)-ügyben hozott ítéletében az Európai Bíróság megállapította, ha a jó hírnév a Közösség jelentős részében fennáll, akkor ez elegendő.

A közösségi védjegyrendelet 9. cikk (1)(c) pontjában írt feltételek fennállása esetén ezért a jogvédelmet minden körülmények között biztosítani kell azon a területen, ahol a jó hírnév fennáll.

¹¹ Vö. 2. lábj.

¹² A. von Mühlendahl: CTM Riddles: Territoriality and Unitary Character. E.I.P.R., 2008. 1. sz. p. 66.

A Közösség egyéb területei vonatkozásában a válasz már nem ennyire világos. Ha vannak a Közösségnek olyan területei (piacai), amelyek vonatkozásában a jó hírnév áttérjedése valószínű, akkor a jogvédelmet erre a területre is biztosítani kell.

Olyan területek tekintetében, ahol a jó hírnév nem áll fenn, és elterjedése sem valószínű, a közösségi védjegybírók vonakodni fognak a jogvédelmet biztosítani. Persze ha a jó hírnév később áttérjedne a korábban „szűz” területekre, akkor a jó hírű védjegy ott is uralkodó pozícióba kerül.

Végül megjegyzi, hogy a maga részéről annak a felfogásnak a híve, amely szerint a közösségi védjegy számára a lehető legszélesebb körű oltalmat kell biztosítani, ezért szerinte hasonló választ kellene adni rokon tényállások esetén is (erős megkülönböztetőképesség, összetéveszthetőség hiánya).

Paz¹³ éles hangon bírálja a főtanácsnokot, mert szerinte a perösszefoglaló meghiúsítja a védjegyjogi harmonizáció legfontosabb (*more fundamental*) célját. A főtanácsnok szerint ugyanis a közösségi védjegyrendelet és a védjegyjogi irányelv létrehozásának célja az volt, hogy az áruk és szolgáltatások szabad mozgását elősegítse, valamint a verseny akadályait kiküszöbölje a közös piacon.

A főtanácsnok analógiaként hivatkozik az Európai Bíróságnak a CHEVY (General Motors)-ügyben hozott ítéletére, ugyanakkor azt a vitatható álláspontot fejt ki, hogy – ellentétben a Közösség céljával és szellemével – az egyetlen tagállamban fennálló jó hírnév nem elegendő.

A főtanácsnok szerint a tagállamok határai nem veendők figyelembe, mivel a Közösség egységes és osztatlan egész (perösszefoglaló, 29. pont). A kommentátor ezzel szemben azt mondja, hogy még ha el is fogadjuk, hogy a nemzeti határok nem relevánsak, a gyakorlatban mégsem lehet azokat figyelmen kívül hagyni. Az EK-val egységes piac jött létre. Inkább azt lehetne mondani, hogy az EK 27 piac eklektikus egyesítése (*collection*), amelyet az uniós jog (beleértve a közösségi védjegyrendeletet és a védjegyjogi irányelvet) harmonizálni törekszik. Így például előfordulhat, hogy a Nagy-Britanniában legsikeresebb ropi védjegyről Görögországban, Romániában vagy Franciaországban még csak nem is hallottak. Ezért kissé naivnak tűnik azt mondani, hogy a tagállamok határai az értékelésnél figyelmen kívül hagyhatók.

A „Közösség területének jelentős része”, ahogy azt a főtanácsnok értelmezi, az olyan védjegyjogosultak számára, akik korlátozott piacon tevékenykednek, a közösségi védjegy vonzerejét csökkenti, és az ilyen védjegyjogosultakat arra készíti, hogy visszatérjenek a nemzeti védjegyhez. Ha azonban az Európai Bíróság más álláspontra helyezkedik, úgy a közösségi védjegy továbbra is értékes eszköz marad a jó hírű védjegyek jogosultjai számára, s támadni tudják a későbbi védjegyeket felvizesítés (*dilution*) miatt.

¹³ A. Paz: The Pago opinion. Trademark World, 2009. szeptember 27.

Az ehelyütt kivonatosan ismertetett kommentárok szerzői álláspontjuk helyességéről olyannyira meg lehettek győződve, hogy vállalták annak intellektuális kockázatát, hogy az Európai Bíróság esetleg egészen más álláspontra helyezkedik.

*Az ítélet*¹⁴

Az Európai Bíróság 2009. október 6-án hozott ítéletet.

A tényállás ismertetését követően az ítélet előjáróban megjegyzi, hogy az alapeljárásban a PAGO közösségi védjegy gyümölcsitalokra, valamint gyümölcslevekre vonatkozik, a Tirol Milch által forgalmazott áru pedig tejalapú gyümölcsital (ítélet, 15. pont).

Annak érdekében, hogy a nemzeti bíróság minden esetre használható választ kapjon, meg kell állapítani, hogy a közösségi védjegyrendelet 9. cikk (1) bekezdés c) pontjának megfogalmazása szerint a közösségi védjegy árujegyzékében szereplő árukhoz, illetve szolgáltatásokhoz nem hasonló árukkal, illetve szolgáltatásokkal kapcsolatban rendelkezik a közösségi védjegyről (ítélet, 17. pont).

Mindenesetre figyelmen kívül hagyva a közösségi védjegyrendelet 9. cikk (1) bekezdés c) pontjának szövegét, és általános szerkezetére, valamint azon rendszer céljaira tekintettel, amelynek részét képezi, a jó hírnevet élvező közösségi védjegyek nem részesülhetnek kisebb oltalomban az azonos árukkal vagy szolgáltatásokkal kapcsolatban használt megjelölés esetében, mint a nem hasonló árukkal vagy szolgáltatásokkal kapcsolatban használt megjelölés esetében [lásd analógia útján a C-292/00. sz., a DAVIDOFF-ügyben 2003. január 9-én hozott ítélet 24. és 25. pontját,¹⁵ különösen az EK védjegyjogi irányelv 5. cikkének (2) bekezdése kapcsán – jelen ítélet 18. pont].

Ezért el kell ismerni, hogy a közösségi védjegyrendelet 9. cikk (1) bekezdésének c) pontja a közösségi védjegy árujegyzékében szereplő árukhoz, illetve szolgáltatásokhoz hasonló árukkal, illetve szolgáltatásokkal kapcsolatban is kiterjed a közösségi védjegyre (analógia útján ugyanezen ítélet 30. pontja – jelen ítélet 19. pont).

Előzetes döntéshozatalra előterjesztett *első kérdésével* a (nemzeti) bíróság lényegében arra kéri az Európai Bíróságot, hogy egyrészt világítsa meg „a Közösségben jó hírnevet élvez” kifejezés értelmét, amely a közösségi védjegyrendelet 9. cikke (1) bekezdésének c) pontjában foglalt azon két feltétel egyike, amelynek a közösségi védjegyeknek meg kell felelniük ahhoz, hogy az e rendelkezésben meghatározott oltalomban részesüljenek, másrészt állapítsa meg, hogy földrajzi terjedelmét illetően teljesül-e ez a feltétel akkor, ha a közösségi védjegy csak az egyik tagállamban élvez jó hírnevet (ítélet, 20. pont).

A „jó hírnév” fogalma azt feltételezi, hogy az érintett vásárlóközönség bizonyos mértékben ismeri a védjegyet (ítélet, 21. pont).

¹⁴ C-301/07 ügyszám – magyarul is.

¹⁵ Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2007. 1. sz. p. 55.

Az érintett vásárlóközönség a közösségi védjeggyel érintett vásárlóközönség, azaz a forgalmazott árutól vagy szolgáltatástól függően vagy a széles vásárlóközönség, vagy egy speciálisabb vásárlóközönség, például egy adott szakmai kör [lásd analógia útján a CHEVY (General Motors)-ügyben hozott ítélet¹⁶ 24. pontját az EK védjegyjogi irányelv 5. cikkének (2) bekezdése kapcsán – jelen ítélet, 22. pont].

Nem lehet feltételül szabni azt, hogy a közösségi védjegyet az így meghatározott vásárlóközönség százalékban megadott hányadának ismernie kell (analógia útján a fent hivatkozott ítélet 25. pontja – jelen ítélet, 23. pont).

Az ismertség megkövetelt mértékét elértnek kell tekinteni, ha a közösségi védjegyet az azzal jelölt árukkal vagy szolgáltatásokkal érintett vásárlóközönség jelentős része ismeri (analógia útján a fent hivatkozott ítélet 26. pontja – jelen ítélet, 24. pont).

E feltétel vizsgálata során a nemzeti bíróságnak az ügy valamennyi releváns elemét figyelembe kell vennie, különösen a védjegy piaci részesedését, a védjegyhasználat intenzitását, földrajzi kiterjedtségét és tartamát, valamint a vállalkozás által a védjegy reklámozására fordított összegek nagyságát (analógia útján a fent hivatkozott ítélet 27. pontja – jelen ítélet, 25. pont).

Az alapeljárás elemeire tekintettel így tehát a kérdést előterjesztő bíróság feladata annak megvizsgálása, hogy a szóban forgó közösségi védjegyet az azzal jelölt árukkal érintett vásárlóközönség jelentős része ismeri-e (itélet, 26. pont).

Területi szempontból a jó hírnévre vonatkozó feltétel akkor teljesül, ha a közösségi védjegy a közösség területének jelentős részén jó hírnevet élvez [analógia útján lásd a fent hivatkozott CHEVY (General Motors)-ügyben hozott ítélet 18. pontját – jelen ítélet, 27. pont].

Emlékeztetni kell arra, hogy az Európai Bíróság egy Benelux védjeggyel kapcsolatban korábban már kimondta, hogy az EK védjegyjogi irányelve 5. cikkének (2) bekezdése alkalmazásában elegendő, ha a jó hírnév a Benelux terület lényeges részében – adott esetben ez az egyik Benelux állam egy része is lehet – áll fenn [a fent hivatkozott CHEVY (General Motors)-ügyben hozott ítélet 29. pontja – jelen ítélet 28. pont].

Míthogy a jelen ügyben olyan közösségi védjegyről van szó, amelynek jó hírneve az egyik tagállam, nevezetesen Ausztria egész területére kiterjed, az alapeljárás körülményeire tekintettel azt lehet megállapítani, hogy teljesül a közösségi védjegyrendelet 9. cikke (1) bekezdése c) pontjában foglalt területi követelmény (itélet, 29. pont).

Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésre tehát azt a választ kell adni, hogy a közösségi védjegyrendelet 9. cikke (1) bekezdésének c) pontját úgy kell értelmezni, hogy az e rendelkezésben biztosított oltalom akkor terjed ki valamely közösségi védjegyre, ha ezt a védjegyet az általa jelölt árukkal vagy szolgáltatásokkal érintett vásárlóközönség jelentős része a Közösség területének jelentős részében ismeri, és hogy az alapeljárás körülményeire tekintettel

¹⁶ Vö. 1. lábj.

a szóban forgó tagállam területe úgy tekinthető, hogy a Közösség területének jelentős részét képezi (ítélet, 30. pont és rendelkező rész).

Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésre adott válasza, valamint az alapeljárás körülményeire tekintettel a második kérdésre való válaszolást az Európai Bíróság nem látta szükségesnek.

Kommentárok az ítélethez

Nem meglepő, hogy *von Mühlendahl*,¹⁷ aki már a perösszefoglaló elkészülte előtt kifejtette véleményét, az ítéletet azzal a rövid megjegyzéssel kommentálja, hogy a főtanácsnok csalódást okozó indítványát követően az Európai Bíróság ítélete megnyugtató. Az ugyanis megerősíti azt az értelmezést, hogy a közösségi védjegyet nem kell hátrányosabban kezelni, mint a nemzeti védjegyet. Ha ugyanis a jó hírnév fennállását egy tagállam határain túlmenően is megkövetelnék, akkor ez a nemzeti védjegyek (megszerzését – *a szerző*) és fenntartását különböző tényállások mellett szükségessé tenné.

*Barracough*¹⁸ beszámolóját azzal kezdi, hogy a védjegyjogászok türelmetlenül (*eagerly*) várták az Európai Bíróság ítéletét, miután a főtanácsnok arra a következtetésre jutott, hogy az egy tagállamban megszerzett jó hírnév nem tekinthető a Közösségben fennálló jó hírnévnek.

Rövid cikkében néhány tekintélyesebb jogásztól kapott véleményről számol be. Az első *Ch. Hauer*, a Pago cég jogi tanácsadója, aki szerint az ítélet, amely Ausztriát az EK „jelentős része”-ként határozza meg, alapvetően erősíti a közösségi védjegyrendszert.

V. von Bomhard az Európai Bíróság ítéletét úgy értékeli, hogy a közösségi védjegy teljes értékű ekvivalense a nemzeti védjegynek, s gyakran még előnyösebb is, mint a nemzeti védjegy. Miután a közösségi védjegy illetékét 2009 májusában 40%-kal leszállították, a közösségi védjegy még vonzóbb lett. Ez persze nem jelenti, hogy az olyan védjegyjogosultak, akik csak egy tagállamban tervezik védjegyüket használni, nem járnának jobban, ha nemzeti védjegyet jelentenének be.

T. Graulund is azt mondja, hogy bár az Európai Bíróság ítélete üdvözlendő, ez nem jelenti azt, hogy a nemzeti védjegyek feleslegesek volnának. Szerinte nem érdemes több jog megszerzésére törekedni, mint amire tényleg szükség van.

Persze nem mindenki fogadta az ítéletet ilyen pozitívan. *Tréfigny-Goy* és *Folliard-Monguiral*¹⁹ kommentárját azzal kezdi, hogy ez volt egyike azoknak az ítéleteknek, amelyeket az elmúlt (2009) évben a szakma legjobban várt, s amely végül a legnagyobb csalódást okozta. Az Európai Bíróság tulajdonképpen egy egeret szült (*accouché d'une souris*).

¹⁷ The Bardehle Pagenberg, IP Report, 2009. 4. sz. p. 12.

¹⁸ E. Barracough: Why reputation matters. Managing Intellectual Property, 2009. november, p. 14.

¹⁹ Propriété Intellectuelle. Revue Mensuelle Lexis Nexis Jurisclasseur, 2009. december, p. 24.

Fő kifogásaik:

a)²⁰ Az Európai Bíróság nem pontosítja (*précise*), hogy milyen feltételek mellett kielégítő területiálisan az egyetlen országban megszerzett jó hírnév. Ha ugyanis az ausztriai jó hírnév (ennek az országnak 8 millió lakosa van – az európai fogyasztók száma pedig közel 500 millió!) elegendő, akkor ugyanennek a gondolatnak a következetes továbbvitele azt jelenti, hogy ugyanez áll a népesebb országok, mint Franciaország vagy Németország tekintetében is. Egyébként is meglepőnek tartják, hogy az Európai Bíróság, amelynek hagyományos szerepe a jogalkalmazás, az adott esetben a tényekre támaszkodik (ítélet, 29. pont: „az alapeljárás körülményeire tekintettel”) ahelyett, hogy a jogi feltételeket határozná meg, amivel lehetővé tenné a nemzeti bíróságok számára, hogy a különféle tényállásokra alkalmazza vagy kizárja a szóban forgó rendelkezés alkalmazását.

b) A főtanácsnok perösszefoglalójának végén azt indítványozza (41. pont), hogy az ügy lényeges körülményeinek értékelése alapján kell megállapítani (i) a védjeggyel ellátott árukon vagy szolgáltatásokon keresztül érintett vásárlóközönséget és a vásárlóközönség azon arányát, akik körében a védjegy ismert, valamint (ii) a jó hírnév által felölelt terület jelentőségét, amelyet annak földrajzi kiterjedése, lakossága és gazdasági jelentősége határoz meg. Ez a javaslat a kommentátorok szerint ésszerűnek látszik. Az Európai Bíróság hallgatása következtében azonban sajnos nyitva marad az a kérdés, hogy a főtanácsnoknak ez az elemzése helytálló-e vagy sem.

c) Akárhogy vesszük is, az Európai Bíróság válaszában az érteleme az, hogy az a védjegy, amely a Közösség „jelentős részében” jó hírnevet szerzett, azokban a tagállamokban is oltalmat élvez, amelyeknek piacain az ismertség nem áll fenn. Következik ez a közösségi védjegy egységességének elvéből [közösségi védjegyrendelet 1. cikk (2) bek.]. Ilyen körülmények között az alapperbeli alperesek persze hivatkozhatnak a „nyomós ok” fennállására [közösségi védjegyrendelet 102. cikk (1) bek.], s a nemzeti bíróságok mérlegelésétől függ majd, hogy miként ítéli meg ezt a kifogást.

d) Az Európai Bíróság nem ad választ a második kérdésre. Amint az a perösszefoglaló 48–52. pontjából kiolvasható, a közösségi védjegy egységes jellegére tekintettel a nemleges válasz volna a következetes. Ugyanakkor az nem volna kívánatos.

e) Végül felvetődik a kérdés: könnyíti-e az Európai Bíróság ítélete a megkülönböztető-képesség megszerzésével kapcsolatos bizonyítást? Erre az önmaguk által feltett kérdésre a kommentátorok csak burkoltan adnak választ. Nevezetesen: a jó hírnév megszerzését, illetve a megkülönböztető-képesség megszerzését az egész Közösség vonatkozásában bizonyítani szükséges [C-108/05 Bovenij Verzekeringen NV, Europolis – TPICE; T-152/07 Lange Uhren (OHIM)]. – Véleményem szerint ezzel a nem igazán idetartozó hivatkozással a kommentátorok az előzőekben kifejtett bírálatukat kívánják hangsúlyosabbá tenni annak

²⁰ A betűk szerinti tagolás jelen beszámoló szerzőjétől származik.

szemléltetésével, hogy a jó hírű védjegy oltalmával szembeni territoriális követelmények alacsonyabbak, mint a közönséges védjegy megkülönböztetőképességének megszerzésével kapcsolatos territoriális követelmények. Persze elég óvatosa ahhoz, hogy ezt ne mondják ki ilyen nyíltan, hiszen a feltételek ellen éppen úgy lehetne érveket felhozni, mint mellettük.

Észrevételek

1. A jó hírű közösségi védjegy territoriális oltalma kérdésének vizsgálatánál a közösségi védjegy egységességéből kell kiindulni. Ez a közösségi védjegy jog egyik alapelve, amely a közösségi védjegyrendelet 1. cikk (2) bekezdéséből következik.

Hasonlóan vélekedik *Eisenführ* és *Schennen*,²¹ *Braun*,²² *von Mühlendahl* és sokan mások.

2. Nézetem szerint az Európai Bíróság sem juthatott más eredményre, hiszen a jogszabály szövege őt is köti, ezzel ellentétes (*contra legem*) értelmezés jogellenes volna.

Más kérdés, hogy lehetett volna a CHEVY (General Motors)-ítéleten valamivel túlmenni, és részletesebb iránymutatást adni. Ez persze még kockázatosabb dolog lett volna, s nem is volt feltétlenül szükséges.

3. Más kérdés – amint arra a bevezetőben utaltam –, hogy a jövőre nézve (*de lege ferenda*) nem volna-e célszerű ezen alapelv alól jogszabályi kivételt konstruálni.

Magam ilyen törekvésként értelmezem *Ficsor Mihály*²³ harcias hangvételű előadását és cikkét a közösségi védjegy használatával kapcsolatos problémákról. Lényegileg ezt a kérdést feszegeti többek között a francia *Griesmar*²⁴ is évek óta.

4. Magam évek óta azt az álláspontot képviselem, hogy a kis országoknak a jelenlegi szabályozás és az Európai Bíróság jelenlegi gyakorlata kedvező. Hiszen kevés olyan jó hírű magyar védjegy van, amely a Közösség más országaiban is jó hírnévnek örvend. Ugyanakkor magam is kérdésesnek tartom, hogy ez a magyar gazdasági szempontból pragmatikus álláspont jogi eszközökkel még hosszú ideig fenntartható lesz-e.

Kíváncsian várom, hogy az EK Bizottsága által a müncheni Max Planck Intézetnél megrendelt tanulmány (koncepció)²⁵ kitér-e majd az itt tárgyalt kérdésre is, s ha igen, miként. (Ismereteim szerint a tanulmány német szerzőinek álláspontja is eltér ebben a kérdésben.)

²¹ *G. Eisenführ, D. Schennen: Gemeinschaftsmarkenverordnung, 2. kiadás. Köln–Berlin–Bonn–München, 2007, Art 1, Rdn. 24–32.*

²² *A. Braun: Précis des marques, 4. kiadás. Brüsszel, 2004, p. 849.*

²³ *Dr. Ficsor Mihály: A közösségi védjegy tényleges használatának területi terjedelme. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi szemle, 5. (115.) évf. 1. sz., 2010. február, p. 5–18.*

²⁴ *F. Griesmar: Considerations over the sufficient geographical use of CTMs. ECTA 2006 Annual Conference.*

²⁵ *Study on the overall functioning of the trade mark system in Europe.*

VÉDJEGYJOGSZERZÉS 100 ÉVVEL EZELŐTT

1. Jogi szabályozás

Az első magyar védjegy törvény az 1890. évi II. törvénycikk a védjegyek oltalmáról. Bár a jogi szabályozás mind dogmatikáját, mint felépítési technikáját tekintve erős német és osztrák kötődést mutat, kiállta az idő próbáját, majdnem 80 évig, az 1969. évi IX. törvény hatálybalépéséig szolgálta a védjegy tulajdonosok érdekeit. Ettől az időponttól kezdve a védjegyekre a hivatalos lajstromba vétel biztosította a kizárólagos oltalmat.

A védjegy fogalmát a jogszabály kizárólag az ábrás megjelölésekre korlátozta. Az 1. § megfogalmazása szerint „védjegyek alatt jelvények (jegyek, vignetták és effélék) értendők”.¹

A védjegyekhez kapcsolódó kizárólagos használati jog biztosítása érdekében a megjelölés lajstromozását a leendő tulajdonosnak kellett kezdeményezni.

Kizárásra kerültek a lajstromozás alól:

- a királyi család arcképei,
- állami és közhatósági címerek, illetve kizárólag számokból, betűkből vagy szavakból álló megjelölések,
- árunemek tekintetében az általánosan és szokásosan használt megnevezések,
- az erkölcstelen, a közbotrányt okozó vagy közrend elleni „ábrázolatok” és a fogyasztók megtévesztésére alkalmas megjelölések.

A kizárt megjelölésekkel kapcsolatban azonban a királyi család arcképeinek, illetve állami és közhatósági címereknek a védjegy „alkatrész” szerinti alkalmazását előzetesen beszerzett írásbeli engedély alapján lehetővé tette.

Fontos megjegyezni, hogy a törvény 6. §-ának értelmében „a belajstromozott védjegy használata rendszerint nem kötelező”.²

Jogutódlás esetén az új tulajdonosnak bejelentési kötelezettsége volt. Amennyiben három hónapon belül a védjegy tulajdonban beállt változást a megfelelő hatóságnál nem jelentette be, a védjegy törlésre került.

A védjegyek oltalmi idejét a bejegyzéstől számított tíz évben állapította meg a jogszabály, megújítási lehetőséggel. Ezáltal újabb tíz-tíz évre kaphattak oltalmat.

Az összetéveszthetőségig való hasonlóság tekintetében a kereskedelmi miniszterre hárult a feladat, hogy a bejelentőt értesítse a korábban lajstromozott védjegy tényéről, „a folyamodó belátására bízván azt, hogy bejelentését fentartsa, módosítsa, vagy visszavonja”.³ Ugyanez

¹ 1890. évi II. tc. a védjegyek oltalmáról.

² 1890. évi II. tc. a védjegyek oltalmáról.

³ 1890. évi II. tc. a védjegyek oltalmáról.

a jogszabályi hely (18. §) azonban kötelezővé tette azt is, hogy az ellentartottként felhozott védjegy tulajdonosát is értesíteni kellett.

Már korábban lajstromozott védjegy törlése a tulajdonos kérelmére, megújítás hiányában, jogutódlási kérelem határidejének elmulasztása miatt, illetve kizáró okok fennállása miatt, törlést elrendelő határozat alapján volt eszközölhető.

Védjegybitorlás esetén a törvény megfogalmazása szerint a jogsértő „a védjegyhamisításnak vétségét követte el”, aminek következtében 500 és 2000 forint közötti pénzbüntetésre számíthatott. Ugyanitt (23. §) rendelkezik a jogszabály a visszaesőként elkövetésről is, amely esetében a pénzbüntetés mellett három hónapig terjedő fogházbüntetést is kilátásba helyez a jogsértő cselekmény alanya számára.

A védjegybejelentéseket a bejelentő telephelye, illetve lakóhelye szerint illetékes kereskedelmi és iparkamaránál kellett benyújtani (a külföldi védjegyeket a budapesti kamaránál lajstromozták). A kamarának ez a funkciója 1948-ig megmaradt. A központi védjegyhatalóság és a központi védjegylajstrom vezetője kezdetben a Kereskedelmi Minisztérium volt, 1899-től azonban ezt a szerepet a Szabadalmi Hivatal töltötte be.

A védjegyek lajstromozását a helyileg illetékes iparkamarák végezték. Vizsgálatuk kiterjedt az alaki, a megkülönböztetőképessegre vonatkozó és a kizárási tényezőkre. Mivel azonban az országban több helyen működő kamarákban nem azonos felkészültséggel rendelkező munkatársak végezték a jogalkalmazói munkát, számos hiányosság és eltérés volt tapasztalható a joggyakorlatban. Ezen indokok is jelentős szerepet játszottak abban, hogy végül a védjegyek lajstromozását – a szabadalmi joggyakorlathoz igazítottan – a Szabadalmi Hivatalnál összpontosították.

A lajstromozott védjegyek közzététele 1876 és 1901 között a Központi Értesítőben, 1901 és 1949 között pedig a Központi Védjegy-értesítőben történt, havonkénti megjelenéssel.

A törvény végrehajtásáról a kereskedelmi miniszter az igazságügyi miniszterrel – Horvát-Szlavónország tekintetében annak bánjával – egyetértésben járt el.

Az első védjegy törvény módosítására az 1895. évi XLI. törvénycikk által került sor. A módosító jogszabály hatálybalépését követően már lehetőség nyílt szövegvédjegyek lajstromozására is.

A törvény – máig is modernnek tekinthető – újítása bizonyos oltalom a lajstromozatlanul használt védjegyek számára. A törvénymódosítás a védjegybitorlást kihágásnak minősítette át.⁴

A 250/1903. számú Kereskedelmi Miniszteri rendelet új szabályokat alkotott a védjegyek megújításakor az oltalmi időszakok számításának alapjairól. Intézkedéseket vezetett be a színes védjegyek lajstromozásával kapcsolatban, valamint megtiltotta az árujegyzék bővítésének lehetőségét.

⁴ Dr. Szarka Ernő: Iparjogvédelem Magyarországon – 100 éves a Magyar Szabadalmi Hivatal. Iparjogvédelmi Szemle, 101. évf. 2. sz., 1996. április.

A 93824/1906. számú Kereskedelmi Miniszteri rendelet a védjegyjeljárások során alkalmazandó alaki szabályokat rögzítette. Egyben rendelkezett az árujegyzékek szerkesztésében segítséget jelentő osztályozási rendszerről, amely hat osztályba sorolta a védjegyekkel fémjelezhető termékek körét.

Magyarország 1907. október 8-án államszerződést kötött Ausztriával, amelyet az 1908. évi XII. törvénycikk léptetett életbe. A jogszabály XVII. cikke kimondja a kereskedelmi és gyári jegyek, mustrák és minták tekintetében alkalmazandó törvények meghozásának teljes függetlenségét. Ezáltal teljesült az a korábban már többször megfogalmazott cél, hogy Magyarország tekintetében csak a Budapesten lajstromozott védjegyek legyenek érvényben.

Az 1908. évi LII. törvény beiktatásával megvalósult a nemzetközi területre lépést segítő lehetőség, ugyanis Magyarország 1909-től csatlakozott az ipari tulajdon oltalmára létesült Párizsi Unió Egyezményéhez, valamint a védjegyek nemzetközi lajstromozásáról szóló Madridi Megállapodáshoz.

A Párizsi Unió Egyezmény alapvető rendelkezése a védjegy jog területén is az egyenlő elbánás elve. Általános intézménye a kiállítási elsőbbség is.⁵

A Madridi Megállapodás lényege, hogy a kedvezményeire jogosultak egyszerűbb, gyorsabb és olcsóbb eljárás igénybevételével szerezzenek védjegyet a többi tagállam területére vonatkozóan.

2. Központi Védjegy-értesítő 1910.

Ebben az írásban a Kereskedelemügyi Magyar Királyi Minisztérium által kiadott Központi Védjegy-értesítő 1910-ben megjelentetett, 12 havi értesítőjét dolgoztuk fel.

A védjegyértesítő közel 100 évvel ezelőtti előfizetési ára egész évre 8 korona, fél évre 4 korona volt. „Egyes füzetek azonban darabonként 1 korona előleges beküldése mellett kaphatók. Előfizetési pénzek a m. kir. szabadalmi állampénztárhoz intézendők.”⁶

Lajstromozás kezdeményezésére ez idő szerint a budapesti kereskedelmi és iparkamaránál, valamint további 47 kamaránál mutatkozott lehetőség. Az 1910. évi Központi Védjegy-értesítő tanúsága szerint az alábbi helyeken lajstromozott védjegyek is érvényesek voltak Magyarország területére: az égeri, a grazi, a klagenfurti, a krakkói, a leobeni, a linzi, a pilseni, a prágai, a reichenbergi, a troppauai, a bécsi, a brünni, az olmützi, a rovinói, a slapatói, a leMBERGI, a triesti, a brody-i, a budweisi, a görczi, a bozeni, az innsbrucki, a feldkirchi, a salzburgi, a czernowitzi, a roveretói, a zárai, a győri, a pécsi, a kassai, a pozsonyi, a zágrábi, a temesvári, a kolozsvári, az aradi, a sarajevói, a soproni, a szegedi, a beszercebányai, a brasói, a debreczeni, a fiumei, a nagyvárad, a marosvásárhelyi, a zenggi, a miskolci, az eszéki kereskedelmi és iparkamaránál.

A január hónapban kiadott Védjegy-értesítő az alábbi rovatokat tartalmazta:

⁵ Iparjogvédelmi kézikönyv. Magyar Szabadalmi Hivatal, Budapest, 1994.

⁶ Központi Védjegy-értesítő, 1910.

- I. Áruvédjejygyügi értesítés – cégnev- vagy címváltozás, árujejygyék-szűkítés, lemondás, miniszteri rendelet alapján hatályon kívül helyezés, igazolások benyújtása;
- II. Védjejygyek átírása – jogutódlás címén;
- III. Védjejygyek törlése – meg nem újítás címén, a tulajdonos kérelmére, a vállalat megszűnése folytán, 21. § d) pontja alapján;
- IV. Lajstromozások.

A februári értesítőtől kezdve a kiadvány szerkezete a következőre változott:

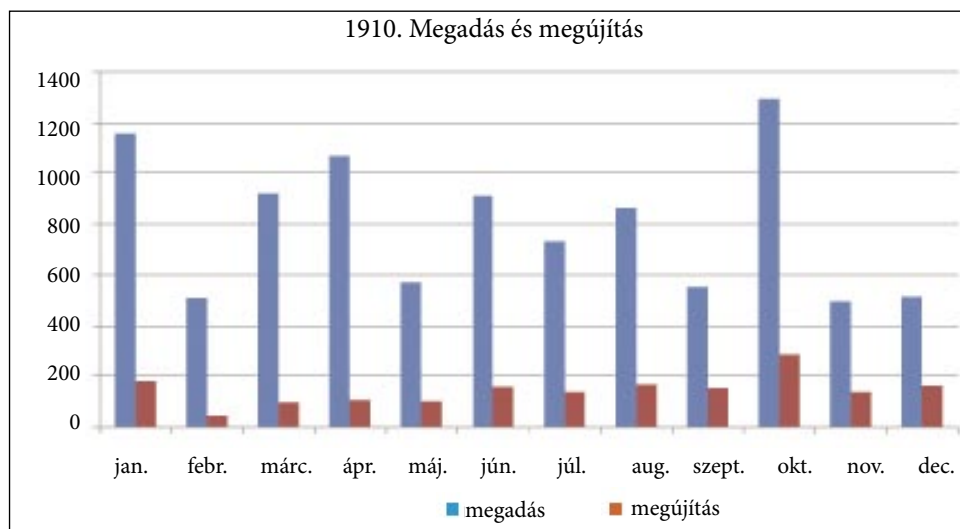
Változások: a cégben, az árumegjelölésben, elsőbbségben, a vállalat székhelyében, stb.;

- I. Védjejygyek lajstromozása;
- II. Védjejygyek átírása;
- III. Védjejygyek törlése.

A novemberi értesítőtől kezdve egy új, IV. rovatban – a Madridi Megállapodáshoz való csatlakozás értelmében – a nemzetközi védjejygyek kerültek meghirdetésre.

Az értesítő lajstromozásokat meghirdető rovatában az árujejygyékben szereplő osztályok szerinti elkülönítést alkalmazta. Az osztályokon belül nem sorolta külön alrovatokba az újonnan lajstromozott és a megújítás miatt meghirdetésre került védjejygyeket.

Az 1910. évben az értesítőben meghirdetett 11 318 db védjejygy közül 9593 db került először lajstromozásra, és 1725 db került megújításra. Kiemelkedő lajstromozási aktivitás januárban, áprilisban és októberben volt kimutatható. A legalacsonyabb értékeket február, november és december hónapban találjuk.

A legtöbb megújításra januárban és októberben került sor, a legkevesebb februárban történt. Érdeemes megjegyezni, hogy ebben az időszakban tűntek fel, illetve kerültek megújításra azok a – ma már patinásnak mondható – klasszikus védjejygyek, melyeket még az államosítás sem tudott eltüntetni a piaci palettáról.

A bejelentési és a lajstromozási dátumok vizsgálata alapján megállapítható, hogy közel 100 évvel ezelőtt az átlagos eljárási idő 6-7 hónap volt. A lajstromban pontosan rögzítették a bejelentő nevét, képviselője nevét, minőségét, a kamara megnevezését, a beérkezés napját és óráját, az árujegyzéket és a védjegy lajstromszámát, valamint a védjegyként szolgáló ábrát.

Az 1910. évi Védjegy-értesítő rovataiban található egyes védjegyek ezért a fenti információk ismeretében könnyen értelmezhetőek.

A múlt század elején a kereskedelmi vállalatok nem tettek különbséget a védjegy és a reklámtermék között. Számukra a védjegyként lajstromozott ábrának nemcsak arról kellett tá-

jékoztatnia a vásárlót, hogy melyik vállalat által előállított, milyen jellegű termékről van szó, hanem arra is utalni igyekeztek, hogy a védjeggyel ellátott termék miben különbözik a hozzá hasonló többtől. Ezen álláspontot követve nem ritka, hogy a lajstromozott védjegyek között számos olyat is találunk, amelybe az összes fenti információt igyekeztek beleírni.

Némelyek – mindazon túl, hogy részletes leírást adtak termékük minőségének – igyekeztek felhívni a vásárlók figyelmét a védjegyhamisítással előállított termékektől való tartózkodásra is.

Az 1910. évi Védjegy-értésítő lapozgatása közben találhatunk – egy – ma már önkényuralmi jelképként feltétlen kizáró okba ütköző – ábrát. Mivel azonban a vizsgált időben ez az ábra még semmilyen negatív tartalommal nem került megtöltésre, így lehetséges, hogy 1910. június 18-án délelőtt 10 óra 45 perckor a Waldes & Co cég számára 5106 lajstromszámmon fémárukra, mindennemű gombokra, különösen nyomógombokra bejegyzésre került a horogkereszt.

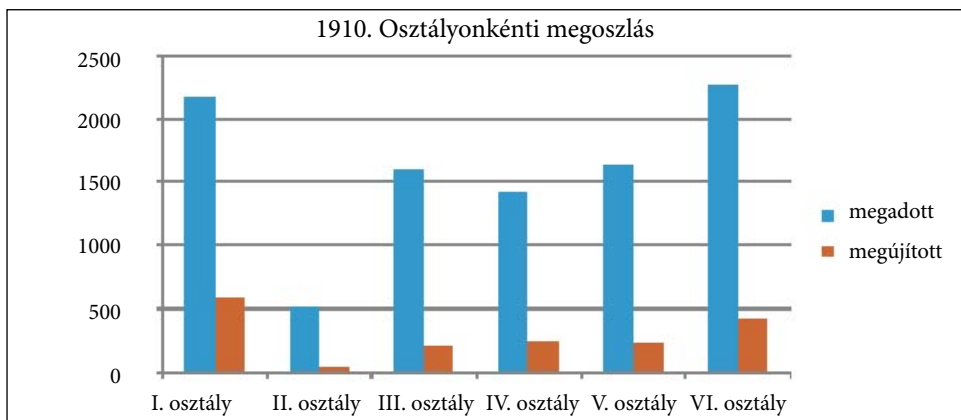
3. Árújegyzék

Mivel a gyári vagy kereskedelmi védjegyekkel ellátható termékek és szolgáltatások nemzetközi osztályozására vonatkozó Nizzai Megállapodást csak 1957. június 15-én írták alá a tagállamok, a vizsgált időszakban ez az osztályozási rendszer nem szolgálhatott alapul az árújegyzék elkészítéséhez.

Az árújegyzék szerkesztéséhez segítségként használható rendszert a 93824/1906. számú Kereskedelmi Miniszteri rendelet szabályozta először, és sorolta hat osztályba a termékeket az alábbiak szerint:

- I. árucsoport: fémáruk, műszerek, szerszámok
- II. árucsoport: kő-, agyag-, üvegáruk
- III. árucsoport: fa-, szalma-, csont-, gummi-, bőráruk s papír
- IV. árucsoport: fonalak, szövetek, ruházat
- V. árucsoport: élede, ital, gazdasági termékek
- VI. árucsoport: kémiai termékek.

A grafikonból megállapítható, hogy 1910-ben a védjegyeket az I. osztályba tartozó fémáruk, műszerek, szerszámok, valamint a VI. osztályba sorolt kémiai termékek tekintetében lajstromoztatták a legnagyobb gyakorisággal. Ugyanakkor meglehetősen alacsony kereslet mutatkozott a II. osztályba sorolt kő-, agyag- és üvegáruk tekintetében.

Kétségtelen, hogy nemcsak 1910-ben okozott nehézséget, de napjainkban is a védjegy-bejelentésekkel kapcsolatban a legnagyobb kihívást az árujegyzék megszerkesztése jelenti. Nem véletlen az sem, hogy már közel 100 évvel ezelőtt is a jognak erre a területére szakosodott ügyvédek vagy szabadalmi ügyvivők segítségét vették igénybe a körülményekből bejelentők.

A helyesen megszerkesztett árujegyzék jól szolgálja a későbbiek során a védjegytulajdonos érdekeit, a nem kellő gonddal kialakított árujegyzék azonban nagyban megnehezítheti jogérvényesítési törekvéseit. Ehhez általában sokszor még tévhit is párosul, mert a jogosult abban a hiszemben él, hogy a védjegy tágabb oltalmi körrel rendelkezik, mint ami az árujegyzékben rögzítésre került.

Másrészt már 1910-ben is nagy gondot fordítottak a lajstromozás során eljáró kamarák az alaki rendelet által szabályozott meghatározások érvényesülésére. A vizsgálat egyik fontos részét képezte, hogy a védjegyként lajstromoztatni kívánt ábrán szereplő feliratnak és az árujegyzékben megnevezésre került termékeknek összhangban kellett lenniük egymással.

A korabeli ügyvédek, ügyvivők dicsérik az 1910. évi Védjegy-értésítőben szereplő, gondosan megszerkesztett árujegyzékek. Leleményességüknek köszönhetően olyan megfogalmazásokkal találkozhatunk, amelyeket manapság már nem, vagy nem ebben a formában használunk. Ezekben az árujegyzékekben olyan termékek kerültek nevesítésre, amelyek a mai ember számára már nem is ismertek, elavultnak számítanak, esetleg megmosolyogtatnak. Osztályonkénti bontásban ismertetünk ezek közül néhányat a maitól eltérő, eredeti helyesírással.

I. osztály:

- beszélőgépekre és grammophonlemezekre, fonograf-fölcsérekre és hangerősítő szerkezetekre, tollszárakra, írónokra, dörzsgummira, palatáblákra;
- nyomógombokra (patentokra) és kapocsra, cipőfűzőszemre, cipőkarikára (ringli), kalaptűk végére alkalmazandó biztosítékra, fémből való gallértámaszokra, kezelőgombokra;
- automobil-kellékekre és alkatrészekre, motorkocsikra, motoros kerékpárookra, veloczipédekre és pneumatikra, cséplőgépekre és lokomotivokra, lokomobilokra, ke-
rekes és szánas szállító eszközökre, monoplánokra, aeroplánokra, légi járművekre;
- töltényhüvelyre, szelenczékre, zsebbeli tűzszerszámokra, megtámadás elleni készü-
lékre, légszszűtésű vízhevítő készülékekre, kondenzációs vízlevezetőre;
- számoló és összegező gépekre, óralánczokra és egyéb bijouterie cikkekre;
- patkószegekre, drótból való ágybetétekre, porhüvelyt felnyitó készülékre;
- takaréktűzhelyekre helyezett edényeknek kormosodás ellen megvédésére való betétekre;
- hangszerekre, különösen harmonikákra, az automobiltilukölők és automobiltrombi-
ták kivételével.

II. osztály:

- alágýújtóra, fenő-, lehuzó- és köszörűkövekre, borotvakőre;
- homokszappanra, kátránymakadamra, síkárkőre;
- mindennemű üvegtárgyakra a karácsonyi ünnepekhez tartozó íászlakra.

III. osztály:

- szivarka papírra és hüvelyre, szivarkaszopókára, szipkákra;
- vajköpülőre, vasalószenre, gör-redőnyhevederre, kefekötőárukra, vásártáskákra;
- bokavédőkre, cipő- és csizmasámfákra, kaptafákra, sétatotokra;
- pneumatik-abroncsszelepekre, felfüggeszthető ragadós légyfogókra;
- disztollakra, chevreaux és felsőbőrre, csuszamláselleni óvszerekre;
- journalokra, látképesalbumra, itatóspapírra;
- gummikeztyűkre, óvszerekre és pessáriákra;
- kinematografikai előadásokhoz való plakátokra.

IV. osztály:

- izzófényharisnyákra, csőkanóczokra;
- fűzőkre és fűzőbetétekre, gallérokra, kezelőkre, nyakravalókra, ingmellekre, uri és polgári csipkékre, hónaljlapokra, kalapokra és fővegekre, fez-re (török sipkára);
- szövédékre, clothra, rőfös és kézműárura;
- hegyi cipőkre, gummiczipőkre (galocsni);
- bajuszkötőkre, hajhálókra, nadrag- és harisnyatartókra, havikötőre, testkötőkre;
- karmantyura, mellénykére teveszőrgyapjuból;
- kéveköttő zsinórokra, madzag-, szalag- és paszományárakra;
- lábszán (ski) és kéziszán (rodli) sport-felszerelésre.

V. osztály:

- gyarmatárakra, marmeládokra, conservárakra és gyümölcsnedvekre;
- gyermektáplisztre, köhögés elleni bonbonokra és pasztillákra, étporra, abrakszerre, tésztapótlékre, műétzsirra;
- cognakra, ürmösre, méhserre, emésztőlikőrre, szikvizre és lemonádéra, növényi mellteákra, rendkívüli erős, legalább 18 foku barna sörre;
- olajsardiniákra skatulyákban, füstöltsódarra;
- punschkészítéshez való koczkákra, édestejfelvajra.

VI. osztály:

- mosóporra, mosószappanra és mosószódára, higiénikai készítményekre, kenczékre, mindennemű csirizre, hajvizre és pomádéra, brillantinra, pedrőre, szájvizre és fogporra, cipőfénymázra, cipőpasztára, bőrcsinozóra, lúgkögyártmányokra, padlópor-kötőszerre, parkettaviaszkra, írótentára, kályhafestékre;
- kocsikenőcsre, hintólakkra, gyújtóárakra, fegyvercső tisztító pasztákra;
- mesterséges foghúspótlóra;
- buzgárvizsóra, jegeczezett és poralaku forrássóra, pasztillákra.

4. A védjegyek alkalmazási módjai

A vizsgált időszakban hatályos jogszabály nem tért ki rá részletesen, a jogalkalmazók számára azonban valamilyen fontosnak mutatkozott, hogy – bizonyos esetekben – a lajstromban feltüntetésre kerüljön a védjegy termékeken való alkalmazási módja. Ez a megjegyzés pontos eligazítást ad a védjegynek a terméken való megjelenési helyéről, helyzetéről. Másrészt biztonságot nyújt a védjegy tulajdonosa számára a könnyen azonosíthatóság tekintetében.

Az 1910. évi Védjegy-értesítőben nevesített védjegy-alkalmazási módok:

- az áruba üti / préseli / nyomja / edzi / sajtolja / stancolja / égeti / szövö / vési / csiszolja / marja / varrja / festi;
- a szappanba préseli és csomagolásra címkéül használja;
- víznyomásként használja;

- az üvege hasán, nyakán, nyakszalag vagy záróczimkeként;
- a palaczk fenekére, a palaczkkelzáró kupakba, a dugóra sajtolja;
- czimkéül az üvegre ragasztja és az üveg aljába préseli;
- palaczkokba / dugóba égeti;
- plombául a palaczkdugóra lesz kötve;
- gyöngyölőpapirul használja;
- a bélésbe varrja / bélyegzi;
- czimkéül a karton fedelén / az árura fektetve / a doboz tetején alkalmazza;
- a füzetkeborító külső vagy belső oldalára nyomja;
- a cipő talpába préseli;
- a pléhdoboz fedelére / oldalszélére nyomja, skatulyákon alkalmazza;
- az árura alkalmazott fémtáblácskákba préseli;
- a kasza lapjába edzi és czimkéül ragasztja;
- csomagoláson homlokpaizsul használja;
- zsák mellső és hátsó oldalán textil czimkéül használja;
- tüzes vassal a lovak czombjaira égeti.

A felsorolásból látható, hogy a védjegytulajdonosok igyekeztek a termék szerves részévé tenni a védjegyet. A fenti alkalmazási módok bármelyikét használva a védjegy és a termék végül elválaszthatatlanokká vált egymástól.

5. Összegzés

Az 1890. évi II. törvénycikk, mint az első – magyar jogalkotási termékként megvalósuló – védjegy törvény jelzi, hogy a gondosan szerkesztett jogi szabályozás nem véletlenül állta meg a helyét közel 80 éven keresztül. Tette ezt egy olyan, folyamatosan változó területen, amely nagymértékben alkalmazkodni kényszerült az ipari termeléshez. A bemutatott jogszabály már ismerte – és szigorúan alkalmazta – a kizárás fogalmát (ami napjainkban a kizáró okok fogalomkörnek felel meg). Nevesítette az árunemek azonosságát, és a jelzés szintjén szabályozta az összetéveszthetőségig való hasonlóság jogi intézményét. Rendelkezett a jogutódlásról és a változásokkal kapcsolatos bejelentési kötelezettség elmaradása miatti jogkövetkezményekről, részletesen szabályozta a lajstromozási eljárás menetét, valamint pontos iránymutatást adott a törlések és a védjegy bitorlások esetére.

Az 1895. évi XLI. törvénycikk, a korábbi védjegy törvény modern tanokat is magába foglaló módosítása kapcsán nyílt újabb lehetőségeket 1910-ben – a Védjegy-értesítő tanúsága szerint – a tudatos jogkeresők már ki is használták. A bejelentési aktivitás vizsgálata azt tükrözi, hogy az éppen a függetlenedésén munkálkodó ország a gazdasági alapok kiépítésére törekedett.

KÜLFÖLDI HÍREK AZ IPARJOGVÉDELEM TERÜLETÉRŐL

Amerikai Egyesült Államok

A) Az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatala (USPTO) szabadalomengedélyezés gyorsítására vonatkozó (Patent Prosecution Highway, PPH) megállapodást kötött a Finn Szabadalmi Hivatallal. A megállapodás 2009. június 6-án lépett hatályba, és egy évig marad érvényben, de szükség esetén meghosszabbítható. Ez a tizedik PPH-egyezmény, amelyet az USPTO más államok hivatalaival kötött.

A szabadalmi gyorsforgalmi megállapodás lehetővé teszi a szabadalmazási munka megosztását a két hivatal között, mert az a bejelentő, akinek azonos találmányra benyújtott szabadalmi bejelentését az egyik országban elfogadták, kérheti a másik országban bejelentésének gyors vizsgálatát, illetve a szabadalom gyors megadását.

B) Obama elnök 2009 júliusában a Bush elnök által négy évvel korábban kinevezett Jon Dudas helyére David Kappost nevezte ki a szabadalmi hivatal vezetőjévé.

Kappos ezt megelőzően az IBM szellemi tulajdont védő részlegénél dolgozott általános jogtanácsosként (general counsel). Vezetése alatt az IBM-nek következetesen sikerült elkerülnie szabadalmi perekben a túlzó állásfoglalásokat.

2009 áprilisában Kappos a következő kijelentést tette a szellemi tulajdon-védelemmel foglalkozó egyik vezető szaklapnak: „Eljött az ideje, hogy túllépjünk a múltbeli szabadalmi politikán, és elfogadjuk a halasztott vizsgálat kiegyensúlyozott megközelítését”.

Az várható, hogy Kappos keresztül fogja vinni a szabadalmi reform 2009. évi törvénytervezetének törvényként való elfogadását.

C) Az Egyesült Államokban a „Patented” (szabadalmazott) vagy „Patent Pending” (a szabadalom függőben) jelzés megalapozatlan használata, ha az becsapás szándékának (intent to deceive) az eredménye, 500 USD-ig terjedhető bírsággal jár. Ilyen hamis megjelölésért bárki pert indíthat, aminek következtében növekvőben van az adósságvadászok száma, akik vállalatokat hamis szabadalommegjelölésért beperelnek.

2009 végéig nem volt világos, hogy az 500 USD-ig terjedhető bírságot minden egyes hamisan megjelölt cikk után kell fizetni, vagy pedig az csupán egyszeri bírság egy hamis megjelölésre vonatkozó döntésért, jöllehet több ezer árucikket jelölnek meg hamisan. A CAFC egy 2009. december 28-i döntése a *Forest Group, Inc. v. Bon Tool Company*-ügyben eldöntötte ezt a kérdést: minden egyes hamisan megjelölt árucikk után kell fizetni a bírságot, ami

* Danubia Szabadalmi és Jogi Iroda Kft.

annyit jelent, hogy ha 10 000 egységet jelöltek meg hamisan becsapási szándékkal, a bíróság elérheti az 5 millió dollárt.

Azt a kérdést, hogy a hamis megjelölés becsapási szándék, és nem csupán ártatlan tévedés eredménye, bírósági tárgyaláson kell eldönteni.

D) A Szövetségi Fellebbezési Bíróság (Court of Appeals for the Federal Circuit, CAFC) a *Cornell v. HP*-ügyben 2010 januárjában a licenciadíjat a teljes termék alapján állapította meg annak ellenére, hogy a szabadalmi oltalom csak a termék egy részét védte.

Ausztrália

Ausztráliában szabadalmi bejelentések esetében a saját korábbi publikációra 12 hónap türelmi időt adnak, vagyis nem újdonságrontó, ha a bejelentő a szabadalmi bejelentés benyújtását megelőző 12 hónapon belül nyilvánosságra hozza találmányát.

A *Mont Adventure Equipment Pty Ltd v. Phoenix Leisure Group Pty Ltd*-ügyben a bíróságnak azt kellett megállapítania, hogy ez a türelmi idő innovációs szabadalmak esetén is érvényes-e az alábbi körülmények között:

(i) az innovációs szabadalmat megosztott bejelentésként nyújtották be a publikáció napjától számított több, mint 12 hónappal később, és

(ii) a megosztott bejelentés alapbejelentését a publikáció napjától számított 12 hónapon belül nyújtották be.

Hasonló körülmények között, ahol azonban a megosztott bejelentés egy szabályos ausztrálai szabadalmi bejelentés, a 12 hónap türelmi idő érvényes lenne.

A most vizsgált ügyben az elővizsgáló a 12 hónapnál korábbi publikációra tekintettel nem ismerte el az innovációs szabadalmi bejelentés újdonságát és találmányi szintjét. A bejelentő által benyújtott fellebbezés után a bíróság 2009-ben hozott döntése egyértelműen megállapította, hogy a vizsgált ügyben is érvényes a türelmi idő. Ennek következtében az a körülmény, hogy az innovációs szabadalom tárgyát a bejelentő 12 hónapnál korábban kereskedelmi forgalomba hozta, nem érvénytelenítette az innovációs szabadalom igénypontjait.

Ez a döntés alátámasztja az ausztrál szabadalmi törvényhozónak azt a szándékát, hogy az innovációs szabadalmi rendszer „nyilvánvaló” találmányok esetén is szolgáltatott olyan kizárólagos szabadalmi jogokat, amelyek a rendes ausztrál szabadalmak számos előnyét mutatják.

Ausztria

Ausztriában 2010. január 1-jével megváltoztak az évdíjak. A legfontosabb változás, hogy a bejelentés napjától számított első öt évre nem kell évdíjat fizetni. A 6. évtől kezdve az évdíjak lineárisan változnak. A 6. évdíj 100, és a 20. évdíj 1700 EUR.

A használati minták évdíjai is változtak. Itt az első három évre nem kell évdíjat fizetni, viszont a 4. évtől kezdve az évdíjak jelentősen emelkedtek. A 4. évdíj 100 EUR, és ez a további években 450 EUR-ig növekszik.

Az Osztrák Szabadalmi Hivatal – követve a nemzetközi irányzatot – 2010. január 1-jétől kezdve tíznél több igénypont esetén díj lerovását írja elő: a 11–20. igénypont után 100 EUR és a 21–30. igénypont után 200 EUR díjat kell fizetni (tehát 11 igénypont után ugyanúgy 100 EUR fizetendő, mint összesen 20 igénypont után).

Brazília

A) A Brazil Szabadalmi és Védjegyhivatal a Szabadalmi Együttműködési Szerződés (PCT) közgyűlése 2007 októberében kijelölte nemzetközi kutatási hatóságnak (International Searching Authority, ISA) és nemzetközi elővizsgálati hatóságnak (International Preliminary Authority, IPEA). A hivatal 2009. augusztus 6-én kezdte meg működését ISA-ként és IPEA-ként.

B) Az igazságügyi miniszter 2009. október 16-án olyan jogi véleményt tett közzé, amely szerint az Országos Egészségügyi Felügyelet (ANVISA, a brazil FDA) nem elemezheti a gyógyászati termékekre és eljárásokra vonatkozó szabadalmi bejelentések szabadalmazhatósági követelményeit, mert azok elbírálása csak a Brazil Szabadalmi és Védjegyhivatal hatáskörébe tartozik.

Az igazságügyi miniszter szerint a két hivatal tevékenysége nem fedheti át egymást. Ezért annak eldöntésekor, hogy az ANVISA elfogadhatónak tart-e egy gyógyászati tárgyú szabadalmi bejelentést, figyelembe kell venni, hogy jogi feladata csupán annak megakadályozása, hogy piacra juthassanak az emberi egészségre káros hatású termékek és szolgáltatások.

Míthogy az ANVISA korábban a hozzá jóváhagyásra kerülő szabadalmi bejelentések újdonságát, feltalálói tevékenységét és ipari alkalmazhatóságát is vizsgálta, ami ütközést okozott a szabadalmi hivatal tevékenységével, az igazságügyi miniszter véleménye szerint ez az ütközés akkor szüntethető meg végleg, ha véleményét törvénybe is iktatják, ami a nem távoli jövőben várható.

Dánia

A Tengerészeti és Kereskedelmi Bíróság 2009. november 20-án döntést hozott a *Puma AG Rudolf Dassler Sport* (Puma) v. *Coop Danmark A/S* (Coop)-ügyben, amelynek előzménye, hogy a bíróság a Puma javára ideiglenes intézkedést rendelt el a Coop szupermarketlánc ellen. A Puma ezt követően pert indított a Coop ellen a Tengerészeti és Kereskedelmi Bíróságnál annak érdekében, hogy indokolja az ideiglenes intézkedést.

A Puma azt állította, hogy a Coop által árusított egyes sportcipők oldalán látható csíkok ütköztek hasonló csíkokra vonatkozó két dániai védjegyével. A Coop kifejtette, hogy 3000

pár cipőt vett, és azokból 2600 párat adott el eredetileg 199 Dkr-ért, és az árat később csökkentette 75 Dkr-re.

A bíróság megállapította, hogy a Coop cipőinek csíkjai nem voltak megtévesztően hasonlóak a Puma csíkjaihoz, és bár a Coop cipőin feltüntetett csíkok hasonlíthatnak a Puma ábrás védjegyéhez, számos különbség is tapasztalható, ideértve azokat a tényeket, hogy a vonalak nem pontozottak, és hogy a három vonal közül az egyik elágazik a többitől, és különállóan vezet a cipő talpához.

A bíróság azt is megállapította, hogy a Puma cipői elegáns kivitelezésűek voltak, minőségi anyagokból készültek, és azokat kb. 700–1500 Dkr áron árusították minőségi csomagolásban. Ezzel szemben a Coop cipői kevésbé voltak kifinomult tervezésűek, rosszabb minőségű anyagokból készültek, és 75–120 Dkr áron kerültek forgalomba szupermarketekben. Emellett a piackutatás azt mutatta, hogy a fogyasztók a Coop cipőit nem tekintették a Puma cipőkhöz vagy egyéb márkás cipőkhöz lényegileg hasonló termékeknek, különösen ha tisztában voltak azok árával is.

Mindezek következtében a bíróság a Coop javára döntött, és érvénytelenítette az ideiglenes intézkedést. Emellett elrendelte, hogy a Puma fizessen 100 000 Dkr-t a Coop-nak a törvénytelen ideiglenes intézkedés által okozott veszteségért és sérelemért, valamint további 200 000 Dkr-t a Coop ügyvédi költségeiért.

Dél-Afrika

Az *Unilever Plc* (Unilever) kérelmet nyújtott be a SKIN FOOD védjegy lajstromozása iránt a 3. áruosztályban kozmetikai készítményekre, ideértve a bőrápoló készítményeket is.

A *Designer Group Holdings Limited* (Designer) felszólalt a bejelentés ellen, azt állítva, hogy a SKIN FOOD védjegy lényegénél fogva lajstromozhatatlan. Érvelése szerint e két szó nem képezhet védjegyet, mert a kereskedelembe kizárólag az áruk fajtájának, céljának vagy egyéb tulajdonságainak a megjelölésére szolgálhat.

A hivatal megállapította, hogy az Unilever nem bizonyította a lajstromoztatni kívánt védjegy megkülönböztető jellegét. Emellett a kért lajstromozás ütközne más kereskedőknek azzal a jogával, hogy e kifejezéssel jelöljék meg áruikat.

Így a felszólalás eredményes volt, és a hivatal elrendelte, hogy az Unilever fizesse meg a felszólalási költségeket.

Dél-Korea

A Dél-Koreai Szellemijajdon-védelmi Hivatal 2009. szeptember 23-án szabadalomengedélyezés gyorsítására (PPH) vonatkozó megállapodást kötött Kanadával és Finnországgal, és meghosszabbította az Egyesült Királysággal már korábban megkötött ilyen megállapodás érvényességét.

Egyesült Királyság

A) A Lordok Háza (House of Lords) 2009. február 25-én döntést hozott a *Lundbeck v. Generics*-ügyben, elutasítva a Generics fellebbezését és fenntartva Lundbeck szabadalmát. Ez az utolsó fejezet a Lundbeck escitalopramra vonatkozó szabadalmának történetében. Az escitalopram egy enantiomer gyógyszer, amely depresszió kezelésére használható.

A Fellebbezési Bíróság ítéletének jóváhagyásával a Lordok Háza megerősítette a következőket:

- a *Biogen*-döntés (lásd alább) elvei nem alkalmazhatók egyszerű termékigénypontra;
- ha egy termék új és nem kézenfekvő, maga a termék „műszaki hozzájárulás” a technika állásához;
- egy olyan terméket, amely egy kézenfekvően kívánatos célt (pl. egy enantiomer) képez, nem kell másként kezelni, mint egyéb termékigénypontokat.

Lord Neuberger bíró még a következőket is mondta:

„... ahol (miként itt) a termék egy ismert kívánt dolog (known *desideratum*), kijelenthető, hogy a találmány annál inkább is dicséretre méltó, mert valószínű, hogy erősebb volt a verseny, mint ahol a terméket még nem gondolták ki. A szerencse a szabadalmi jogban nem vonható kétségbe: elkerülhetetlen, miként az életnek majdnem minden területén”.

Az ügy előzménye, hogy az Angol Szabadalmi Bíróságon (Patents Court) Kitchin bíró az enantiomert újnak és nem kézenfekvőnek találta, és megállapította, hogy 1989-ben, az elsőbbség időpontjában ismert racémátok enantiomerjei „nyilvánvalóan kívánatos célt képeztek”. Ezért követte azt az elvet, amelyet Lord Hoffman fektetett le a Lordok Házában a *Biogen v. Medeva*-ügyben, amely szerint „nem engedhető meg, hogy minden egyéb utat kisajátítson az a személy, aki először talál rá egy útra egy nyilvánvalóan kívánatos cél eléréséhez”. A kisajátítás több lenne, mint amit indokol a technika állásához való hozzájárulás. A bíró ezen az alapon úgy ítélte meg, hogy az enantiomerre vonatkozó igénypontok a *Biogen*-döntés szerinti elégtelenség miatt érvénytelenek voltak.

A fellebbezést követően Lord Hoffman, aki – szokatlanul – a Fellebbezési Bíróságban ült, megállapította, hogy Kitchin bíró félreértelmezte az ő *Biogen*-ügyben hozott döntését, mert az csupán „eljárással meghatározott termék” (product-by-process) típusú igénypontokra vonatkozott, nem pedig egyszerű termékigénypontokra, mint amilyen Lundbeck enantiomerre vonatkozó igénypontja. Így Kitchin bíró tévedett, amikor a Lundbeck-szabadalom (vagyis az eljárás) felismerését a műszaki hozzájárulással tekintette egyenlőnek. Azt kellett volna megállapítania, hogy az új és nem kézenfekvő enantiomer maga volt a műszaki hozzájárulás. Ezért a Fellebbezési Bíróság – egyetértésben Lord Jacob bíróval – megváltotta az alsófokú bíróság döntését, és úgy tűnt, hogy ez volt az utolsó szó a *Biogen*-döntéssel kapcsolatban.

2008 októberében azonban a Lordok Háza engedélyezte, hogy a *Generics* ismét fellebbezzon. A fellebbezést 2009 januárjában (vagyis nagyon rövid időn belül) meghallgatták,

és február 25-én hozták meg egyhangú döntésüket, mégpedig Lord Neuberger vezetésével a két másik bíró, Lord Walker és Lord Mance is, és Lord Scott – bár nem volt a tanács tagja – rövid beszédet tartott az enantiomerek újdonságának rejtélyéről.

A Lordok – az angol szabadalmi bíróságok újabb irányzatával összhangban – egyetértettek abban, hogy az Egyesült Királyságban követni kell az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH) elveit és fellebbezési tanácsainak döntéseit. Kiindulási pontnak az ESZH T409/91 számú döntésében lefektetett elvet tekintették, amely szerint „a szabadalmasnak megadandó kizárólagossági jogot a szabadalomban kinyilvánított tanítás által adott műszaki hozzájárulásra hivatkozással kell megállapítani”.

A Lordok szerint a műszaki lépés és a műszaki hozzájárulás fogalmát meg kell határozni és meg kell különböztetni.

A fenti megfontolások alapján Lord Neuberger azt vizsgálta (figyelmen kívül hagyva egyelőre a *Biogen*-döntést), hogy a jogalkotásban (akár az angolban, akár az európaiban) található-e valami, aminek alapján a Lundbeck enantiomerre vonatkozó igénypontját nem kielégítő kinyilvánítás miatt érvénytelennek kellene tekinteni. Azt találta, hogy „a jelen esetben a termékigénypont érvényes. Ez azt jelenti, hogy ha valaki felismer egy módszert egy termék előállítására, erre a termékre kizárólagos jogot kaphat. Ez azonban bármelyik termékigénypontra érvényes.”

Mind Lord Neuberger, mind Lord Mance elismerte, hogy a *Biogen*-döntésnek vannak olyan részei, amelyek szövegösszefüggés nélkül vizsgálva alátámaszthatják Kitchin bíró elsőfokú megállapítását. Mind a három bíró megegyezett azonban abban, hogy a *Biogen*-döntés egy nagyon bonyolult igénypontra vonatkozott, amely nem volt összehasonlítható a Lundbeck egyszerű termékigénypontjával.

Mind a három Lordbíró elutasította a fellebbezést, és úgy találta, hogy a Lundbeck szabadalmának az egyszerű enantiomertermékre vonatkozó igénypontjai kielégítőek és ezért érvényesek.

B) Az Angol Szabadalmi Bíróság nevében Kitchin bíró 2010. január 27-én adott ki döntést a *Medeva BV (Medeva) v. The Comptroller General of Patents* (Comptroller)-ügyben.

Az ügy előzménye, hogy a Medeva fellebbezést nyújtott be az Egyesült Királyság Szellemiteulajdon-védelmi Hivatala 2009. november 16-i határozata ellen, amelyben elutasította az 1 666 057 számú európai és angol szabadalom alapján benyújtott öt kérelmet kiegészítő oltalmi tanúsítvány (SPC) iránt.

A szabadalmi bejelentést 1990. április 20-án nyújtották be 1989. május 8-i elsőbbség igénylésével, és a szabadalmat 2009. február 18-án engedélyezték, vagyis egy évvel az oltalmi idő lejárta előtt.

A szabadalom leírása és igénypontjai hurutos köhögés elleni acellulárisvakcina-kompozíció előállítására vonatkoztak. A találmány alapja az a felismerés volt, hogy két sajátos antigén kombinációja meglepő módon szinergetikus hatást fejt ki, és így a hatásos vakcina előállításához nincs szükség egy pertussis toxinnak nevezett harmadik antigénre. Ez – mi-

ként a leírás kifejti – fontos felismerés volt, mert korábban az volt az általános nézet, hogy a pertussis toxin lényeges része bármilyen acelluláris vakcinának.

A hivatal az SPC-kérelmek elbírálásakor megállapította, hogy az öt kérelem közül négy olyan termékre irányult, amelyre a 469/2009 EC számú európa tanácsi rendelet (SPC-rendelet) 3a) szakasza értelmében a szabadalom nem vonatkozott, míg az ötödik kérelem a hivatal véleménye szerint nem volt érvényes, mert a forgalombahozatali engedély nem állt összhangban az SPC-rendelet 3b) szakaszában foglaltakkal. A hivatal e megállapításai ellen a Medeva fellebbezést nyújtott be a Szabadalmi Bíróságnál.

A Medeva az SPC-kérelmeket 2009. április 17-én, mintegy két hónappal a szabadalom engedélyezése után nyújtotta be. A hivatal elővizsgálója 2009. július 31-én adott választ mind az öt ügyben „Alaki és érdemi követelmények vizsgálata” címmel, azokban megállapítva, hogy a bejelentések nem elégítik ki az SPC-rendelet 3a) szakaszában foglalt követelményeket, és a válaszadás határidejét 2009. december 3-ként adta meg. A Medeva a hivatal 2009. július 31-i leveleit elutasító határozatoknak tekintette, és 2009. augusztus 29-én fellebbezést nyújtott be, holott elutasításra csak szóbeli meghallgatás után kerülhetett volna sor. Ilyen okok miatt a bíróság a fellebbezést idő előtt benyújtottnak tekintette, és ezért elutasította.

A fenti ügyből két tanulságot lehet levonni:

- az Egyesült Királyságban nem lehet kiegészítő oltalmi tanúsítványt szerezni, ha a szabadalom nem védi azt a kombinációt, amelyre az SPC-kérelem vonatkozik;
- egy SPC-kérelem hivatal általi elutasítása elleni fellebbezést a bíróság nem tekinti érvényesnek, ha azt a kérelem tényleges elutasítása előtt nyújtották be.

Elsőfokú Európai Bíróság

A) Az Elsőfokú Európai Bíróság (European Court of First Instance, CFI) elutasította az *Allsafe Jungfalk GmbH & Co.* (Allsafe) fellebbezését, amelyet azért nyújtott be, mert a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (BPHH) elutasította az ALLSAFE védjegy 6., 12., 22., 35., 39. és 42. áruosztályban való lajstromozása iránt benyújtott kérelmet. Az elutasítást a BPHH arra alapozta, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegy deskriptív.

A hivatal elutasítása ellen az Allsafe a CFI-hez fellebbezett, amely azonban szintén elutasította a fellebbezést. A CFI az elutasítást azzal indokolta, hogy a deskriptív elemekből álló védjegyeknek összességükben szokatlanoknak és képzeletgazdagnak kell lenniük a megjelölt áruosztályok/szolgáltatások vonatkozásában, és nem lehetnek deskriptívek az angolul beszélő közönség számára. A bíróság megerősítette, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegy nem elégítette ki ezeket a követelményeket.

A bíróság azt is kijelentette, hogy nem kötik nemzetközi hatóságok döntései vagy múltbeli precedensek; ezért az a tény, hogy az ALLSAFE védjegyet lajstromozták angolul beszélő országokban, vagy hogy hasonló védjegyeket, így az ALLTRAVEL és a MEGATOURS védjegyet

lajstromozhatónak tekintették utazási szolgáltatások vonatkozásában, nem befolyásolta a fenti döntés meghozatalában.

B) Az Elsőfokú Európai Bíróság (CFI) elutasította a német *YOOP!* bejelentő kérelmét, amelyben közösségi védjegyként kívánta ruhák és ékszerek vonatkozásában lajstromoztatni a *YOOP!* szót.

A BPHH korábban már elutasított felkiáltószónak védjegyként való lajstromozására irányuló kérelmet azzal az indoklással, hogy az indulatszavak nélkülözik a megkülönböztető jelleget. A BPHH Fellebbezési Tanácsa ugyanezt a vonalat követte, megállapítva, hogy ezeknek a szavaknak a használatát csupán szembetűnő ötletnek kell tekinteni, nem pedig termékek kereskedelmi származására vonatkozó valódi megjelölésnek.

A *YOOP!* fellebbezést nyújtott be az CFI-nél, és fellebbezését azzal próbálta megerősíteni, hogy az indulatszó tényleges használata a cég által azt eredményezte, hogy az védjegynek tekinthető. A bíróság azonban megállapította, hogy a *YOOP!* által benyújtott iratok csak a német piacra és csupán a védjegybejelentés benyújtása utáni időre vonatkoztak. A bíróság szerint a lajstromoztatni kívánt védjegy érvényesítéséhez arra lett volna szükség, hogy igazolják a szónak a bejelentés előtti időszakra vonatkozó használatát. Így ez a bíróság is megerősítette, hogy a *YOOP!* indulatszó nem lajstromozható védjegyként.

Európai Bíróság

Az Európai Bíróság (European Court of Justice, ECJ) 2009. május 7-én a porcelángyártó ír *Waterford Wedgwood PLC* (Waterford) v. *Assembled Investments Pty Ltd* (Assembled)-ügyben pontot tett egy régóta húzódó felszólalási eljárásra. A Waterford kifogásolta, hogy a dél-afrikai bortermező Assembled oltalmat kívánt kapni a *WATERFORD* védjegyre.

Az ECJ az eltérő áruфajtákra tekintettel az alperes javára döntött, és engedélyezte, hogy az Európai Unióban használja a *WATERFORD* védjegyet.

Franciaország

A) A higiéniai termékeket gyártó német *Hansgrohe AG* (Hansgrohe) európai mintával rendelkezett Raindance zuhanyfejére. A Hansgrohe és francia elosztója, a *Hansgrohe SARL* mintabitorlási pert indított a *DGK Productions Europe SARL*, a *Carrefour Hypermarchés France SAS* és az *MTK Import Exports* cég ellen, hogy azok állítsák le a francia mintaoltalommal védett Lagoone kézi zuhanyfejek forgalmazását.

Az elsőfokú bíróság elutasította a Hansgrohe kérelmét, mert úgy találta, hogy a Hansgrohe európai mintaoltalma a Raindance zuhanyfejre egy harmadik fél korábban lajstromozott mintáját utánozta. Ezért a bíróság szerint a Hansgrohe európai mintája érvénytelen volt, és így nem következhetett be bitorlás. A bíróság a Lagoone mintát is érvénytelennek találta.

Fellebbezés után a Párizsi Fellebbezési Bíróság megváltoztatta az alsófokú bíróság döntését, mert megállapította, hogy bár a Raindance zuhanyfej funkcionális vonásait, különösen a rugalmas csövet nem lehetett figyelembe venni az újdonság és az egyéni jelleg vizsgálatakor, a mintát annak vonalai, körvonalai, krómbevonata és alakja jellemezte. Ezeknek a jellegzetes vonásoknak az alapján a Raindance minta új volt, és egyéni jelleggel rendelkezett.

A Hansgrohe európai mintáját a Lagoone zuhanyfej mintájával összehasonlítva a Fellebbezési Bíróság megállapította, hogy a minták általános benyomása egy tájékozott felhasználó számára hasonlóknak tűnt. Ebből a bíróság azt a következtetést vonta le, hogy a Lagoone zuhanyfej bitorolta a Hansgrohe Raindance zuhanyfejre vonatkozó mintajogait.

B) A párizsi elsőfokú bíróság egy 2009. évi döntése törölte a METROSEXUEL védjegyet, mert az nélkülözte a megkülönböztető jelleget. A bíróság egyúttal a következő meghatározást adta a „metroszexuális” szóra: „fiatal városi ember bármilyen szexuális orientációval, aki törődik a megjelenésével és életstílusával”.

Korábban a Legfelsőbb Bíróság (Cour de cassation) hasonló vonalon megállapította, hogy a „gay” (meleg) szó nem tekinthető érvényes és hiteles francia védjegynek. A Legfelsőbb Bíróság azonban azt is megállapította, hogy a „femme” szó, amely franciául „asszonyt” jelent, publikációkat és magazinokat magában foglaló termékekre nem általános megjelölés, és így elfogadható védjegyként.

India

A) A svájci *Novartis AG* (Novartis), amely egyike a vezető multinacionális gyógyszergyáraknak, Indiában szabadalmi bejelentést nyújtott be a nilotinib-monohidrátra, amelyet az Amerikai Egyesült Államokban és egyéb nyugati országokban TASIGNA védjeggyel forgalmazott, és amely a tirozin-kináz inhibitorok csoportjába tartozó rákellenes gyógyszermolekula. Egy másik ismert rákellenes gyógyszer, amely ugyanebbe a csoportba tartozik, az imatinib.

A *Cipla Ltd.*, egy indiai generikusgyógyszer-gyártó cég, engedélyezés előtti felszólalást nyújtott be a Novartis szabadalmi bejelentése ellen, azt állítva, hogy a nilotinib az ismert imatinib csekély módosítással előállított származéka, és az utóbbihoz viszonyítva nem nyújt semmilyen előnyt.

A felszólalási eljárás során a Novartis lépésenkénti elemzéssel bizonyítani tudta, hogy a nilotinib nemcsak új, hanem az ismert gyógyhatású vegyületekhez viszonyítva kedvező tulajdonságokat is mutat. Ennek alapján a hivatal elutasította a felszólalást, és engedélyezte a szabadalmat.

B) A *Colgate-Palmolive India Limited* (Colgate) a madrászi Felsőbíróságnál beperelte az *Anchor Health & Beauty Care Pvt. Ltd.* (Anchor) céget, mert az utóbbi fogkrémeit az „only” (egyetlen) és a „first” (első) jelzőkkel („Az egyetlen fogkrém, amely három sajátos alkotórészt tartalmaz” és „Az első általános védelmet biztosító fogkrém”) hozta forgalomba.

A bíróság a Colgate keresete alapján megállapította, hogy az Anchor a kifogásolt két szó használatával az 1986. évi fogyasztásvédelmi törvény tisztességtelen kereskedelmi tevékenységet tiltó jogszabályába ütközik; emellett a „first” és az „only” szavak használatával megteveszti a fogyasztókat, és ezzel a védjegy törvénybe is ütközik. Ezért az Anchor eltiltotta e szavak használatától.

C) A *Moods Hospitality Pvt. Ltd.* (Moods), amely YO! CHINA márkanév használatával működik, az indiai védjegy törvény 39. szakaszának 1. és 2. pontja alapján kérte, hogy a *Nestlé India* (Nestlé) céget tiltsák el a YO! védjegy bitorlásától vagy használatától.

A Moods azt állította, hogy a „yo!” szó inherens megkülönböztetőképessegre tett szert. Kifogásolta továbbá, hogy a Nestlé kétféle: MASALA YO! és CHILLY CHOW YO! ízzel gyártja és forgalmazza a „Maggi Cuppa Mania” célnameteltet.

A Nestlé azzal érvelt, hogy a YO! védjegy a csodálkozás kifejezése, ami szokásos az ifjúság jelenlegi korszerű szóhasználatában. Emellett a Moods védjegye a „yo!” és „china” szó együttes használatában áll, amelyek egyike sem tud szert tenni megkülönböztetőképessegre és ennek következtében kizárólagos jogra.

A mindkét fél által különböző szinteken indított többféle eljárás vezetett a Delhi Felsőbírósághoz (Delhi High Court), amely azon a véleményen volt, hogy nincs magyarázat a YO! védjegy Nestlé általi használatára. A YO! és a YO! CHINA védjegy az árukra nézve nem deszkriptív, és a YO! védjegy használata a Nestlé által a fogyasztók körében valószínűleg zavart okozna. Ezért a Delhi Felsőbíróság a Nestlé Indiát eltiltotta a YO! védjegy használatától.

Izrael

Az Izraeli Szabadalmi Hivatal elnöke egy 2010. januári körlevélben bejelentette, hogy a szabadalmi törvényt olyan formában kívánják módosítani, hogy a szabadalmi bejelentéseket az elsőbbségi időponttól számított 18 hónap elteltével önműködően publikálni fogják.

Japán

A Japán Szabadalmi Hivatal 2009. július 1-jén szabadalomengedélyezés gyorsítására vonatkozó (PPH) kísérleti megállapodást kötött Ausztriával és Szingapúrral. E megállapodás alapján az a bejelentő, akinek találmányát mind Japánban, mind Ausztriában, illetve mind Japánban, mind Szingapúrban benyújtották szabadalmazásra, az egyik országban először megadott szabadalom alapján kérheti a másik országban bejelentésének gyors vizsgálatát, illetve a szabadalom gyors megadását.

A Japán Szabadalmi Hivatal 2009. június 30-án a Magyar Szabadalmi Hivatallal is ilyen megállapodást kötött. E megállapodás 2009. augusztus 30-án lépett hatályba. Ettől az időponttól kezdve a két hivatal kölcsönösen hasznosítja az azonos találmányra mindkét országban benyújtott szabadalmi bejelentések elővizsgálata során végzett munkát, és a bejelentők

kérhetik, hogy az egyik országban először elfogadott bejelentés alapján a másik országban is engedélyezzék a szabadalmat.

Jordánia

Jordániában 2009. december 1-jén a kereskedelmi és ipari miniszter rendelete jelentősen megnövelte a védjegybejelentések hivatali illetékét. Ezt követően a védjegybejelentések száma 2009. decemberében közelítőleg 50%-kal csökkent. Ezért a miniszter december 30-án Ammanban megbeszélést folytatott a Védjegyhivatal elnökével és szabadalmi szakemberekkel, és ígéretet tett arra, hogy hatálytalanítja az illetékemelés elrendelő miniszteri határozatot.

Kanada

A) A Szövetségi Bíróság által az *Eli Lilly and Company (Lilly) v. Apotex Inc.* (Apotex)-ügyben nemrég hozott döntés a Lillynek kedvez. Gauthier bírónő megállapította, hogy az Apotex a perben szereplő nyolc szabadalom mindegyikének legalább egy érvényes igénypontját bitorolta a cefaclor antibiotikum (amelyet Kanadában a Lilly CECLOR néven forgalmaz) kanadai importálása, gyártása, exportálása, eladása és eladásra való felkínálása által.

Az Apotex 1997-ben kezdte a cefaclort Kanadában forgalmazni, és rögtön ezután a Lilly beperelte bitorlásért. A per végül 2008-ban vezetett bírósági tárgyaláshoz, amely áprilisban kezdődött és decemberben végződött.

A perben a Lilly azt állította, hogy az Apotex bitorolja nyolc szabadalmát, amelyek a cefaclor gyártásában hasznos eljárásokra és közbenső termékekre vonatkoznak. A szabadalmak közül négyet eredetileg a Lilly nevére engedélyeztek, és ezek egy, a cefaclor gyártására szolgáló első eljáráshoz tartoztak („Lilly-eljárás”). A fennmaradó szabadalmakat a japán Shionogi cég számára engedélyezték („Shionogi-szabadalmak”), és azok egy, a cefaclor gyártására szolgáló második eljárást védtek („Shionogi-eljárás”).

A Shionogi-szabadalmakat 1995-ben a Lillyre ruházták át. A Lilly azt állította, hogy az Apotex bitorolta a szabadalmait azáltal, hogy Kanadában árusította a cefaclor kisserelt dózisalakját, amit indiai és koreai felektől vásárolt, Lilly- vagy Shionogi-eljárásának használatával, tömegben gyártott cefaclorból állítottak elő.

Gauthier bírónő hosszú és részletes döntéséből számos részlet érdemes megtárgyalásra.

Az Apotex élesen érvelt azzal, hogy a szabadalmazott eljárásokkal külföldön gyártott cefaclor importálása és használata Kanadában nem képezte a kanadai szabadalmak bitorlását. Szerinte a kanadai bíróságok helytelenül fogadták el a mesterséges édesítőszerre vonatkozó angol „szacharindoktrínát” Kanadában alkalmazhatóként, vagy pedig ezt a doktrínát Kanadában olyan módon korlátozva kellene alkalmazni, mint ahogyan korlátozásokkal értelmezik az olyan bitorlásokat, amelyeket azzal követnek el, hogy Európába és az Amerikai

Egyesült Államokba importálnak, annak a törvényhozásnak az eredményeként, amelyet ezekben az államokban fogadtak el.

A szacharindoktrína lehetővé teszi az olyan kanadai szabadalom bitorlásának megállapítását, amely eljárásra vagy közbenső termékre vonatkozik, és amelyet külföldön vettek gyakorlatba olyan termék gyártásával, amelyet Kanadában való felhasználás és forgalmazás céljából importálnak.

A kanadai és az angol hatóságok gyakorlatának részletes áttekintését követően Gauthier bírónő azt a következtetést vonta le, hogy túl késő lenne azoknak az elveknek a megfordítása, amelyek Kanadába való bevitel által végzett bitorlásra vonatkoznak, és hogy helytelen lenne újraírni a kanadai törvényt külföldi államokban elfogadott rendelkezések alapján. A bírónő elfogadta, hogy a szacharindoktrína ebben az ügyben alkalmazható az Apotex magatartására.

Az ügy egy másik figyelemre méltó szempontja azzal az alapállással kapcsolatos, ahogyan a bíróság figyelembe vette az Apotex állításait a versenytörvény megsértéséről. Az Apotex azt állította, hogy a Shionogi-szabadalmak Lillyre való átruházása 1995-ben összeesküvésen alapult annak érdekében, hogy alaptalanul csökkentsék a versenyt a versenytörvény 45. szakaszában foglaltak ellenére, és hogy az Apotex jogosult az őt ért károk megtérítésére a versenytörvény 6. szakasza alapján.

A bíróság elutasította az Apotexnek ezt a kérelmét, megállapítva, hogy az Apotex elmulasztotta megalapozni azt az állítását, hogy kárt szenvedett.

Az itt megtárgyalt bírósági döntés és az, hogy a bíróság megerősítette a szacharindoktrínát, jelentőséggel bír mindazon szabadalmasok számára, akiknek gyógyszer előállítására vonatkozó szabadalmát gyakran veszik gyakorlatba olyan külföldi országokban, ahol a leggyakrabban gyártanak nagy tömegben gyógyszereket.

B) A Szövetségi Bíróság (Federal Court) a „*ratiofarm Inc.*” (*Ratiofarm*) v. *Pfizer Limited* (*Pfizer*)-ügyben érvénytelenítette a Pfizer amlodipin-bezilátra vonatkozó szabadalmát, mégpedig a szóbeli tárgyaláson előadott valamennyi érv (kézenfekvőség, hasznosság, kielégítő kinyilvánítás hiánya és kiválasztási találmány jelleg) alapján.

A szóban forgó, 1 321 393 számú kanadai szabadalom az amlodipin bezilátsóját igényli. A szabadalmi leírásban elismerik, hogy mind az amlodipin, mind annak gyógyszeratilag elfogadható különböző sói korábban már ki voltak nyilvánítva. A szabadalom leírása ismertette, hogy a bezilátsó „jó oldhatóság, jó stabilitás, nem higroszkópos jelleg és jó feldolgozhatóság sajátos kombinációját mutatja, ami kiválóan alkalmassá teszi gyógyászati amlodipinkészítmények előállítására”. Az érvénytelenség okainak felsorolása előtt a bíróság összehasonlította a Pfizer tényleges fejlesztési munkáját, amely a bezilátsóhoz vezetett, és a szabadalmi leírásban foglalt kinyilvánítást. Ez az összehasonlítás, valamint a bíróság által azonosított különbségek képezték számos érvénytelenségi támadás tényleges alapját, ideértve a szabadalmi törvény 53. szakasza alapján intézhető támadást; e törvényszakasz alapján egy szabadalmat érvényteleníteni lehet a csaláshoz (fraud) közel hasonló körülmények alapján.

A bíróság azt is megállapította, hogy a szabadalom tárgya kézenfekvő volt.

A kiválasztási találmány jelleggel kapcsolatban a bíróság feltette a kérdést, hogy vajon egy „kiválasztási találmány” több-e annál, mint amikor a kézenfekvőséget más megközelítéssel próbálják megkerülni. Mindenesetre a bíróság úgy találta, hogy a szabadalom nem elégíti ki a kiválasztási szabadalmak követelményeit, arra összpontosítva, amit a feltalálók ténylegesen tettek: „nehéz a szabadalom alapján és tarthatatlan a bizonyítékok szemszögéből azt állítani, hogy a bezilát kellő mértékben jobb más sóknál, például a tozilátnál és a mezilátnál, ami 'sajátossá' vagy 'különösen megfelelővé' tenné ezt a só”. Ennek eredményeként a bíróság elutasította a kiválasztási találmányra hivatkozó érvet.

A hasznosság vonatkozásában a bíróság megállapította, hogy a találmány ígérete szerint a bezilátos „olyan vonások sajátos kombinációja, amelyek kiválóan alkalmassá teszik gyógyászati készítmények előállítására”. Minthogy azonban legalább két másik só hasonlóan jó vagy jobb volt, és a maleátot kereskedelmi termékként árusították is, a bíróság úgy döntött, hogy a szabadalom nélkülözi a hasznosságot.

A kinyilvánítás kielégítő voltával kapcsolatban a bíróság megállapította, hogy a szabadalmi leírás számos komoly hibát, kihagyást és máshonnan történő beszúrást tartalmazott ahhoz viszonyítva, amit a feltalálók kinyilvánítani szándékoztak.

Végül a bíróság megállapította, hogy a szabadalom nem elégítette ki az 53. szakasz rendelkezéseit a következő okok miatt:

i) a leírás nem említette a mezilát-monohidrát stabilitását, továbbá azt, hogy nem volt alkalmas tablettakészítésre;

ii) a leírás nem tartalmazta a szulfonsavas próba adatait, amelyek azt mutatják, hogy a mezilát, a napszilát és a tozilát stabil, nem higroszkópos hidrát.

A bíróság döntése szerint bizonyítást nyert a szabadalmasnak felrótt megtévesztő állítás, félrevezetés és az a szándék, hogy ilyen állításokat tegyen. A döntésből azonban nem tűnik ki egyértelműen, hogy a bíróság megállapította volna a félrevezetés kimondott szándékát, vagy hogy ilyen szándéokra következtetett volna a tényszerű körülményekből.

C) A Pfizer kérelmezte a 25, 50 és 100 mg-os Viagra tabletták alakjára védjegy lajstromozását. Az oltalmazni kívánt minta gyémánt alakú, kék tableta volt.

A Novopharm és az Apotex felszólalt a védjegybejelentés ellen, arra hivatkozva, hogy az nem felel meg a védjegytvörvény 30. szakaszában foglaltaknak, mert a védjegy nem lajstromozható, és nem disztinktív.

A feleket a Védjegytanács meghallgatta, majd elutasította a bejelentéseket megkülönböztető jelleg hiánya miatt. A tanács megállapítása szerint ugyanis a Pfizer nem bizonyította, hogy a gyógyszerészek vagy az orvosok a védjegyet egyetlen forrással azonosították, vagy hogy az orvosok a védjegyet VIAGRA felírására használták.

Kína

A) A német *Beiersdorf Company* (Beiersdorf) az általa birtokolt kínai NIVEA védjegy alapján bitorlási pert indított a kínai *Yingzi Cosmetics Co., Ltd.* (Yingzi) ellen. A 2. számú Pekin-i Közepfokú Népbíróság megállapította, hogy bár Yingzi OUMEINA védjegye nem azonos a Beiersdorf NIVEA védjegyével, a védjegy mintája, szóelrendezése és a csomagolás eléggé hasonló ahhoz, hogy megtéve a fogyasztókat, és ezért a kifogásolt védjegy használata védjegybitorlást okoz.

A Yingzi azzal érvelt, hogy nem forog fenn a fogyasztók megtévesztése, mert a NIVEA védjegy Kínában nem eléggé ismert. Emellett a két védjegy nem hasonló, és a velük ellátott termékek fogyasztói eltérő vásárlói csoportokba tartoznak, mert a termékek különböző árkategóriájúak, és eltérő üzletekben árusítják őket. A Yingzi arra is hivatkozott, hogy a NIVEA-csomagolás kozmetikai jellegű, és így eltérő a saját termékeinek csomagolásától.

Mindezek ellenére a bíróság a Yingzi ellen döntött, mert a védjegyeket azonos iparágban és azonos terméktípussal kapcsolatban használják, és bár a védjegyek eltérőek, és a csomagolás is általános jellegű, a díszítések (színek és alakok) hasonlóak. A bíróság a Yingzit arra kötelezte, hogy a Beiersdorfnak fizessen 120 000 RMB kártérítést.

B) A Hermes Group (Hermes) kérelmezte a „Kelly” és „Birkin” vonalhoz tartozó termékeinek háromdimenziós (3D) védjegyként való lajstromozását. Kérelmét mind a Védjegyhivatal, mind a Védjegy-felülvizsgálati és -döntési Tanács elutasította. Ezután a Hermes a Pekingi 1. számú Közbenső Népbírósághoz fellebbezett, amely azonban fenntartotta a tanács döntését, megállapítva, hogy a háromdimenziós védjegyek mintarésze funkcionális volt, és nem tartalmazott megkülönböztető jellemzőket.

Kolumbia

Kolumbia szenátusa 2009. december 2-án jóváhagyta a Madridi Megállapodáshoz való csatlakozásra vonatkozó törvénytervezetet, amelyet még a képviselőháznak is el kell fogadnia. Így az új törvény hatálybalépésére 2010. második negyedében kerülhet sor.

Líbia

Líbia Védjegyhivatala bejelentette, hogy 2010. január 1-jétől kezdve külföldi bejelentőknek a líbiai védjegybejelentéssel együtt be kell nyújtaniuk a hazai lajstromozási bizonylatot is.

Marokkó

A Fellebbezési Bíróság helybenhagyta a Kereskedelmi Törvényszék által az *International Baccalaureate Organisation* (INBO) javára hozott döntést. Az INBO tulajdonosa volt a Marokkóban lajstromozott, 756 899 számú IBO és a 770 296 számú IB védjegyeknek.

Az ügy előzménye, hogy az INBO a marokkói *IB Maroc Com, S.A.* ellen indított keresetet, mert az 84 972 és 254 771 számmal a 41. áruosztályban lajstromoztatta az ábrás *IBF FORMATION* védjegyet.

A Fellebbezési Bíróság megállapította, hogy az alperes védjegye nagyon hasonlít a felperes védjegyeihez megjelenés, hangzás és mellékjelentés szempontjából is. Emellett az alperes védjegyeihez kapcsolódó szolgáltatások is nagy valószínűséggel összefüggést mutatnak a felperes védjegyeivel. A bíróság azt is megállapította, hogy az INBO nemzetközileg lajstromoztatta védjegyeit, Marokkót is megjelölve, mégpedig sokkal korábban, mint ahogy az alperes benyújtotta lajstromozási kérelmét. Ennek megfelelően a kifogásolt lajstromozás a marokkói iparjogvédelmi törvény 137., 155. és 184. szakasza alapján sértette a korábban létező védjegyjogokat. Ezért a Fellebbezési Bíróság elrendelte az ábrás *IBF FORMATION* védjegy törlését, továbbá arra kötelezte az alperest, hogy szüntesse meg a sértő védjegy használatát, a bírósági döntést publikálja két helyi újságban, és viselje a bírósági költségeket.

Malajzia

Az *UBS Corporation Sdn Bhd* (UBS Corp.) által birtokolt védjegy az UBS betűket, a „User Business System” szavakat és egy absztrakt geometriai ábrát tartalmazott. A védjegyet a 9. áruosztályban olyan árukra lajstromozták, mint például a számítógépszoftver. Néhány év múlva az UBS Corp. kérte védjegyének az UBS betűkre való egyszerűsítését, és kérésének a Malajziai Védjegyhivatal eleget is tett.

Az *UBS AG* a tulajdonosa a stilizált betűkből álló UBS védjegynek, amelyen a betűkhöz három egymással összekötött kulcs kapcsolódik. Nem volt tehát meglepő, hogy az UBS AG kérte a védjegyhivataltól az UBS Corp. újonnan módosított védjegyének törlését.

Az ügy végül a Kuala Lumpur-i Felsőbírósághoz került, amely helyt adott az UBS AG keresetének, és elrendelte, hogy az UBS Corp. állítsa vissza védjegyének eredeti formáját.

Németország

A) A német képviselőház (Bundestag) által 2009. május 28-án elfogadott törvénymódosítás a szabadalmi törvény egyszerűsítéséről és korszerűsítéséről lényeges változásokat vezetett be a szabadalmak megsemmisítési eljárásában. E változások fő célja volt, hogy csökkentse az eljárás hosszát, mégpedig azért, hogy az üggyel kapcsolatos tények előadását az elsőfokú Szövetségi Szabadalmi Bíróság (Bundespatentgericht) előtti eljárásra korlátozzák. Ennek megfelelően ez a bíróság a szóbeli tárgyalás előtt végzést ad ki, amelyben tájékoztatja a feleket az ügynek azokról a szempontjairól, amelyek fontosak a döntéshez, és a felek általi további tárgyalást vagy tisztázást igényelnek.

A Szövetségi Szabadalmi Bíróság határidőt is szabhat bizonyítékok és érvek benyújtására annak érdekében, hogy megvédje a feleket meglepő közlésektől, amelyek gyakran az egész eljárás elhúzódásához vezetnek.

A másodfok szerepét betöltő Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (Bundesgerichtshof) a jövőben az elsőfokú döntés felülvizsgálatára szorítkozik. Ennek megfelelően másodfokon korlátozva van további bizonyítékok és érvek benyújtásának a lehetősége. Így például, ellentétben a korábbi helyzettel, amikor a bíróság gyakran kijelölt szakértőt, a másodfokú eljárásban csak kivételes esetben fognak szakértőt kijelölni.

A törvényváltozás következtében tanácsos minden bizonyítékot és érvet már az elsőfokú eljárásban minél előbb benyújtani.

B) A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság 2009. április 30-i döntésével egy európai szabadalom német részének érvényességét állapította meg. A szabadalom gépkocsik utasainak biztonsági készülékét, például légzsákok működtető rendszerre vonatkozott.

A szabadalom ellen megsemmisítési keresetet nyújtottak be, amelyet azonban mind a hivatal, mind a Szövetségi Szabadalmi Bíróság elutasított. Ez ellen a kérelmező a Szövetségi Legfelsőbb Bíróságnál fellebbezéssel élt.

A kérelmező a fellebbezési eljárásban azzal érvelt, hogy az egyetlen olyan elem, amely nem volt ismert a fellebbezési eljárásban benyújtott anterioritásból, kézenfekvőnek tekinthető egy általános szakember tudása alapján.

A bíróság elutasította a fellebbezést, megállapítva, hogy egy szakembernek nem lenne oka az ismert bonyolult rendszert módosítani vagy helyettesíteni, mert önmagában az a tény, hogy egy műszaki tárgy a szakértő köteles tudásához tartozik, nem bizonyítja, hogy a szakember számára nyilvánvaló volt ezt a tudást egy sajátos műszaki probléma megoldására használni. Ugyanis bizonyítani kell, hogy létezik megfelelő motiváció ahhoz, hogy a szakember használja ezt a tudást. Az adott esetben sem a kérelmező, sem a bíróság által kirendelt szakértő nem volt képes kimutatni ilyen motivációt. Ezért a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság hatálytalanította a Szövetségi Szabadalmi Bíróság döntését, és elutasította a megsemmisítési keresetet.

C) A Német Szabadalmi és Védjegyhivatal, követve az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH) példáját, az igénypontok számának csökkentése érdekében bevezette a 10 fölötti igénypontok után illeték fizetését. Ennek összege 30 EUR, vagyis jóval kisebb, mint az ESZH-nál, ahol 15 igénypont fölött 200 EUR-t és 50-nél több igénypont után 500 EUR-t kell igénypontonként fizetni.

A fenti változások a 2009. október 1-je után benyújtott bejelentések esetén érvényesek.

Olaszország

Olaszországban mindig bizonytalanok voltak azok a határok, amelyek a gyógyszer tárgyú szabadalmak tulajdonosai számára fenntartott tevékenységek és az ilyen szabadalmakkal kapcsolatban kísérleteket végzők tevékenysége között álltak fenn. Egy különösen időszerű kérdés a szabadalommal védett gyógyászati termékek generikus változatával kapcsolatban a forgalmazási engedély elnyerését célzó tevékenységekre vonatkozik.

A torinói bíróság egy régi, 1984-es döntése azt állapította meg, hogy egy szabadalommal védett gyógyszer kereskedelmi forgalmazása iránti kérelem benyújtása az egészségügyi hatóságoknál a szabadalmi oltalom fennállása alatt bitorló tevékenységnek minősül.

Közel egy évtizeddel később a milánói bíróság véleménye abba az irányba tolódott el, hogy a kísérleti tevékenységet a szabadalmi törvény nem korlátozza, sőt, az ilyen tevékenység a szabadalom által adott kizárólagos jogokon kívül esik. E feltevés alapján a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy kísérleti cél fennforgása törvényesíti a kereskedelmi forgalmazás engedélyezése iránti kérelemhez vezető tevékenységet.

A milánói bíróság két újabb döntése tisztázta az ügyet. Ezek a döntések megállapítják, hogy a kereskedelmi forgalmazás engedélyezésének elnyerése iránti tevékenység *per se* nem jelenti a gyógyászati terméket oltalmazó szabadalom bitorlását. Ha tehát nem kíséri további olyan tevékenység, amely a termék forgalmazására irányul, így például a gyógyszer tárolása, a szabadalomtulajdonos nem gátolhatja meg e tevékenységet figyelmeztető rendszabályokkal.

Ezek a döntések egyértelműen tisztáznak egy második, sokat vitatott kérdést is, nevezetesen azt, hogyan lehet forgalmazási engedélyt kapni egy olyan gyógyszerre, amelyet még véd egy harmadik fél szabadalma.

Omán

Omán kormánya 2009. október 22-én letétbe helyezte az új növényfajták oltalmára létesített Nemzetközi Unióhoz (UPOV) való csatlakozás okmányát. Ennek megfelelően a nemzetközi egyezmény Ománra nézve 2009. november 22-én lépett hatályba.

Omán a negyedik arab ország, amely csatlakozott az UPOV-hoz. Tunézia csatlakozása 2003. augusztus 31-én, Jordániáé 2004. október 24-én és Marokkóé 2006. október 8-án lépett hatályba.

Ománban egy, a növényfajták oltalmára vonatkozó törvény már 2000. október 8. óta hatályban volt. Az oltalmi idő fák és szőlők esetén az engedélyezés napjától számított 25 év, egyéb mezőgazdasági termékek esetén 20 év.

Oroszország

A) Oroszország kormánya 2009. szeptember 18-án letétbe helyezte a Szellemi Tulajdon Világszervezeténél a Szingapúri Védjegyegegyezmény csatlakozási okmányát. Ennek megfelelően a nemzetközi egyezmény Oroszországban 2009. december 18-án lépett hatályba.

B) Annak következtében, hogy tapasztalható bizonyos tudatalatti nosztalgia a múlt iránt, többen próbálkoznak a „cár” szót tartalmazó védjegyek lajstromozásával.

A JSC *Synergia Capital* (Synergia) lajstromoztatta a CZAR védjegyet a 33. áruosztályban alkoholos italokkal kapcsolatban, a sör kivételével.

Később egy másik személy lajstromoztatta a magyar fordításban „Az összes oroszok cárja” szövegű védjegyet a 33. áruosztályban, a sört is beleértve.

A Synergia pert indított a későbbi védjegytulajdonos ellen, kérve, hogy a bíróság az alperest tiltsa el a megtevesztően hasonló védjegyű alkoholos italok gyártásától és forgalmazásától, semmisítse meg a (szerinte) bitorló termékeket, és a magyar fordításban „Alkoholos italok és sör” című lapban tegyen közzé tájékoztatást a bitorlási ügyről. Egyúttal mintegy 100 000 \$ megfizetését is kérte.

Az alperes válaszában leszögezte, hogy jogosan használta saját védjegyét.

A bírósági döntés megállapította, hogy ameddig van lajstromozott védjegy, annak tulajdonosa jogosult azt használni. A felperes megfellebbezte ezt a döntést, a másodfok azonban helybenhagyta az első fok ítéletét. Ezután a felperes a Fellebbezési Bíróságnál nyújtott be fellebbezést. Ez arra a következtetésre jutott, hogy az alsófokú bíróságok nem értékelték teljességükben a benyújtott bizonyítékokat. Ezért az ügyet visszautalta az elsőfokú bíróságnak, amelynek az ügy összes körülményeinek figyelembevételével kell új döntést hoznia.

Spanyolország

A Spanyol Legfelsőbb Bíróság véget vetett egy tíz éve tartó vitának a holland sörgyártó *Bavaria NV* (Bavaria) és a bajor sör oltalmára alakult unió, a *Verband Bayerischer Ausfuhr Brauereien EV* (Verband) között, megállapítva, hogy a BAVARIA védjegy érvényes Spanyolországban a holland sör azonosítására.

1999-ben a Verband beperelte a Baviát, azt állítva, hogy a Bavaria ábrás védjegye érvénytelen Spanyolországban, mert az 1988. évi védjegytvény számos bekezdésének a megsértésével lajstromozták. A Verband különösen azt állította, hogy a védjegy ütközik az oltalom alatt álló „Bayerisches Beer” földrajzi árujelzővel, és félrevezető. Hivatkozott továbbá a korábban lajstromozott saját GENUINE BAVARIAN BEER ábrás védjegyére (nemzetközi lajstromozási száma 214 051).

A madridi 62. elsőfokú bíróság helyt adott a Verband igényeinek, és úgy döntött, hogy a BAVARIA védjegy érvénytelen.

A Madridi Fellebbezési Bíróság (MFB) azonban megváltoztatta ezt a döntést, és elutasította a Verband kérelmét.

Ezután a Verband a Legfelsőbb Bíróságnál nyújtott be fellebbezést, amelyet az alábbi tényekre alapozott:

- a földrajzi árujelzők oltalmára alapított, 1970. évi német–spanyol kétoldalú egyezmény megsértése;
- az 1347/2001 számú európai rendelet megsértése;
- az összetévesztés valószínűsége a BAVARIA és a korábbi GENUINE BAVARIAN BEER védjegy között.

A német–spanyol egyezmény értelmében a „Bayerisches Beer” és annak változatai német áruk számára fenntartott földrajzi árujelzőként oltalom alatt állnak. Ezért a Verband szerint a BAVARIA védjegy lajstromozása Spanyolországban sérti a megállapodást, mert a „Bavaria” kifejezés az oltalom alatt álló „Bayerisches Beer” földrajzi árujelző egy változata, és ennek a kifejezésnek a használata Németországtól eltérő országból (vagyis pl. Hollandiából) származó áruk azonosítására valószínűleg megtéveszti a vásárlóközönséget az áruk földrajzi eredetét illetően.

A Legfelsőbb Bíróság elutasította a fellebbezést, azzal érvelve, hogy a spanyol közönség a „Bavaria” kifejezést egy képzelet szötte szóként értelmezné. Emellett, még ha a közönség kapcsolatot állapítana is meg a „Bavaria” kifejezés és a „Baviera” (a szó spanyol megfelelője) tartomány között, ez nem elegendő annak megállapításához, hogy a fogyasztók a BAVARIA sörrel ebből a tartományból származónak gondolnák. Ezért a kifejezés használata holland sörre nem tekinthető megtévesztőnek, és a BAVARIA védjegy lajstromozása nem sérti a megállapodást.

Ezután a bíróság a fellebbezés második okára tért rá. A „Bayerisches Beer” kifejezés oltalom alatt áll az 1347/2001 számú európai rendelet alapján. E rendelet 2. és 4. szakasza azonban kimondja, hogy a „Bavaria” kifejezés használható védjegyként, feltéve, hogy az nem deszkriptív vagy megtévesztő az első európai védjegyirányelv (89/104/EEC) szerint.

A Legfelsőbb Bíróság a 2081/92 számú európai rendelet 14. szakaszára támaszkodott, amely előírja, hogy egy bitorló védjegy használata megengedett a 13. szakasz értelmében, feltéve, hogy a védjegyet jóhiszeműen lajstromozták, és az nem deszkriptív vagy megtévesztő.

Miután megállapította, hogy a BAVARIA védjegy nem deszkriptív vagy megtévesztő, a bíróság úgy vélte, hogy a védjegyet nem rosszhiszeműen lajstromozták. Ezért a lajstromozás nem sértette az 1347/2001 számú európai rendeletet.

A fellebbezés harmadik érve kapcsán a bíróság úgy találta, hogy a védjegyek közötti különbségek elegendők voltak ahhoz, hogy el lehessen kerülni a fogyasztók körében a megtévesztés kockázatát.

A fentiek folytán a Legfelsőbb Bíróság elutasította a fellebbezést.

Svájc

A) Annak érdekében, hogy rábírják a bejelentőket a védjegybejelentések elektronikus benyújtására, a Szövetségi Szellemitulajdon-védelmi Intézet az elmúlt néhány évben csökkentett bejelentési illetéket alkalmazott elektronikus benyújtás esetén. Ma már a védjegybejelentések mintegy 95%-át ilyen úton nyújtják be. Ezért az intézet eltörölte ezeket a kedvezményeket. Így 2010. január 1-jétől kezdve a védjegybejelentések illetékét 350 CHF-ről 550 CHF-re növelték. Ez az illeték három áruosztályra vonatkozik. Minden egyes további áruosztály után az illetéket 60 CHF-ről 100 CHF-re növelték.

B) Ha egy svájci védjegybejelentés árulistája csupán olyan kifejezéseket tartalmaz, amelyek benne vannak a Svájci Szövetségi Szellemitulajdon-védelmi Intézet adatbázisában, és nincsenek abszolút lajstromozást gátló okok, a lajstromozás 3-4 héten belül megtörténik.

Annak érdekében, hogy lehetővé tegyék a bejelentők számára annak ellenőrzését, hogy védjegybejelentésük csupán szabványos kifejezéseket tartalmaz-e, az intézet online segítő eszközt nyújt, amely önműködően ellenőrzi az árulista megfelelő voltát, és az eredményeket különböző színekben jeleníti meg.

Ez az osztályozási segédeszköz Svájc hivatalos nyelvein, vagyis németül, franciául és olaszul áll rendelkezésre.

Ha egy védjegybejelentés nem elégíti ki a fenti két követelmény valamelyikét, és a bejelentő ennek ellenére gyors lajstromozást kíván, kérni lehet a védjegybejelentés gyorsított vizsgálatát, amihez 400 CHF hivatalos illetéket kell leróni.

Szerbia

Szerbiában 2009. december 24-én új védjegy törvény lépett hatályba. Ennek a legfontosabb új vonása, hogy a védjegylajstromozási eljárásba bevezették a fellebbezési eljárást. Az előző törvény szerint ugyanis a Szellemitulajdon-védelmi Hivatal döntései véglegesek voltak, és csupán adminisztratív bírósági eljárást lehetett indítani ellenük a Szerb Legfelsőbb Bíróságnál.

Az új védjegy törvény tervezete eredetileg azt írta elő, hogy az érdekelt felek a Fellebbezési Tanácsnál jogosultak fellebbezést benyújtani az elsőfokú döntések ellen a döntés kézhezvételétől számított 15 napon belül. Ezt a megoldást elvetették, és az elfogadott törvény szerint arra van lehetőség, hogy a kormány előtt nyújtsanak be fellebbezést az elsőfokú határozat kézhezvételétől számított 15 napon belül. Minthogy a hivatalt a Tudományos és Műszaki Fejlesztési Minisztérium felügyeli, másodfokon ez a hatóság dönt.

A Szerb Legfelsőbb Bíróság továbbra is az utolsó fórum marad védjegyügyekben, mert a fellebbező fél adminisztratív bírósági eljárást kezdeményezhet a másodfokú döntés ellen annak kézhezvételétől számított 30 napon belül.

Az új törvény szerint egy védjegy védhető egy korábbi megtevesztően hasonló (nem azonos) védjegylajstromozás tulajdonosának a beleegyezésével. Minthogy a törvény szövege úgy szól, hogy egy védjegy *védhető*, a hivatal megtartja azt a jogát, hogy kereskedelmi zavar elkerülése céljából elutasíthasson hozzájáruló nyilatkozattal rendelkező védjegyet is.

Az új törvény nem teszi lehetővé, hogy a lejárattól számított egy éven belül kérjék a hivataltól azonos védjegy lajstromozását új védjegybejelentésként, ha a védjegy tulajdonos elmulasztotta időben befizetni a megújítási illetéket.

Az új törvény szerint ideiglenes intézkedés kérhető a per megindítása előtt, feltéve, hogy a pert a kérelemre vonatkozó döntés kiadásától számított 30 napon belül megindítják. A korábbi törvény rövidebb határidőt, 15 napot írt elő.

Az új *ipariminta-törvény* szintén 2009. december 24-én lépett hatályba. Ennek is az a legfőbb új vonása, hogy bevezette a fellebbezés lehetőségét. A korábbi mintatörvény szerint a hivatal döntései véglegesek voltak, és azok ellen csupán adminisztratív bírósági eljárást lehetett indítani a Szerb Legfelsőbb Bíróság előtt. Az új törvény szerint az érdekelt felek jogosultak fellebbezést benyújtani a kormány előtt az elsőfokú döntés kézhezvételétől számított 15 napon belül. Ez annyit jelent, hogy a Tudományos és Műszaki Fejlesztési Minisztérium dönt másodfokú hatóságként. Ennek döntése ellen adminisztratív bírósági eljárást lehet indítani a Legfelsőbb Bíróságnál a másodfokú határozat kézhezvételétől számított 30 napon belül.

Az új törvény szerint ideiglenes intézkedést ugyanolyan feltételek mellett lehet kérni, mint a védjegyek esetében.

Szingapúr

A Szingapúri Szellemitulajdon-védelmi Hivatal 2009. június 30-án megállapodást kötött a Magyar Szabadalmi Hivatallal, amelynek alapján a magyar hivatal 2009. szeptember 1-jétől kutatási és vizsgálati tevékenységet végez a szingapúri hivatal számára.

Ez a megállapodás a magyar hivatal által végzett kutatási és elővizsgálati munka minőségének elismerését jelenti.

Szíria

Szíria miniszterelnöke 2008. június 4-i határozatával eltörölte azt a követelményt, hogy a szellemi tulajdonra vonatkozó jogok első bejelentőinek Izraelt bojkottáló nyilatkozatot kell benyújtaniuk. Ez a döntés 2007. április 12-ig visszamenő hatállyal lépett érvénybe.

A fenti döntés következtében a külföldi első bejelentők szabadalmi, védjegy- és ipariminta-bejelentéseiket bojkottnyilatkozat nélkül nyújthatják be, feltéve, hogy nem szerepelnek a bojkottlistán.

Tajvan

A) A Tajpeji Felső Adminisztrációs Bíróság (TFAB) nemrég hatályon kívül helyezte a Szellemitulajdon-védelmi Hivatal azon határozatát, amellyel helyt adott a „Szerkezet mozgatható moduláris kilincskerékkulcs” című szabadalmi bejelentés ellen benyújtott felszólalásnak, és érvénytelenítette az e határozat ellen a Gazdasági Minisztérium Fellebbezési Tanácsánál benyújtott fellebbezés elutasítását is.

Mind a hivatal, mind a fellebbezési tanács feltalálói tevékenység hiányára alapozta döntését. A TFAB megjegyezte, hogy bár az „érintési felismerés” elvét meg lehetett találni a Braille-rendszerre vonatkozó technika állásában, a Braille-rendszer és a felszólalás tárgyát

képező szabadalmi bejelentés nem tartozik rokon területre. Emellett a bíróság azt is leszögezte, hogy a kifogásolt szabadalmi bejelentés műszaki területén szűk volt a módosítási lehetőség, ezért a feltalálói tevékenységre vonatkozó vizsgálati irányelveket lazábban kell kezelni annak érdekében, hogy bátorítsák a feltalálói tevékenységet.

A TFAB megjegyezte továbbá, hogy a feltalálói tevékenység vizsgálati irányelvei szerint nem tekinthető kézenfekvőnek a különböző területekre eső technológiák kombinációja. Minthogy a kifogásolt szabadalmi bejelentés más területre tartozó ismert megoldások technológiáját alkalmazta, és emellett váratlan hatást és működést ért el, el kell ismerni a kifogásolt szabadalmi bejelentéssel kapcsolatos feltalálói tevékenységet.

A TFAB az alperes alábbi érveit is megvizsgálta:

a) a felszólaló által megnevezett három anterioritás alapján a kifogásolt szabadalmi bejelentés által alkalmazott kulcsminta egyenetlen felületén a „tapintási felismerést” a szakember könnyen meg tudta valósítani, és

b) az egyenetlen felületen létrejövő „tapintási felismerés” elvét már kinyilvánította a Braille-rendszer.

A TFAB megállapította, hogy a felszólaló által megnevezett három nyomtatvány nem tette lehetővé, hogy a kilincskerékkulcs sötét környezetben vagy keskeny nyílású vékony és hosszú alagutakban működjék, ellentétben a megtámadott szabadalmi bejelentéssel. Emellett a Braille-rendszer révén kinyilvánított „érintkezési felismerés” nem arra a műszaki területre esett, mint a megtámadott szabadalmi bejelentés tárgya.

Ilyen okok miatt a TFAB elrendelte a hivatal és a fellebbezési tanács döntéseinek érvénytelenítését és a felszólalás újbóli vizsgálatát.

B) A Tajpeji Felső Adminisztratív Bíróság nemrég megváltoztatta a Tajvani Szellem tulajdon-védelmi Hivatal és a Gazdasági Minisztérium Fellebbezési Bizottsága által hozott döntést, amely elutasított egy „Olefintermékek előállítása oxigénnel dúsított kiindulási anyagból” című szabadalmi bejelentést. A bíróság döntése kimondta, hogy helytelen volt a bejelentés feltalálói tevékenység hiányára alapozott elutasítása. A döntés a következő megállapításokat tette.

a) A szabadalmi törvény 25(1) és 26(1) szakasza szerint egy szabadalom oltalmi körét a szabadalmi leírás és az ahhoz csatolt diagramok alapján kell meghatározni.

b) A vitatott szabadalom leírása szerint a találmány tárgya olefin „folytonos előállítási eljárása” „szakaszos előállítás” helyett.

c) Az említett folytonos előállítási eljárásban a katalizátor mennyisége ingadozik, mert a katalizátort regenerálással állítják elő.

d) A Tajvani Ipari Technológiai Kutatóintézet szakvéleménye szerint amikor a katalizátor mennyisége rögzített, az átlagos katalizátoradagolás azonos az óránkénti tömegsebesség és az idő szorzatával; amikor azonban a katalizátort folyamatosan pótolják, az átlagos katalizátoradagolás értékét nem lehet kiszámítani.

e) Annak ellenére, hogy megerősítést nyert, hogy a vitatott szabadalom folytonos előállítási módszerre vonatkozott, a két előző fórum elutasította a szabadalmi bejelentést.

A bíróság szerint az alperes is elismerte, hogy a bejelentés folytonos előállítási eljárásra vonatkozik, de helytelenül következtetett arra, hogy a találmány nélküli a feltalálói tevékenységet, és ezért alaptalanul utasították el a bejelentést. Minthogy a feltalálói tevékenység hiánya nem volt megállapítható az 1. igényponttal kapcsolatban, a 2–18. függő igénypontokra sem lehetett megállapítani ilyen hiányt. Ezért a bíróság érvénytelenítette a hivatal és a fellebbezési bizottság döntését, és elrendelte a vitatott bejelentés újbóli vizsgálatát.

C) A *Tajpeji Rapid Transit Corporation* (TRTC) 2006 augusztusában kérelmet nyújtott be a Tajvani Szellemtulajdon-védelmi Hivatalnál a METRO TAIPEI NEWS védjegy lajstromozása iránt termékeire és szolgáltatásaira, így újságokra, térképekre és hirdetésekre. A nemzetközi újságkiadó *Metro International SA* (Metro) a saját METRO védjegyére hivatkozva kérte TRTC lajstromozási kérelmének elutasítását, kérelmét azzal indokolva, hogy mindkét védjegy tartalmazza az ötbetűs „metro” szót, és a védjegyek használata újságokon és publikációkban a fogyasztók megtévesztéséhez vezetne. A hivatal elutasította a Metro kérelmét.

A Metro nem értett egyet a hivatal döntésével, és adminisztratív pert indított, azt állítva, hogy a Metro című újságot 23 országban 18 nyelven publikálják, naponta Európa, Észak- és Dél-Amerika, valamint Ázsia száznál több nagyvárosában 23 milliónál több ember olvassa, és a METRO védjegyet valójában globálisan is ismerik.

A hivatal elismerte, hogy bár mindkét védjegy tartalmazza a „metro” szót, az kevésbé disztinktív, mert egy közönséges angol szó, amely „metrót” jelent, és a metró a TRTC egyik üzletága. A hivatal arra is rámutatott, hogy a két védjegy közötti különbségként a TRTC védjegyében a „metro” szót két további szó: a „Taipei News” követi, és emellett a Metro METRO védjegyében az o betűt egy földgömbyszerű ábrázolás helyettesíti. Ezért a hivatal úgy döntött, hogy a két védjegy megjelenésében, kiejtésében és szó szerinti jelentésében eltérő. A hivatal azt is hangsúlyozta, hogy a Metro vállalat a tajvaniak számára idegen, ellentétben európai és amerikai hírnevével, mert a Metro Tajvanon nem publikál újságokat. A Metro állítását az is gyengíti, hogy nem nyújtott be bizonyítékot annak alátámasztására, hogy Tajvanon is hasonló hírnévnek örvend.

A bíróság a hivatali véleménnyel egyezően megállapította, hogy a tajvaniak a „Metro Taipei” felirat láttán közvetlenül a TRTC-re gondolnak, és az utóbbi cég Tajvanon híresebb, mint a luxemburgi székhelyű Metro International, mert a Metro nem működtet gyors közlekedési rendszert vagy földalattit, és újságot sem publikál Tajvanon.

A fenti okok folytán a bíróság megállapította, hogy a két védjegy egyidejűleg érvényben lehet, és a TRTC védjegyének lajstromozását csak akkor lehet törölni, ha a Metro bizonyítani tudja, hogy a TRTC védjegye valószínűleg károsítja a Metro goodwilljét.

D) A *Twinforce Trading Co., Ltd.* (Twinforce) 2006 júliusában kérelmet nyújtott be a Tajvani Szellemtulajdon-védelmi Hivatalnál a CAMEL védjegy lajstromozása iránt a 25. áruosztályban ruházati termékekre. Ez ellen felszólalt a *Japan Tobacco Inc.* (JTI) arra hivatkoz-

va, hogy hasonló védjegye jól ismert cigarettatermékeken, és 1930 óta lajstromozva van az USA-ban és sok egyéb országban, így a hazai fogyasztók is jól ismerik. A felszólaló arra is hivatkozott, hogy leányvállalata, a *Worldwide Brand, Inc.* termékkatalógusa az ábrás CAMEL védjegyet ruházati termékeken és cipőkön is használta.

A hivatal elutasította a felszólalást, amely ellen a JTI fellebbezést nyújtott be a Gazdasági Minisztérium Fellebbezési Bizottságánál, de itt is elutasításra talált.

Ezután JTI a Szellemitulajdon-védelmi Bírósághoz fordult, amelynek döntése a következőkön alapult.

- A tevét jelentő „camel” angol szót általánosan használják az angol nyelvű országokban.
- A kifogásolt védjegy nem hígítaná a Japan Tobacco által lajstromoztatott ábrás védjegyet.
- A fogyasztók körében nem okozna zavart a két védjegy egyidejű fennállása, mert bár a két védjegy hasonló, de eltérőek a megjelölt áruk, és világosan különböznek a piaci szegmensek.
- A felszólaló nem nyújtott be kellő bizonyítékot annak alátámasztására, hogy védjegyének ruházati termékeken való használata jól ismert volt, amikor a kifogásolt védjegy lajstromozási kérelmét benyújtották.

A fenti okok miatt a bíróság elutasította a felszólalást, és engedélyezte a védjegy lajstromozását.

E) A tajvani Szellemitulajdon-védelmi Hivatal elutasította az alábbi ábrás védjegybejelentést:

A bejelentő fellebbezett a Gazdasági Minisztérium Fellebbezési Bizottságához, de a bejelentést az is elutasította.

Ezt követően a bejelentő a Szellemitulajdon-védelmi Bírósághoz fellebbezett.

A Szellemitulajdon-védelmi Bíróság döntése megállapította, hogy a mókus a természeti világban létező állat, és a bejelentő által benyújtott érvelés szerint különböző engedélyezett védjegyek teljes vagy részleges mókusábrázolást tartalmaznak. Így például az alperes által hivatkozott korábbi ábrás védjegy a vitatott védjegybejelentéssel összehasonlítva nélkülözi a megkülönböztetőképeséget.

Attól függetlenül, hogy a bejelentő a vitatott védjegyet éveken keresztül használta elosztócsatornákon keresztül, ideértve híres üzletházakat, a vitatott védjegyet a hivatal azért utasította el, mert azon a véleményen volt, hogy az hasonló a szintén itt ábrázolt védjegyhez.

A bíróság a benyújtott érvek alapján felülbírált az alsófokú döntéseket, és arra utasította a hivatalt, hogy vizsgálja felül a vitatott védjegybejelentést az alábbi szempontok szerint:

- mind a felhozott korábbi védjegy, mind a vitatott védjegybejelentés mókust ábrázoló sajtós elemek nélkül, és ezért mindkettő gyenge megkülönböztetőképeséggel rendelkezik;

– bár a felhozott korábbi védjegy és a vitatott védjegybejelentés azonos és hasonló árukra vonatkozik, a két védjegyet nem lehet hasonlóknak tekinteni, mert azok megjelenésének összes hasonló jellemzője a természetes világ mókusainak általános vonásait mutatja. (Ezt az érvelést a mi logikánkkal nehéz követni.)

E bírósági döntés ellen további fellebbezésnek van helye.

F) A gazdasági miniszter 2009. december 8-án bejelentette, hogy módosítják az iparjogvédelmi illetékeket. Ez a módosítás 2010. január 1-jén lépett hatályba.

Az új illetékrendelet szerint a 11. és a további igénypontok után külön illetéket kell leróni. A találmányi szabadalmak fenntartási illetéke a 7. évtől kezdve, a használatiminta-szabadalmaké és a mintaszabadalmaké pedig a 4. évtől csökkent.

G) 2009. augusztusi számunk „Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről” című cikkének Tajvanra vonatkozó részében tájékoztatást adtunk arról, hogy a Tajvani Szellemitulajdonvédelmi Hivatal egyéves kísérleti időtartamra bevezette az olyan találmányi szabadalmi bejelentések gyorsított vizsgálati eljárását, amelyek párhuzamos európai, japán vagy USA-beli bejelentésére már engedélyezték a szabadalmat. Most arról kaptunk hírt, hogy ezt az eljárást 2010-ben továbbra is alkalmazzák, és kiterjesztik olyan szabadalmi bejelentésekre is, amelyek tárgyát a bejelentő kereskedelmi célból gyakorlatba veszi.

Gyorsított vizsgálat esetén a hivatal elvben a bejelentési kérelem és a megfelelő iratok benyújtását követő 9 hónapon belül szolgáltat vizsgálati eredményeket. Az elővizsgálat tényleges időtartama attól a műszaki területtől függ, amelyre a találmány vonatkozik.

Thaiföld

Thaiföld kormánya 2009. szeptember 24-én letétbe helyezte a Szabadalmi Együttműködési Szerződéshez (PCT) való csatlakozás okmányát. Így a szerződés Thaiföldre nézve 2009. december 24-én vált hatályossá. Ennek megfelelően minden olyan nemzetközi bejelentés, amelyet 2009. december 24. után nyújtanak be, Thaiföld önműködő megjelölését is jelenti.

Thaiföld a PCT 142. tagállama.

VÁLOGATÁS AZ IPARJOGVÉDELMI SZAKÉRTŐI TESTÜLET SZAKVÉLEMÉNYEIBŐL

SZAKÉRTŐI VÉLEMÉNY SZOLGÁLATI TALÁLMÁNY FELTALÁLÓJÁT MEGILLETŐ DÍJAZÁSSAL KAPCSOLATOS ÜGYBEN

ISZT-7/2008

I. A tényállás

1. A Partium'70 Zrt. (a továbbiakban: megbízó), amely társaság az „Eszköz és eljárás hurkolt háló kiterített méreténél keskenyebb méretre való feltekercselésére” című, P0600704 számú szabadalmi bejelentés bejelentője, felkérte a Magyar Szabadalmi Hivatal mellett működő Iparjogvédelmi Szakértői Testületet, hogy adjon szakvéleményt a fenti szabadalmi bejelentés tárgyát képező szolgálati találmány feltalálóját megillető díjazás kérdésében.

2. A megbízó mellékletként csatolta P0600704 sz. szabadalmi bejelentésének leírását, igénypontjait és rajzait, valamint a Magyar Szabadalmi Hivatal által a szabadalmi eljárás során készített újdonságkutatási jelentést és írásos véleményét.

3. A megbízó a szakértői vélemény készítésére irányuló felkérésben úgy nyilatkozott, hogy semmilyen kimutatható gazdasági előny vagy hasznos eredmény nem származott abból, hogy a szolgálati találmány szerinti megoldást kisebb-nagyobb mértékben használatba vette a hálógyártás során a társaság. Ugyanakkor a feltaláló, akit a megbízó korábban 500 000 Ft összegű díjazásban részesített, találmányi díj iránti igényét jelezte a megbízónak, nevezetesen a hálótékercsek árbevételének 5%-át követeli. A megbízó számára ez elfogadhatatlan, és a találmány (a megbízó minősítése szerint: „általálmány”) használatáért többet nem kíván fizetni, sőt, a már megfizetett 500 000 Ft összegű díjazást is eltúlzottnak találja a társaság jelenlegi vezetősége. A megbízó jelezte, hogy a szabadalmi bejelentést társaságuk még az előző vezérigazgató idején tette, és meglátásuk szerint nyilvánvaló, hogy a feltaláló tévedésbe ejtette a társaság vezetőségét a megoldás tényleges újdonságjellegével kapcsolatban.

A megbízó tájékoztatásul azt is közölte, hogy társaságuk lemond a P0600704 sz. bejelentés ideiglenes szabadalmi oltalmáról.

4. A megbízónak az a véleménye, hogy nincs érdemi feltalálói tevékenység és gondolat, valamint újdonság a találmány leírásában. Ezt a következő megállapításokkal támasztja alá.

Mivel a hálógyártásra irányuló eljárás védett (tudomása szerint a TAMA cégnek van rá szabadalma), ezért az egyetlen járható út a láncszálak számának növelése volt a feltaláló számára. A megbízó által ismert cégek mindegyike 50-nél több láncszállal gyártja szélből szélíggel fedő hálóját. (JUTA, Steve Orr, RONDOTEX: 53-54 láncszál.) Ezek a termékek már korábban is léteztek, mint a megbízó első gépének beüzemelési időpontja. A megbízó szá-

mára egyértelmű az a következtetés, hogy a konkurens cégek is valamiféle összetereleést alkalmaznak a bálázógép befogószélességének megfelelő tekercsszélességre. Azt, hogy ezt konkrétan milyen technológiával végzik, a megbízó nem tudja, mert a gyártóüzemükbe történő bejárást e cégek nem engedélyezik. Különböző módszerek létezhetnek a gyakorlatban arra, hogy összetereljék a hálót.

5. A megbízó másolatban mellékelte két elektronikus levelet (keltük: 2008. 06. 01., illetve 2008. 06. 16.), amelyeket a feltaláló küldött a társaság vezérigazgatója részére. A leveleknek a feltaláló álláspontját tükröző, releváns tartalma a következő:

2005 szeptemberében valósult meg először egy Karl Mayer gépen a feltaláló találmánya, amely a TAMA cég szabadalmazott eljárásától eltérő módon oldotta meg a körbálák szélől-szélíg fedését a hálóval. Ez volt tehát az az időpont, amikor – gyakorlati alkalmazhatóságának kipróbálása után – a feltaláló a munkáltató rendelkezésére bocsátotta találmányát. A szolgálati találmányra a megbízó mint a feltaláló munkáltatója 2006. 09. 04-én tett szabadalmi bejelentést. A feltaláló véleménye szerint a találmány kidolgozása nem munkaköri kötelessége körében történt, így azt nem szolgálati, hanem alkalmazotti találmányként kellett volna kezelni. PCT vagy külföldi nemzeti bejelentés nem történt.

2005. 11. 24-én indult el az üzemszerű alkalmazás egy kötőgépen, majd 2006 folyamán mind a négy Karl Mayer gépet felszerelték a találmány szerinti terelőhengerekkel. A háló gyártása néhány speciális méretű típus kivételével a találmány alkalmazásával folyt és folyik most is. A termék eladási adatai, a vevők, felhasználók visszajelzései alapján „a dolog működik”.

A cég a feltalálással szerződést nem kötött, ilyen alapon feltalálói díjat nem fizetett. Történt egy célprémium-kitűzés a feladat kidolgozására 2006-ban, amikor a találmány már fél éve ki volt dolgozva. A nettó 250 000 forint célprémium összege a feltaláló véleménye szerint nem áll arányban a találmány jelentőségével, piaci értékével, mert

- a nem jól fedő hálót csökkentett áron sem lehet eladni,
- a feltaláló, mint premizált munkakörökben dolgozó vezető, éveken át rendszeresen kapott ilyen összegű prémiumokat.

Ennek alapján a feltaláló kéri szerződés megkötését a találmányi díj iránti igényének teljesítésére a következő tartalommal:

- a találmány alkalmazásával gyártott hálótekercsek árbevételének 5%-a mint a hasznosítás után fizetendő találmányi díj, valamint
- ha a találmányra megadják a szabadalmat, az eladásából vagy a hasznosítási engedélyekből származó bevétel 15%-a mint találmányi díj.

Egyetértés esetén kéri továbbá a találmány átminősítését alkalmazotti találmánnyá.

6. A szakvélemény készítésére való felkérés mellékletei között szerepel 2005. 05. 13-i keltezéssel egy 2005. évi prémiumfeladat-meghatározás a feltaláló részére, amely két részből áll: táblázatokba foglalt tervszámok teljesüléséhez kötötten 2 000 000 Ft, valamint „A hálógyártás során a megfelelő terület, szélfedés technikai megoldása esetén további 500 000 Ft számfejtető”.

Ugyanitt szerepel két, a feltaláló nevére szóló fizetési jegyzék 2005. június, illetve december hónapból.

7. Ügyszintén megtalálható a mellékletek között másolatban a megbízó jogi képviselőjének a feltaláló jogi képviselőjéhez címzett levele (kelt: 2008. 10. 03.), amelyben közli, hogy a megbízó nem kívánja alkalmazotti találmánynak minősíteni a szabadalmi bejelentés tárgyát képező szolgálati találmányt, és a társaságnál kimutatható gazdasági előny hiányában nem kíván találmányi díjat fizetni a feltaláló részére.

II. A feltett kérdés

A megbízás értelmében a szakértői vizsgálatnak a következő kérdésre kell választ adnia: a P0600704 ügyszámú „Eszköz és eljárás hurkolt háló kiterített méreténél keskenyebb méretre való feltekercselésére” tárgyú szolgálati találmányi bejelentéssel érintett megoldás hasznosítása esetén megfelelő mértékű egyösszegű díjazásnak tekinthető-e az 500 000 Ft?

III. Az Iparjogvédelmi Szakértői Testület eljárása

1. Az Iparjogvédelmi Szakértői Testület a 270/2002. (XII. 20.) Korm. rendelet által meghatározott feladatkörben, valamint szervezeti és eljárási rendben, a tényállásra irányadó jogszabály, a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény (Szt.) szolgálati találmányokkal kapcsolatos rendelkezései alapján alakította ki az alábbiakban kifejtésre kerülő álláspontját.

2. A jelen szakértői vélemény megállapításai és következtetései a megbízó által a szakértői testület rendelkezésére bocsátott iratokban ismertetett, illetve azokból megismerhető tényeken, valamint az ügy szerinti, közzétett szabadalmi bejelentésre vonatkozó – a közhitelű nyilvántartásban és az iparjogvédelmi hatósági ügyiratban szereplő – hivatalos adatokon alapulnak, s csak azokra nézve helytállóak.

3. Ez a szakértői vélemény a találmánnyal, illetve az annak tárgyában tett P0600704 ügyszámú szabadalmi bejelentéssel kapcsolatos ügyben eljáró hatóságokat és bíróságokat nem köti.

IV. Az Iparjogvédelmi Szakértői Testület álláspontja

A testület a szakértői megbízás kapcsán a megbízó által feltett iparjogvédelmi vonatkozású kérdésekre nézve kialakított álláspontját az alábbiakban fejti ki.

IVa) Az iparjogvédelmi jogok érvényességének helyzete

A megbízásban szereplő, a szakértői vizsgálat alapját képező találmány tárgyában tett P0600704 ügyszámú szabadalmi bejelentés

- címe: Eszköz és eljárás hurkolt háló kiterített méreténél keskenyebb méretre való feltekerésére;
- jogosultja: Partium'70 Zrt.;
- a találmány jellege: szolgálati;
- a bejelentés napja: 2006. 09. 04.;
- a közzététel napja: 2008. 07. 28.;
- az oltalom státusza: folyamatban, azzal, hogy a bejelentő az ideiglenes oltalomról lemondott, aminek tudomásulvétele ellen megváltoztatási kérelem érkezett.

A szabadalmi bejelentés közzétételével ideiglenes oltalom keletkezett, ami visszahat a bejelentés napjára, de véglegessé csak abban az esetben válik, ha a találmányra a szabadalmat megadják.

Az ideiglenes szabadalmi oltalom terjedelmét az igénypontok, legáltalánosabban a főigénypontok (az egyes főigénypontok jellemzőinek összessége) határozzák meg. A P0600704 ügyszámú szabadalmi bejelentésnek két főigénypontja van. Az 1. igénypont tárgyának megjelölése: „Eszköz hurkolt háló kiterített méreténél keskenyebb méretre való feltekerésére a hurkoló gép módosítása nélkül”, a 6. igénypont tárgyának megjelölése pedig „Eljárás hurkolt háló kiterített méreténél keskenyebb méretre való feltekerésére, tekercselő gép alkalmazásával”.

IVb) A találmányi díjfizetés jogalapja

1. Az Szt. 9. §-ának (1) bekezdése szerint szolgálati találmány annak a feltalálónak a találmánya, akinek munkaviszonyból folyó kötelessége, hogy a találmány tárgykörébe eső megoldásokat dolgozzon ki. Az Iparjogvédelmi Szakértői Testület rendelkezésére bocsátott iratokból (lásd fenti I/5 és I/7 pont) kitűnik, hogy a feltaláló felvetette a találmány szolgálati avagy alkalmazotti jellegének kérdését. A munkaviszonyból folyó kötelességek körének meghatározásához többféle vállalati dokumentum szolgálhat alapul, amelyek e tekintetben konkrét vagy általánosabb előírásokat tartalmazhatnak. Irányadók lehetnek a munkaszerződésben foglaltak (a feltalálónak az intézményi szervezetben betöltött funkciója), a munkaköri leírás, valamint egyes szabályszerűen kiadott munkáltatói utasítások és szabályzatok. Útmutatásul szolgál a Legfelsőbb Bíróság elvi határozata (P948/2003), amely szerint a munkaviszonyból folyó kötelezettség körébe tartozik a megoldás kidolgozása, ha az általában és konkrét vezetői feladat kiosztás eredményeként is a munkavállaló munkakörébe tartozott. A magasan kvalifikált műszaki szakember munkaköri kötelezettségének tesz eleget akkor is, ha feladatát az átlagosat meghaladó színvonalon teljesíti. Az ennek eredményeként kidolgozott műszaki megoldásra tett szabadalmi bejelentés alapját képező találmány szolgálati találmánynak minősül.

Az Szt. 10. §-ának (1) bekezdése alapján a szolgálati találmányra a szabadalom – a feltaláló jogutódjaként – a munkáltatót illeti meg. A P0600704 ügyszámú szabadalmi bejelentést

a megbízó a találmány szolgálati jellege jogcímén nyújtotta be, amit a feltaláló nem vitatott. Egyébként az Szt. 16. § (1) bekezdése értelmében a találmány szolgálati (vagy alkalmazotti) jellegével kapcsolatos viták bírósági útra tartoznak.

2. A megbízó közölte, hogy „a szolgálati találmány szerinti megoldást kisebb-nagyobb mértékben használatba vette a hálógyártás során a társaság”. Tekintet nélkül a mértékre megállapítható, hogy a megbízónál megvalósult a szabadalmi bejelentés tárgyát képező szolgálati találmány hasznosítása. Egyéb értékesítésre (pl. hasznosítási engedély adására) nem került sor.

3. Az Szt. 13. § (1) bekezdésének *a*) pontja szerint a szolgálati találmány értékesítése esetén annak megkezdésétől a végleges szabadalmi oltalom megszűnéséig illeti meg a feltalálót találmányi díj, ha a találmányt szabadalom védi. Az Szt. 13. §-a (2) bekezdésének *a*) pontja értelmében a szolgálati találmány értékesítésének kell tekinteni a találmány hasznosítását, az Szt. 19. §-ának (2) bekezdése alapján beleértve a találmány szerinti termék előállítását és forgalomba hozatalát, valamint a találmány szerinti eljárás használatát. A hasznosítással egy tekintet alá esik annak előnyös piaci helyzet teremtése vagy fenntartása érdekében történő mellőzése is.

Az Szt. 13. §-a (1) bekezdésének *c*) pontja szerint ha a találmányt titokban tartják, abban az esetben is megilleti találmányi díj a szolgálati találmány értékesítése esetén a feltalálót. Ez a szabály arra az esetre vonatkozik, ha a munkáltató eltekint a szabadalmi bejelentés megtételétől, vagy a bejelentést visszavonja, és a találmányt – annak elismerése mellett, hogy az az ismertetés átvételének időpontjában egyébként szabadalmazható lenne – titokban tartva, üzleti titkot képező megoldásként hasznosítja. Jelen esetben a munkáltató szabadalmi bejelentést tett, és mivel azt a Magyar Szabadalmi Hivatal közzétette, a visszavonására nincs már lehetőség.

4. A feltaláló díjazására a munkáltatóval kötött szerződése – a találmányi díjszerződés – az irányadó [Szt. 13. § (6) bek.]. A találmányi díjszerződést írásba kell foglalni.

A felek az Szt.-nek a találmányi díjszerződésre vonatkozó rendelkezéseitől egyező akarat-tal eltérhetnek. Olyan találmányi díjszerződés is köthető, amelyben meghatározott összegű díjat állapítanak meg a feltaláló jövőben megalkotásra, illetve értékesítésre kerülő találmányaival kapcsolatban (Szt. 15. §).

A munkáltató (a megbízó) és a feltaláló között találmányi díjszerződés nem jött létre.

A megbízó részéről a szolgálati találmány hasznosítása már korábban megkezdődött. A feltaláló díjigénye azonban csak akkor nyílik meg, ha a P0600704 ügyszámú szabadalmi bejelentésre a szabadalmat megadják. Ez nem jelenti azt, hogy ne lehetne a feltalálással jog-érvényes találmányi díjszerződést kötni, és a részére találmányi díjat folyósítani. Azonban a feltaláló – ha a díjszerződés másként nem rendelkezik – csak akkor követelhet a szolgálati találmány értékesítése után találmányi díjat, ha a találmány végleges szabadalmi oltalom-ban részesült.

A szolgálati találmány feltalálóját megillető díjazással kapcsolatos viták bírósági útra tartoznak [Szt. 16. § (1) bek.].

5. Szolgálati találmány esetén a munkáltató a szabadalom megadását kizáró eljárási cselekmény – ideértve az ideiglenes szabadalmi oltalomról való lemondást is – vagy szándékos mulasztás előtt köteles felajánlani a feltalálónak a szabadalmi igény ingyenes átruházását az alkalmazotti találmány tekintetében érvényesülő hasznosítási jog kikötésével vagy anélkül. Ezeket a rendelkezéseket – amelyek végső soron kártérítés terhe mellett érvényesülő kötelezettségeket rónak a munkáltatóra – nem kell alkalmazni abban az esetben, ha a feltaláló – az Szt. rendelkezéseire figyelemmel – már méltányos összegű díjazásban részesült. Ha az ideiglenes oltalomról a munkáltató lemond, e lemondás a feltaláló hozzájárulása nélkül is hatályos [Szt. 12. § (4), (5) bek.].

A bejelentő (a megbízó) lemondott a P0600704 ügyszámú szabadalmi bejelentés ideiglenes oltalmáról. A lemondást tudomásul vevő hivatali határozat nem jogerős, mert azzal szemben megváltoztatási kérelem érkezett.

A megbízó által az Iparjogvédelmi Szakértői Testület rendelkezésére bocsátott iratok között nem szerepelt a szabadalmi igény ingyenes átruházásának felajánlása a feltaláló részére. Ellenkezőleg: az ideiglenes oltalomról való lemondással kapcsolatban a megbízó utalt az Szt. 12. §-ának (5) bekezdésére, és ki is fejtette, hogy megfelelő, sőt, eltűzött mértékű díjazásnak tekintti azt az 500 000 Ft összegű célprémiumot, amelyet a találmánnyal összefüggésben a feltalálónak korábban már megfizetett.

Ha a bejelentő (a megbízó) lemondása joghatályossá válik, és a szabadalmi bejelentés ideiglenes oltalma megszűnik, a feltaláló pedig kártérítési keresettel élne az ingyenes átruházás felajánlásának elmulasztása címén, a megbízónak azt kellene bizonyítania, hogy a díjazás, amelyben a feltalálót részesítette – az Szt. rendelkezéseire figyelemmel – méltányos összegű.

IVc) A találmány szabadalmazhatósága

Az Szt. 12. §-ának (1) bekezdése előírja, hogy a munkáltató a szolgálati találmány ismertetésének átvételét követő ésszerű időn belül köteles szabadalmi bejelentést tenni; köteles továbbá az általában elvárható gondossággal eljárni a szabadalom megszerzése érdekében.

A munkáltató abban az esetben tekinthet el a szabadalmi bejelentés megtételétől vagy vonhatja vissza a bejelentést, ha a találmányt titokban tartja, és üzleti titkot képező megoldásként hasznosítja. A szolgálati találmánnyal való rendelkezés e módjához a törvény azt a vélelmet (a munkáltató részéről annak az elismerését) fűzi, hogy a találmány egyébként szabadalmazható lenne az ismertetés átvételének időpontjában. Ha vita támad a szabadalmazhatóság kérdésében, a munkáltatót terheli annak bizonyítása, hogy a megoldás az ismertetés átvételének időpontjában nem volt szabadalmazható [Szt. 12. § (2) és (3) bek.].

A szabadalmazhatósági vélelem megdöntése a munkáltató részéről csak abban az esetben jut szerephez, ha a szabadalmi bejelentés megtétele helyett üzleti titkot képező megoldásként hasznosítja a találmányt. Ha a munkáltató szabadalmi bejelentést tett, akkor a Magyar Szabadalmi Hivatal előtti eljárás keretében, annak szabályai szerint történik a szabadalmazhatósági feltételek vizsgálata és a döntés a szabadalmi oltalom megadása kérdésében.

A megbízó a szakértői vélemény készítésére irányuló felkérésben kinyilvánította azt a véleményét, hogy a szabadalmi bejelentés tárgyát képező találmányban nincs újdonság és érdemi feltalálói tevékenység. A megbízónak (mint munkáltatónak, egyúttal mint a szabadalmi bejelentés jogosultjának) a szabadalom megadására irányuló eljárásról kívül tett nyilatkozata a szabadalmazhatóság kérdésében nincs hatással a találmányi díjfizetés jogalapjára. A szakértői testület tényyszerűen megjegyzi, hogy a Magyar Szabadalmi Hivatal előtti eljárásban készült újdonságkutatói jelentés és írásos vélemény szerint a találmány kielégítheti az újdonság és a feltalálói tevékenység követelményét, és ezzel a megbízó említett nyilatkozata is összhangban áll annyiban, hogy nem tudott számot adni nyilvánosan hozzáférhető ismeretről abban a kérdésben, hogy a konkurens cégek milyen technológia alkalmazásával állítják elő hasonló, a kiterített méreténél keskenyebb méretre feltekerített hurkoltháló-termékeiket.

A feltalálói tevékenység vélhető meglétét erősítik a találmánynak tulajdonított alábbi, előnyös műszaki hatások (szabadalmi leírás, 7. oldal).

– A találmány szerinti eljárás és eszköz egyszerűen, a meglévő hurkológép átalakítása nélkül lehetővé teszi, hogy olyan, kívánt szélességű (szabványos) raschelhaló-tekercest – mint terméket – gyártsanak, amelyben a vetülékszálak kellően lazák. Ilyen módon a csomagolási művelet során kiterülő raschelhaló a csomagolásra kerülő tömeget – célszerűen bálát – annak peremére is kiterjedően, egyenletesen és szorosan képes átfogni.

– A találmány szerinti eljárás és eszköz nemcsak a gyártási folyamatba iktatható, hanem alkalmazható minden olyan – kész, feltekerített – hálónak a vetülékszálak lazítását eredményező újratekerítésére, amelyet hosszanti folytonos szálak kereszthurkolásával gyártanak.

IVd) A találmányi díj mértéke

1. A feltaláló részére már korábban megfizetett 500 000 Ft-ot jelölte meg a megbízó mint olyan összeget, amellyel lezártnak tekinti a szolgálati találmány feltalálójának díjazását. Abban a kérdésben, hogy a nevezett összeg megfelelő mértékűnek tekinthető-e a feltaláló egyösszegű díjazására az adott szolgálati találmány esetében, az Iparjogvédelmi Szakértői Testület a találmányi díjra vonatkozó jogszabályi előírások és az azok alkalmazásában kialakult gyakorlat együttes figyelembevételével alakította ki álláspontját.

2. Az Szt. 13. § (7) bekezdésének keretrendelkezése szerint a hasznosítás ellenében járó találmányi díjnak arányban kell állnia azzal a díjjal, amelyet – a találmány tárgya szerin-

ti műszaki területen kialakult licenciatforgalmi viszonyokra figyelemmel – szabadalmi licenciaszerződés alapján a találmány hasznosítására adott engedély fejében kellene fizetni. Ezt az arányt – az Szt. 13. §-ának (9) bekezdése értelmében – a munkáltatónak a találmány megalkotásához nyújtott hozzájárulására és a feltalálók munkaviszonyból eredő kötelességeire figyelemmel kell megállapítani.

Ha valamely műszaki területen nem alakultak ki a licencianalógia érvényesítéséhez alapul vehető licenciatforgalmi viszonyok, akkor – a jogalkalmazási gyakorlat egyik tipikus módszere szerint – a találmányi díj mértékét

- a konkrét ügyre megállapított díjazási időszakon belül,
- a hasznosítással elért, a számszerűsíthető előnyöket is magában foglaló hasznos eredmény alapján,
- meghatározott díjkulcs alkalmazásával

fejezik ki; a díjkulcs nagyságának meghatározása körében értékelve a megfelelő növelő és csökkentő tényezőket.

Az utóbbi díjmegállapítási módszer alkalmazása esetében kiindulási átlagnak az ötéves díjazási időszakot és a 10%-os díjkulcsot lehet tekinteni a hasznos eredményre (nyereségre) vetítve; az egyik tényező növelése a másik arányos csökkentését feltételezi. Amennyiben a hasznos eredmény helyett a nettó árbevétel képezi a díjszámítás kiindulási pontját, az árbevétel 10%-át becsülve hasznos eredményként, 1%-os díjkulcs alkalmazható.

A pénzben mérhető hasznos eredmény jelentkezhethet a találmányt megtestesítő termék árában képződő nyereségben vagy – ha a hasznos eredmény a nyereségben nem tükröződik – a találmány hasznosítása folytán jelentkező egyéb, pénzben mérhető előnyben (a cég teljes profilja vagy annak a találmánnyal érintett szegmense tekintetében). A pénzben kifejezhető hasznos eredményt könyvelési vagy műszaki-gazdasági számítás (becslés) útján, illetve e két módszer együttes alkalmazásával kell megállapítani.

3. A megbízó a szakértői vélemény készítésére irányuló felkérésben úgy nyilatkozott, hogy semmilyen kimutatható gazdasági előny vagy hasznos eredmény nem származott abból, hogy a szolgálati találmány szerinti megoldást a hálógyártás során használta. Alapvető adatok hiányában a szakértői testület becslésre sem vállalkozhat a találmány hasznosításának tulajdonítható hasznos eredmény tekintetében. Ugyanakkor a testület rámutat arra, hogy – a fentiek értelmében – hasznos eredmény akkor is kötődhet a találmány hasznosításához, ha az a nyereségben közvetlenül nem tükröződik. A megbízó nem cáfolta a feltaláló azon állítását, hogy a beüzemelésről kezdve folytatólagosan történt/történik hálógyártás a találmány szerinti eljárás és eszköz alkalmazásával. Alappal feltételezhető, hogy a társaság racionális gazdálkodásával nem férne össze sikertelen termék és/vagy előnytelen technológia alkalmazása. A találmány szerintinek más technológiával nincs közvetlen összehasonlítási alapja, mert a megbízó a rendelkezésre bocsátott adatok szerint nem rendelkezett széltsélig megbízhatóan fedőképes háló előállításához alkalmas másik eszközzel és eljárással. Helytálló a feltaláló azon megállapítása, hogy megbízható fedőképességgel nem rendelkező

hálót egyáltalán nem lehetne értékesíteni. A megismert tényállás alapján úgy tűnik, hogy adott speciális feladatra – például a szabványos méretű hengerbálák csomagolására – alkalmas hálók gyártását a megbízó számára – versenyképes alternatív megoldás hiányában – kifejezetten a találmány alkalmazásba vétele tette lehetővé.

4. Az Iparjogvédelmi Szakértői Testület úgy találta, hogy a hasznosított találmány műszaki területén nem alakultak ki a licenciaanalógia érvényesítéséhez alapul vehető licencforgalmi viszonyok, nem váltak ismertté átszámítható, adaptálható licenciadíj-mértékek. A találmányi díj mértékének a hasznosítással elért eredmény felőli megközelítése alkalmas módszer lehet a feltaláló és a munkáltató tekintetében is méltányos díjmérték kialakítására, azonban a szakértői testület rendelkezésére álló adatok kizárólag relatív és nagyságrendi értékelést tesznek lehetővé, az alábbiak szerint.

4a) A díjazási időszak hosszának szokásosan alkalmazott, átlagos mértéke öt év. A megbízó és a feltaláló között egyetértés mutatkozik abban, hogy a találmány alkalmazásának (munkáltató általi hasznosításának) kezdő időpontja 2005. 11. 24. Az ehhez köthető árbevétel-realizálás időpontjára nincs adat, így célszerűségi okokból 2006. 01. 01. választható a díjazási időszak kezdőnapjául. A megbízónak a tényállás részét képező nyilatkozatai egyértelművé teszik, hogy a jövőre nézve díjfizetéssel nem számol. Így a kerek évet lezáró 2008. 12. 31. időpont jelölhető a díjazási időszak zárónapjául. Azt az eltérést, ami a választott hároméves és a szokásosan számításba vett ötéves díjazási időszak között van, a díjkulcsot arányosan növelő szorzóval indokolt figyelembe venni.

4b) A találmány hasznosításából származó hasznos eredmény számításánál figyelembe venni javasolt szempontokat a testület a fenti 2. és 3. bekezdésben foglalta össze. Ha a pénzben kifejezhető hasznos eredmény megállapítása mind könyvelési úton, mind műszaki-gazdasági számítás (becslés) útján nyilvánvalóan irreális vagy egyéb okból megoldhatatlan, akkor a hasznos eredmény helyett a találmány szerinti eljárás alkalmazásával előállított, lazított vetülékszálakkal feltekercselt hálók eladásából származó nettó árbevétel képezi a díjszámítás kiindulási pontját.

Az Iparjogvédelmi Szakértői Testület sem a nettó árbevétel, sem a hasznos eredmény megállapításához nem rendelkezik adatokkal. Ezért a hároméves díjazási időszakra eső nettó árbevételt ismeretlen forintértékű összegként (3YI) jelöli.

4c) A díjkulcs tekintetében a szokásosan alkalmazott 1%-os mértékből célszerű kiindulni, a találmány szerinti eljárás alkalmazásával előállított hálótekercsek eladásából származó, a hároméves díjazási időszakra eső nettó árbevételre (3YI) vetítve. Az ebben a körben figyelembe veendő szempontok közül a munkáltatói hozzájárulás mértéke, a munkaviszonyból folyó kötelesség „erőssége”, a találmány műszaki színvonala nem indokolja a díjkulcs módosítását. Az Iparjogvédelmi Szakértői Testület az átlagos ötéves díjazási időszakhoz képest rövidebb, hároméves időszak elfogadása esetén indokoltnak látja az átlagos 1%-os díjkulcsnál arányosan nagyobb, 1,67%-os díjkulcs alkalmazását.

4d) A fentiek alapján megállapított, illetve figyelembe vett adatokkal, azaz

- a találmány szerinti eljárás alkalmazásával előállított hálótekercek eladásából származó, a hároméves díjazási időszakra eső nettó árbevétellel (3YI)
 - és erre vetített 1,67 %-os díjkulccsal kalkulálva
- a találmányi díj (R) kiszámításának módja: $R = (3YI) \times 0,0167 \text{ Ft}$.

IVe) Az egyösszegű találmányi díj „megfelelőségi” értékelése

1. A szakértői testület a IVb) pontban rámutatott, hogy a feltaláló – mivel nincs díjszerződés, amely másként rendelkezne – csak akkor követelhet a szolgálati találmány (a megbízó által már korábban megkezdett) hasznosítása után találmányi díjat, ha a találmány már végleges szabadalmi oltalomban részesült. Ez eddig nem történt meg, és már nem is lesz rá lehetőség, ha a bejelentő (a megbízó) lemondása joghatályossá válik, és a szabadalmi bejelentés ideiglenes oltalma megszűnik. Ha ennek nyomán a feltaláló kártérítési keresettel élne az ingyenes átruházás felajánlásának elmulasztása címén, a megbízónak azt kellene bizonyítania, hogy a díjazás, amelyben a feltalálót részesítette – az Szt. rendelkezéseire figyelemmel – méltányos összegű.

2. A mellékletek között található egy 2005. évi prémiumfeladat-meghatározás a feltaláló részére, amelyben a különböző tervszámok teljesüléséhez kötött 2 000 000 Ft prémiumösszeghez képest elkülönítetten szerepel az, hogy „A hálógyártás során a megfelelő terület, szelfedés technikai megoldása esetén további 500 000 Ft számfejthető”. Ebből kifejezetten arra lehet következtetni, hogy a feltaláló számára a nevezett összeg – nemcsak a munkabérétől, hanem egyéb célfeladataival összefüggő prémiumától is függetlenül – az általa alkotott találmánnyal összefüggésben lett megállapítva, azaz díjszerződés nélkül is „címzett”, azonosítható találmányi díjnak tekinthető. Nincs jelentősége annak, hogy a kérdéses időben megtörtént-e már a találmány ismertetése a munkáltatóval, illetve megindult-e a hasznosítás. Ugyanakkor a kitűzött és kifizetett (az utóbbi tényállásra a mellékelt fizetési jegyzékek mint bizonyítékok nem követhetők) 500 000 Ft nem tekinthető egyösszegű, egyszer s mindenkorra rendezett találmányi díjnak, sem a munkáltatói szándék, sem a feltaláló részéről történt elfogadás alapján.

3. Arra nézve, hogy a szabadalmi bejelentés ingyenes átruházását ideiglenes oltalomról való lemondás előtt mely esetben nem köteles felajánlani a munkáltató, azaz milyen mértékű találmányi díjban kell részesülnie a feltalálónak ahhoz, hogy az már méltányos összegűnek minősüljön, nincs külön nevesített szabály. Díjszerződés hiányában gyengébb a munkáltató pozíciója, hacsak a kifizetett díj mértéke nem kifejezetten és egyértelműen kedvező a feltalálóra. Ennek kiszámítása (minősítése) az Szt. 9–17. §-ának megfelelő alkalmazásával kell hogy történjen.

A testület véleménye szerint a fenti IVd) pontban lefektetett díjkiszámítási mód alapján kiszámítható találmányi díj – a megbízásból megismerhető tényállás alapján – irányadó

lehet annak megállapításánál, hogy a feltaláló részére már kifizetett találmányi díj méltányos összegűnek minősül-e az Szt. 12. § (5) bekezdésének alkalmazásában. A IVd) pontban írt képlettel kiszámítható találmányi díj a szokásos díjmértéket tükrözi a 2006–2008. évre, mint díjazási időszakra vetítve, a szolgálati találmány hasznosítása fejében. Ennél (számottevően) kisebb találmányi díj sem a hasznosításból származó – a tényállás alapján vélhető – munkáltatói előnyökre tekintettel, sem pedig azért nem tűnik méltányos összegűnek, mert tekintetbe kell venni, hogy a feltaláló az adott helyzetben elesik attól a lehetőségtől, hogy a szabadalmat megszerezze, és önállóan értékesítse.

4. A fenti IVd) pontban lefektetett díjkiszámítási mód alkalmazásával

$$R = (3YI) \times 0,0167 \text{ Ft.}$$

A megfelelő mennyiségeket behelyettesítve a képletbe az adódik, hogy a felkérés szerinti ügyben a P0600704 sz. szabadalmi bejelentés tárgyát képező találmány feltalálójának eddig megfizetett 500 000 Ft találmányi díj méltányos összegű díjazásnak tekinthető, ha a találmány szerinti eljárás alkalmazásával előállított hálótetekercsek eladásából származó, a 2006–2008. évre mint díjazási időszakra eső összes nettó árbevétel (3YI) nem haladta meg számottevően a 30 000 000 forintot.

V. Összefoglalás

1. A P0600704 sz. szabadalmi bejelentés tárgyát képező szolgálati találmány feltalálójának a munkáltató (együttal a szabadalmi bejelentés bejelentője) a találmány hasznosítása után – ha találmányi díjszerződés másképpen nem rendelkezik – mindaddig nem köteles találmányi díjat fizetni, amíg a bejelentő a találmányra szabadalmat nem kap.

2. A munkáltató az ideiglenes szabadalmi oltalomról való lemondás előtt köteles felajánlani a feltalálónak a szabadalmi igény ingyenes átruházását az alkalmazotti találmány tekintetében érvényesülő hasznosítási jog kikötésével vagy anélkül, kivéve, ha a feltaláló – az Szt. rendelkezéseire figyelemmel – már méltányos összegű díjazásban részesült.

3. Abban a kérdésben, hogy a feltaláló részére már kifizetett találmányi díj méltányos összegűnek tekinthető-e, az Iparjogvédelmi Szakértői Testület a munkáltatónál keletkezett, a szolgálati találmány 2006–2008-ban történt hasznosításából származó gazdasági előnnyel való arányba állítást véli mérvadónak.

4. A pénzben mérhető hasznos eredményre vonatkozó részletes adatok és számítások hiányában a szakértői testület – az összes tényállási körülmény alapján – azt vélelmezi, hogy a munkáltatónak a szolgálati találmány hasznosításából a nyereségben közvetlenül nem tükröződő gazdasági előnye származott; az ezzel arányos találmányi díj meghatározására pedig a „díjalap x díjkulcs” számítási módszer alkalmazható.

5. A testület a díjszámításnál a találmány szerinti eljárás alkalmazásával előállított hálótetekercsek eladásából származó, 2006–2008-ra mint díjazási időszakra eső összes nettó ár-

bevétele javasolja alapul venni, szorókulcsként pedig az átlagos díjazási időszakhoz képest rövidebb, hároméves időszak elfogadása esetén indokoltnak látja az átlagos 1%-os díjkulcsnál arányosan nagyobb, 1,67%-os díjkulcs alkalmazását.

6. Az Iparjogvédelmi Szakértői Testület véleménye szerint a P0600704 sz. szabadalmi bejelentés tárgyát képező szolgálati találmány feltalálójának eddig megfizetett 500 000 Ft találmányi díj méltányos összegű díjazásnak tekinthető, ha a találmány szerinti eljárás alkalmazásával előállított hálótékercsek eladásából származó, 2006–2008-ra mint díjazási időszakra eső összes nettó árbevétel nem haladta meg számottevően a 30 000 000 forintot.

* * *

SZAKÉRTŐI VÉLEMÉNY

A SZELLEMI ALKOTÁSHOZ FÜZŐDŐ JOGOK MEGSÉRTÉSE ÜGYÉBEN

ISZT-2/2008

I. Előzmények

A svájci székhelyű Conma GmbH – a továbbiakban: megbízó – kerti dísztagyok gyártásával és forgalmazásával foglalkozik. A megbízó termékeivel rendszeresen megjelenik nemzetközi kiállításokon, termékei bemutatására évente több alkalommal katalógus kerül kiadásra.

A megbízó egyes termékeinek előállítása Magyarországon történik olyan módon, hogy állandó magyarországi képviselője hazai cégeket bíz meg a különféle termékek gyártásával a svájci megrendeléseknek megfelelően. Ezek a megrendelések tartalmazzák az adott termék leírását (formáját), technológiáját, mennyiségét, valamint a minőségre vonatkozó előírásokat. A kivitelezés olyan módon történik, hogy a megbízótól kapott vázlat alapján a magyarországi állandó képviselő műszakilag megtervezi a terméket, mintegy kiviteli tervet készítve, és a gyártással megbízott magyar cég ez alapján kivitelez a terméket. Az ilyen módon készült termékeket a megbízó Magyarországon nem forgalmazza.

A megbízó 2004-ben adott megrendelést egy újabb termék, az általa felvázolt alakzatoknak megfelelő kerti dísztagy drót hegesztésével történő előállítására. A drót dísztagyok gyártására az Y Bt. kapott megbízást. A megbízó és az Y Bt. között létrejött szerződés értelmében az Y Bt. a megbízó részére készített termékekhez hasonló terméket kizárólagosan a svájci cég részére állít elő, továbbá rögzítésre került, hogy a termék előállításának ötlete, illetve a hozzá kapcsolódó know-how kizárólag a megbízó ügyvezetőjét illeti meg. A megbízó ügyvezetője 2006. október 10-i elsőbbségi nappal a svájci Szövetségi Szellemitulajdon-

védelmi Intézettől formatervezésiminta-oltalmat kapott összesen hét darab drótból készült mintára (lajstromszám: 133 290).

X munkavállalóként 2006. február 1-jétől 2007. január 20-ig állt munkaviszonyban az Y Bt.-vel. A cégnél kezdetben gépkocsivezetőként került alkalmazásra, majd megváltozott munkaképességére tekintettel – a technológia megfelelő elsajátítása után – a drót dísztárgyak előállításával összefüggő munkakörben foglalkoztatták tovább. Munkaviszonyának időtartama alatt, 2006. október 4-én a munkáltató szóbeli figyelmeztetésben részesítette X-et, mert a munkáltató engedélye nélkül annak telephelyéről ideiglenesen elvitt egy ott elkészített drót dísztárgyat. A 2007. január 15-én a munkavállaló részéről elkövetett hasonló munkaügyi szabályszegés a munkaviszony megszűnéséhez vezetett.

Munkaviszonya megszűnését követően X önállóan kezdte meg – az Y Bt.-nél alkalmazott technológiának megfelelően – a drótból hegesztéssel készülő kerti dísztárgyak készítését és értékesítését. Tevékenységének bemutatására többnyelvű honlapot is működtet, ahol referenciamunkaként olyan dísztárgyakról találhatók fényképfelvételek, amelyek többsége az Y Bt.-nél került gyártásra.

Miután a megbízó észlelte az interneten X fentiek szerinti tevékenységét, többször is felhívta arra, hogy a honlapot távolítsa el, illetve hagyjon fel a dísztárgyak készítésével, mert az sérti a megbízó jogait. X az ismételt megkeresés ellenére is tovább folytatta addigi tevékenységét, mivel állítása szerint a kérdéses dísztárgyak az ő alkotásai, és semmi jogszabályi alapja nincs annak, hogy őt az ilyen technikával készülő tárgyak előállításától eltiltsák.

II. A megkeresés tárgya, az Iparjogvédelmi Szakértői Testület által vizsgált kérdések

Az előzményeket követően a megbízó a következő kérdésekkel kereste meg a testületet.

1. Az adott technológiával és formában gyártott és forgalmazott „drótszobor” jogvédelem szempontjából milyen kategóriába sorolható, fogalmilag minek minősül (szerzői jogi, iparjogvédelmi, ipari forma, mintaoltalom, tisztességtelen piaci magatartás stb.)?

2. A megbízó által történt levédés tartalma, formája, terjedelme, joghatálya, hatóköre bel- és külföldre érvényesnek minősül-e Magyarországra vonatkozóan nemzetközi, közösségi nemzetközi egyezmények alapján?

3. Az előadott tényállás alapján – figyelemmel az 1–2. pontban foglaltakra, de azon kívül is – X tevékenységével (gyártás, forgalmazás, reklámozás) milyen jogsértést követ el, az okozott vagyoni hátrány milyen összegben állapítható meg, mindezekkel összefüggésben vele szemben milyen jogi lépések megtétele bír kellő joggalappal, illetve nevezett milyen eljárás keretében a legcélszerűbb, legcélravezetőbb a törvénysértő magatartástól eltiltani és a károk megtérítésére köteleztetni?

III. Az Iparjogvédelmi Szakértői Testület eljárása

Az Iparjogvédelmi Szakértői Testület a 270/2002. (XII. 20.) Korm. rendelet által meghatározott feladatkörben, valamint szervezeti és eljárási rendben, a tényállásra irányadó jogszabályok, a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.), a formatervezési minták oltalmáról szóló 2001. évi XLVIII. törvény (Fmtv.), a tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (Tptv.) és a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (Ptk.) alapján alakította ki álláspontját.

A jelen szakértői vélemény megállapításai és következtetései a megküldött iratok által ismertett, illetve az azokból megismerhető tényeken alapulnak, és csak erre a tényállásra nézve helytállóak. Ez a szakvélemény az ügyben eljáró bíróságokat nem köti.

IV. A testület álláspontja

1. Az első kérdéssel kapcsolatban a szakértői testület álláspontja a következő.

a) Az Szt. értelmében az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása szerzői jogi védelem alatt áll. Az Szt. a leggyakrabban előforduló műtípusokat példálózóan fel is sorolja. Így a törvény 1. § (2) bekezdésének *h*) pontja értelmében szerzői műnek tekintendő a rajzolás, festés, szobrászat, metszés, könyomás útján vagy más hasonló módon létrehozott alkotás és annak terve is. Ugyanezen § (3) bekezdése szerint a szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől. Mindezek alapján az acéldrót hegesztésével előállított kerti dísz tárgyak – legalábbis azok első mintapéldányai – szerzői jog által védett alkotásnak minősülnek. Az Szt. alapján a szerzői jog a szerzőt a mű létrejöttétől kezdve megilleti, ahhoz semmilyen hatósági nyilvántartásba vételre nincs szükség.

Az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló – Magyarországon az 1975. évi 4. törvényerejű rendelettel kihirdetett – 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény értelmében, amelynek mind Magyarország, mind pedig Svájc tagja, az ezen egyezmény által védett művek tekintetében a szerzők valamennyi részes országban azokat a jogokat élvezik, amelyeket a vonatkozó törvények a belföldieknek biztosítanak. Az egyezmény 6. cikkének (2) bekezdése alapján az oltalom terjedelme, valamint a szerző jogainak védelmére biztosított eszközök igénybevétele tekintetében annak az országnak a törvényei irányadók, ahol a jogi védelmet igénylik. Vagyis a jelen ügyben a magyar jog, elsődlegesen pedig az Szt. rendelkezéseit kell alkalmazni.

b) A szerzői műveket megillető, automatikusan keletkező oltalom mellett az Fmtv. rendelkezéseivel összhangban mintaként formatervezésiminta-oltalomban is részesülhet valamely termék egészének vagy részének megjelenése, amelyet magának a terméknek, illetve díszítésének a külső jellegzetességei – különösen a rajzolat, a körvonalak, a színek, az alak,

a felület, illetve a felhasznált anyagok jellegzetességei – eredményeznek. Ebben az összefüggésben terméknek minősül bármely ipari vagy kézműipari árucikk. Az oltalomképeség anyagi jogi feltételeit, valamint az oltalomszerzésre irányuló eljárást az Fmtv. határozza meg. A törvény 1. §-ának (1) bekezdése értelmében egy minta abban az esetben részesülhet formatervezésiminta-oltalomban, ha új és egyéni jellegű. Az oltalomképeség további feltétele, hogy az Fmtv. 6–10. §-a szerinti kizáró okok a minta vonatkozásában ne álljanak fenn.

Az Fmtv. alapján a Magyar Szabadalmi Hivatalhoz benyújtott formatervezésiminta-bejelentés mellett Magyarország tekintetében formatervezésiminta-oltalom szerzhető a formatervezési minták nemzetközi letétbe helyezésére vonatkozó Hágai Megállapodás alapján benyújtott nemzetközi bejelentéssel. Ezen túlmenően a közösségi formatervezési mintáról szóló 6/2002/EK tanácsi rendelet alapján az Európai Unió területére vonatkozóan lajstromozott közösségi formatervezésiminta-oltalom szerzhető, amelynek hatálya 2004. május 1-je óta Magyarországra is kiterjed. Ugyanakkor a megbízó mind a mai napig a fenti három lehetséges út egyikén sem kezdeményezte a Magyarországra (is) kiterjedő formatervezési oltalom megszerzését.

Mindazonáltal a közösségi formatervezési mintáról szóló, már hivatkozott 6/2002/EK tanácsi rendelet az – oltalmazhatóság a fentiekben már ismertetett követelményeinek megfelelő – formatervezési mintákat lajstromozás nélkül is az Európai Unió valamennyi tagállamára kiterjedő hatályú, egységes oltalomban részesíti. Az oltalom az Európai Unión belül történő első nyilvánosságra jutással keletkezik, és három évig tart. Az oltalomképeség feltételeinek, így az újdonság követelményének is az oltalom keletkezésének időpontjára kell fennállnia. Amennyiben a minta nyilvánosságra jutása az Európai Unión kívül ezen időpont előtt megtörtént, a minta nem részesül lajstromozás nélküli közösségi formatervezésiminta-oltalomban.

Mindez azt jelenti, hogy az adott esetben a minta jogosultját csak akkor illeti/illette meg a lajstromozás nélkül keletkező közösségi mintaoltalom, ha a mintát először az Európai Unió területén hozta nyilvánosságra. Ha a minta először az Európai Unió területén kívül (például Svájcban vagy a csatlakozást megelőzően Magyarországon) jutott nyilvánosságra, akkor lajstromozás nélküli közösségi mintaoltalom az adott minta vonatkozásában nem áll fenn. Nyilvánosságra jutáson itt érteni kell a lajstromozást követő közzétételt, az egyéb közlést, a kiállítást, a kereskedelmi forgalomba hozatalt vagy a bármilyen más módon bárki számára hozzáférhetővé válást, kivéve ha ezek az események a rendes üzletvitel során ésszerűen nem juthattak az érintett ágazaton belül az Európai Unióban működő szakmai körök tudomására. A minta nem tekinthető azonban nyilvánosságra jutottnak, ha azt harmadik személy számára kifejezett vagy hallgatlagos titoktartási kötelezettség terhe mellett mutatják be.

Tekintettel arra, hogy az Iparjogvédelmi Szakértői Testület – azt leszámítva, hogy a tárgyi termékek a Magyarországon 2004-ben elkezdődött gyártást követően hazánkban nem kerültek forgalomba – nem rendelkezik információkkal arról, hogy az acéldrót hegesztésé-

vel előállított kerti dísz tárgyak mikor és hol kerültek nyilvánosságra, arról sem tud nyilatkozni, hogy azok lajstromozás nélkül közösségi formatervezési oltalom alatt álltak-e, illetve ez az oltalom fennállt-e 2007-ben, amikor X a munkaviszonya megszűnését követően önálló tevékenységbe kezdett.

c) A drótból előállított kerti dísz tárgyakon fennálló oltalom kérdése mellett indokolt utalni arra, hogy nem csupán e tevékenység eredménye, hanem az annak előállítására során alkalmazott technológia is részesülhet – hatósági nyilvántartásba vétel nélkül is – jogi oltalomban.

A Ptk. 86. §-ának (4) bekezdése szerint a személyeket védelem illeti meg vagyoni értékű gazdasági, műszaki és szervezési ismereteik és tapasztalataik tekintetében is. Ezt a szabályt egészíti ki az 1978. évi 2. törvényerejű rendelet 4. §-ának (1) bekezdése, amely kimondja, hogy a személyeket a vagyoni értékű gazdasági, műszaki és szervezési ismereteik és tapasztalataik tekintetében a megkezdett vagy tervbe vett hasznosítás esetében a közkinccsé válásig illeti meg a védelem. Hatályos jogunkban ezek a szabályok teremtik meg a know-how általános polgári jogi védelmét. Fontos megjegyezni, hogy ennek az általános jogi védelemnek a tárgyai nem vezethetők le kétségeket kizáró bizonyossággal a Ptk. hivatkozott szakaszából, és egy adott szellemi teljesítményről gyakran nem dönthető el egyértelműen, hogy az a Ptk. által védett know-how tárgykörébe tartozik-e. Mindazonáltal a gyártási technológia tekintetében a fenti jogi oltalom a közkinccsé válásig fennállhat.

A know-how jogi védelmét (üzleti titokként) versenyjogi szabályok is biztosítják. Tekintettel a jelen ügyben a gyártási technológia üzleti titok jellegére, amelyre mind a megbízó és az Y Bt. közötti szerződésben történik utalás, mind pedig az Y Bt. és a munkavállalója közötti jogviszonyban is rögzítették, a szakértői testület a feltett kérdésekre adott válaszában erre a körülményre is ki kíván térni.

2. A megbízó által a testülethez intézett második kérdéssel kapcsolatban annak álláspontja a következő.

A formatervezésiminta-oltalom területiális jog, vagyis az oltalomból eredő jogok csak annak az országnak, illetve régióknak a területén érvényesíthetők, amely tekintetében a nemzeti vagy regionális iparjogvédelmi hivatalok azt megadták. A megbízó ügyvezetője részére 2006. október 10-i elsőbbségi nappal a svájci Szövetségi Szellemitulajdon-védelmi Intézet által megadott formatervezési-mintaoltalom (lajstromszám: 133 290) Magyarország területén nem hatályos, az ebből eredő jogokat hazánk területén nem lehet érvényesíteni.

3. A harmadik kérdés tekintetében az Iparjogvédelmi Szakértői Testület a következő témakörök elemzése alapján alakította ki álláspontját.

a) A szerzői jogok esetleges megsértése és annak jogkövetkezményei

Mindenekelőtt tisztázni kellett, hogy X munkaviszonya alatt az általa drótból elkészített,

adott esetben szerzői jogi oltalom alatt álló kerti dísztárgyak szerzői vagyoni jogai kit illetnek meg. Az Szjt. 30. §-ának (1) bekezdése szerint eltérő megállapodás hiányában a mű átadásával a vagyoni jogokat a szerző jogutódjaként a munkáltató szerzi meg, ha a mű elkészítése a szerző munkaviszonyból folyó kötelessége. A jelen ügyben megállapítható, hogy X egyes kerti dísztárgyak első mintapéldányait a munkáltató utasítására állította elő.

Ugyanakkor az Szjt. 30. §-a alapján a munkáltató jogszerzésének feltétele, hogy a mű elkészítése a szerző munkaviszonyból folyó kötelessége legyen, vagyis a munkaviszonya ilyen alkotások létrehozására irányuljon. Az Szjt. 45. §-ának (1) bekezdése továbbá előírja, hogy a felhasználási szerződést – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – írásba kell foglalni. Az 55. § pedig arról rendelkezik, hogy a felhasználási szerződésre vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell a szerzői vagyoni jogok átruházására irányuló szerződésekre is. Mivel a munkaviszonyban a felek közötti jogviszonyt a munkaszerződés szabályozza, és a munkaviszony keretében alkotott művek esetében e szerződés alapján szállnak át a vagyoni jogok, a munkaszerződést kell a vagyoni jogok átruházására irányuló szerződésnek tekinteni, amelyre pedig az írásba foglalás követelménye fennáll.

Mivel az Y Bt. és X közötti létrejött munkaszerződés nem állt a szakértői testület rendelkezésére, az abban foglaltak ismeretének hiányában a testület nem tud arról nyilatkozni, hogy a szerzői vagyoni jogok kit illetnek meg. Mindazonáltal a munkáltató csak akkor szerzheti meg a jogokat, ha a munkaszerződés ilyen alkotások létrehozására irányult, ennek hiányában a szerzői vagyoni jogokat a szerző gyakorolhatja.

A jelen ügyben a szerzői vagyoni jogok gyakorlása kapcsán indokolt megemlíteni, hogy a vagyoni jogok körébe tartozik egyebek mellett a többszörözés, a terjesztés és a nyilvánossághoz történő közvetítés joga is. Az Szjt. 18. § (1) értelmében a jogosultnak kizárólagos joga, hogy a művet többszörözze, és hogy erre másnak engedélyt adjon. A felvételkedzés a többszörözés fogalomkörébe tartozik, így a kerti díszekről történő fotók készítésének joga a jogosultat illeti meg. A jogosultat megillető kizárólagos jog az Szjt. 26. §-ának (8) bekezdése értelmében az is, hogy a művet a nyilvánossághoz közvetítse. A mű nyilvánossághoz közvetítését jelenti, ha a művet vezeték útján vagy bármely más eszközzel vagy módon úgy teszik a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg. Ez utóbbi eset áll fenn az interneten található honlap tekintetében is. Ennek értelmében a kerti díszekről készült felvételek honlapon történő közzététele nyilvánossághoz közvetítésnek minősül, így a jogosultat megillető kizárólagos jogok közé tartozik. Végül az Szjt. 23. §-ának (1) bekezdése értelmében a jogosultat megillető jog, hogy a művet terjessze. Terjesztésnek minősül a mű többszörözött példányainak a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétele forgalomba hozatalra való felkínálással. Jelen esetben a felvételek honlapon történő közzététele reklámozás céljából a vagyoni jogok jogosultját illeti meg.

Összefoglalva tehát megállapítható, hogy az X által elkészített egyes kerti dísztárgyak első mintapéldányain fennálló szerzői vagyoni jogok abban az esetben szálltak át az Y Bt.-re

mint munkáltatóra, ha a közöttük létrejött munkaszerződés ilyen művek létrehozataláról mint munkaköri kötelezettségről rendelkezett. Ebben az esetben a tárgybeli művekről készült felvételek reklámozás céljából történő közzétételével, a mű többszörözött példányainak forgalomba hozatalra való felkínálásával X megsértene korábbi munkáltatója, illetve annak jogutódja szerzői vagyoni jogait. Ellenkező esetben X mint a szerzői jogok jogosultja a fenti cselekményekkel természetesen nem valósított meg jogsértést. A tanács mindezeket túlmenően szeretné felhívni a figyelmet az Szjt. 30. §-ának (3) bekezdésében foglaltakra is, amely rendelkezés értelmében a szerzőt megfelelő díjazás illeti meg, ha a szerzői vagyoni jogokat megszerző munkáltató a felhasználásra másnak engedélyt ad, vagy a művel kapcsolatos vagyoni jogokat másra átruházza.

A szerzői jogok megsértése esetén a jogosult a jogsértővel szemben az Szjt. 94. §-a szerinti polgári jogi igényeket érvényesítheti. A jogosult az eset körülményeihez képest többek között követelheti a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását; követelheti a jogsértés vagy az azzal közvetlenül fenyegető cselekmények abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől; követelheti a jogsértéssel elért gazdagodás visszatérítését; valamint a polgári jogi felelősség szabályai szerint kártérítést is követelhet. A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (Pp.) 23. §-ának (1) bekezdés c) pontja értelmében a szerzői és szomszédos jogi perek a megyei bíróságok hatáskörébe tartoznak.

b) A lajstromozás nélkül oltalomban részesülő közösségi formatervezési minta oltalmának esetleges megsértése és annak jogkövetkezményei

A közösségi formatervezési mintáról szóló 6/2002/EK tanácsi rendelet 19. cikke értelmében a közösségi formatervezésiminta-oltalom alapján a mintaoltalom jogosultjának kizárólagos joga van a minta hasznosítására és arra, hogy a mintát engedélye nélkül hasznosító harmadik személyekkel szemben fellépjen. Hasznosításnak minősül különösen annak a terméknek az előállítása, forgalomba hozatalra való felkínálása, forgalomba hozatala, behozatala, kivitele, használata és e célokból való raktáron tartása, amelyre a mintát alkalmazzák, illetve amelyben a minta megtestesül. Lajstromozás nélküli mintaoltalom esetében a mintaoltalom jogosultja csak akkor léphet fel az említett cselekmények megakadályozása érdekében, ha az engedély nélküli hasznosítás az oltalom alatt álló minta utánzásának következménye.

A rendelet 81. cikke értelmében a közösségi formatervezésiminta-oltalom bitorlásával összefüggő perekben a közösségi formatervezésiminta-oltalmi bíróságnak van kizárólagos joghatósága. Az Fmtv. 60/E. §-a alapján közösségi mintaoltalmi bíróságként a Magyar Köztársaságban a Fővárosi Bíróság jár el első fokon, a Fővárosi Bíróság határozata elleni fellebbezés elbírálása – másodfokon eljáró közösségi mintaoltalmi bíróságként – a Fővárosi Ítéltábla hatáskörébe tartozik.

c) A know-how esetleges megsértése és a tisztességtelen piaci magatartás, valamint ezek jogkövetkezményei

A Ptk. 87. §-a alapján a közkinccsé még nem vált vagyoni értékű gazdasági, műszaki és szervezési ismeretek és tapasztalatok (know-how) védelmét egyrészt a személyhez fűződő jogok megsértése esetén irányadó polgári jogi igények érvényesítésének lehetősége biztosítja, másrészt pedig az, hogy a védelem körében a jogosult azt is követelheti, hogy az eredményeit elsajátító vagy felhasználó személy részeltesse őt az elért vagyoni eredményben. A know-how a szellemi tulajdoni oltalmi formákkal ellentétben nem abszolút, hanem csak relatív jellegű jogvédelmet biztosít: csak az ismereteket a jogosulttól jogtalanul elsajátító vagy felhasználó személlyel szembeni fellépést tesz elehetővé. Mivel a jelen esetben a gyártási technológiához kapcsolódó oltalom a munkáltató személyéhez kötődik, ugyanennek a technológiának a munkaviszonya megszűnését követő felhasználása X által olyan cselekménynek minősül, amely alkalmas arra, hogy a korábbi munkáltatója jogaiba ütközzék.

Az ebbe az oltalomba ütköző magatartás esetén a Ptk. 84. §-ának (1) bekezdése értelmében akit személyhez fűződő jogában megsértenek, az eset körülményeihez képest egyebek mellett követelheti a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását; követelheti a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől; továbbá kártérítést követelhet a polgári jogi felelősség szabályai szerint. A Ptk. 87. §-ának (2) bekezdése alapján pedig a jogosult azt is követelheti, hogy az eredményeit elsajátító vagy felhasználó személy részeltesse őt az elért vagyoni eredményben. A Pp. 23. §-ának (1) bekezdés c) pontja szerint a Ptk. 86. § (3)–(4) bekezdésében meghatározott jogokkal kapcsolatos perek a megyei bíróságok hatáskörébe tartoznak.

Tekintettel a tárgybeli gyártási technológia nem nyilvános (üzleti titok) jellegére, amelyre mind a megbízó és az Y Bt. közötti szerződésben történik utalás, mind pedig az Y Bt. és a munkavállalói közötti jogviszonyban is rögzítették, indokolt megvizsgálni az erre vonatkozó magyar szabályozást is.

A know-how jogi védelmét ugyanis versenyjogi szabályok is biztosíthatják. Hatályos jogunkban a Ptk. 81. §-a és a Tptv. 4. §-a rendelkezik az üzleti titok védelméről. A két rendelkezés együttes olvasatából egyértelműen kitűnik, hogy az üzleti titok fogalma és így annak polgári jogi, illetve versenyjogi „védelme” kiterjed a know-how-ra is [lásd a Tptv. 4. § (3) bekezdésének a) pontját és a Ptk. 81. §-ának (2) bekezdését].

A Tptv. 4. §-ának (1) bekezdése szerint tilos üzleti titkot tisztességtelen módon megszerezni vagy felhasználni, valamint jogosulatlanul mással közölni vagy nyilvánosságra hozni. Az üzleti titok megsértése csak olyan tény, információ, megoldás vagy adat megszerzésével, felhasználásával vagy más módon, mással való közléssel, illetve nyilvánosságra hozattal valósítható meg, amely az üzleti titok jogosultjának szempontjából olyan jelentős, hogy titokban maradásához a jogosultnak méltányolható érdeke fűződik. Az adott ügyben mind a megbízónak, mind pedig az Y Bt.-nek alapvető érdeke fűződött a drót dísz tárgyak előállítási technológiájának titokban tartásához, amint erre a megbízó és az Y Bt. közötti szerző-

désben kifejezett utalás is történik. Mindez munkaviszonyának fennállása alatt X számára is ismert volt, hisz a 2006. október 4-én felvett jegyzőkönyv tanúsága szerint őt az üzleti titok tényére külön figyelmeztették.

A fentiekben hivatkozott említett elkövetési magatartások mellett egy további konjunktív feltétel bekövetkezése eredményezi csak a versenyjogi jogsértés megállapíthatóságát. Az üzleti titok megszerzése vagy felhasználása csak akkor tilos, ha a szerzés tisztességtelen módon történt. A titok megszerzésének általános tilalma mellett a törvény külön kiemeli azt a két legtipikusabb esetet, amikor az üzleti titok bizonyos speciális helyzet folytán hozzáférhetővé válik harmadik személy számára. Ez a speciális kapcsolat lehet bizalmi viszony vagy üzleti kapcsolat. A Tptv. 4. § (3) bekezdésének *b)* pontja alapján bizalmi viszonynak minősül különösen a munkaviszony, valamint a munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony.

A Ptk. definíciója alapján üzleti titoknak minősül a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó minden olyan tény, információ, megoldás vagy adat, amelynek titokban maradásához a jogosultnak méltányolható érdeke fűződik, és amelynek titokban tartása érdekében a jogosult a szükséges intézkedéseket megtette. A versenyjogi védelemre érdemes titok fogalmi eleme, hogy az információ titokban tartása érdekében a jogosult tegye meg az adott körülmények között ésszerűnek mutakozó intézkedéseket. Ahogy az korábban már megállapításra került, X-et munkáltatója figyelmeztette arra, hogy a szobrok előállításának technológiája, amelyet ő az Y Bt.-nél sajátított el, üzleti titkot képez.

A fentiekből következően X az acélodrót hegesztésével előállított kerti dísz tárgyak előállításával és forgalmazásával megsértette a Tptv. 4. §-ának (1) bekezdését, amelynek értelmében tilos üzleti titkot tisztességtelen módon felhasználni.

A Tptv. 86. §-ának (1) bekezdése értelmében az üzleti titok tisztességtelen megszerzése vagy felhasználása miatti eljárás lefolytatása a bíróság hatáskörébe tartozik. Az érdekelt a keresetben követelheti a jogsértés megtörténtének megállapítását, követelheti a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől, valamint kártérítést követelhet a polgári jog szabályai szerint. A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (Pp.) 23. §-ának (1) bekezdés *g)* pontja értelmében ezek a perek a megyei bíróságok hatáskörébe tartoznak.

Az Iparjogvédelmi Szakértői Testület az egyes jogérvényesítési eljárások megindításának célszerűsége, illetve célravezetősége tekintetében felhívja a figyelmet arra, hogy az ismert tényállás alapján a szerzői jogok megsértése miatti eljárás tárgyát kizárólag az Y Bt. munkatársai által elkészített kerti dísz tárgyak vonatkozásában a többszörözéshez, terjesztéshez és nyilvánossághoz történő közvetítéshez való jog X általi megsértése képezheti, míg a know-how megsértése, illetve a tisztességtelen piaci magatartás miatt indítandó eljárások esetében az adott technológiával előállítandó valamennyi dísz tárgyra kiterjedhet az eljárás tartalma.

Rendelkezésre bocsátott adatok hiányában a szakértői testület a jogsértéssel okozott vagyoni hátrány összege tekintetében nem tudott nyilatkozni.

SZAKÉRTŐI VÉLEMÉNY A BTK. 296. §-ÁBA ÜTKÖZŐ ÉS ASZERINT MINŐSÜLŐ ÁRU HAMIS MEGJELÖLÉSE BÜNTETTÉNEK GYANÚJA MIATTI BÜNTETŐÜGYBEN

ISZT-5/2008

I. A tényállás és a feltett kérdések

1. A Vám- és Pénzügyőrség Dél-Alföldi Regionális Nyomozó Hivatala (a továbbiakban: Vám- és Pénzügyőrség) 2008. augusztus 26-án kelt 61003-751/2008 bü. számú határozatával – áru hamis megjelölése büntettének gyanúja miatt X ellen folyamatban lévő büntetőügyben – szakértői vélemény elkészítésére rendelte ki a Magyar Szabadalmi Hivatal mellett működő Iparjogvédelmi Szakértői Testületet.

2. A megkeresés alapján megismerhető tényállás lényege szerint 2008. július 7-én a Kecskeméti Fővárm hivatal munkatársai a Védjegy- és Szerzői Jogvédő Alapítvány (a továbbiakban: VSZA) munkatársával közösen ellenőrzést tartottak az X kecskeméti lakos ügyvezető irányítása alatt működő Y Kft. telephelyén. A fenti címen vegyi áru előállítását és tárolását észlelte az eljáró hatóság. A telepen található „Vízkeőoldó”, „Háztartási Sósav” elnevezésű termékekről a VSZA szakértője megállapította, hogy azok hamisítványoknak minősülnek, mivel a termékek flakonja, kupakja, a flakonon található szöveg tördelése, a betűk egymáshoz viszonyított aránya, továbbá a vonalkód, a veszélyjel, a szavatossági idő ugyanazon helyen található, mint a Z Kft. által 1995 óta gyártott és forgalmazott termékeknél. Az ellenőrzés során megállapítást nyert továbbá, hogy a „Trisó” mint szó védett, a név használata után a terméket előállító Y Kft. jogdíjat nem fizet.

3. A megkeresés szerint a szakértői vizsgálat tárgya a következő:

- az Y Kft. telephelyén lefoglalt „Vízkeőoldó”, „Háztartási Sósav”, „Környezetkímélő Vízkeőoldó” elnevezésű termékek csomagolása megegyezik-e a Z Kft. által már korábban gyártott hasonló elnevezésű termékekkel;
- ezenkívül szükséges megállapítani, hogy az Y Kft. által gyártott „Trisó”-n szereplő elnevezés védjegyoltalom alatt áll-e.

4. A Vám- és Pénzügyőrség a szakértői testület részére a következő tárgyi bizonyítékokat adta át.

I. Az Y Kft. által gyártott és a Vám- és Pénzügyőrség által lefoglalt termékek közül:

- „Vízkeőoldó” 1000 ml-es (töltött, kék kupakos, bontatlan palack);
- „Vízkeőoldó” 500 ml-es (töltött, kék kupakos, bontatlan palack);
- „Háztartási Sósav” 1000 ml-es (töltött, piros kupakos, bontatlan palack);
- „Háztartási Sósav” 500 ml-es (töltött, piros kupakos, bontatlan palack);
- „Környezetkímélő Vízkeőoldó” 1000 ml-es (töltött, zöld kupakos, bontatlan palack);
- „Környezetkímélő Vízkeőoldó” 500 ml-es (töltött, zöld kupakos, bontatlan palack);
- „Trisó” 500 g-os (töltött, kék kupakos, bontatlan).

II. A Z Kft. által gyártott termékek közül:

- „Vízkeőoldó” 1000 ml-es (üres, kék kupakos palack);
- „Vízkeőoldó” 500 ml-es (üres, kék kupakos palack);
- „Háztartási Sósav” 1000 ml-es (üres, piros kupakos palack);
- „Háztartási Sósav” 500 ml-es (üres, piros kupakos palack);
- „Környezetkímélő Vízkéőoldó” 500 ml-es (töltött, zöld kupakos, bontatlan palack).

III. A Magyar Szabadalmi Hivatal Védjegy- és Mintaoltalmi Főosztályának VMF-110/2-008. számon a Vám- és Pénzügyőrségnek megküldött állásfoglalása arról, hogy az Y Kft. által gyártott „Triso”-n szereplő elnevezés védjegyoltalom alatt áll-e, másolatban.

5. A Vám- és Pénzügyőrség a fentiek alapján az alábbi kérdéseket tette fel a testületnek.

- A határozat mellékleteként megküldött és az Y Kft. által gyártott, fent felsorolt termékek a korábban már a Z Kft. által gyártott termékek szolgai másolatai-e, és ha igen, akkor ez miben nyilvánul meg?
- Az Y Kft. által gyártott 1000 ml-es „Környezetkímélő Vízkéőoldó”-t a Z Kft. nem gyártja, de ettől függetlenül a vásárló megtévesztésére alkalmas-e?
- Az Y Kft. által használt „Triso” felirat ebben, a hosszú „ó”-val használt formában is védjegyoltalom alatt áll-e, valamint így jogdíjfizetési kötelezettség áll-e fenn?
- A szakértő egyéb észrevételei.

II. Az Iparjogvédelmi Szakértői Testület eljárása

1. A szakértői testület a 270/2002. (XII. 20.) Korm. rendelet által meghatározott feladatkörben, szervezeti és eljárási rendben, valamint a hatásköre alapján a tényállásra irányadó jogszabály, a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (a továbbiakban: Tptv.), valamint a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény (a továbbiakban: Vt.) alapján alakította ki az alábbiakban kifejtésre kerülő véleményét.

2. Jelen szakértői vélemény megállapításai a Vám- és Pénzügyőrség megkeresése által ismertetett, illetve az abból megismerhető – a fentiekben összefoglalt – tényeken alapulnak, és csak erre a tényállásra nézve helytállók.

3. Ez a szakértői vélemény a bíróságokat és más hatóságokat nem köti.

III. A testület álláspontja

1. A feltett kérdések megválaszolásához először tisztázni kell a szolgai utánczás (szolgai másolás) fogalmát.

A Tptv. 6. §-a szerint tilos az árut, szolgáltatást (a továbbiakban együtt: áru) a versenytárs hozzájárulása nélkül olyan jellegzetes külsővel, csomagolással, megjelöléssel – ideértve az eredetmegjelölést is – vagy elnevezéssel előállítani vagy forgalomba hozni, reklámozni,

továbbá olyan nevet, megjelölést vagy árujelzőt használni, amelyről a versenytársat, illetve annak áruját szokták felismerni.

A szolgai utánzás (jellegbitorlás) lényege a verseny reputációjának csorbításával, a goodwill mögött álló ráfordítások jogtalan elsajátításával szembeni védelem, amely bizonyos mértékben a fogyasztók megtévesztése elleni védelmet is szolgálja. A szolgai utánzás megvalósulhat (még ha csak saját használatra is történő) előállítással, forgalomba hozattal (a kettő tehát egymástól függetlenül is történhet), valamint név, megjelölés vagy árujelző használatával. Feltétele, hogy a szolgai utánzás tárgya a piacon ismert legyen, illetve, hogy az utánzat annyira hasonlítson az eredetihez, hogy az lehetségessé tegye az összetévesztést. Ezenfelül feltétel az is, hogy a szolgai utánzás a jogosult felhatalmazása nélkül történjék. Ugyanakkor a védelem nem függ az utánzott áru belső ismérveinek jellegzetességeitől. A szolgai utánzás tilalma akkor is fennáll, ha az áru nem áll iparjogvédelmi oltalom alatt, de az a fogyasztók számára egy adott jellegzetességgel vált ismertté.

2. A fenti definícióból következően a szolgai utánzás megállapításának feltétele, hogy az utánzat annyira hasonlítson az eredetihez, hogy az lehetségessé tegye a fogyasztók általi összetévesztést. Az Iparjogvédelmi Szakértői Testület a rendelkezésére bocsátott iratok és csomagolások alapján a szolgai utánzás fogalmi elemei közül kizárólag az összetéveszthetőség kérdését vizsgálhatta.

Védjegyek esetében az összetéveszthetőség vagy annak hiánya megállapítása során a kialakult és évek óta töretlenül alkalmazott gyakorlat szerint mindig azt kell vizsgálni, hogy a lajstromozott védjegy, illetve a másik fél által használt megjelölés milyen összbenyomást gyakorol a fogyasztókra. A fogyasztókra gyakorolt összbenyomást legfőképpen a megjelölés és a vele szemben felhozott védjegy domináns elemei határozzák meg. A domináns elemeket vizuális formájuk és kialakításuk, kiejtésbeli, jelentéstani és egyéb szempontok szerint lehet és kell vizsgálni.

A Vt. 4. §-ának (4) bekezdése szerint az összetéveszthetőség magában foglalja azt az esetet is, ha a fogyasztók a megjelölést gondolati képzetársítás (asszociáció) útján kapcsolhatják a korábbi védjegyhez.

Az összetéveszthetőség elvont zsinórmértéke a fogyasztókban általában kialakuló megítélés, amely inkább alapul felületes benyomáson, mint alapos elemzésen. A releváns fogyasztói kört mindig az árujegyzékre (az érintett árukra) tekintettel kell meghatározni. Jelen esetben – vagyis a különféle háztartási vegyszerek, tisztítószeres esetében – a releváns fogyasztói kört az átlagos fogyasztók alkotják. Az átlagos fogyasztó jól informált, kellő körültekintéssel jár el, ugyanakkor ritkán van lehetősége direkt összehasonlításra (arra a képre hagyatkozik, ami az emlékezetében él).

A szakértői testület a fent ismertetett gyakorlatot követte az Y Kft.-nél lefoglalt, illetve a Z Kft. által gyártott termékek csomagolása összetéveszthetőségének vizsgálatánál.

3. A „Vízkeőldő” termékek csomagolását megvizsgálva a következő megállapítások tehetők.

Az Y Kft. és a Z Kft. által gyártott termék flakonja egyaránt fehér színű, henger alakú, 1000 ml-es és 500 ml-es kiserelésben egyaránt létezik. A flakonok magassága és szélessége azonos. A termékek kupakja mindkét cég esetében sötétkék színű, bordázatuk, valamint a tetejükön található – a flakon kinyitásának módjára vonatkozó – útmutató lényegileg megegyezik. A flakonok oldalán található címke mindkét esetben sötétkék keretbe foglalt, sötétkék betűkkel írt feliratot tartalmaz. A „Vízkeőoldó” felirat, a térfogat, a használati utasítás és a figyelmeztetés szövege, betűtípusa, a betűk egymáshoz viszonyított mérete és elrendezése azonos, továbbá a forgalmazó/gyártó cég nevének, a veszélyjelnek és a vonalkódnak az elhelyezése is megegyezik. Eltérés mindössze a forgalmazó/gyártó cég nevében tapasztalható, amely elhelyezésénél és méreténél fogva a csomagolás egészén belül nem tölt be meghatározó szerepet.

4. A „Háztartási Sósav” termékek csomagolását megvizsgálva a következő megállapítások tehetők.

Az Y Kft. és a Z Kft. által gyártott termék flakonja egyaránt fehér színű, henger alakú, 1000 ml-es és 500 ml-es kiserelésben egyaránt létezik. A flakonok magassága és szélessége azonos. A termékek kupakja mindkét cég esetében piros színű, bordázatuk, valamint a tetejükön található – a flakon kinyitásának módjára vonatkozó – útmutató lényegileg megegyezik. A flakonok oldalán található címke mindkét esetben piros keretbe foglalt, piros betűkkel írt feliratot tartalmaz. A „Háztartási Sósav” felirat, a térfogat, a használati utasítás és a figyelmeztetés szövege, betűtípusa, a betűk egymáshoz viszonyított mérete és elrendezése azonos, továbbá a forgalmazó/gyártó cég nevének, a veszélyjelnek és a vonalkódnak az elhelyezése is megegyezik. Eltérés mindössze a forgalmazó/gyártó cég nevében tapasztalható, amely elhelyezésénél és méreténél fogva a csomagolás egészén belül nem tölt be meghatározó szerepet.

5. A „Környezetkímélő Vízkeőoldó” termékek csomagolását megvizsgálva a következő megállapítások tehetők.

Az Y Kft. és a Z Kft. által gyártott termék flakonja egyaránt fehér színű, henger alakú. Az Y Kft. terméke 1000 ml-es és 500 ml-es, míg a Z Kft. által gyártott termék csak 500 ml-es kiserelésben létezik. Az 500 ml-es flakonok magassága és szélessége azonos. A termékek kupakja mindkét cég esetében zöld színű, bordázatuk lényegileg megegyezik. A flakonok oldalán található címke mindkét esetben zöld keretbe foglalt, zöld betűkkel írt feliratot tartalmaz. A „Környezetkímélő Vízkeőoldó természetes citromsavtartalmú” felirat, a térfogat (500 ml-es flakonok esetében), a használati utasítás szövege, betűtípusa, a betűk egymáshoz viszonyított mérete és elrendezése azonos, továbbá a forgalmazó/gyártó cég nevének és a vonalkódnak az elhelyezése is megegyezik. Eltérés mindössze a forgalmazó/gyártó cég nevében tapasztalható, amely elhelyezésénél és méreténél fogva a csomagolás egészén belül nem tölt be meghatározó szerepet.

6. A fentiekből következően az első kérdésre a következő válasz adható. Az Y Kft. által forgalmazott, illetve a Z Kft. által gyártott „Vízkeőoldó”, „Háztartási Sósav” és „Környezetki-

mélő Vízkőoldó” termékek csomagolásának összbenyomást meghatározó domináns elemei a flakon színe és formája, a kupak és a címkén szereplő felirat és keretezés színe és elrendezése, valamint a termék megnevezése, illetve ennek mérete, betűtípusa és címkén belüli elrendezése. A felsorolt elemek a két cég termékei esetében lényegileg azonosak, így fennáll annak veszélye, hogy azokat a fogyasztók egymással összetévesztik.

7. A „Környezetkímélő Vízkőoldó” terméket az Y Kft. 1000 ml-es és 500 ml-es, míg a Z Kft. kizárólag 500 ml-es kiszerelésben gyártja. Az 500 ml-es kiszerelések esetében – összhangban az 5. és 6. pontban kifejtettekkel – az összetéveszthetőség veszélye a fogyasztók részéről fennáll. Az Y Kft. által gyártott 1000 ml-es kiszerelés csomagolását összevetve a Z Kft. 500 ml-es termékével megállapítható, hogy a csomagolásoknak az 5. pontban felsorolt elemei megegyeznek, az egyetlen eltérés a flakonok térfogatában (méretében) tapasztalható.

8. A második kérdésre a fentiek alapján a következő válasz adható. A flakonok mérete nem tekinthető a termékek csomagolásának összbenyomást meghatározó domináns elemének, ebből következően a fogyasztók az Y Kft. által gyártott 1000 ml-es „Környezetkímélő Vízkőoldó” terméket összetéveszthetik a Z Kft. 500 ml-es termékével, illetve azt gondolhatják, hogy a Z Kft. fenti termékcsaládba tartozó, a korábbiaktól eltérő kiszerelésű termékével állnak szemben.

9. A „Triso” megjelölés ebben, a hosszú „ó”-val írt formájában nem áll védjegyoltalom alatt Magyarországon. A „Triso” megjelölés azonban 1978 óta védjegyoltalom alatt áll „tisztítószeres és vízlágyítók, különösen kazántápvízlágyítók, zsírtalanító szerek, áztatószeres” áruk vonatkozásában. A védjegy lajstromszáma 119 984, jelenlegi jogosultja az OTIS Gazdasági és Szolgáltató Bt. (2340 Kiskunlacháza, Erdély u. 6.). A „Triso” és a „Triso” megjelölés esetében – tekintettel arra, hogy mindössze egy hosszú, illetve rövid „o” betűben térnek el egymástól – fennáll a fogyasztók általi összetéveszthetőség veszélye.

10. A Vt. 12. §-ának (1) bekezdése értelmében a védjegyoltalom alapján a védjegyjogosultnak kizárólagos joga van a védjegy használatára, azaz a védjegyet az ő engedélye nélkül gazdasági tevékenység körében senki más nem használhatja. Ugyanezen szakasz (3) bekezdése példálózó felsorolást ad arról, hogy mi minősül a védjegy használatának. Ilyen különösen

- a) a megjelölés elhelyezése az árun vagy csomagolásán;
- b) a megjelölést hordozó áru forgalomba hozatala, eladásra való felkínálása, valamint forgalomba hozatal céljából történő raktáron tartása;
- c) szolgáltatás nyújtása vagy annak felajánlása a megjelölés alatt;
- d) a megjelölést hordozó áruknak az országba történő behozatala vagy onnét történő kivitele;
- e) a megjelölés használata az üzleti levelezésben vagy a reklámozásban.

A Vt. 12. §-a (2) bekezdésének a) és b) pontja értelmében a kizárólagos használati jog alapján a védjegyjogosult bárkivel szemben felléphet, aki engedélye nélkül gazdasági tevékenység körében használ

- a) a védjeggyel azonos megjelölést olyan árukkal, illetve szolgáltatásokkal kapcsolatban, amelyek azonosak a védjegy árujegyzékében szereplőkkel;
- b) olyan megjelölést, amelyet a fogyasztók a védjeggyel összetéveszthetnek a megjelölés és a védjegy azonossága vagy hasonlósága, valamint az érintett áruk, illetve szolgáltatások azonossága vagy hasonlósága miatt.

A Vt. 23. §-ának (1) bekezdése értelmében használati szerződés (védjegylicencia-szerződés) alapján a védjegyoltalom jogosultja engedélyt ad a védjegy használatára, a használó pedig köteles ennek fejében díjat fizetni. E § (2) bekezdése kimondja, hogy a használati szerződés tartalmát a felek szabadon állapítják meg. Semmis azonban a használati szerződés, ha annak teljesítése a fogyasztók megtévesztését eredményezhetné.

A Vt. 26. §-ának (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a felek a használati szerződésre vonatkozó rendelkezésektől egyezõ akarattal eltérhetnek, ha jogszabály az eltérést nem tiltja.

11. A fentiekbõl következõen a „Triso” – mint az oltalom alatt álló „Triso” védjeggyel az összetéveszthetõségig hasonló megjelölés – kizárólag a jogosult engedélyével használható. A használat engedélyezése – használati szerződés esetén – fõszabály szerint ellenérték fejében történhet, amelynek mértékét a felek szabadon határozzák meg. A felek azonban – összhangban a Vt. 26. §-ának (1) bekezdésével – e rendelkezéstõl egyezõ akarattal eltérhetnek, tehát a használat engedélyezése akár ingyenes is lehet.

Összeállította: Posteinerné Toldi Márta

VÁLOGATÁS A SZERZŐI JOGI SZAKÉRTŐ TESTÜLET SZAKVÉLEMÉNYEIBŐL

AUTÓPÁLYA-TERVEZÉSSSEL KAPCSOLATOS SZERZŐI JOGI KÉRDÉSEK

SZJSZT-18/09

Magánmegkeresés

A megkereső által feltett kérdések

A megbízók által a 2009. szeptember 14-én kelt közös megbízásban (a továbbiakban: közös megbízás) feltett kérdések

Megállapítható-e az autópályák térbeli nyomvonalának egyéni, eredeti alkotásjellege? Melyek a meghatározó szerzői jogi elméleti és gyakorlati szempontok, ha az egyéni, eredeti alkotásjellegét akarjuk vizsgálni autópályák és azok tervei, illetve speciálisan az autópályák térbeli elhelyezkedését meghatározó nyomvonaltervek esetén?

Kérjük a Tisztelt SZJSZT-t, hogy az O. Zrt. jogi véleményében szereplő tájépitészeti- és térképészeti alkotás-jelleg kérdésében is foglaljon állást, tehát abban, hogy az autópálya nyomvonala tájépitészeti és térképészeti alkotásnak minősül-e?

Amennyiben bármely autópálya esetében – egészben vagy valamely tervelem, illetve a megvalósult létesítmény valamely eleme tekintetében – fennáll az egyéni, eredeti alkotás-jelleg, illetve ennek folytán a szerzői jogi jelleg, változtat-e az eset szerzői jogi megítélésén, ha a változatlan vagy az eredeti tervező engedélye nélkül módosított tervek hatósági engedélyezési eljárás céljára használják fel, illetve ha az eljárásban benyújtott tervek az eredeti tervekhez képest az eredeti tervező engedélye nélkül módosításra kerültek?

Megállapítható-e a bírósági gyakorlatban valamilyen tendencia, illetve kialakult joggyakorlat az építészeti és műszaki létesítmények, illetve azok tervei más tervező általi megváltoztatása esetén, nevezetesen abban a kérdésben, hogy ha valamely építészeti, műszaki létesítményt, illetve annak tervét a tulajdonos megrendelő megbízásából valamely, az eredeti tervezőtől különböző tervezővel készítetik el az eredeti tervhez képest megváltoztatott tartalommal, úgy a tulajdonos megrendelőnek (illetve a megbízásából eljáró tervezőnek) a tervek felhasználására, illetve megváltoztatására kell-e szerzői jogi szempontból engedélyt kérnie az eredeti tervezőtől, illetve van-e jogdíjigénye ilyen esetben az eredeti tervezőnek?

A közös megbízásnak a szakvélemény szempontjából lényeges mellékletei a következők:¹

¹ A mellékletekre az eljáró tanács az adott melléklet jelének megadásával hivatkozik, és mellőzi a melléklet teljes címének megismétlését.

- K/2/1 a Cs. Ügyvédi Iroda 2009. március 31. napján kelt jogi véleménye, valamint
- K/2/2 az SZJSZT-kérdések 2009. 09. 4. napján kelt tervezete;²
- K/3 dr. L. T. ügyvéd 2009. június 8. napján kelt észrevételei a Cs. Ügyvédi Iroda jogi véleményére;
- K/4 dr. L. T. ügyvéd 2009. április 22. napján kelt véleménye a műszaki létesítmények – autópályák – szerzői jogi kérdéseivel kapcsolatban;
- K/5 német jogi vélemény;
- K/6 az O. Zrt. SZJSZT-kérdésekkel kapcsolatos, 2009. szeptember 12. napján kelt álláspontja;
- K/7 a T. Zrt. és az O. Zrt. között 2007-ben megkötött tervezői szerződés³ másolata;
- K/8 az O. Zrt. által átadott Szombathely–Vasvár közötti M9 gyorsforgalmi út nyomvonalváltozatok vizsgálata átnézeti helyszínrajza;
- K/9 az O. Zrt. által átadott fényképek egyes közút- és autópálya-részletekről, azok tartozékairól, műtárgyairól;
- K/10 a jelen beadványokban felsorolt fontosabb jogszabályok, szabályzatok.

Az eljáró tanács válaszánaK összefoglalása

1. kérdés

Szerzői jogi értelemben az utak az azok létesítését megelőzően és annak során készített/át-dolgozott nyomvonaltervek térbeli többszörözései, „megépítései” [Sztj. 18. § (2) bekezdés]. A nyomvonaltervek (a véleményben: építészeti-műszaki tervdokumentációk) az alkalmazott tudományos művek és a szakirodalom határterületére tartozó művek, amelyek vagy építészeti alkotás, vagy műszaki létesítmény terveként részesülhetnek szerzői jogi védelemben.

A nyomvonaltervezés jogi-műszaki kötöttségei korlátozzák, de általában nem zárják ki a tervező egyéni-eredeti jellegű, alkotói választását az út nyomvonalvezetésének megtervezésében. Azt, hogy adott esetben a tervező egyéni-eredeti alkotótévékenység útján létrehozott művel (azonosítható műrésszel), vagy típus vagy rutinszabvány, szolgai másolás útján alkalmazott megoldással tölti-e ki a rendelkezésére álló alkotói játékkeret, csak az adott útnyomvonal(rész) terveinek részletes szakértői vizsgálata alapján dönthető el.

Ha a nyomvonalterv vagy annak része lehet mű, akkor annak a térben érzékelhető táj-építészeti „többszörözése” is osztja a terv sorsát. Ha egy adott nyomvonalterv nem minősül műnek, kizárt, hogy a megvalósított út nyomvonala mint tájépítészeti alkotás szerzői műnek minősüljön.

² Az eljáró tanács kétfelé bontotta a K/2 mellékletet, hogy a közös megbízás tervezetére külön is lehessen hivatkozni.

³ Helyesen: tervezési szerződés, tervezői szerződés altípus nem létezik; a K/7 címe helyes, csak a hivatkozás téves (az eljáró tanács megjegyzése).

A megvalósított útnyomvonal rajza a térképészeti alkotás mint összetett szerzői mű szerzői jogi védelem alatt álló „anyaga”, amit a térképészeti mű céljára átdolgoznak. A térképészeti lépték (arányos kicsinyítés) alkalmazása során azonban elvesznek, érzékelhetetlenné válnak a nyomvonalvezetés esetleges egyéni-eredeti jellegzetességei. Emellett még adott esetben a hivatalos irati funkció kizárhatja a szerzői jogi védelemre való hivatkozást a nyomvonalterv térképészeti célú felhasználása során.

2. kérdés

A közutak és ezen belül a gyorsforgalmi utak létesítését, fejlesztését, tervezését hivatalos iratnak minősülő aktus dönti el. A szerzői műnek minősülő nyomvonaltervek hivatalos irati (hivatalos irathoz kapcsolódó ügyirati) funkcióba kerülnek. Ez a minőség azzal a következménnyel jár, hogy ha nyomvonaltervet alkotnak a hivatalos irati funkcióba kerülés előtt, akkor a tervre nézve a szerzői jog gyakorolható a hivatalos irati funkcióba kerülésig, és a hivatalos irati funkció megszűnését követően (pl. az utat nem építik meg, a megfelelő jogszabályt hatályon kívül helyezik). Amíg a hivatalos irati funkció fennáll, a szerzői jog nem gyakorolható. A szerzői jog gyakorlása is alá van azonban vetve az esetlegesen megkötött érvényes és hatályos felhasználási szerződésnek (függetlenül attól, hogy azt tervezési szerződésnek vagy másként nevezik-e a felek).

Az eredeti tervek az eredeti tervező hozzájárulása nélkül módosíthatók az út megvalósításáig, ideértve az ahhoz szükséges valamennyi hatósági engedélyezési eljárást. Ez nem jelenti azt, hogy tilos az olyan szerződési kikötés, amelynek alapján az eredeti tervező vállalja, a megrendelő (építtető) pedig megrendeli az eredeti tervek valamennyi, a hatósági eljárásokban szükségessé váló módosítását.

3. kérdés

Ha az eredeti nyomvonalterv átdolgozása hivatalos irathoz kötődik, akkor az eredeti terv ezen (új) hivatalos irat ügyiratává válik. Ilyenkor értelemszerűen az eredeti terv szerzője szerzői jogait nem gyakorolhatja. Ha a hivatalos irati funkció nem áll fenn, a tulajdonos (építtető) joga ütközik az eredeti terv szerzőjének jogával. Az ütközést alapvetően a dologi jog primátusa mellett a jog rendeltetésszerű gyakorlása és a joggal való visszaélés összemérésével csak esetről esetre lehet feloldani.

Előzmények

A közös megbízásban feltett kérdésektől különböző kérdések találhatók a K/3 (2009. június 8.) 29., 30. oldalán. E kérdések közül az 1–5. kérdés lényegében beépül a közös megbízás 1. kérdésébe, főképp tekintettel az 5. kérdést kiegészítő magyarázatra (az ügyben vitatott nyomvonaltervek szerzői jogi védelme, különös tekintettel a tervek nagyfokú jogi-műszaki meghatározottságára).

A K/3 melléklet 6. kérdését az eljáró tanács a közös megbízás 1. kérdésébe beleérti, és megválaszolására kitér.

A K/3 melléklet 7. és 8. kérdését az eljáró tanács a közös megbízás 2., és 3. kérdésének megválaszolása során válaszolja meg.

A K/6 melléklet a K/2/2 mellékletet követően keletkezett irat, amelyben az egyik megbízó, az O. Zrt. (a továbbiakban: O.)

- i) észrevételeket tesz a közös megbízás tervezetéhez [K/6, A),B), C) – 1. o.], majd
- ii) D) alatt kifejti, hogy csak a közös megbízás tervezete 2a) kérdésével ért egyet, az egyéb kérdések esetében vagy a kérdésfeltevés módját, vagy a kérdés tartalmát kifogásolja,
- iii) a közös megbízás tervezetében kifejtett állásponttól eltérő általános és konkrét véleményyt (szempontokat) fogalmaz meg, és
- iv) javasolja ezek figyelembevételét (K/6, 2. o. első bekezdés).

Az eljáró tanácsnak nincs tudomása arról, hogy a másik megbízó (a továbbiakban: NIF) ezen észrevételre adott-e írásba foglalt választ.

A K/2/2 és a K/6 mellékletben kifejtett előadások között jelentős különbség van, mindazonáltal az O. Zrt. a K/6 mellékletben nem állt el a közös megbízástól, csupán azt egyoldalúan kiegészítette.

Ezt követte a közös megbízás (2009. szeptember 14.), amely tartalmazza a két fél aláírását.

Az eljáró tanács abból indul ki, hogy a közös megbízás a két fél véglegesen egyeztetett kérdéseit tartalmazza, és ezeket válaszolja meg, lehetőleg kitérve az előzményiratokban (K/2/2., K/6 melléklet) felvetett szempontokra is.

Figyelemmel a közös megbízás mediációs jellegére, az eljáró tanács tanulmányozta a felek eltérő jogi álláspontját tartalmazó iratokat is (T. Zrt. – K/2/1, O. Zrt. – K/3–K/5 melléklet).

Előzetes megállapítások

Az eljáró tanács előrebocsátja, hogy a vélemény az alábbiakban

- a) terven építészeti-műszaki tervdokumentációt, azaz minden olyan tervelemet ért, amelynek a szerzői jogi védelemre való alkalmassága vizsgálható,
- b) minden utat építménynek tekint, amelynek tervezése építészeti-műszaki tervezési tevékenységet jelent,
- c) úton köz- vagy magánutat⁴ ért, amely egyaránt lehet a közforgalom számára nyitott, vagy attól elzárt.

⁴ Közlektv. 32. § (1) Az úthálózat közutakból és a közforgalom elől el nem zárt magánutakból áll. Az állami tulajdonban lévő közutak országos közútnak, a helyi önkormányzatok tulajdonában lévő közutak helyi közútnak minősülnek. Magánútnak minősülnek a természetes személyek, jogi személyek és a jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságok tulajdonában álló területen lévő utak. Magánútnak minősül továbbá az állam vagy az önkormányzat tulajdonában álló területen lévő, közforgalom elől elzárt út, továbbá az állam tulajdonában, valamint a vízügyi igazgatási szerv kezelésében lévő elsőrendű árvízvédelmi fővonalakon a kerékpáros forgalom számára megnyitott út.

Az előrebocsátott megállapítások a nyomvonaltervek szerzői jogi minősítését segítik, noha azt értelemszerűen nem döntenek el.

Ad a) és b) Ezen előzetes megállapítások jogi indoka az, hogy jogszabály alapján az út (bármilyen út) építménynek minősül, és az „építési jog” meghatározza a tervdokumentáció fogalmát, amely bővebb, mint a terv.

Az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény (Éptv.) 1. § (1) bekezdés c) pontja alapján a törvény hatálya kiterjed az épített környezet alakítása és védelme körébe tartozóan: ... az épületek, műtárgyak (a továbbiakban együtt: építmények), ... építési előírásainak kialakítására, a d) pont szerint az építmények építészeti-műszaki tervezésére (a továbbiakban: építészeti-műszaki tervezés).

A (2) bekezdés világossá teszi, hogy a törvényt a sajátos építményfajták ... tekintetében a rájuk vonatkozó külön törvényekkel, kormányrendeletekkel együtt, a bennük foglalt kiegészítésekkel és eltérésekkel kell alkalmazni.

Ezen utaló szabály alapján vizsgálja az eljáró tanács alább az „útjogi” szabályokat is.

A 2. § 8. pontja alapján kétséget kizáróan megállapítható, hogy az út is építmény. *„Építmény: építési tevékenységgel létrehozott, illetve késztermékként az építési helyszínre szállított, – rendeltetésére, szerkezeti megoldására, anyagára, készültségi fokára és kiterjedésére tekintet nélkül – minden olyan helyhez kötött műszaki alkotás, amely a terepszint, a víz vagy az azok alatti talaj, illetve azok feletti légtér megváltoztatásával, beépítésével jön létre. Az építményhez tartoznak annak rendeltetésszerű és biztonságos használatához, működéséhez, működtetéséhez szükséges alapvető műszaki és technológiai berendezések is (az építmény az épület és műtárgy gyűjtőfogalma).”*

A 32. § (1) bekezdés szerint a nyomvonaltervezés építészeti-műszaki tervezési tevékenység, hiszen idetartozik *„az építmény ... megépítéséhez, bővítéséhez, felújításához, átalakításához, helyreállításához, korszerűsítéséhez, lebontásához, elmozdításához, rendeltetésének megváltoztatásához szükséges építészeti-műszaki tervdokumentáció elkészítése”.*

A (11) bekezdés alapján *„az építészeti-műszaki tervdokumentáció az építési tevékenység megvalósításához – pályázathoz, tervpályázathoz, tervtanácshoz, engedélyezéshez, ajánlatkéréshez, építőipari kivitelezéshez, állapotfelméréshez, állapot vagy megvalósítás dokumentálásához – szükséges terveket, dokumentumokat tartalmazza”.*

Az eljáró tanács megjegyzi, hogy az új Ptk. elfogadott javaslata a tervezési szerződés közvetett tárgyává a tervdokumentációt teszi.⁵

A fenti levezetést az „útjog” sem cáfolja.

A közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény (Közlektv.) csak a közúti közlekedés mint szabályozási tárgy szempontjából határozza meg az utat, az út műtárgya és tartozéka

⁵ [Új Ptk.] 5:221. § [A tervezési szerződés]

(1) Tervezési szerződés alapján a tervező a megrendelő által igényelt tervezői munka elvégzésére és az elkészített dokumentáció átadására, a megrendelő pedig annak átvételére és díj fizetésére köteles.

fogalmait.⁶ Ugyanakkor az út tervezésére, az építészeti-műszaki tervdokumentáció magánjogi minősítésére rendelkezést nem tartalmaz, sőt utal az egyéb alkalmazandó engedélyezési eljárásokra (pl. 29/B. §). (A releváns útjogi rendelkezéseket alább, az alkotói szabadság korlátozása és a hivatalos irati jelleg körében értékeli az eljáró tanács.)

Ad c) Szerzői jogi értelemben az utak az azok létesítését megelőzően és annak során készített/átdolgozott tervek térbeli többszörözései, „megépítései”.⁷ Polgári jogi szempontból az országos közutak kizárólagos állami tulajdon tárgyai, és e minőségükben forgalomképtelenek.⁸ A helyi közutak főszabályként az önkormányzati törzsvagyon forgalomképtelen tárgyai.⁹

Ez annyit jelent, hogy az utak és így az utak tervezésének jogi szabályozása is többféle közérdek metszéspontjában áll. A legfontosabb és legáltalánosabb közérdek a kommunikáció (itt: közlekedés, személy- és árumozgás szabadsága) dologi feltételeinek a biztosítása. Az ebből adódó egyik részkiérdek kifejeződése a köztulajdon (ez a magánutak esetében nem érvényesül). A másik részkiérdek a közforgalom biztosítása és biztonsága (ez minden, a közforgalom számára nyitva álló út esetében igaz, és a közlekedésbiztonsági részkiérdek kihat a magánutakra is). A harmadik a közvetlenül a második részkiérdekből levezethető műszaki egységesség követelménye.

E közérdekeket közvetlenül a szerzői jogi szabályozás értelemszerűen nem fejezi, nem is fejezheti ki. Ez a jelen ügyre nézve annyit jelent, hogy a magán- és a közút között az út tervei szerzői jogi védelme szempontjából nincs különbség. (Az más kérdés, hogy a közút és még inkább a gyorsforgalmi út tervezése során a terv többféle hivatalos irati funkcióba is kerülhet.)

⁶ Közlektv. 47. § A törvény alkalmazásában:

h) Út: a járművek és a gyalogosok közlekedésére, vagy csak a járművek, illetve csak a gyalogosok közlekedésére szolgáló, e célra létesített vagy kijelölt közterület, illetőleg magánterület (közút, magánút). Magánútnak kell tekinteni az állam vagy az önkormányzat tulajdonában álló területen lévő, közforgalom elől elzárt utat is.

j) Az út műtárgya: a híd, a pontonhíd, a hajóhíd, a felüljáró, az átereszt, az alagút, az aluljáró, a támfal, a bélésfal, az út víztelenítését szolgáló burkolt árok, csatorna vagy más vízelvezető létesítmény. A két méternél nagyobb nyílású áthidaló műtárgy: híd, a két méternél kisebb nyílású áthidaló műtárgy: átereszt.

k) Az út tartozéka: a várakozóhely, pihenőhely, a vezetőoszlop, a korlát, az útfenntartási és közlekedésbiztonsági célokat szolgáló műszaki és egyéb létesítmény, berendezés (így különösen jelzőtábla, jelzőlámpa, segélykérő telefon, parkolójegy-kiadó automata, sorompó), a zajárnyékoló fal és töltés, hóvédó erdősáv, fasor vagy cserjesáv (védelmi rendeltetésű erdő), valamint a közút határáról számított két méter távolságon belül ültetett fa, az összefüggő üzemi gyümölcsöshöz tartozó fák kivételével, az út üzemeltetéséhez szükséges elektronikus hírközlő eszközök és hálózatok.

⁷ Szjt. 18. § (2) ... Az építészeti alkotások esetében többszörözés a tervben rögzített alkotás kivitelezése és utánépítése is.

⁸ Ptk. 172. § *d)*, 173. § *a)*.

⁹ 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról

79. § (1) Törzsvagyonnak az az önkormányzati tulajdon nyilvánítható, amely közvetlenül kötelező önkormányzati feladat- és hatáskör ellátását vagy a közhatalom gyakorlását szolgálja.

(2) *a)* forgalomképtelenek a helyi közutak és műtárgyaik ... Az önkormányzati törvény több rendelkezése is a helyi közutak kezelését önkormányzati feladatnak minősíti.

A szerzői jogban a szerző (szerzői jogosult) törvényben rögzített kizárólagos jogát közérdekből vagy a szerzői jogi védelem alóli belső kivétel (pl. hivatalos irati kivétel) zárja ki, vagy a szerzői jog közérdekű belső kivételei és korlátjai korlátozzák (pl. szabad felhasználás hatósági, bírói eljárásban). Ugyanakkor a jogrendszer belső egysége és általánosabban az Alkotmány érvényesülése azt a követelményt támasztja, hogy ne oltsák ki egymást az eltérő szabályozási célokat megvalósító normák. Ahol a kioltás kockázata jelentkezik (pl. tulajdonos dologi joga és a szerző kizárólagos joga ütközése), ott vagy általános magánjogi elvek (elsősorban a joggal való visszaélés tilalma) alkalmazása, vagy az adott jogok gyökerét jelentő alapjogok ütközését feloldó alkotmánybírói döntés segíthet.

A közös megbízás kérdéseinek szerzői jogi tartalma

Az eljáró tanács a megbízásba foglalt jogkérdések lényegét a következőkben látja.

Fennáll(hat)-e az utak, ezen belül elsősorban az autópályák (gyorsforgalmi utak) nyomvonala terveinek és a megvalósított nyomvonalaknak (tehát az utaknak) a szerzői jogi védelme, és ha igen, milyen szerzői műtípusba tartoznak?

Ha a szerzői jogi védelem fennállhat,

- i) hogy alakul a szerző (szerzői jogosult) és a jogszerű felhasználó=megrendelő=tulajdonos jogállása az utak megvalósítása (kivitelezése), át-, illetve továbbépítése kapcsán a hatósági engedéllyel összefüggő felhasználás során?
- ii) Ha sor kerül az eredeti tervek megváltoztatására az előző albekezdésben említett, az útmegvalósítással összefüggő engedéllyel érintett felhasználáson túlmenően, ahhoz szükséges-e az eredeti szerző (szerzői jogosult) engedélye, azaz az át-/továbbtervezés „szabadon” megrendelhető-e az eredeti jogosulttól különböző személytől?

Válasz az 1. kérdésre

Megállapítható-e az autópályák térbeli nyomvonalának egyéni, eredeti alkotásjellege? Melyek a meghatározó szerzői jogi elméleti és gyakorlati szempontok, ha az egyéni eredeti alkotásjellegét akarjuk vizsgálni autópályák, és azok tervei, illetve speciálisan az autópályák térbeli elhelyezkedését meghatározó nyomvonaltervek esetén? Kérjük a Tisztelt SZJSZT-t, hogy az UNITEF jogi véleményében szereplő tájépítészeti- és térképészeti alkotás-jelleg kérdésében is foglaljon állást, tehát abban, hogy az autópálya nyomvonala tájépítészeti és térképészeti alkotásnak minősül-e?

Ahhoz, hogy megválaszolható legyen az a kérdés, hogy az utak nyomvonalának terve (és így esetlegesen maga a megvalósított utak nyomvonala) szerzői jogi védelemben részesülhet-e, az alábbi részkérdéseket kell megválaszolni.

Ráolvasható-e a szóban forgó művekre, hogy azok az irodalom, a tudomány és a művészet alkotásai [Sztj. 1. § (2) bek.] körébe tartoznak? A műtípusok példálózó felsorolásába a nyomvonaltervek beletartoznak-e? Az utóbbi részkérdés azonban nem feltétlenül lényeges, mert

a védelemben részesülő alkotások köre nem zárt [a védelem fennáll függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e az adott műtípust, vö. Szjt. 1. § (2) bekezdés]. Ha azonban a vizsgált művek besorolhatók a példálózó felsorolás alapján, ez útmutatást ad arra is, hogy kétség esetén milyen jellegű alkotásokat tart a jogalkotó a szerzői jogi védelem körébe tartozónak.

Igenlő válasz esetén további részkérdés, hogy az Szjt. 1. § (3) bekezdése szerinti pozitív védelmi feltételeknek megfelelhetnek-e a nyomvonaltervek? Itt kell kitérni a tájépítészeti- és térképészeti alkotás-jelleg kérdésére is.

Ha a fenti két részkérdésre adott válasz szerint a szerzői jogi védelem elvileg fennállhat, meg kell vizsgálni, hogy a hivatalos irati funkció [Szjt. 1. § (4) bekezdés] a védelmet nem zárja-e ki.

Az első részkérdésre adott válasz

A felek között vita áll fenn arról, hogy milyen jellegű alkotásról van (lehet) szó az utak nyomvonalai esetében.

Az O. Zrt. szerint az út nyomvonalának terve az Éptv. szerinti, az épített környezetet alakító építmény tervével azonos, és a hivatalos irati funkció e védelem meglétét nem érinti. A T. Zrt. szerint a hivatalos irati funkció „a közút-, illetve autópálya tervek ... illetve a megvalósult létesítmények szerzői jogi védelmét” túlnyomórészt kizárja, a szerzői jogi műtípus kérdését ezért a NIF álláspontja nem fejti ki (K/2/1, 6, 7. o.).

„A szerzői jog azt illeti, aki a művet megalkotta [szerző]” [Szjt. 4. § (1) bekezdés]. „A szerzőt a mű létrejöttétől kezdve megilleti a szerzői jogok – a személyhez fűződő és a vagyoni jogok – összessége” [Szjt. 9. § (1) bekezdés]. E rendelkezésekből az következik, hogy a szerzői jogi védelem fennállása szempontjából a mű megalkotásának időpontja az irányadó.

Ha ebben az időpontban van olyan alkotás, amely megfelel az Szjt. 1. § (2) és (3) bekezdés szerinti követelményeknek, és nem áll fenn az Szjt. 1. § (4) bekezdése szerinti hivatalos irati funkció, akkor a nyomvonaltervek, és az ezeket megvalósító nyomvonalak szerzői művek.

Az Szjt. 1. § (3) bekezdés felsorolja az építészeti alkotást és annak tervét, továbbá a műszaki létesítmény tervét [k) és l) pont]. Ebből nyilvánvaló, hogy a funkcionális alkotások tervei nincsenek eleve kizárva a szerzői jogi védelemből.

Ha az 1. § (2) bekezdés alapján azt kell eldönteni, hogy irodalmi, művészeti vagy tudományos alkotásokról van-e (lehet-e) szó, figyelembe kell venni, hogy ezek az alkotásnemek a kifejezőmódjuk tekintetében a védett szellemi alkotások legszélesebb értelemben vett, egymással jelentős átfedésben lévő területei. Az Szjt. egyik alapjául szolgáló nemzetközi egyezmény, a Berni Unió Egyezmény (BUE) külön a tudományos műveket nem is említi a példálózó felsorolás bevezető részében, és így az irodalmi művek közé tartozónak minősíti az építészeti terveket és más írásműveket. A BUE¹⁰ 2. Cikk (1) bekezdése szerint ugyanis

¹⁰ 1975. évi 4. törvényerejű rendelet az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény Párizsban, az 1971. évi július hó 24. napján felülvizsgált szövegének kihirdetéséről.

„az irodalmi és művészeti művek kifejezés felőleli az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotását, tekintet nélkül a mű létrehozatalának módjára vagy alakjára, tehát lehet ... más írásmű; ... építészeti mű, ... földrajzi, tereprajzi, építészeti vagy tudományos vonatkozású tervek” A magyar jogban véleményünk szerint a nyomvonaltervek (építészeti-műszaki tervdokumentációk) az alkalmazott tudományos művek és a szakirodalom határterületére tartozó művek.

Mivel az eljáró tanács terven az építészeti-műszaki tervdokumentáció szerzői jogi védelemre alkalmasság szempontjából számító elemeit érti, ezért mind az Szjt 1. § (2) bekezdés k), mind az l) pont szerinti terveket műként szerzői jogi védelemre érdemes alkotásoknak tekinti, ha fennállnak a szerzői jogi védelem pozitív feltételei.

Ez az álláspont alátámasztható bírói és szakértői gyakorlattal is. Az EBH2000. 382 számon közzétett döntés szerint az egyéni, eredeti jellegű, önálló és kreatív gondolatiságot tükröző építészeti terv az az alkotás, amelynek tervezőjét szerzői jog illeti meg.¹¹

Az SZJSZT 25/03 számú szakvéleménye szerint „a tervezés eredménye mintegy fogalmilag szerzői mű, mégpedig általában építészeti alkotás, épületegyüttes, városépítészeti együttes, műszaki létesítmény vagy ipari tervezőművészeti alkotás terve lehet, ha a terv megfelel a szerzői jogi védelem pozitív kritériumainak.”

A nyomvonalterv szerzői jogi minősítéséhez legközelebb az SZJSZT gyakorlatában a gokartpályarajz (gokartútvonalterv) szerzői jogi minősítése áll. A 31/2006 sz. ügyben az eljáró tanács megállapította a gokartpályarajz szerzői jogi védelmét. (Az ügyre az egyéni-eredeti jelleg kapcsán még visszatér az eljáró tanács.) Műszaki létesítmény, illetve épület (épületegyüttes) terveiről számos, különböző kérdésekre adott állásfoglalásban állapította meg az SZJSZT, hogy azok alkalmasak a szerzői jogi védelemre.¹²

A védelem általában való fennállásának lehetőségét a külföldi szerzői jogokat elemző szakirodalom is elismeri. Az osztrák szerzői jogban a szerzői műnek objektíve műalkotásnak kell lennie, de a művészet (Kunst) legszélesebb értelmében véve. Elegendő az alacsony alkotásszint, manapság már nem kell egy bizonyos „Werkhöhe”.¹³ Műszaki építmények, például hidak és tájépítészeti alkotások is lehetnek védettek.¹⁴ A német szerzői jogban „céljától függetlenül bármilyen építmény lehet szerzői jogi védelem tárgya”.¹⁵

¹¹ A döntés tb-járáruk ügyében született. Lényege, hogy a szerzői alkotótevékenységet nem kifejtő műszaki rajzolóknak fizetett díj nem minősül szerzői jogdíjnak.

¹² 04/2009, 9/2008/1, 22/2008/01, 6/2007, 24/2007/01, 02, 25/2007/2, 11/2006, 14/2006, 24/2006, 30/2006, 31/2006., 4/2005, 18/2005, 26/2004, 30/2004, 11/2003, 27/2002, 29/2002, 35/2002, 2/2001, 19/2001, 39/2001, de: SZJSZT 18/2005, Olimpiai Központ tanulmánytervezet szerzői jogi védelme, az eljáró tanács szerint a tanulmánytervezet nem mű, „lényegében a szerző erre vonatkozó elgondolásának többféle lehetőségeket egybefogó leírása, nem pedig valamilyen műszaki berendezés alkotó jellegű megtervezése, a térben kivitelezendő létesítmény kétdimenziós kifejezéseként. Ennélfogva építészeti alkotás vagy épületegyüttes tervének sem minősül. A csatolt tervezet nem több mint egy elgondolás felvázolása ...”

¹³ Michel M. Walter: Österreichisches Urheberrecht. Wien, Verlag Medien u. Recht, 2008, p. 55. és 58.

¹⁴ Walter: i. m. (13), p. 105., 193., és idézett jogesetek.

¹⁵ Gerhard Schricker: Urheberrecht. Kommentar. 3. Auflage. Verlag C.H. Beck, München, 2006, p. 113., § 2, Rnr. 149.

Az első kérdésre tehát az az eljáró tanács válasza, hogy a nyomvonaltervek az alkalmazott tudomány vagy a (szak)irodalom körébe tartozó művek, amelyek elsősorban építészeti alkotás, másodsorban pedig műszaki létesítmény terveként részesülhetnek szerzői jogi védelemben.

A második részkérdésre adott válasz

A következő részkérdés az, hogy megvalósulhat-e „a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jelleg” a nyomvonaltervek esetében.

A NIF szerint a nyomvonaltervek jogi-műszaki meghatározottsága bizonyos kivételektől eltekintve (K/2/1, 7. o.) kizárja a szerzői jogi védelmet. Az UNITEF álláspontja szerint (K/3, III.) a jogi-műszaki meghatározottság mindig ad alkotói választási lehetőséget.

A kérdés általánosítva úgy tehető fel, hogy a használati/funkcionális művek esetében a művet meghatározó követelmények kizárják-e a tartalom egyéni-eredeti jellegű, alkotó kifejezését, amely a védelem pozitív előfeltétele, hiszen a szerzői jogi védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értéktől.

Emiatt azt kell vizsgálni, hogy rendelkezésére áll-e a nyomvonalterv alkotójának a kötöttségek között olyan alkotói játéktér, amelyet kitölthet. Ha ilyen játéktér van, csak esetről-esetre lehet eldönteni, hogy azt a tervező egyéni-eredeti jelleggel bíró szellemi alkotással kitöltötte-e.

A funkcionális művek kötöttségével az SZJSZT több véleményben is foglalkozott. A 27/01 számú szakvélemény a műszaki szakértői véleményekről azt állapította meg, hogy azok számos szempontból kötöttek,¹⁶ ennek ellenére „a szakvélemény lehet a szerzői jogi védelem feltételeinek megfelelő, tehát a szerző alkotó tevékenységéből származó egyéni, eredeti jelleggel bíró tudományos (szakirodalmi) mű”.

Az SZJSZT a 31/2006 sz., gokartpályaüzgyben kifejtette, hogy „a beruházási programterv részét képező pályarajzolat – a közbeni átkötések és a pályakörnyezet feltüntetésének esetleges hiánya esetén is – önmagában is védett szerzői alkotás. A pálya megtervezése során nem csak egy pályáiv kialakítása volt lehetséges, a többféle lehetséges mód közül pedig a tervezők határozták meg a programtervben szereplő végleges változatot. Bár a szakmai biztonsági előírások a pálya tervezését bizonyos mértékben, szükségszerűen valóban determinálták, ezek ösz-

¹⁶ SZJSZT 27/01, p. 2. „Ezek (a kötöttségek) a következők lehetnek:

- a szakértőnek feltett kérdések,
- a műfajhoz tartozó kötelező megfigyelés,
- a megfigyelés eredményének tényszerű rögzítése, azaz a ténymegállapítás,
- a források (pl. alapul szolgáló iratok) ismertetésének kötelező, kötött jellege,
- a kérdésekre adandó konkrét, összefoglalt válaszok követelménye,
- a műfaj által diktált tömörség,
- átfogóan nézve pedig a szakértői stílus, ezen belül pl. az illető tudományág vagy szakma által kötelezően alkalmazott kifejezőmód, jelölések kötöttségei.”

szességében nem állítottak olyan korlátozást a tervezők elé, amelyek miatt az elkészült pályarajz pusztán egy egyszerű, szellemi alkotótevékenység híján készült teljesítménynek minősülhetne.

A pályarajz kialakítása önálló tervezői döntések sorozatát igényelte, ezért annak egyedisége, eredetisége és ebből következően azon a szerzői jogi védelem fennállása egyértelműen megállapítható.”

A nyomvonaltervek esetében a műszaki, jogi kötöttségek a gokartpálya tervezéséhez nyilvánvalóan hasonlóak. Az eljáró tanács először a jogszabályi, majd a rendelkezésére bocsátott kötelező műszaki előírásokban megjelenő kötöttségeket vizsgálta meg a K/10, a K/2 és a K/3 melléklet alapján.

Ezek a jogszabályok és műszaki előírások tartalmazznak:

- kötelezően betartandó elemeket (pl.: alkalmazható útburkolati jelek színe, formája és mérete),
- kötelezően betartandó alsó és/vagy felső korlátokat (pl.. minimális körívsugár, maximális emelkedő),
- valamint ajánlásokat.

Az első körbe tartozó elemek tekintetében a tervezőnek nincs mérlegelési lehetősége (az a lehetőség, hogy adott esetben kérhet/kaphat szabvány alóli felmentést, figyelmen kívül hagyható). Ez azt eredményezi, hogy például egy csomópont helyszínrajzát, annak forgalomtechnikai, felfestési terve elkészítésének igényével több tervező is megkaphatja, az eredmény szempontjából nem lehet eltérés az elkészült tervek között, mert minden tervezőnek ugyanazokat az elemeket kell alkalmaznia, rögzített távolságokat kell betartania. Így tehát vannak olyan tervezési részek és elemek, amelyek esetében kizárt az egyéni-eredeti jelleg. Látni kell azonban, hogy ilyen tervezési tevékenység csak valamilyen, már kész műre nézve végezhető. Tehát egy új létesítmény tervezése során is előbb egyedi tervezési eljárással kell elkészíteni a csomópont helyszínrajzát ahhoz, hogy azon a kötelezően betartandó elemek elhelyezhetők, alkalmazhatók legyenek.

A második csoportba tartozó elvárások korlátozzák a tervezőt, de egyedi elgondolásainak lehetőségét, önállóságát semmiképpen nem vonják el. Erre példát az egyetemi képzés gyakorlata ad. A hallgatók – amikor először találkoznak ezzel a tervezési gyakorlattal – évről évre ugyanazokat a tervezési alaptérképeket kapják meg, és lényegében azonos módon történik a tervezéssel kapcsolatosan betartandó szabályokra, korlátokra vonatkozó ismeretek átadása is. Az elkészült feladatok ennek ellenére eltérőek, egyediek lesznek. Csak abban az esetben lesz két feladat megoldása azonos, ha az másolás eredménye. Éppen ez a tény teszi lehetővé a hallgató munkájának egyfajta ellenőrzését is.

Azt is érdemes vizsgálni, hogy rendelkezik-e egyéni-eredeti jelleggel egy terv abban az esetben, ha minden részletében csak a korlátok szélső határának megfelelő tervezési elemeket tartalmaz. Az eljáró tanács véleménye szerint igen, mert az előírás korlátai között a tervező szabadon dönt az általa alkalmazott paraméter betartásának módjáról, döntésének egyik lehetősége a szélsőértékek teljes kihasználása. Ez abban az esetben is így van, ha ilyen

utasítást kap a megrendelőtől. Ez alól csak az jelent kivételt, ha a megrendelő az elkészítendő terv összes paraméterét rögzíti, amit viszont csak úgy tud megtenni, ha már egy megtervezett változat a rendelkezésére áll. Ezen értelmezés szerint az képzelhető el, hogy egy kiviteli terv mindazon részletei tekintetében, amit már az engedélyezési terv tartalmazott, illetve amelyekre nézve rögzített paraméter szerint kell tervezni, adott esetben nem minősül egyéni-eredeti alkotásnak.

Az ajánlások egyértelműen nem zárják ki a tervezői alkotói játéktérteret.

Figyelmen kívül hagyta tehát az eljáró tanács azokat a jogi kööttségeket, amelyek az út létesítésére („átalakítására”) vonatkozó olyan jogszabályokban öltenek testet, amelyeknek tartalma pusztán annyi, hogy az út honnan hova vezessen, az milyen típusú, milyen hosszú legyen, és hány sávból álljon. Ilyen például a Magyar Köztársaság gyorsforgalmi közúthálózatának közérdekűségéről és fejlesztéséről 2003. évi CXXVIII. törvény 1. sz. Melléklete, amelyből egy példa: „M6 M0-Érdi tető között [típusa]: Autópálya [sávok száma]: 2x2 [út hossza km-ben]:8”.

Hasonló, az Éptv. szerinti, jogszabályi formát (önkormányzati rendelet, illetve határozat) igénylő településrendezési eszközök¹⁷ közé tartoznak az elsősorban „szöveges” eszközök (településfejlesztési koncepció, településrendezési terv és a szabályozási keretterv ilyen részei). A rajzjelleg miatt kissé erősebb jellegű kööttséget jelentenek a szabályozási tervek.¹⁸

E jogszabályok csupán olyan paramétereket jelentenek, mint egy szakirodalmi mű megrendelése esetén a téma/tárgy különböző részletességű meghatározása, és nyilvánvalóan csak jelentéktelen mértékben érintik a tervező alkotói szabadságát az egyes nyomvonalvezetési megoldások kidolgozásában.

¹⁷ Éptv. 2. § E törvény alkalmazásában:

20. Szabályozási terv: az a településrendezési terv, amely a település közigazgatási területének felhasználásával és beépítésével, továbbá a környezet természeti, táji és épített értékeinek védelmével kapcsolatos sajátos helyi követelményeket, jogokat és kötelezettségeket megállapító építési előírásokat térképen, rajz formájában ábrázolja.

28. Településrendezési terv: a településszerkezeti terv, a szabályozási keretterv és a szabályozási terv.

7. § (3) A településrendezés eszközei:

a) a településfejlesztési koncepció, amelyet a települési önkormányzat képviselő-testülete határozattal állapít meg (2. § 27. pont);

b) a településszerkezeti terv, amelyet az önkormányzati településfejlesztési döntés figyelembevételével a települési önkormányzat képviselő-testülete dolgoztat ki, és határozattal állapít meg (2. § 28. pont);

c) a helyi építési szabályzat és a szabályozási terv, amelyet a településszerkezeti terv alapján a települési önkormányzat képviselő-testülete dolgoztat ki, és rendelettel állapít meg (2. § 11. és 20. pont).

(9) A megállapított helyi építési szabályzatban és a jóváhagyott szabályozási tervben foglaltakat az érintett közigazgatási szerveknek a hatáskörüket érintő ügyekben eljárásaik során érvényesíteniük kell. Az (1)–(9) bekezdésben foglalt rendelkezéseket a (10) bekezdésben foglalt kivételekkel a településrendezési eszköz módosítása esetén is alkalmazni kell.

¹⁸ Éptv. 20. § 2. § E törvény alkalmazásában:

20. Szabályozási terv: az a településrendezési terv, amely a település közigazgatási területének felhasználásával és beépítésével, továbbá a környezet természeti, táji és épített értékeinek védelmével kapcsolatos sajátos helyi követelményeket, jogokat és kötelezettségeket megállapító építési előírásokat térképen, rajz formájában ábrázolja.

A Közlektv. 11. § (2) bekezdése meghatározza az úttervezés szempontjait, de alkotói korlátozást alig jelent.¹⁹

Ugyanilyen megállapítást kell tenni az Éptv.-re is.²⁰ Érdemes itt a 36. § (1) bekezdés h) pontját kiemelni: az építési engedély megadásának egyik feltétele, hogy „a tervező nyilat-

¹⁹ Közlektv. 11. § (1) Az utakat úgy kell fejleszteni, hogy a közutak (országos közutak, helyi közutak) és a közforgalom elől el nem zárt magánutak összefüggő rendszert alkossanak.

(2) A közutak térségi hálózatainak tervezése során – a közutak nyomvonalának kijelölésénél, az útkategória és keresztmetszeti megoldás kiválasztásánál, valamint a megvalósítás időbeli ütemezésénél – a következő gazdasági, társadalmi és környezeti szempontokat és hatásokat kell együttesen értékelni, és figyelembe venni:

- a) a létesítés, a felújítás, az üzemeltetés és a használat közvetlen társadalmi költsége,
- b) a közlekedés-biztonsági szempontból várható hatások,
- c) a települési környezetre gyakorolt hatások,
- d) a természeti és kulturális örökségi értékekre, természeti területekre, tájakra és Natura 2000 területekre, valamint a természeti erőforrásokra, különösen a termőföldre gyakorolt hatások és kockázatok,
- e) az elérhetőség-javulásból fakadó térségi gazdaságélénkítő hatás,
- f) nemzetközi együttműködés elősegítése,
- g) a hátrányos térségek, települések felzárkóztatásának célja,
- h) az országos, regionális, kiemelt térségi, megyei, valamint helyi területfejlesztési és -rendezési célok,
- i) a közúthálózat-fejlesztéssel szorosan összefüggő egyéb sajátos szempontok, különös tekintettel a honvédelmi, idegenforgalmi és vidékfejlesztési szempontokra.

²⁰ Éptv. 3. § (1) Az épített környezet alakítását és védelmét:

- a) a jogszabályokkal összhangban álló településrendezési és építészeti-műszaki tervek alapján,
- b) a jogszabályokban előírt építészeti, műszaki, biztonsági, egészségügyi, rendeltetési és használati, továbbá környezet- és természetvédelmi követelményekkel összhangban,
- c) a humánus környezetre és az esztétikus kialakításra tekintettel, valamint
- d) a résztvevők együttműködésével

kell megvalósítani.

5. § A miniszter és a tervtanácsok feladatai, a 31. § (1) (2) és (4) bekezdése szól az építmény elhelyezése, bővítése stb. során biztosítandó szempontokról. A leginkább „korlátozó szabályt az (5) bekezdés tartalmazza: „Mind az építmény elhelyezése, mind pedig a külső megjelenését befolyásoló kialakítása, átalakítása, bővítése, felújítása, helyreállítása során különös figyelmet kell fordítani a táj- és településkép, a beépítési vagy az építészeti jellegzetesség és látvány, a helyi jelleg védelmére, az épített örökség védett értékeinek érvényesülésére.” A 36. § tartalmazza az építési engedély megadásának feltételeit, ezek közül az (1) bekezdés c) pontját érdemes idézni az eljáró tanács véleményének alátámasztására: ... a tervezett építmény vagy építészeti-műszaki megoldás megfelel

ca) a 31. § (2)–(5) bekezdésében előírt követelményeknek,

cb) az általános érvényű szakmai és a jogszabályokban meghatározott követelményeknek,

cc) az egyes építményekre, területekre védettséget elrendelő jogszabályoknak és az előzetes hatósági eljárásokban előírt követelményeknek,

cd) az építészeti minőség és értékvédelem jogszabályban meghatározott szempontjainak, valamint

d) az építmény megépítése, rendeltetése, használata, fenntartása nem okoz a környezetében olyan káros hatást, amely

da) a terület rendeltetésének megfelelő és jogszabályban meghatározott mértéket meghaladná,

db) az állékonyságot, az életet és egészséget, a köz- és vagyonbiztonságot veszélyeztetné,

e) az építmény rendeltetészerű és biztonságos használhatóságához szükséges

ea) járulékos építmények (közművek, utak, burkolatok, parkolók stb.), illetőleg

eb) közlekedési hálózathoz való csatlakozás, valamint

ec) a közmű- és energiaellátás

a használatbavételi engedély megkéréséig biztosítható, illetve a használatbavételi engedélyezéskor rendelkezésre áll.

kozott arról, hogy az általa elkészített építészeti-műszaki tervdokumentáció jogszabályokban meghatározott alapvető követelmények teljesítését biztosító nemzeti szabványokkal azonos vagy azokkal egyenértékű műszaki megoldást tartalmaz ...”.

Ez pedig annyit jelent, hogy a tervező szabadsága a szabványtól való eltérésre is kiterjed, ha igazolja, hogy megoldása azzal egyenértékű.

A Magyar Köztársaság gyorsforgalmi közúthálózatának közérdekűségéről és fejlesztéséről szóló 2003. évi CXXVIII. törvény fent nem említett egyéb rendelkezései szerzői jogi szempontból csak a nyomvonaltervek hivatalos irati funkciójáról szóló rendelkezéseket tartalmaznak, a tervek tartalmát nem szabályozzák.

Az alacsonyabb szintű jogszabályok közül az utak forgalomszabályozásáról és a közúti jelzések elhelyezéséről szóló 20/1984. (XII. 21.) KM rendelet és az útburkolati jelek tervezési és létesítési előírásairól szóló 11/2001. (III. 13.) KöViM rendelet értelemszerűen tartalmaz közlekedésbiztonsági szempontú köztéttséget, de az út vonalvezetésének tervezésében ez nem zárja ki az alkotói, egyéni-eredeti jellegű választást.

Külön kell említeni az állami tulajdonba tartozó országos közlekedési hálózattal, valamint az országos közlekedési hálózat fejlesztésével összefüggő egyes feladatok ellátásáról, továbbá a közlekedési hálózat finanszírozási célokat szolgáló egyes fejezeti kezelésű előirányzatok felhasználásának szabályairól szóló 8/2008. (III. 18.) GKM rendeletet, amelynek 10. § (4) bekezdés b) pontja rendelkezik arról, hogy „a műszaki szabályozási feladatokat a KKK (=Közlekedési Koordinációs Központ) a miniszter által kijelölt szakmai szervezet bevonásával látja el, amely feladat végrehajtása során a kiadásra kerülő ütiügyi műszaki előírásokat a Magyar Közlöny mellékleteként megjelenő Hivatalos Értesítőben közzé kell tenni.”

Ez annyit jelenthet, hogy a közúti tervezési szabályokat tartalmazó ütiügyi műszaki előírások (a továbbiakban: KTSZ) szerzői jogi szempontból „jogszabállyal?” kötelezővé tett szabványnak minősülnek. A KTSZ közzétételére a 3/2009. (V. 8.) KHEM tájékoztatóval (HÉ 2009. 22.) került sor. A tájékoztató tartalmazza, hogy „az új ütiügyi műszaki előírások az országos és helyi közutak, valamint a közforgalom elől el nem zárt magánutak területén is érvényesítendő szempontokat tartalmaznak. Az ütiügyi műszaki előírások alkalmazása az országos közutak ... tervezési feladatok végzése során – a megrendelők és a vállalkozók számára ... kötelező. Az ütiügyi műszaki előírások alkalmazása a helyi közutak, továbbá a közforgalom elől el nem zárt magánutak tekintetében ajánlott és indokolt”.

Az eljáró tanács kénytelen megjegyezni, hogy a tájékoztató a jogalkotásról szóló törvény alapján nem jogforrás, és kötelező magatartási szabályt nem tartalmazhat, csak „olyan tényeket és adatokat, amelyek ismerete kötelező”.²¹ Azt sem tudja az eljáró tanács szó nélkül

²¹ 1987. évi XI. törvény a jogalkotásról
[Jogi iránymutatás]

55. § (1) A miniszter és az országos hatáskörű szerv vezetője irányelvet és tájékoztatót adhat ki.

(3) A tájékoztató olyan tényt és adatot közöl, amelyet a jogszabály végrehajtásáért felelős szervnek a feladata teljesítéséhez ismernie kell.

(4) Az irányelv és a tájékoztató az azt kiadó szerv hivatalos lapjában közzétehető.

hagyni, hogy a tájékoztatóval kötelezővé tett és kihirdetett KTSZ-t a hivatalos lap melléklete nem közli, hanem azt külön meg kell vásárolni. Ilyen körülmények között alkotmányosan is aggályos a KTSZ kötelező jellegének elismerhetősége.

Szerzői jogi szempontból vizsgálva a KTSZ-t a kétségesen kötelező jelleg azt jelenti, hogy még abban az esetben is, ha a KTSZ az útnyomvonal-tervezési tevékenységre nézve alkotói szabadságot jelentősen korlátozó vagy kizáró magatartási szabályt tartalmazna, azt – elvileg – nem lehetne olyannak tekinteni, mint amelytől nem lehet eltérni. (Az más kérdés, hogy a gyakorlatban – elsősorban az engedélyezési rezsimm miatt – nem valósulhat meg olyan út, amely nem veszi figyelembe a KTSZ-t.) Ez pedig a tervező alkotói szabadsága szempontjából mégis csak külső korlátot jelent.

Az eljáró tanács megvizsgálta a KTSZ általános előírásait (1. fejezet), és ezek közül elsősorban a vonalvezetésre vonatkozó előírásokat (1.6.), ugyanis a felek között elsősorban abban van vita, hogy a vonalvezetés lehet-e egyéni-eredeti jellegű.

A KTSZ tartalmaz jelentős kötöttségeket, de általában nem zárja ki a többféle megoldást.

A KTSZ szerinti főbb vonalvezetési kötöttségek:

- i) közúthálózat-fejlesztési és területrendezési tervek,
- ii) gazdasági, társadalmi és környezeti szempontok előírt vizsgálata,
- iii) az adott domborzati, táji adottságok és egyéb kötöttségek (!),
- iv) vonalvezetési paraméterek,
- v) térbeli vonalvezetési szabályok,
- vi) az út tájalakító szerepének mérlegelése,
- vii) a járművezető számára legalább az út osztályba sorolása és a megállási és előzési követelményekhez igazodó, folyamatosan egyértelmű, tájba illő, esztétikus kép adása,
- viii) egyenes, köríves és klotoid átmeneti íves helyszínrajzi vonalvezetés,
- ix) emelkedő vagy eső hossz-szelvényi egyenesekből, és ezek törését lekerekítő elemekből (körív, parabola) álló vonalvezetés stb.

Hasonló mélységű közlekedésbiztonsági és műszaki szempontú kötöttségek találhatók egyéb KTSZ-előírásokban is (pl. a látótávolságok biztosításánál, a keresztszelvény kialakításánál, az útkorona elemei alakításánál). Meg kell jegyezni, hogy jelenleg nincs érvényes műszaki előírás a különbszintű csomópontok tervezésére, mert azt közvetlenül megjelenése előtt visszavonták. Ugyanakkor a KTSZ több helyen külön előírásra utal. Ebből következően a KTSZ nem szabályoz teljes körűen, ugyanakkor nincs érvényes másik előírás. Ha elfogadnánk, hogy a terv minden elemét jogszabály és műszaki előírás köti, ebből még az is levezethető lenne, hogy nem tervezhető különbszintű csomópont, holott ilyeneket terveznek és engedélyeznek.

Egyes esetekben található eltérést, többféle megoldást lehetővé nem tevő előírás, ilyen pl. a forgalmi sávok oldalesési mértéke.

Az önkormányzatok részére a Közutak Tervezési Szabályzatára vonatkozóan kiadott, tárcaközlönyben megjelent korábbi KHVM-tájékoztató²² a kötelező szabvány megszűnése és az új, nem jogszabályban közzétett szabvány megjelentetésére vonatkozóan azt tartalmazza, hogy a szabályzattól el lehet térni: *„Az abban szereplő előírásoktól eltérni csak részletes műszaki (nem gazdasági) indokolás alapján lehet, amelyben be kell bizonyítani, hogy a KTSZ-től eltérően tervezett megoldás műszaki, forgalombiztonsági és várható élettartam szempontjából a KTSZ előírásainak megfelelően tervezett megoldással egyenértékű.”*

A fentiek alapján a szóban forgó szabályzatot sem tekinti az eljáró tanács olyan kötöttségeket előíró „normának”, amely kizárná az alkotói választást.

A K/10 melléklet szerinti T. Zrt. Projekt szervezeti és működési kézikönyv nem jelent olyan közhatalmi normatív jogi-műszaki kötöttséget, amely az alkotói szabadság kizárására alkalmas. Az egyik szerződő fél Ptk. hatálya alá tartozó általános szerződési feltételeinek tekinthető, amely ahhoz képest kerülhet alkalmazásra, ahogy alkalmazását a tervezési szerződés, illetve ezt megelőzően a pályázati kiírás (közbeszerzési ajánlatkérés) előírja. Szerzői jogi értelemben a jövőben elkészítendő mű megrendelője (felhasználója) által meghatározott kikötésgyűjteménynek tekinthető, amely azonban nem zárja ki az alkotói választást.

A jogi-műszaki kötöttségek általános és az egyes források vizsgálatára alapján az eljáró tanács az alábbi következtetésekre jutott.

Az eljáró tanács alkotói döntést eleve kizáró jogi kötöttséget a vizsgált jogszabályokban nem talált. A KTSZ-ben vannak az alkotói szabadságot kizáró és korlátozó előírások is. Általában nem lehet azonban kijelenteni, hogy a nyomvonaltervezés során ne jöhetnének létre a szerző saját szellemi alkotását jelentő egyéni-eredeti művek (műrészek). Az adott eset pedig csak az adott útszakasz adott környezetben való tervezése körében vizsgálható, ezért az alkotói választás jogi kizártsága a nyomvonaltervezés körében nem állapítható meg.

A vizsgált külföldi szerzői jogokat értékelő irodalom alátámasztja az eljáró tanács következtetéseit.

Az osztrák jogban: „Önmagában egy mértani forma kiválasztása nem elegendő szerzői jogi védelemhez.”²³ Az anyag, a felület, a fal- és üvegrészek tagolása, elosztása is eredményezheti mű létrehozását.²⁴

Ezzel szemben a bécsi repülőtér bizonyos terveit vizsgálva a bíróság az alkotói játéktér hiányát állapította meg.²⁵

²² Belügyi Közlöny, 1998, 1. sz.

²³ Walter: i. m. (13), p. 85. Rnr.156.

²⁴ „Auch die Auswahl und Zusammenstellung der Materialien, die Gestaltung der Oberflächenstruktur, die Gliederung und Verteilung von Mauer- und Glasteilen uva können zur Annahme eines originellen Bauwerks führen.” Walter: i. m. (13), 106. 193 Rnr.

²⁵ „In seiner Entscheidung 04.09.2007 – „Flughafen Wien” hat der OGH einem technisch konstruktiven und zweckmäßigen Flughafen-Planungsprojekt mangels eines Gestaltungsspielraums keinen Schutz gewährt, wobei auch vom Fehlen eines „ästhetischen Gestalts” die Rede ist.” Walter: i. m. (13), 657. lj.

A német szerzői jogban épületek részei is lehetnek önállóan védettek (pl. a homlokzat). A „handwerklich” vagy rutinszerű alkotás eredményeként létrejött építmény nem védett.²⁶

Az épület tájba illesztése egyéni-eredeti alkotást eredményezhet.²⁷

Ami azonban műszaki-konstruktív szempontból szükséges vagy szokásos, nem fejez ki egyéni alkotást, így néhány jól sikerült híd vagy torony nem alkalmas a szerzői jogi védelemre. Sokkal inkább a műszaki konstruktív vagy a használati funkciók követelményét meghaladó teljesítmény szükséges a szerzői jogi védelem fennállásához.²⁸

A német jog is külön említi az építészeti alkotásokat egyrészt, és másrészt azok terveit a védelem lehetséges tárgyai között. A bírói gyakorlat a védelemképességhez szükséges egyéni-eredeti szintet műtípusonként nem egységesen ítéli meg. Az egyéni kialakításhoz szükséges szabad játéktér – ami a védelemképesség feltétele – egyes műtípusoknál a cél, a szokásos megoldások vagy műszaki követelmények miatt szűkebb, mint másoknál.²⁹

Ha az épület mint egyéni-eredeti alkotás védett, akkor ennek terve önmagában ezért védett mint az építészeti mű (elő)terve. Ez nem jelenti azt, hogy a terv önálló ábrázolásként is feltétlenül védett lenne. Ez a védelem az előbbihez kiegészítésként járulhat, ha maga az ábrázolási mód is egyéni-eredeti.³⁰ Egy olyan épület ábrázolása is védett lehet, amely épület szerzői jogilag nem védett. Itt nem az ábrázolt tárgy az irányadó, hanem az ábrázolás módjának egyéni-eredeti jellege.³¹ Ha például egy repülőtéri épülethez való igen eredeti és ötletes hozzáférési módot kézenfekvő, szokásos módon rajzolni meg, a terv tekintetében nincs védelemképesség.³²

²⁶ Schricker: i. m. (15), p. 113. Rnr.150.

²⁷ „Die Anpassung von Bauwerken an ihre Umgebung und ihre Einfügung in die Landschaft kann Ausdruck individuellen Schaffens sein.” (BGH GRUR 1989, 416/417 – Bauaussenkante.) Schicker: i. m. (15), p. 114. §2 Rnr. 152.

²⁸ „Was technisch-konstruktiv notwendig oder üblich ist, ist nicht Ausdruck individuellen Schaffens; manche ästhetisch gelungene Brücken – oder Turmkonstruktion ist aus diesem Grunde nicht urheberrechtsfähig.” „Es müssen vielmehr besondere gestalterische Elemente vorliegen, die über das technisch-Konstruktiven oder vom Gebrauchszweck her vorgegebene oder Übliche hinausgehen und die Individualität zum Ausdruck bringen (OLG Karlsruhe, GRUR, 1985, 534/535); Schicker: i. m. (15), §2 Rnr. 153.

²⁹ Thomas Dreier, Gernot Schulze: Urheberrechtsgesetz. Kommentar, Verlag Beck, 2004, p. 53. 2 § Rnr. 24, „Dieser Gestaltungsspielraum verengt sich bei solchen Werken, deren Formen durch vorgegebene Zwecke, übliche Gestaltungsmittel oder durch technische Zwänge vorgegeben sind. Dort ist eingehender darzulegen und zu prüfen, dass über solche Zwänge hinaus ein Gestaltungsspielraum besteht und dass hiervon auf individuelle Art Gebrauch gemacht worden ist.” p. 55. §2, Rnr. 33.

³⁰ GRUR, 1988, p. 533, 534 – Vorentwurf II.

³¹ BGHZ 18, 319, 322 – Bebauungsplan.

³² BGH GRUR 1979, 464, 465 – Flughafenpläne. A hivatkozott esetek (28–30. lj.) a Dreier, Schulze: i. m. (29), (27 lj.) p. 99. §2, Rnr. 231. alatt találhatók.

Hasonló véleményen van egy gyakorlatiasabb kézikönyv is.³³ „A szerzői jogi védelem szempontjából egyedül az építmény művészi kialakítása a mérvadó. A csak használati, művészi igény nélküli építmények nem védettek”.³⁴

A K/5 alatt csatolt, a német szerzői jogról adott vélemény sem tér el tartalmában az eljáró tanács rendelkezésére álló szakirodalomtól. Nem hív fel olyan szabályt, amely minden feltételtől függetlenül elismerné a műszaki alkotások szerzői jogi védelmét vagy a tervező továbbtervezési jogát, autópályatervekről nincs benne szó, nincsenek benne ilyen precedensek. A német tervezési szerződésekre vonatkozó szabály különösképpen irreleváns (VOB), mert a magyar jogban nem került sor a szerzői szerződési jog olyan átalakítására, mint a német szerzői jogban néhány évvel ezelőtt.

Az eljáró tanács összességében megállapítja, hogy a nyomvonaltervezés jogi-műszaki kötöttségei korlátozzák, de általában véve nem zárják ki a tervező egyéni-eredeti jellegű, alkotói választását az út nyomvonavezetésének megtervezésében. Minél hosszabb a megtervezendő út, annál nagyobb a valószínűsége az alkotói szabadság egyéni-eredeti kitöltésének. Azt azonban, hogy adott esetben a tervező egyéni-eredeti alkotótevékenység útján létrehozott művel (azonosítható műrésszel) vagy típus-, rutin-, szabvány- vagy szolgai másolás útján alkalmazott megoldással tölti-e ki a rendelkezésére álló alkotói játéktér, csak az adott útnyomvonal(rész) terveinek részletes, szakértői vizsgálata alapján dönthető el. Amennyiben két tervező egymástól függetlenül képes a műszaki kötöttségeknek megfelelő, de egyes részletekben eltérő eredményre jutni, és az eltérés az alkotói szabadságfok kihasználásának eredménye, akkor alappal nem állítható, hogy az úttervezést műszakilag olyan mértékben determinálják a jogi-műszaki kötöttségek, hogy a nyomvonalterv nem lehet szerzői mű.

(A helyzet hasonló ahhoz, mint egy szoftver megalkotásánál, ahol a rutin, a másolt és az egyéni-eredeti jellegű műrészek kombinációja eredménye lehet a kész mű, azzal a különbséggel, hogy a szoftver esetében lehet kevesebb a „protokoll” (=szabvány), és több a jogosult által közkinsbe bocsátott, és ezért szabadon felhasználható mű/műrész.)

A fenti válasz fölöslegessé teszi a tájépítészeti- és térképészeti alkotás-jelleg kérdésében történő elkülönített állásfoglalást. Ami a tájépítészeti alkotás-jelleget illeti: ha a nyomvonalterv vagy annak része lehet mű, akkor annak a térben érzékelhető „többszörözése” is osztja a terv sorsát. Az viszont az eljáró tanács szerint logikailag kizárt, hogy abban az esetben, ha egy adott nyomvonalterv nem minősül műnek, mert készítése során egyáltalán nem alkalmaztak egyéni-eredeti alkotáselemeket, a megvalósított út nyomvonala szerzői műnek minősüljön pl. esztétikus tájba illeszkedése okán (ha a K/8, K/9 alatti nyomvonalak terve nem mű, pusztán az útnyomvonal látható képe nem válik művé). Az esztétikai megítélés ugyanis közömbös a műjelleg megállapíthatósága szempontjából. Ha a megvalósult nyomvonal – egyéni-eredeti jelleggel bíró vezetése okán – mű, az csak a terv műminősége következménye lehet. Az engedélyezés és kivitelezés során az eljáró tanács véleménye szerint

³³ Artur-Azel Wandtke, Winfried Bullinger: Praxiskommentar zum Urheberrecht. Verlag C.H. Beck, 2004.

³⁴ Wandtke-Bullinger: i. m. (33), p. 28. § 2, Rnr. 105

nem képzelhetőek el olyan mértékű és jellegű változtatások, amelyek a kész út nyomvonala műminőségéhez vezetnének anélkül, hogy a terv egyéni-eredeti jelleggel rendelkezne.

Az eljáró tanács megjegyzi, hogy ha a tájépítészet, tájalakítás szempontjából az út mint építmény megvalósult nyomvonalának tájépítészeti képét összehasonlítjuk az épület mint másik fajta építmény homlokzati képével, nyilvánvalónak látszik, hogy az épülethomlokzat tervezése általában nagyobb alkotói játékteret nyújt, mint az út nyomvonalának tervezése (az épület funkciója az állítás helyességét korlátozhatja). Emellett a tájalakítás emberi érzékelése is eltérő utak és épületek esetében. Utak esetében csak megfelelő távolságból, felülnézetből érzékelhető az építmény tájbeli elhelyezkedése, az út használata során csak igen korlátozottan, míg épület esetében előlnézetből könnyen érzékelhető a tájalakító jelleg.

A térképészeti alkotás-jelleg kérdésében is azonos a kiindulás. Ha a nyomvonalterv nem mű, „származékos” műminősége nem állapítható meg. A következő megállapítások azonban már eltérnek a tájépítészetialkotás-jelleg körében tett megállapításoktól. A megvalósított út nyomvonala a térképészeti alkotás mint összetett szerzői mű esetlegesen szerzői jogi védelem alatt álló „anyaga”, csakúgy, mint – jogvédelem nélkül – például akár egy szabályozatlan folyó vagy természetes partvonalú tó. A művet azonban a térképészeti mű céljára átdolgozzák. A térképészeti lépték (arányos kicsinyítés) alkalmazása során elvesz(het)nek, érzékelhetetlenné vál(hat)nak a nyomvonallevezetés esetleges egyéni-eredeti jellegzetességei, csak úgy, mint a honlapokon az úgynevezett thumbnaillé (bélyegkép) kicsinyített vizuális alkotások esetében. E kérdés további vizsgálata azonban nem tartozik az ügyhöz. (Abszurd eredményre vezetne, ha egy út tervezője szerzői joga alapján megtilthatná vagy engedélyhez köthetné, hogy a terve alapján készült utat egy térkép feltüntesse.)

A hivatalos irati funkcióhoz

A rész kérdés a következő: ha a fenti két rész kérdésre adott válasz szerint a szerzői jogi védelem elvileg fennállhat, meg kell vizsgálni, hogy a hivatalos irati funkció [Szt. 1. § (4) bekezdés] a védelmet nem zárja-e ki.

A válasz

Az Szt. 1. § (4) bekezdése alapján „nem tartoznak e törvény védelme alá a jogszabályok, az állami irányítás egyéb jogi eszközei, a bírósági vagy hatósági határozatok, a hatósági vagy más hivatalos közlemények és az ügyiratok, valamint a jogszabállyal kötelezővé tett szabványok és más hasonló rendelkezések.”

Az Szt. ún. „Nagykommentárja” szerint³⁵: „A hivatalos iratok körébe az iratot kibocsátón kívüli címzetteknek szóló iratok és az ezek előkészítésére szolgáló ügyiratok tartoznak. A mű

³⁵ Szt. Nagykommentár, Complex + Jogtár részadatbázisa, az 1. § (4) bekezdéséhez fűzött magyarázat; szerkesztette: Gyertyánfy Péter, könyv alakban: Complex Kiadó, 2006.

funkcionális, ügyiratként való felhasználási célja, létrejöttének sajátos mechanizmusa, nem egy esetben kollektív döntés és tevékenység alapján történő keletkezése, és főként a megismeréséhez, terjesztéséhez fűződő közérdeknek a szerző kizárólagos jogban megtestesülő magánérdekét meghaladó súlya indokolja a kizárást. ... A szerzői jogi védelem kizárásának a feltétele a közérdekű, kifelé ható felhasználási mód, ezért ha egy, a kizárás körébe eső művet nem külső célú ügyiratként használnak fel, a védelem fennáll.

... Egy ügyben felhasználni kívánt szakvélemény funkciója kizárja a szerzői jogvédelmet a szakvélemény rendeltetésszerű felhasználása körében (SZJSZT 27/01). Ha ugyanezt a szakvéleményt az eljáráson kívül szerzője szakfolyóiratban közlése (a közzététel esetleges nem szerzői jogi akadályaitól most eltekintve), a szakvélemény tudományos műnek minősül.

Ugyancsak hiába tükröz magas szellemi színvonalat, és mutat egyéni, eredeti jelleget egy jogszabálytervezet, jogszabály vagy bírósági/hatósági határozat, e funkciójában nem részesül szerzői jogvédelemben, és közlése előtt szerzői jogi akadály nem áll. [Pl.: bankjegyek, pénzértmék képeinek a hivatalos lapban történő közzététele során nem valósít meg szerzői jogi felhasználást, mert a hivatalos irat funkciója kivételt jelent a szerzői jogi védelem alól (SZJSZT 09/01.)] Hasonlóan foglalt állást az SZJSZT a jogszabályok nem hivatalos fordításairól (SZJSZT 19/02)."

A hatályos Sztj. 1. § (4) bekezdése szemmel láthatólag csak a közhatalom birtokában kibocsátott normatív és egyedi aktusokat és az ezekhez kapcsolódó iratokat (ügyiratokat) tekinti hivatalos iratnak. Ez az állítás jól alátámasztható a korábban hatályos Sztj. szerinti hivatalos irat fogalommal való összehasonlítással.

Az Sztj. 2001. december 31. napjáig hatályos szövege (és a korábbi Sztj. is) hivatalos iratnak tekintette a „gazdálkodó szervezetek [Ptk. 685. § c) pont] és a gazdálkodó szervezetnek nem minősülő jogi személyek feladat-, illetve tevékenységi körében végzett ügyintéző tevékenység során keletkezett és bármely formában rögzített intézkedéseket, valamint azok tervezeteit”³⁶ is.

A módosítást egyébként a nem kötelező szabványok szerzői jogi védelmének bevezetése indokolta. Következménye az, hogy a „gazdálkodás” körében keletkezett iratok nem minősülnek hivatalos iratnak akkor sem, ha az irat egyébként normatív/egyedi aktus kibocsátására feljogosított szerv tevékenysége során keletkezik. Ha azonban a „gazdálkodás” körében keletkező irat jogszabály vagy egyedi aktus formáját ölti – értelemszerűen csak olyan jogi személy esetében, amely ilyen aktus kibocsátására fel van jogosítva – a hivatalos irati jelleg aggálytalanul megáll.

Ezt a megállapítást az útjogba „átírva” arra a következtetésre kell jutni, hogy mindegy, hogy egy jogalkotás és egyedi aktus kibocsátására feljogosított szerv a közút (jövendő) tulajdonosaként vagy impérium birtokában, azaz hatósági tevékenység körében jár-e el a köz-

³⁶ Hatályon kívül helyezte a 2001. évi XLVIII. tv. 66. § d) pont.

út létesítésének elhatározása, megvalósítása vagy a közút további fejlesztése (útcsatlakozás, csomópont építése, továbbépítés stb.) során. Az e körben keletkezett jogszabályok, egyedi aktusok és ezek ügyiratai, ideértve a hivatalos iratot előkészítő és az abban foglalt egyedi vagy normatív döntést végrehajtó ügyiratokat is, hivatalos irati funkcióban állnak.

Ezzel szemben, ha egy szervezet (jogi személy) nem bocsáthat ki jogszabályt/egyedi aktust, iratai nem hivatalos iratok. Ezért a T. Zrt. döntéseit/kikötéseit tartalmazó iratok önmagukban soha nem minősülhetnek hivatalos iratnak. Ha azonban a T. Zrt. iratai egy, az előző bekezdésben említett hivatalos irat ügyiratává válnak, oszttják a hivatalos irati kivétel sorsát.

A fentieket alátámasztja a Közlektv. 8. § (1) bekezdésének a) pontja: „A közúti közlekedéssel összefüggő állami és önkormányzati feladatok: a közúti közlekedés tervezése, fejlesztése További indok a Közlektv. 29. § (1) bekezdése, amely T. Zrt.-t az országos közutak építtetőjévé minősíti: „Az országos közutak építtetője – a magántőke bevonásával megvalósuló utak kivételével – a Magyar Állam kizárólagos tulajdonában lévő, az országos közúthálózat fejlesztési és építtetői feladatainak ellátásáért felelős, részvénytársasági formában működő gazdasági társaság, a T. Zrt.).

A 33. § (1) bekezdésének b) pontja szerint az építtető a magyar állam javára és nevében jár el. A (2) bekezdés alapján az építtető a beruházás előkészítéseként teljes körűen elkészített a szükséges terveket, tanulmányokat. Az építtetőre a gyorsforgalmi utak közérdekűségéről és fejlesztéséről szóló jogszabály rendelkezései is irányadóak.

Jól példa még a hivatalos irati jellegre a 32. § (3) bekezdése: „Ha a [az utak] forgalmi jellege (az út jelentősége, forgalmi terhelése és a forgalom összetétele) megváltozik, a ... közlekedési hatóság országos közút esetén a vagyongazdálkodó, helyi közút és magánút esetén a tulajdonos kérelmére a vonatkozó elfogadott terület-, illetve településrendezési eszközök szükség szerinti módosítását követően az országos közút helyi közúttá vagy magánúttá, a helyi közút országos közúttá vagy magánúttá, a magánút helyi közúttá vagy országos közúttá minősítéséről határozatot hoz.”

A 39. § (2) bekezdése szerint útcsatlakozás létesítését hatósági döntés engedélyezi, sőt, a közút(vagyon) kezelője hozzájárulásának megtagadása esetén is azt hatósági döntés pótolhatja, és a hozzájárulás szerinti feltételektől is eltérhet a hatóság határozata.

A Magyar Köztársaság gyorsforgalmi közúthálózatának közérdekűségéről és fejlesztéséről szóló 2003. évi CXCVIII. törvény 2. § alapján a gyorsforgalmi utakra eltérő (kiegészítő) szabályokat kell alkalmazni.

A hivatalos irati jelleg szempontjából döntő az O. Zrt. által a K/3 melléklet szerint is lényegesnek tartott 5. § (1) és (2) bekezdése, amely szerint „a gyorsforgalmi út tervezése és építése – a jogszabályban meghatározott, hatályos területrendezési tervekkel összhangban – a miniszter kezdeményezése alapján indul meg. A miniszter rendelkezésére az építtető közbeszerzési eljárás keretében kiválasztja a tervezőt és elkészítteti az útépítés lehetséges nyomvonalváltoztatait magába foglaló műszaki tanulmányt, továbbá összeállíttatja az előzetes vizsgálati eljáráshoz – külön jogszabály szerint – szükséges dokumentációt (a továbbiakban: vizsgálati dokumentáció) és a területrendezési tervtanulmány dokumentációját.”

A miniszteri rendelkezéstől (egyedi aktus) kezdve (amely egyébként jelentős részben településrendezési eszközök végrehajtását szolgálja) az út megvalósításáig a nyomvonaltervek (tervdokumentáció értelemben) hivatalos iratokhoz tartozó ügyiratok. Emiatt az a kormányrendelet, amely a 6. § (1) bekezdése szerint a nyomvonalat rendeletben megállapítja,³⁷ már csak megerősíti, hogy az e rendelet végrehajtása körében keletkezett nyomvonaltervek is hivatalos irathoz tartozó ügyiratok az út tervezése és megvalósítása körében.

A rendelet – ahogy azt a (4) bekezdés tartalmazza – a környezeti hatásvizsgálat alapján módosulhat, vagy helyébe új rendelet léphet.

A hivatalos irati funkció meglétét más oldalról erősíti, hogy a rendelet szerinti nyomvonnall érintett területre szigorú tulajdoni és építési korlátozások vonatkoznak.³⁸

A szerzői műnek minősülő nyomvonaltervekre nézve hivatkozott jogszabályi rendelkezések azzal a következménnyel járnak, hogy ha nyomvonaltervet alkotnak a leírt hivatalos irati funkcióba kerülés előtt, akkor a tervre nézve a szerzői jog gyakorolható a hivatalos irati funkcióba kerülésig, és a hivatalos irati funkció megszűnését követően (pl. az utat nem építik meg, a megfelelő jogszabályt hatályon kívül helyezik, a nyomvonaltervet elvetik). Amíg a hivatalos irati (azaz a hivatalos irathoz tartozó ügyirati) funkció fennáll, a szerzői jog nem gyakorolható. A szerzői jog gyakorlása is alá van azonban vetve természetesen az esetlegesen megkötött érvényes és hatályos felhasználási szerződésnek (függetlenül attól, hogy azt tervezési szerződésnek vagy másként nevezik-e a felek).

Figyelemmel arra, hogy a felek álláspontja a hivatalos irati funkció mibenlétéről jelentősen eltér (különösen: T. Zrt. – K/2/1, O. Zrt. – K/3, K/6), az eljáró tanács az alábbi kiegészítő megjegyzést teszi.

A fenti válaszról az O. Zrt. vagy bármely úttervező mérnök vagy úttervezési tevékenységet folytató vállalkozás első pillantásra úgy vélheti, hogy a hivatalos irati funkció fenti értelmezése kiüresíti az úttervek alkotóinak szerzői jogait, így a szerzői műminőség elismerése is hiábavaló.

³⁷ „A gyorsforgalmi útnak a vizsgálati dokumentáció és a területrendezési tervtanulmány alapján 1:10 000 méretarányú helyszínrajzon elfogadott és a gyorsforgalmi út számára legfeljebb két változatban kijelölt 500 méter szélességű területsávját (a továbbiakban: nyomvonal) a környezetvédelmi hatóságnak az előzetes környezetvédelmi eljárás során hozott határozatának közlésétől számított 60 napon belül a Kormány rendeletben állapítja meg.”

³⁸ 17. § (1) A Kormány által, a megvalósítandó gyorsforgalmi út számára rendelettel megállapított nyomvonalat tartalmazó dokumentációval (jóváhagyott tanulmányterv) – amely tartalmazza a tervezett csomópontokat, valamint jellemző hossz- és keresztzelvényeket is – vagy az építési engedéllyel rendelkező külterületi gyorsforgalmi út tengelyétől számított 250-250 méter széles területsáv beépítésre szánt területté – a külön jogszabályban megjelölt gazdasági terület kivételével – nem nyilvánítható. ...
(3) Az (1) bekezdésben megjelölt rendeletben megállapított nyomvonnall érintett területsávon – a rendelet hatálybalépésétől számított négy éven belül – tilos a terepviszonyokat megváltoztató munkát végezni. Ez a tilalom a megjelölt időtartamon belül az ingatlan vagy egy része állami tulajdonként való birtokba vételéig áll fenn.

A probléma azonban nem a minősítésben, hanem abban áll, hogy a nyomvonalterv olyan műszaki alkotás, amelynek felhasználhatósága (mind használati, mind szerzői jogi értelemben) erősen korlátozott. Ha például volna olyan kiállítás, netán verseny, ahol az útnyomvonalak terveit és a megvalósított utak képeit (vö. K/8, K/9) hasonlíthatja össze a közönség (és adott esetben zsűri), és a legesztétikusabb tájalakító tervek/nyomvonalak kerülnének értékelésre, a kiállítási jog és netán a gyűjteményben/könyvben való kiadás engedélyezésének joga aggálytalanul megilletné a terv (és a kép) alkotóit annak ellenére, hogy a tervek maguk hivatalos irati funkcióban vannak. Ez a jog csak ellenkező felhasználási szerződési kikötés esetén nem lenne gyakorolható. Valószínűleg azonban az ilyen, „nem hivatalos irati funkcióban” való felhasználás igen ritka lehet a nyomvonaltervek esetében.

Azt, hogy az ügy lényege a műtípusban rejlik, jól mutatja, ha a hivatalos irati funkció szempontjából összehasonlítást teszünk például egy új törvény előkészítése körében készített szakirodalmi/tudományos művekkel. A jogalkotási döntéstől (pl. kodifikációs bizottság felállítása) kezdve a megrendelt művek (tanulmányok) – a döntés mint hivatalos irat, és a majdani törvény mint másik hivatalos irat – ügyiratok. E funkcióban szerzőik nem gyakorolhatják szerzői jogaikat, írásaik, megoldási javaslataik minden korlátozás nélkül felhasználhatók, átdolgozhatók, azokból el lehet hagyni, azokhoz hozzá lehet tenni, azokat „tovább lehet folytatni” stb. E művek azonban ki is adhatók folyóiratcikként vagy szakkönyvben, lehívásra hozzáférhetővé tehetők megfelelő honlapokon stb. Ha a szerzőkkel kötött felhasználási szerződés eltérően nem rendelkezik, ez utóbbi felhasználásokra nézve a szerzők szerzői joga érintetlen marad.

Válasz a 2. kérdésre

A kérdés: Változtat-e az eset szerzői jogi megítélésén, ha a változatlan terveket vagy az eredeti tervező engedélye nélkül módosított terveket hatósági engedélyezési eljárás céljára használják fel, illetve ha az eljárásban benyújtott tervek az eredeti tervekhez képest az eredeti tervező engedélye nélkül módosításra kerültek?

A válasz részben adódik az első kérdés részkérdéseire adott válaszból. Mivel a nyomvonaltervek az út létesítésére vonatkozó döntéstől a megvalósításig hivatalos irati funkcióban vannak, ezért azokra nézve a szerzői jog nem gyakorolható. Ez azt is jelenti, hogy az eredeti tervek az eredeti tervező hozzájárulása nélkül módosíthatók az út megvalósításáig, ideértve az ahhoz szükséges valamennyi hatósági engedélyezési eljárást.

Ez nem jelenti azt, hogy tilos az olyan szerződési kikötés, amelynek alapján az eredeti tervező vállalja, a megrendelő (építtető) pedig megrendeli az eredeti tervek valamennyi, a hatósági eljárásokban szükségessé váló módosítását. Ha a kikötött ellenérték fedezi ezt a tervezési tevékenységet, és az e tervezési tevékenység alapján esetlegesen keletkező újabb művek felhasználási jogának megszerzését is, és a megrendelő az ellenérték csökkentése mellett a szerződési kikötés ellenére sem veszi igénybe a tervező munkáját, akkor – figye-

lemmel arra, hogy az Szjt. erről a kérdésről nem rendelkezik – az Szjt. 3. § utalása alapján a vállalkozási szerződés szabályai szerint kell az ilyen jogvitát rendezni.

Válasz a 3. kérdésre

A kérdés: Megállapítható-e a bírósági gyakorlatban valamilyen tendencia, illetve kialakult joggyakorlat az építészeti és műszaki létesítmények, illetve azok tervei más tervező általi megváltoztatása esetén, nevezetesen abban a kérdésben, hogy ha valamely építészeti, műszaki létesítményt, illetve annak tervét a tulajdonos megrendelő megbízásából valamely, az eredeti tervezőtől különböző tervezővel készíttetik el az eredeti tervhez képest megváltoztatott tartalommal, úgy a tulajdonos megrendelőnek (illetve a megbízásából eljáró tervezőnek) a tervek felhasználására, illetve megváltoztatására kell-e szerzői jogi szempontból engedélyt kérnie az eredeti tervezőtől, illetve van-e jogdíjigénye ilyen esetben az eredeti tervezőnek?

A kérdést az eljáró tanács az eredeti terv megvalósításával kapcsolatos engedélyezési eljáráson kívül eső továbbtervezési/áttervezési jogkérdésnek tekinti.

Ennek előkérdése, hogy a továbbtervezés/áttervezés eredménye szerzői jogi védelem alá tartozó terv/részterv legyen, ugyanis „A szerzői műnek a szerző hozzájárulása nélküli megváltoztatása jogellenes. Ezzel szemben a szerzői mű átdolgozásáról akkor lehet beszélni, amikor a tevékenység következtében más eredeti, egyéni alkotás keletkezik”.³⁹

Ha az eredeti terv átdolgozásáról van szó az előző bekezdés értelmében, akkor ahhoz szükséges az eredeti tervező engedélye.

A „tisztá” megoldás az, ha az eredeti terv tervezőjével kötött tervezési/felhasználási szerződésben az építtető megszerzi a tervezőtől – annak kifejezett nyilatkozata alapján – az átdolgozás jogát, olyképpen, hogy az építtető maga vagy harmadik személy útján átdolgoztathatja az eredeti tervet. Ezt fejezi ki igen pongyola és nem kellően világos megfogalmazással a BH2005. 143. számon közzétett döntés: „I. Az építész – mint az építészeti alkotáson fennálló szerzői jog jogosultja – az építménnyel kapcsolatos szerzői jogai közül a felhasználás jogát átruházhatja, azaz a művön harmadik személynek kizárólagos felhasználói jogot engedélyezhet.”

A legtöbb esetben azonban az átdolgozási engedély nem található meg a tervezési/felhasználási szerződésekben. Itt is utalni kell arra, hogy a bármely felhasználási módra területi és időbeli korlátozás nélkül adott felhasználási engedély nem terjed ki az átdolgozásra, mert azt csak kifejezett, tehát erre irányuló nyilatkozattal engedélyezheti a szerző.⁴⁰ (Vö.: K/7 melléklet 8. pont, amelyből e kikötés hiányzik, és a kifejezett kikötés hiánya miatt értelmezés útján sem lehet eljutni az átdolgozási jog engedélyezéséhez).

³⁹ BDT2006. 1300.

⁴⁰ Szjt. 47. § (1) bekezdés.

Megfelelő átdolgozási engedély hiányában az alábbi esetekben rendelkezhet az építtető (megrendelő) az átdolgozás jogával.

Ha az átdolgozás hivatalos irati funkcióban történik, például azért, mert új hivatalos irat rendelte el a már létező út fejlesztését (továbbépítését, ahhoz útkereszteződés, csomópont, új műtárgy létesítését stb.), akkor az eredeti tervek átdolgozása már úgy történik, hogy az eredeti tervek – mint az átdolgozás kiinduló pontjai – hivatalos iratot kiszolgáló ügyirati funkcióba kerülnek. Ilyen esetben tehát nem szükséges az eredeti tervező engedélye az átdolgozáshoz, és díjigénye sem áll fenn. Természetesen eltérő szerződési kikötés itt is lehetséges.

A második eset (ha eltekintünk a hivatalos irati funkciótól) a dologi jogi tulajdonjog és a szerzői vagyoni jog ütközésének eredménye. A funkcionális művek esetében a bírói és a szakértői gyakorlat is a dologi jogi tulajdonjog primátusát ismeri el, megfelelő fenntartással.

E körben elsődleges az elvi kérdést egyébként kellő differenciálás nélkül eldöntő EBH2005. 1201⁴¹ szám alatt közölt döntés, amely szerint *ha a tulajdonos rendeltetésszerű joggyakorlása során kívánja a funkcionális művet (épület) átépíteni, akkor ezt megteheti az eredeti tervező hozzájárulása nélkül.*

E döntés lényeges tartalma az eljáró tanács álláspontja szerint nem az, hogy nem létezik az eredeti terv tervezőjének átdolgozási joga, hanem az, hogy az eredeti tervező nem akadályozhatja meg a „rendeltetésszerű” átépítést azzal, hogy

- egyáltalán nem járul hozzá az eredeti tervek átdolgozásához,
- a hozzájárulását olyan feltételekhez köti, amelyek kikötése joggal való visszaélést jelent.

Ilyen lehet adott esetben az is, ha csak akkor adja meg a hozzájárulást, ha ő készítheti el az átdolgozáshoz szükséges terveket, noha e tervek mással kedvezőbb feltételekkel készíthetők el, vagy a tervezőt kötelezően pályázat (pl. közbeszerzés) útján kell kiválasztani stb.

Ha azonban az „átépítés” jogával a tulajdonos él vissza, akkor nem minősül joggal való visszaélésnek, ha a tervező nem adja hozzájárulását a terv átdolgozásához (az ügyben a tulajdonos eltért az építési engedélytől, és ehhez kívánta megszerezni a szerző hozzájárulását).⁴²

Sajátos esetkör a kiviteli tervnek az engedélyezési tervhez képest más tervezővel való elkészítése. Itt valójában nem átdolgozásról van szó, hiszen az engedélyezési terv éppen hogy a kivitelezés, a három dimenzióba helyezés megvalósítása céljára készült, és a kivitelezési terv csak az abban foglaltak műszakilag meghatározott módon való kifejtése, végrehajtása. Ezért bárkivel elkészíthetető.

A SZJSZT gyakorlatában is több alkalommal szembekerült a dologi tulajdonjog és a szerzői jog ütközésével.

Az eljáró tanács egyetért az alábbiak szerinti szakértői gyakorlattal.

⁴¹ A tulajdonosi jogok rendeltetésszerű gyakorlása nem eredményezheti a tervezőnek az építményhez fűződő szerzői joga megsértését.

⁴² BDT2008. 1756, I. Nem minősül visszaélésszerű joggyakorlásnak, ha a szerző az építészeti alkotás mint szerzői jogi védelem alatt álló mű jogosulatlan megváltoztatása esetén az utólag kért hozzájárulását megtagadja. Ezért a szerző jognyilatkozata bírósági ítélettel nem pótolható.

A közelmúltban az 1/2006. sz. ügyben eljáró tanács arra a következtetésre jutott, hogy „a tulajdonos tulajdonjogból fakadó jogosultságaival – akár a szerző Szjt.-ben megfogalmazott személyhez fűződő jogát fogalmilag sértő módon is⁴³ – akkor élhet, ha az alkotás megváltoztatásához, vagy akár az épületben megtestesülő alkotás megsemmisítéséhez fűződő érdek mögött olyan szükségszerű (reális), magán- vagy társadalmi igény áll, amellyel szemben a szerzői jog gyakorlása rendeltetésszerűen joggyakorlásnak minősülhet. Ezt a mérlegelést azonban esetenként kell elvégezni.”

Kifejezetten „továbbtervezési” problémával foglalkozott a SZJSZT a 06/07/01 sz. ügyben. Ebben előbb összefoglalta a legújabb szakértői gyakorlatot: „A legújabb szakértői gyakorlat részben építészeti tervdokumentációk összehasonlítása során (SZJSZT-11/2006), részben építészeti mű átépítésével kapcsolatos szakvéleményben (SZJSZT 1/2006) foglalkozott az építészeti tervművek jellegzetességeivel. Ez utóbbi szakvélemény töretlenül tartja a korábbi (SZJSZT-35/02., SZJSZT-02/01 sz. szakvélemények) azon megállapításait, amelyek az építészeti alkotások (és tervek) szerzői vagyoni és személyhez fűződő jogainak a fent írt sajátosságok okán fennálló szűkebb értelmezése mellett foglalnak állást.” Nem ismerte el a beépítési terv tervezőjének „továbbtervezési” jogát, azaz véleménye alapján a tulajdonos az eredeti tervezőtől különböző személyt is megbízhat a „továbbtervezéssel”.

Ugyanez a vélemény vizsgálta, hogy a német szerzői jogi szakirodalom hogyan vélekedik a tulajdonjog és a szerzői jog ütközéséről: „Az épület tulajdonosát megillető tulajdonjog és az építészeti alkotás (terv) szerzőjét megillető, a mű egységéhez fűződő jog ütközése során általában a tulajdonos tulajdonjoga megelőzi a szerző jogát, mert a művészi, esztétikai megformálás is a szándékolt használati célt (a funkciót) szolgálják. Az 'előjog' azonban csak akkor áll fenn, ha azt a tulajdonos indokolt gazdasági érdekei alátámasztják.” (A vélemény itt hivatkozza: Schricker: § 14, 17., 35., 36. széljegyszámokat.)

Összefoglalva: ha az eredeti nyomvonalterv átdolgozása hivatalos irathoz kötődik, akkor az eredeti terv ezen (új) hivatalos irat ügyiratává válik. Ilyenkor értelemszerűen az eredeti terv szerzője szerzői jogait nem gyakorolhatja. Ha a hivatalos irati funkció nem áll fenn, a tulajdonos (építtető) joga ütközik az eredeti terv szerzőjének jogával. Az ütközést alapvetően a dologi jog primátusa mellett a jog rendeltetésszerű gyakorlása és a joggal való visszaélés összemérésével csak esetről esetre lehet feloldani.

Dr. Gyertyánfy Péter, a tanács elnöke
Dr. Faludi Gábor, a tanács előadó tagja
Dr. Kiss Zoltán, a tanács szavazó tagja
Dr. Ambrus Kálmán, külső szakértő

⁴³ A szerző integritási jogának sérelmét – figyelemmel arra, hogy erősen funkcionális művekről, útnyomvonaltervekről van szó, az eljáró tanács külön nem tárgyalta, de megjegyzi, hogy van erre nézve szakértői gyakorlat, pl. SZJSZT-35/02, SZJSZT-26/04, SZJSZT-14/06.

CÍM SZERZŐI JOGI VÉDELME

SZJSZT-21/09

Magánmegkeresés

A megkereső által feltett kérdések

1. Az „Egy boltkóros naplója” cím az Szjt. 1. §-a, illetve az Szjt. 4. § (2) bekezdése alapján szerzői jogi oltalom alatt áll-e?
2. Jogszabályt sértett-e a P. Kft. azzal, hogy a fenti címet felhasználási jog megszerzése nélkül használta fel?
3. Felhasználási díj illeti-e meg az Ű. Könyvkiadó Kft.-t a P. Kft.-től?

Az eljáró tanács szakértői véleménye

Előzetes megállapítás

Az eljáró tanács mindenekelőtt rögzíti, hogy a szakértői vélemény kialakítása során kizárólag a megkeresés és az ahhoz csatolt kilenc melléklet alapján alakította ki a szakvéleményét, nem ismerve az ügy összes körülményét, így többek között a különböző érintett magyarországi kiadók és a külföldi jogtulajdonos között létrejött megállapodásokat, mint ahogyan az sem ismeretes, hogy a megkereső a P. Kft.-vel folytatott teljes levelezését rendelkezésre bocsátotta-e (pl. R. A. esetleges válasza a 8. számú mellékletként csatolt email-re).

A konkrét kérdésekre adott válaszok

Ad 1. A szerzői jogi oltalom feltételeit a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (továbbiakban Szjt.) a következőképpen határozza meg:

„1. § (1) Ez a törvény védi az irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokat.

(2) Szerzői jogi védelem alá tartozik – függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. ...

(3) A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől.”

Ez azt jelenti, hogy a szerzői jogi védelemnek a mű „egyéni, eredeti jellegén kívül más feltétele nincs, és nem is lehet. Nem függhet tehát mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől” [miniszteri indokolás az 1–9. §-

hoz, 1. § (3) bekezdés]. Az Szt. 1. § (2) bekezdésében szereplő felsorolás példálózó jellegű, a szerzői jogi védelemnek tehát az sem feltétele, hogy az egyéni, eredeti alkotás az *a)–o)* pont valamelyike alá besorolható legyen.

Az Szt. 16. § (2) bekezdése, miszerint a szerző engedélye szükséges a mű sajátos címének felhasználásához is, azonban végképp nem hagy semmi kétséget afelől, hogy a cím mint mű is lehet szerzői jog tárgya. Mivel azonban az egyéni, eredeti jelleg mint a szerzői jogi védelem feltétele a címek esetében is követelmény, ezért csak a sajátos cím állhat szerzői jogi védelem alatt.

Az Szt. 4. § (2) bekezdése kimondja, hogy szerzői jogi védelem alatt áll többek között más szerző művének fordítása is, ha annak egyéni, eredeti jellege van.

A fordításnál, miután „más szerző művének fordításáról” rendelkezik a törvény, származékos műről beszélünk, ami azt jelenti, hogy a fordításon csak akkor állhat fenn szerzői jogi védelem, ha az annak alapjául szolgáló mű szerzői műnek minősül.

A fenti esetben az eredeti cím „Confession of a Shopaholic”, míg ennek az R. A. általi magyar fordítása „Egy boltkóros naplója”. Az eljáró tanács álláspontja szerint az eredeti cím és annak fordítása is rendelkezik egyéni, eredeti jelleggel, tehát szerzői jogi védelem alatt áll. Az eredeti cím szellemesen utal az angol nyelvben elterjedt és ún. szóösszerántás lévén a XX. század második felében keletkezett „workaholic” kifejezésre, amely a munkamániásokat hivatott jellemezni. Ehhez képest a magyar fordító nem ezt a szöveggörnyezetet veszi alapul, hanem egy teljesen más szó, a holtkóros alapulvételével szóösszerántással alkot egy szintén találó kifejezést, ami a magyar nyelvben ugyanazt tudja kifejezni, mint az eredeti angol cím.

Ad 2. Az Szt. 16. § (2) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a szerző engedélye szükséges a mű sajátos címének felhasználásához is. Ugyanezen § (6) bekezdése kimondja, hogy jogosulatlan a felhasználás különösen akkor, ha „... az arra jogosult szerződéssel engedélyt nem ad”. Ennek alapján egyértelmű, hogy a megkeresés tárgyát képező címet harmadik személy csak a jogosulttól megszerzett felhasználási engedéllyel használhatja.

A 2. sz. mellékletként csatolt felhasználási szerződés nem tartalmaz kifejezett kikötést arra vonatkozóan, hogy az Ü. Könyvkiadó a megkeresés tárgyát képező cím felhasználására harmadik személyeknek jogosult lenne engedélyt adni. Az Szt. 46. § (1) bekezdése értelmében az eljáró tanács álláspontja szerint a megkeresés tárgyát képező címnek az Ü. Könyvkiadón kívüli harmadik személyek általi felhasználásához, ideértve a könyvkiadást és a filmcímként történő felhasználást, R. A. szerző engedélye szükséges. A megkeresésből és a mellékletekből nem derül ki egyértelműen, hogy a P. Kft. rendelkezik-e R. A. engedélyével.

Az Szt. 16. § (1) bekezdése értelmében a szerzőnek kizárólagos joga van a mű felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. A „minden egyes felhasználás engedélyezése” pont arra az esetre utal, amikor egy mű több formában (nyomtatott, megfilmesítés,

színházi előadás) juthat el a közönséghez. „A szerzőnek minden egyes – önálló – felhasználási folyamatnál kizárólagos engedélyezési joga és díjazási igénye van”.⁴⁴

Ad 3. Az Szt. 16. § (4) bekezdése főszabályként úgy rendelkezik, hogy a szerzőt a mű felhasználására adott engedély fejében díjazás illeti meg. A díjazásról a jogosult csak kifejezett nyilatkozással mondhat le, amely jelen esetekben írásos formához van kötve.

Mind a P. Kft. általi könyvkiadás, mind pedig a filmcímként történő felhasználás után R. A. szerzőt jogdíj illeti meg.

Az eljáró tanács felhívja a figyelmet, hogy nem az Ü. Könyvkiadó Kft.-t illeti meg a jogdíj, hanem R. A. szerzőt, tekintettel arra, hogy a rendelkezésre álló dokumentumokból az állapítható meg, hogy az Ü. Könyvkiadó Kft. a megkeresés tárgyát képező címnek harmadik személyek általi felhasználása tekintetében engedélyezési joggal nem rendelkezik.

A P. Kft. által kiadott könyvek címként történő felhasználás után a szerző jogdíjra a P. Kft.-től tarthat igényt, míg a filmcímként történő felhasználás után a film terjesztését, illetve nyilvános előadását végző szervezetektől.

A *nemo plus iuris* elve alapján a Z. Kft. filmforgalmazó nem szerzett felhasználási jogot a megkeresés tárgyát képező címen. A szerző tehát akkor sem támaszthat a P. Kft.-vel szemben díjigényt a filmcímként történő felhasználással kapcsolatban, ha a P. Kft. a 9. számú mellékletként csatolt engedélyben adott felhasználási jogosultság fejében díjazásban részesült (ez egyébként az engedélyből nem derül ki).

Dr. Sár Csaba, a tanács elnöke

Dr. Lendvai Zsófia, a tanács előadó tagja

Dr. Karsay Enikő, a tanács szavazó tagja

⁴⁴ A szerzői jogi törvény magyarázata, p. 99. Gyertyánfy Péter (szerk.) KJK-Kerszöv, Budapest, 2000.

FORDÍTÁS IDÉZÉSE, MEGVÁLTOZTATÁSA

SZJSZT-22/09

A Fővárosi Bíróság megkeresése

A bíróság által feltett kérdések

1. A szakmai szokásoknak megfelelő-e az az eljárás, ha a fordító egy, már korábban megjelent műfordítás egy részét átvéve azon annyiban változtat, hogy az az általa fordított szöveggörnyezethez illeszkedjen?
2. Megfelel-e az idézés szabályainak az az eljárás, ha a safordítás egyes részeit – annak fordítója külön engedélye nélkül – megváltoztatva beleilleszti a saját maga által fordított szövegbe, azonban lábjegyzetben feltünteti a fordító nevét és a fordítás tényét?
3. A „módosítottam” kifejezés a szakmai szokásoknak megfelelő jelzése-e annak, hogy az idézett szövegrész részben megváltoztatásra került a fordító részéről anélkül, hogy ahhoz a fordító előzetes engedélyét kérte volna?

Az eljáró tanács válasza

Ad 1. Az eljáró tanács számára rendelkezésre álló adatok szerint valamely korábban megjelent műfordítás részletének más műbe, műfordításba való átvétele esetén nem teljesen ismeretlen eljárás, hogy azt az átvevő az általa fordított szöveg értelmének megfelelően, ahhoz igazodó módon csekély mértékben megváltoztassa. A kérdés teljes körű megválaszolásához azonban további szempontokra is fel kell hívni a figyelmet.

Egyrészt az a tény, hogy a gyakorlatban az átvett műfordításrészlet ilyen „funkcionális” megváltoztatására valóban előfordul példa, önmagában nem alapozza meg, hogy ezt az eljárást „szakmai szokásnak” tekinthessük. A fordítások készítői számos lehetőség közül választhatnak abban az esetben, ha a saját fordításuk alapjául szolgáló mű korábban már lefordított műrészleteket is tartalmaz. Ezek között az elsölegesen alkalmazott, szakmailag széles körben elfogadott lehetőség, hogy e részletek tekintetében a korábbi fordítást (vagy fordításokat) használják, a fordító megjelölésével. Abban az esetben azonban, ha ez bármilyen okból nem célszerű (például, mint az a jelenlegi ügyben is felvetődött, az eredeti fordítás nem illeszkedik az átvevő mű gondolatmenetébe), a fordító egyéb megoldásokat is alkalmazhat. Ilyen megoldás lehet pl. hogy a fordító egy másik korábbi, esetleg saját fordítását használja fel (jelezve ugyanakkor, miért választotta ezt az egyébként általánosan használt eredeti fordítás helyett, pl. a gondolatmenet megfelelő illusztrálása végett), vagy hogy az eredeti fordításból átvett részletet értelmező, magyarázó megjegyzéssel látja el (pl. idézet

után hozzáfűzi, hogy „jelentése:” vagy „értsd:”). A fordító tehát semmilyen szempontból, így szakmai szempontból sincs a korábbi fordítás „kötelező” átvételéhez kötve.

A műfordításrészletek más művekbe történő átemelésének kérdése esetében másrészt figyelemmel kell lenni arra, hogy az a szerzői jogi jogszabályokkal, így elsősorban a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvénnyel (a továbbiakban: Szt.) összhangban történjen, mivel azokat természetesen semmiféle „szakmai szokás” nem írhatja felül. Az átvétel módja e kérdésben különös jelentőséggel bír. A szabad felhasználás esetköreit meghaladó, engedélyköteles felhasználás esetében elsősorban maga a felhasználási engedély rendelkezhet az átvett részletek módosításának lehetőségéről. A szabad felhasználás e körben tipikus esetei, az idézés [Szt. 34. § (1) bek.], illetve az átvétel [Szt. 34. § (2) bek.] esetében az átvett fordításrészlet módosításának lehetősége különböző. Idézés során a szövegmódosítás lehetősége nem áll fenn (az idézetnek az eredetihez hűnek kell lennie, nem csupán gondolati szinten, hanem pontosan az eredeti kifejezőmód védelme által indokoltan szövegszerűségében is), míg átvétel esetében az Szt. 50. §-a által meghatározott körben lehetséges a változtatás.

Az eljáró tanács ehhez kapcsolódóan jelzi, hogy bár a bíróság által feltett kérdés részlet átvételére vonatkozik, a per tárgyává tett részletek esetében nem beszélhetünk az Szt. 34. § (2) bekezdése szerint átvételről. Egyrészt azért, mert jelen esetben nem „tudományos kutatás céljára történő átvételről” van szó (ami az átvétel szabályainak alkalmazásához az egyik feltétel lenne), másrészt pedig az átvevő mű üzletszerű hasznosításra került; ezáltal pedig az átvétel szabályai arra bizonyosan nem alkalmazhatóak. Ezen túlmenően is a részletek hosszúsága, irodalmi jellege stb., mind az eredetileg is idézésre irányuló szándékot támasztják alá.

Összességében elmondható, hogy a szakmai szokások a korábbi fordításokból történő idézés és átvétel során számos olyan megoldásra adnak lehetőséget, amely nem jár a szerzői jogi jogszabályok sérelmével.

Ad 2. Az 1. kérdésre adott válaszból is következően, az idézés törvényi szabályának nem felel meg az az eljárás, ha az idézett művet, fordítást az eredeti fordító engedélye nélkül megváltoztatják.

Ez még akkor is így van, ha egyéb részleteiben a kérdésben említett eljárás az idézés szabályainak megfelel; így a saját fordításba történő beillesztés, illetve a fordító nevének és a fordítás tényének feltüntetése mind szakmai, mind szerzői jogi szempontból elfogadott, illetve kötelező.

Az eljáró tanács a sagafordítás kapcsán felhívja a figyelmet arra is, hogy a keresetpontosításban megjelölt szövegrészletek közül több esetben már nem is módosított átvételről beszélhetünk, mivel az eredeti fordítás, illetve az átvett műben szereplő „módosított” szöveg között olyan nagymértékű a különbség, amely miatt az átvett mű szövege gyakorlatilag teljes egészében elszakad az eredeti fordítás forma- és gondolatvilágától; így lényegében nem

módosításról, hanem új fordításról beszélhetünk. Ezekben az esetekben az eredeti fordító nevének feltüntetése nem szükséges, sőt aggályos is lehet. Egy példa erre:

Eredeti mű:

Bujtogatsz itt minket, anyám, törvény szerint való, jogos bujtogatással.

Átvevő mű:

A mi öreganyáknak tetszik, ha felfingerelhet minket.

Ad 3. Az 1. kérdésre adott válaszból következően, bár előfordul, hogy valóban a „módosítottam” kifejezéssel jelölnek idézett szövegrészben szereplő változtatást, ez egyrészt nem tekinthető általános szakmai szokásnak, másrészt nem felel meg az idézés törvényi szabályainak sem.

Kiegészítésként jegyzi meg az eljáró tanács, hogy emellett a jelenlegi ügyben az átvevő mű egyes fejezetei között nincs is összhangban a hivatkozások, idézetek kezelése. Így az Edda-versek esetében az eredeti fordításokat nem módosították, az átvevő mű gondolatmenete által megkívánt esetekben az átvevő mű fordítója az 1. pontban ismertetett lehetőségek közül szükség esetén vagy a saját fordítás alkalmazását, vagy a korábbi fordítás magyarázatát választotta. Ettől jelentősen eltér a sagafordítások megoldása, ahol egyrészt az eredeti idézetek számos helyen módosításra kerülnek, másrészt e (egyébként szabálytalan/indokolatlan) módosítások okát nem jelölik meg. Itt ki kell emelni, hogy bár a szakmai szokások valóban többféle (a szerzői jog szabályainak is megfelelő) lehetőséget is nyújtanak az idegen műből származó fordításrészletek, hivatkozások átemelésére, az általánosnak tekinthető, hogy egy művön belül a kiválasztott módszert annak minden részében egységesen alkalmazzák.

Dr. Rozgonyi Krisztina, a tanács elnöke

Dr. Gondol Daniella, a tanács előadó tagja

Bucsi Szabó Zsolt, a tanács szavazó tagja

SZÁMÍTÓGÉPI PROGRAMALKOTÁS SZERZŐSÉGE

SZJSZT-26/09/1

Magánmegkeresés

A megkereső által feltett kérdések

1. Egyetért-e a Szerzői Jogi Szakértő Testület azzal az állásponttal, hogy

1.1. P. F. I. rész *d)* pont, első francia bekezdésében leírt tevékenysége nem alapozza meg az E-O és E-I programokkal kapcsolatban szerzői minőségét, figyelemmel arra, hogy a szoftvereket teljes egészében én készítettem el, én terveztem meg az adatbázisterv, illetve a program működésének megtervezésétől a konkrét programozásig terjedő folyamat teljes egészében?

1.2. A fentiekre és a 3. szám alatt csatolt nyilatkozatokra is tekintettel az E-O és az E-I szoftverek szerzői jogi jogosultja én vagyok?

1.3. Sem a szerzői vagyoni jogok átruházása, sem felhasználási jog keletkezése nem állapítható meg jelen ügyben az L. M. Kft. részére az E-O és E-I szoftverrel kapcsolatban, mivel az L. M. Kft. és köztem nincs érvényes megállapodás sem a szoftverek szerzői vagyoni jogainak átruházása, sem felhasználási jog tekintetében?

2. Feltéve, de meg nem engedve, hogy a szoftverek átadása mint ráutaló magatartás és a szoftverek átvétele megalapozza a felhasználási jog keletkezését, mi a keletkezett felhasználási jog terjedelme (pl. terület, időtartam, felhasználási mód)?

3. Egyetért-e a Szerzői Jogi Szakértő Testület azzal, hogy – feltéve, de meg nem engedve, hogy felhasználási jog keletkezett – a felhasználási jog nem kizárólagos, azaz az E-O és az E-I szoftverek felhasználása vonatkozásában harmadik személyeknek is felhasználási jogot engedhetek? Amennyiben igen, úgy az alvállalkozói szerződéstől függetlenül is adhatok-e felhasználási engedélyt harmadik személyeknek, vagy amíg az hatályban van, úgy az L. M. Kft. jogosult az alvállalkozói szerződés szerinti 50%-os jutalékra (az L. M. Kft.-vel kötött szerződés hatályban van, de az együttműködés teljes mértékben megszűnt)?

4. Feltéve, de meg nem engedve, hogy felhasználási jog keletkezett, a T. Szerzői Jogi Szakértő Testület álláspontja szerint van-e annak jogi akadály, hogy a felhasználási engedély az „Alvállalkozói szerződés” 7. pontjában írt 60 napos felmondási idővel, rendes felmondás útján megszűnjön?

5. A Szerzői Jogi Szakértő Testület egyéb észrevételei.

Az eljáró tanács szakértői véleménye

Előljáróban az eljáró tanács rögzíti, hogy a Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 8. § (1) bekezdése szerint „a Szakértő

Testület nevében az eljáró tanács a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakítja ki a szakértői vélemény[é]t, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást Az idézett rendelkezésből következően az eljáró tanács jelen szakvéleményét kizárólag a számára átadott iratok és annak mellékletei alapján alakította ki.

Ad 1.1. A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szt.) 4. § (1) bekezdése szerint a „szerzői jog azt illeti meg, aki a művet megalkotta (szerző)”. A szerzői jogi védelem jogszabályi feltétele tehát maga az alkotás, amely – kreatív szellemi tevékenységből fakadó – egyéni, eredeti művet hoz létre.

A szerzői jogi oltalom soha nem a megvalósítandó ötletet, hanem annak egyéni, eredeti megformálását védi. Ez a megállapítás igaz azokra az alapvetően funkcionális jellegű műfajokra is, amelyek jelentősége elsősorban nem az esztétikai élmény nyújtásában, hanem valamely funkció egyedi, eredeti megvalósításában érhető tetten. Ezen funkcionális jellegű műfajok közé tartozik a számítógépi programalkotás is.

A számítógépi programalkotás fejlesztése számos különböző módszer alapján történhet. Az egyedi megrendelés alapján készített szoftverek fejlesztése során a kiindulási pont jellemzően a megrendelő elvárása, vagyis a megvalósítandó funkciók és egyéb jellemzők (például grafikai kérdések) rögzítése. A megrendelő a rendelés feladásakor – például felkészültségétől, korábbi szakmai tapasztalataitól, az elvégzendő feladat jellegétől, a fejlesztést végző szakemberekkel szerzett tapasztalataitól függően – eltérő mélységben fogalmazza meg elvárásait. Lehetséges, hogy a megrendelő csupán az elvégzendő feladatot határozza meg (például „pénzügyi, könyvelési szoftver honosítása”), de az is lehetséges, hogy akár az alkalmazandó algoritmusokat, pontos képernyőterveket is a megrendelő határozza meg. Míg az előbbi eset eredményeként kialakuló ötlet nem alapozza meg a szerzői jogi védelmet, nem zárható ki az sem, hogy a nyújtott szellemi tevékenység megalapozza a megrendelő szerzői minőségét. A megrendelő pozícióban lévő személyek szerzői minőségéről ezért általános jelleggel nem, csupán az egyedi esetet ismerve lehet megalapozottan állást foglalni.

Az eljáró tanács – a fentiek mellett – egyetért azzal a megállapítással, hogy önmagában a megvalósítandó funkcióknak a megrendelő általi meghatározása, illetve a képernyőtervekkel kapcsolatos általános elvárások közlése nem minősül olyan szellemi tevékenységnek, amely az Szt. értelmében szerzői jogi oltalmat keletkeztet.

Ad 1.2–1.3. A megkeresésben alkalmazott „szerzői jogi jogosult” fogalma jelentheti egyrészt a szerzőt, másrészt pedig azt a személyt, aki (amely) a vagyoni jogokat gyakorolhatja.

Az Szt. 94/B. §-a szerint az ellenkező bizonyításáig „azt kell szerzőnek tekinteni, akinek nevét ilyenként a művön a szokásos módon feltüntették”. Az eljáró tanács megvizsgálta a rendelkezésre bocsátott forráskódi, illetve futtatható (demó-) állományokat, illetve a szoftverek kézikönyveit, és megállapította, hogy azok több helyen is megjelölik a megkeresőt. Ezen megjelölések egyike sem tekinthető azonban az Szt. 94/B. §-ának (1) bekezdése sze-

rinti olyan névfeltüntetésnek, szerzői azonosításnak, amely az ilyen művön szokásosnak tekinthető lenne. A megkeresés szerint az E-O és az E-I programot „©L.M.” megjelöléssel hozták forgalomba. A © jel alkalmazása – egyebek mellett a Magyarországon az 1971. évi 4. tvr.-rel kihirdetett Egyetemes Szerzői Jogi Egyezmény III. cikk (1) bekezdésének rendelkezése okán – elterjedt módja a szerzőnek, illetve a szerzői vagyoni jogok jogosultjának (az egyezmény hiteles angol szövege megfogalmazásában: „copyright proprietor”) megjelölésére. Az eljáró tanács megállapítása szerint a szoftvereken feltüntetett megjelölés ez esetben nem a szerzőre, hanem a vagyoni jogok jogosultjára vonatkozik, már csak azért is, mivel szerző – az Sztj. 4. § (1) bekezdéséből következően – kizárólag természetes személy lehet, miközben a szoftveren feltüntetett „L. M.” jelölés kifejezetten egy jogi személyre utal. Ezt a megjelölést a © betűvel együtt feltehetően az alapszoftverrel együttes terjesztés indokolta.

Az Sztj. 94/B. § (2) bekezdése szerint ha a szerzőt a művön nem jelölték meg a szokásos módon, úgy az ellenkező bizonyításig azt kell szerzőnek tekinteni, aki a művet sajátjaként a Magyar Szabadalmi Hivatalnál önkéntes műnyilvántartásba vette, és ezt közokirattal igazolja. Az eljáró tanács megállapítja, hogy a megkereső mindkét tárgybeli szoftvert sajátjaként bejelentette a Magyar Szabadalmi Hivatal önkéntes műnyilvántartásába. A hivatkozott rendelkezés szerint ellenkező bizonyításig a megkeresőt kell az E-I és az E-O program szerzőjének tekinteni. A szerzőségi vélelem megdöntésére vonatkozó iratot a megkeresés nem tartalmazott, így azzal kapcsolatos további vizsgálatot az eljáró tanács nem végzett.

A fentiek mellett az eljáró tanács meg kívánja jegyezni, hogy a rendelkezésére bocsátott iratok alapján azt nem vizsgálhatta, hogy a megkeresésben megnevezett C. B., F. L. és C. L. a tárgybeli számítógépi programalkotásoknak konkrétan milyen módosításait (esetleg átdolgozásait) hajtotta végre. Ezzel együtt az azonban általános jelleggel rögzíthető, hogy akár az ügyféligényeknek való jobb megfelelést célzó „technikai jellegű módosítások”, akár a „hibajavítások” elérhetik a szerzői jogi oltalomhoz megkívánt egyéni, eredeti szellemi alkotást, önmagukban ugyanis soha nem az adott munka célja (jelen esetben: módosítás vagy javítás), hanem annak tényleges megvalósítása ad eligazítást ebben a kérdésben.

Az eljáró tanács – megfelelő információk hiányában – azt sem ellenőrizhette, hogy az 5/1–5/3. számon csatolt nyilatkozatok szerzői a nyilatkozatok aláírásakor rendelkeztek-e a vagyoni jogokkal, ehhez ugyanis meg kellene vizsgálni, hogy az említett személyek milyen jogviszony alapján végezték a szoftverek módosítását, illetve javítását. E kérdésnek egyebek mellett azért lehetne jelentősége, mert ha (a) a tevékenységük eléri a szerzői jogi oltalom szintjét, de (b) a vagyoni jogokat akár az Sztj. rendelkezése folytán (például szolgálati munként), akár pedig magánjogi szerződés alapján korábban átruházták harmadik személyre (például az L. M. Kft.-re), úgy a csatolt nyilatkozatok joghatása csak külön vizsgálat eredményeként lenne megállapítható.

A fentiek mellett az eljáró tanács rögzíti, hogy nem talált olyan körülményt, amely az 5/1–5/3. számon csatolt nyilatkozatoknak a szerző személyére vonatkozó kijelentéseinek valódiságát megkérdőjelezné, azok alapján alaposan feltételezhető, hogy a nyilatkozatot adó személyek tevékenysége nem alapozza meg a szerzői jogi védelmet.

Az eljáró tanács megvizsgálta az L. M. Kft. és K. E. között 1998. február 1-jén létrejött „Alvállalkozói szerződés” elnevezésű megállapodást, és megállapította, hogy abban kifejezett rendelkezés sem a tárgybeli szoftverek átruházása, sem pedig az azokra kiterjedő felhasználási jog vonatkozásában nem található.

Az Szjt. 42. § (1) bekezdése szerint felhasználást a szerző felhasználási szerződésben adhat, amelyet a 45. § (1) bekezdése értelmében írásba kell foglalni, és ugyancsak írásban kell rögzíteni a vagyoni jogok átruházására vonatkozó megállapodást az Szjt. 55. §-a szerint. Tekintettel azonban arra, hogy a jognyilatkozatokat minden esetben tartalmuk és nem elnevezésük alapján kell elbírálni, továbbá az Szjt. 3. §-a útján alkalmazandó Ptk. 207. § (1) bekezdésére, az eljáró tanács megvizsgálta a felek feltehető akaratát is.

Bár az alvállalkozói szerződés 1a) pontja az E-O és az E-I program esetében a fejlesztést, mint a megkereső által említett szolgáltatást nem említi [a szoftverfejlesztésre vonatkozó 1b) pont viszont nem említi az E-O és az E-I programot] a megkeresés 1c) pontja szerint a felek megállapodásukat kifejezetten az E-I és az E-O program elkészítése érdekében kötötték. Az alvállalkozói szerződés 4. pontja továbbá arról rendelkezik, hogy a megkereső milyen mértékű jutalékban részesül az E-O és az E-I program értékesítése után, függően a nyújtott szolgáltatások körétől. Az eljáró tanács e körben külön fel kívánja hívni a figyelmet arra a körülményre, hogy az alvállalkozói szerződés már hivatkozott 4. pontja szerint, amennyiben az E-O és E-I program értékesítése teljes egészében az L. M. Kft.-től függetlenül történik, a vételár 50%-a az L. M. Kft.-t illeti meg. A fentiekből összességében az a következtetés vonható le, hogy a felek között megállapodás jött létre az E-O és az E-I modul elkészítésére, illetve arra, hogy az ily módon kifejlesztett programok értékesítését – amely szerzői jogi értelemben a többszörözési és terjesztési jogokat érinti – a megkereső és a megbízást adó L. M. Kft. is végezhet. Erre utal a megkeresés 1f) pontja is, amely szerint a megkereső és az L. M. Kft. forgalmazta az E-O és az E-I programot.

Az eljáró tanács e körben hivatkozni kíván az Szjt. 42. § (3) bekezdésére, amely szerint ha a „felhasználási szerződés tartalma nem állapítható meg egyértelműen, a szerző számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni”. Mivel az alvállalkozói szerződés alapján nem dönthető el egyértelműen, hogy a felek át kívánták-e ruházni az E-O, illetve az E-I program vagyoni jogait (ahogyan az egyébként számítógépi programalkotások esetén szokásos), vagy csupán az értékesítéshez nélkülözhetetlenül szükséges többszörözési és terjesztési jogokat magába foglaló felhasználási engedélyt kívánták a megállapodásban rögzíteni, ezért a szerző számára szűkebb terjedelmű, a többszörözési és terjesztési jogot biztosító felhasználási szerződésként kell az alvállalkozói szerződést érteni.

Az eljáró tanács ugyancsak hivatkozni kíván az Szjt. 46. § (4) bekezdésére is, amely szerint – kétség esetén – a többszörözésre vonatkozó engedély kiterjed a terjesztésre is.

A fentiek alapján az eljáró tanács megítélése szerint az L. M. Kft. – a megkeresővel kötött alvállalkozói szerződés erre vonatkozó kifejezett rendelkezése hiányában is – megszerezte a tárgybeli szoftverek többszörözésére, terjesztésére vonatkozó felhasználási jogot.

Ad 2. Az eljáró tanács korábban arra a következtetésre jutott, hogy a felek között legalább a szoftverek többszörözésére és terjesztésére vonatkozó megállapodás született az alvállalkozói szerződés kifejezett rendelkezése hiányában is.

Mivel a felhasználási engedély nem a felek között kötött megállapodás kifejezett rendelkezéséből következik, az eljáró tanács fel kívánja hívni a figyelmet az Szjt. felhasználási szerződésekre vonatkozó azon szabályaira, amelyek a felhasználási engedély terjedelme tekintetében fennálló kétség esetén adnak eligazítást. Ezek közül – a konkrét esethez igazodva – kiemelendő, hogy az alvállalkozói szerződés kifejezett rendelkezése hiányában nem érthető

- kizárólagos felhasználási jogot biztosító megállapodásnak [Szjt. 43. § (1) bekezdés];
- harmadik személynek átruházható felhasználási jogot keletkeztető megállapodásnak [Szjt. 46. § (1) bekezdés];
- az átdolgozásra is kiterjedő engedélynek [Szjt. 47. § (1) bekezdése].

Az Szjt. 43. § (4) bekezdése szerint továbbá, mivel a felek nem állapodtak meg a felhasználási engedély területi hatályáról, az kizárólag a Magyar Köztársaság területére szól. Az eljáró tanács a rendelkezésére bocsátott alvállalkozói szerződést úgy értelmezi, hogy a felek a felhasználási szerződés időbeli hatályáról is úgy állapodtak meg, hogy az az alvállalkozói szerződéshez igazodik. Ebből következően mindaddig, amíg az alvállalkozói szerződés hatályos, a felhasználási engedély is hatályos.

Ad 3. Az eljáró tanács megállapítja, hogy az E-I és az E-O szoftver felhasználására adott engedély, az erre vonatkozó kifejezett rendelkezés hiányában, az Szjt. 43. § (1) bekezdéséből következően nem tekinthető kizárólagosnak.

Ad 4. Az Szjt. 101. §-a szerint a Szerzői Jogi Szakértő Testület a szerzői jogi jogvitás kérdések vonatkozásában illetékes, így a megkereső 4. kérdését is kizárólag ebből a szempontból vizsgálta meg. Az eljáró tanács a rendelkezésére bocsátott iratok alapján nem lát olyan okot, amely szerzői jogi szempontból megakadályozná a szerződés rendes felmondással történő megszüntetését.

Ad 5. Az eljáró tanácsnak egyéb észrevétele nincs.

Dr. Gyertyánfy Péter, a tanács elnöke
Dr. Békés Gergely, a tanács előadó tagja
Mamuzsics Gábor, a tanács szavazó tagja

Összeállította: dr. Kiss Zoltán

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

Richard R. Lindsey & Barry Schachter: *How I became a Quant. Insights from 25 of Wall Street Elite* (Hogyan lettem Quant? Bepillantás a Wall Street-i elit 25 tagjától). John Wiley & Sons, 2009; ISBN 978 0 470 45257 8

„Kezdetben kiugrott fizikusok, matematikusok, számítógéptudósok és néhány hozzájuk csapódott pénzügyi tudós tarka csapatát vonzotta magához a Wall Streeten megjelenő igény, hogy a vezető befektetési házaknál kvantitatív matematikai eszközökkel támogassák a technikai részleteikben mind bonyolultabbá váló befektetési módszerek kimunkálását. Ők lettek a quantok.” (Idézet a bevezetéből)

A paperbackkiadásban ismét megjelent kitűnő könyv a pénz világának high-tech részébe ad különösen érdekes és nagyon tanulságos betekintést.

Úgy fest, a biotechnológia mellett talán a pénzügyi derivatív eszközök fejlesztése az a terület, ahol – ha másként és más dimenziókban is – a legveszélyesebbek tudnak lenni az innovációk, és a legkevésbé követhetők azok hatásai, s e hatások következményei.

„Több dolgok vannak földön és egen, Horatio, mintsem bölcselmetek álmodni képes” – mondta Hamlet, és még nem is ismerte napjaink pénzügyi eszközeinek zavarba ejtő, számban és fajtákban gyorsan gyarapodó, érdemben szinte áttekinthetetlen gazdagságát. 1998-ban adta ki, ugyancsak a Wiley Kiadó Julian Walmsley akkor sokak számára felfedezésértékű művét *New Financial Instruments* (Új pénzügyi eszközök) címmel. Ebben írta a szerző: „Kezdetben négy pénzügyi eszköz volt: a banki betét, a váltó, a kötvény és a részvény. Mára a pénzügyi innovációk folyamatos beáramlásának eredményeként a piaci látkép sokkal bőségebb és sokkal összetettebb A mű világos, gyakorlatias betekintést kínál a pénz- és tőkepiaci eszközök és technikák napjainkban tapasztalható szédítő burjánzásába, és a mögöttük álló változásokba.” Akkor azt fűzhettük ehhez, hogy „Az utóbbi évtizedekben igen látványosan gyarapodnak az új pénzügyi eszközök és mindinkább fel is gyorsul az újdonságok megjelenésének üteme. Valószínűleg igen kevés olyan területe van a gazdaságnak, ha van egyáltalán, ahol ilyen sebességgel folya az innovációs fejlesztés, ilyen gyakran jelennének meg új konstrukciók, eszközök a piacon.” Ma viszont, visszatekintésben, nagyon is csábít, hogy azt mondjuk e hajdani pénzügyi világról: régi békeidők!

2007-ben adta ki a Wiley Richard Bookstaber kitűnő könyvét: *A demon of our own design – Markets, Hedge Funds, and the Perils of Financial Innovations* (Egy démon, amelyet magunk alkottunk – Piacok, fedezeti alapok és a pénzügyi innovációk veszedelmei). Ebben mondja: „Az esetek többségében a pénzpiacokon bekövetkezett válságokat nem hirtelen gazdasági hanyatlások, sem pedig természeti katasztrófák okozzák. Gyakorlatilag az utóbbi évtizedek valamennyi ilyen bajának kiváltó oka magában a pénzpiacok komplex szerkeze-

tében gyökerezik. A piac mechanizmusa maga kaphat fel egy kisebb jelentőségű eseményt, és torzíthatja el azt a lavina elindítójává. És minél szorosabban igyekszünk követni az elméleti modellt, ezáltal növelve a komplexitást és szorosabbá téve a piaci történések közötti összekapcsolódást, annál gyakrabban törnek ki válságok.

Az épületek, hidak szerkezeti tervezésétől az olajfinomítók és az erőművek működtetéséig, az autók és repülőgépek biztonságáig, megtanultuk a leckéinket. Ezzel szemben a pénzpiacokon óriási termékfejlesztés valósult meg az utolsó 30 évben, ám az eredmény az üzemzavarok gyakoriságának és súlyosságának növekedése lett. Ezek az üzemzavarok pedig nem e piacok szerkezetének és működésének javítását célzó erőfeszítéseink ellenére állnak elő, hanem éppen azok következményeként.

A mai, információcentrikus világban aligha lehet olyan dolgokat tudni, amelyeket más nem ismer. Előnyt így mindinkább abból lehet kovácsolni, hogyan tudjuk a mindenki számára hozzáférhető információkat egymással összeilleszteni és elemezni.

Bármilyen egyenletrendszert is álmódunk meg a pénzvilág leképezésére, az nem ad valódi ok-okozati összefüggéseket. Véletlenszerű megrázkódtatások érkeznek politikai és gazdasági eseményekből és a szereplők preferenciáinak és magatartásának változásaiból. Ha pedig nem követhetjük a rendszer ok-okozati összefüggéseinek menetét, mint ahogy ez megtehető például a folyadékok mechanikájában, akkor a részletek semmilyen ismerete sem segít hozzá ahhoz, hogy hosszú távú előrejelzéseket tegyünk a pénzvilág menetére, amelyet a gazdaság kiszámíthatatlanságai és a pszichológiai tényezők szeszélyei lökdösnek ide-oda.”

Az utóbbi évtizedekben a biotechnológia mellett minden bizonnyal a pénzügyi szektorban a legtermékenyebb az innováció, és itt kerülnek a leggyorsabb ütemben és mind szélesebb választékban piacra az új termékek. Bármilyen kétség nélkül elmondható az is, hogy az innovációs fejlesztést itt szinte kivétel nélkül a kereslet hajtja előre: a piaci szereplőknek az a kereslete, hogy a maguk sajátos – vagy éppen speciális – igényeihez és lehetőségeihez a legjobban illeszkedő, azokra optimális megoldást kínáló pénzügyi termékeket és konstrukciókat kapjanak, továbbá a pénzügyi szolgáltatóknak az a törekvése, hogy ilyen új termékek kínálatával javítsák versenyképességüket, üzletmenetüket, erősítsék piaci pozícióikat, és – nagyon nem utolsósorban – növeljék nyereségüket. Mára már mindebben alapvető szerepe van a globalizációnak is, amely egyetlen nagy, lényegében teljesen átjárható küzdőtérre alakította a pénzpiacokat, ahol mindenki versenyezhet mindenkivel – ha bírja! –, mindenkinek szembe kell néznie azzal, hogy mások kiszoríthatják, s minden új pénzügyi eszköz szinte korlátlanul terjedhet el az egész piacon. Ebben a mai piaci erőterben a méretgazdaságossági megfontolások önmagukban is arra ösztönzik a nagyobb pénzügyi szolgáltatókat, hogy igyekezzenek növelni piaci részesedésüket, új értékesítési lehetőségeket kihasználva maguknak a piacból – ez pedig nyilvánvalóan fokozza a piacon a versenyt, s annak megvívásához mindig újabb eszközökért kiált. Az utóbbi évek erős és nagyhatású tendenciája továbbá a pénzügyi szolgáltatási ágazatok – hitelintézeti, befektetési, biztosítási, pénztári stb. – közötti határokon átnyúló integráció, s az ezen alapuló, új típusú, kombinált

termékek megjelenése a pénzügyi vállalkozások kínálatában. Ez új területeket nyitott meg, és új lehetőségeket teremtett a szolgáltatók, valamint a termékek közötti versenyre, s szint-úgy erőteljesen növelte annak szorítását. Szükségszerű, hogy ez a kíméletlen piaci verseny hatalmas erővel hajtja előre a pénzügyi termékek innovációját, az új eszközök megjelenését, választékuk bővülését. Mindez kiemelkedő gazdasági szerepet és jelentőséget adott egy új szakterületnek, a pénzügyi eszközök tervezésének, amelynek rendeltetése, hogy a finanszírozási feladatok optimális megoldására, és úgyszintén a befektetési lehetőségekkel szembeni igények kielégítésére olyan innovatív pénzügyi konstrukciókat, termékeket alakítson ki, amelyek jól illeszkednek a finanszírozást keresők és/vagy a finanszírozók és az egyéb befektetők igényeihez és lehetőségeihez.

2004-ben jelentette meg a Wiley a fizikusból lett pénzügyi terméktervező Emanuel Derman könyvét: *My Life as a Quant – Reflections on Physics and Finance* (Életem quantként – Gondolatok fizikáról és matematikáról) címmel. Amint ott elmondja „A legtöbb nyereséges opciós stratégiának ugyanaz az alapja: vásárolj nagy tételben valamilyen egyszerű, kevésbé kelendő terméket. A pénzügyi terméktervezés segítségével alakítsd át valami vonzóbbá, és azt add el a retail üzletágban. ... Minden összetett pénzügyi termék előállítható a piacon kapható egyszerűbb termékek alkalmas kombinációjával. Ez az üzleti gyakorlatban azt jelenti, hogy a felhasználók minden egyedi igényéhez, a piaci szereplők minden sajátos szükségletéhez előállítható olyan testre szabott termék, amely azt optimálisan kielégíti, és ehhez az alkotóelemeket meg lehet venni a pénzpiacra.” Ugye milyen bájosan egyszerű? Azért annyira mégsem. Teljesen egyértelmű, hogy mindebben az átalakítás az, ami a nyereségszerzés eszközéül szolgál, vagyis a jelentős többletértéket megteremti. Folytassuk tehát Dermantól: „Ehhez az átalakításhoz jól kell ismerni az ügyfelek szükségleteit, és jól kell tudni kezelni a technikát”. Aki tudja, hogyan fejlődtek, sokasodtak, differenciálódtak a pénzügyi termékek az emlegetett időszakban, milyen iramban vágat itt az innováció, annak egyértelmű, hogy mindebben a kritikus elem a „jól kell tudni kezelni a technikát”. Ehhez a technikához pedig csupán a belépő a modern felsőfokú matematika ismerete – hozzá még kiemelkedő kreativitás is kell, s természetesen mind a „nyersanyagul” szolgáló, mind pedig a létrehozandó pénzügyi termékek tökéletes ismerete.

És itt jöttek a quantok. A quant a szakma szlengjében pénzügyi területen alkalmazott matematikust jelent. Az előzőekben vázoltak már érthetővé teszik, hogy a matematikusokból, elméleti fizikusokból és a felsőfokú matematika egyéb tudásaiból lettek a pénzügyi terméktervezés legkifinomultabb területeinek kiemelkedő szakemberei, a legkiválóbb quantok. Ha magyarítani akarnánk, talán a *pénzmatos* lenne a jó szó (a már bevett szleng, a tervmatos kifejezés nyomán). Ha viszont innen visszatekintve azt nézzük, milyen veszélyeket idéztek nem is egyszer a világra a pénzügyi derivatív termékekkel való kereskedés szélsőségesen túlhajtott ügyletei, szinte hajlamosak vagyunk azok megalkotóit – persze roppant igazságtalanul – boszorkánymesternek, netán bombagyárosnak nevezni. Tény, hogy a pénzügyi derivatív termékek gyors térnyerésével azok kereskedelme végletesen el is szakadt a réal-

gazdaságtól, ez pedig új veszélyforrásokat teremtett a világgazdaság egésze számára. Hogy ennek következményei mennyire súlyosak lehetnek, azt a legerősebben a közelmúltban a pénzügyi szektorból cunamiként ránk zúdult globális válság mutatta meg, amely a pénzügyi szektorból indult, s kiváltó okát részben a súlyosan elhibázott amerikai (gazdaság)politika, részben bizonyos derivatívákkal folytatott, módfelett óvatlan spekulációk teremtették meg. Hozzá képest a korábbi, szintén a derivatívákkal való túlhajtott spekulációból kirobbant nagy pénzügyi tengerrengés, a Long Term Capital Management fedezeti alapnak a pénzügyi világ egészét fenyegető összeomlása (l. Dunbar említett könyve, és Roger Lowenstein: *Tőzsdeguruk tündöklése és bukása* – Alínea Kiadó, 2007) szinte szelídnek tűnik.

A quantok tevékenységének lényegét a szerzők, akik maguk is e szakma csúcscategóriás mesterei, az alábbiakkal mutatják be: „*A quant matematikai modelleket tervez és működtet derivatívák árazására, kockázatok felmérésére vagy a piaci mozgások előrejelzésére. Olyan modelleket valósít meg, amelyek pénzügyi összefüggéseket képeznek le. (Ezekből születnek az új pénzügyi termékek – a szerző.) Közülük talán a legismertebb az opciók árazására szolgáló Black–Scholes-képlet, amely leírja az összefüggést két olyan pénzügyi eszköz ára között, amelyek között speciális kapcsolat áll fent. A képlet kifejlesztését gyakran nevezik az egyik alapvető tényezőnek, amely elindította a quantok forradalmi szerepét a Wall Streeten.*” (Erről részletesen ír Nicholas Dunbar az *Inventing Money* (Pénzt alkotni) c. könyvében – Wiley, 2001.)

Kiemelik: a derivatíváknak, amelyekkel a quantok dolgoznak, közös jellemzőjük, hogy azok olyan pénzügyi eszközök, amelyek értéke valamilyen dolog jövőbeni értékétől függ. A kulcsfontosságú elem, amely a quantokat hozzájuk, valamint a kockázatbecsléshez és a piaci előrejelzéshez köti, a matematikai know-how. Ehhez tudnunk kell, hogy minden olyan befektetési ügylet, amelyben a felek arra számítanak, hogy az ügylet tárgyát alkotó dolognak a piaci ára a továbbiakban megváltozik, és ők abból húznak nyereséget, valójában egy fogadás az eladó és a vevő között. Az előbbi arra fogad, hogy a kérdéses ár csökkenni fog, az utóbbi viszont arra, hogy növekedni. (Az egyik legegyszerűbb ilyen ügylet a tőzsdén jegyzett részvény adásvétele, és ugyanilyen megfontolások, indítékok állnak minden nyíltpiaci befektetési eszközzel végzett ügylet mögött.) A derivatívákra így végső soron elmondható, hogy azok matematikai konstrukciókban testesítenek meg a piacon forgó befektetési eszközökhöz fűződő jogokat. A probléma – s az előbb említett veszély – gyökere abban áll, hogy a mai pénz- és tőkepiacokon a különféle, gyorsan szaporodó és egyre jobban specializált derivatív eszközök a piacokon forgó termékek árfolyamai között az összefüggések mindinkább áttekinthetetlen és kiszámíthatatlan rendszerét hozták létre, amelyben a változások következményei egyre inkább követhetetlenek. Bookstaber írja fentebb említett könyvében: „*Amikor az innováció bonyolult eszközök, eljárások, konstrukciók bevezetését eredményezi egy már eleve, önmagában is bonyolult rendszerbe, ez elkerülhetetlenül azzal a kockázattal jár, hogy a bevezetett újdonság többé-kevésbé a várttól eltérően működik, és/vagy nem várt hatásokat is generál a rendszerben.*”

Nagyon is jellemző erre, hogy ezt a veszélyforrást még a piacfelügyeleti módszerekben és eszközökben e célból létrehozott innovációk sem képesek kiküszöbölni. Bookstaber kiemeli

(talán valamennyire túlzó általánosítással): „jöllehet a pénzügyi eszközök körében létrehozott innovációk egyik fő rendeltetése, hogy a befektetők, valamint a befektetések kezelői számára áttekinthetőbbé, kezelhetőbbé tegyék a pénzpiacokat, és hasonló a rendeltetése e piacok hatósági szabályozásának és felügyeletének is, valahogy még kockázatosabbá teszik azokat, a fokozottabb szabályozás pedig sajátos módon tovább növelheti a piacok működésének kiszámíthatatlanságát, s ezzel a kockázatait”.

Fő mondanivalója – amelyet bizonyára sokan utasítanak el eretnekségként vagy még rosszabbnak –, hogy nem lenne szabad minden pénzügyi innovációt ráereszteni a piacra csak azért, mert az hasznot tud hozni. Minden innováció újabb kockázati elemeket visz be a piacba, ezeket pedig nem lehet felügyelettel és szabályozással semlegesíteni, mert azok maguk is növelik a komplexitást és vele a kockázatot. A rendszer bonyolultsága miatt az innovációk hatásait, főként az áttételeseket, nehéz – olykor lehetetlen – előre felmérni, viszont azok uralhatják az innovációk egész eredményét, s létrehozhatnak nem várt, gyakran kedvezőtlen következményeket. Ezért reális veszély, és sokszor meg is valósuló kedvezőtlen kimenetel, hogy az ezekből kialakuló gazdasági folyamatokat már senki nem tudja teljes biztonsággal kézben tartani. (Ennyit a boszorkánymesterekről.)

Érdemes tudnunk, hogy opciók, önálló pénzügyi eszközökként, már évszázadok óta a kereskedelem tárgyát képezi. Például mezőgazdasági árucikkekre vonatkozó opciókkal rendszeresen kereskedtek az amerikai polgárháború alatt. A pénzügyi innovációkat létrehozó matematikusok megjelenése is jóval megelőzte a XX. századot. Az önkormányzati és állami forrásbevonásnak már a reneszánsz korában gyakori eszköze volt életjáradékok árusítása meghatározott összeg befizetése ellenében. Ehhez 1671-ben Johan de Witt matematikus dolgozott ki egy modellt – a híres matematikus Christian Huygens munkájára támaszkodva –, amely már jól figyelembe vette a kedvezményezett várható további élettartamát.

A derivatívák forradalmának kezdete 1973. április 26-hoz köthető: ekkor indult el a rendszeres kereskedésük a Chicago Board Options Exchange tőzsdén. Ennek is jelentős része volt a quantok forradalmi térnyerésében. Szintúgy a számítástechnika rendkívül erőteljes előretörésének, ideértve a személyi számítógépek megjelenését 1980 körül – technológiai vonatkozásban ez utóbbiak teremtték meg a hatékony eszköztárat. Kritikus jelentőségű tényezőként emelik ki még a szerzők a tőzsdei árucikkek árvolatilitásának drámai növekedését. Ebben számos tényező játszott szerepet, így a rögzített árfolyamok rendszerének megszüntetése 1973-ban, az első olajárrobbanás, a vietnami háborút követő infláció, az áruk és szolgáltatások nemzetközi kereskedelmének deregulációja és a nemzetközi tőkeáramlás szabályozásának liberalizálása. Mindez erősen megnövelte a bizonytalanságot a pénz- és tőkepiacokon (is), s azok szereplőinek húzódozása a megnövekedett kockázatoktól hajtotta előre a quantok szerepének térnyerését – no meg a pénzügyi szolgáltatók igyekezete, hogy a maguk hasznára új lehetőségeket kínáljanak ügyfeleiknek. Ebben a helyzetben a quantok teremtték meg a lehetőséget, az eszközöket arra, hogy a piaci szereplők elkerüljék a nem kívánt pénzügyi kockázatokat oly módon, hogy megfelelő üzleti konstrukcióban mások vegyék át azokat tőlük.

A már említett Black–Scholes-képlet kifejlesztését gyakran nevezik az egyik alapvető tényezőnek, amely elindította a quantok forradalmi szerepét a Wall Streeten. Myron Scholes 1997-ben közgazdasági Nobel-díjat kapott Robert C. Mertonnal együtt, aki szintén alapvető jelentőségű eredményeket ért el e téren (Fischer Black addigra már meghalt). Az indoklás kiemelte: *„Módszertanuk sok új típusú pénzügyi eszköz létrehozását eredményezte, és segítette a hatékonyabb kockázatmenedzsmentet a társadalomban.”* Nem sokkal a Black–Scholes-képlet megjelenése után a tudósok és a befektetési szakemberek már elkezdték azt útmutatónak tekinteni a kockázati kitettség módosításához. A pénzügyi eszközökkel való kereskedés eleve magában hordja a kockázatok adásvételét, hiszen mindegyikük tekinthető a kockázatok egy meghatározott kosaraként. Ez a megközelítés pedig gyorsan elvezet annak felismerésére, hogy másfajta kockázatok is kereskedés tárgyává tehetők, s hogy létrehozhatók újfajta pénzügyi eszközök, amelyek a kockázatokkal történő kereskedést teszik lehetővé akár egyedileg, akár azok egy bizonyos kombinációjában.

Az új szemlélet kibontakozásával szinte szó szerint határtalannak mutatkoztak az olyan új utak-módok létrehozásának különféle lehetőségei, amelyek lehetővé tették, hogy a piaci szereplők módosítsák a kockázati kitettségeiket, valamint megosszák egymással a kockázatokot. Szintúgy határtalannak mutatkoztak a Wall Street cégeinek lehetőségei a profitszerzésre abból, hogy eszközöket, módokat szolgáltatnak a piaci szereplőknek a kockázatok kezeléséhez és adásvételéhez. Csupán egyetlen adalék hiányzott még ennek kiaknázásához: az a speciális tudás, amely lehetővé teszi a megfelelő matematikai modellek kifejlesztését, a modellekét, amelyek korlátlan lehetőségeket teremtenek a kockázatok menedzselésére az erre alkalmas pénzügyi eszközök adásvétele révén. És ekkor jöttek be a képbe a quantok. Ők alkották a fent említett „tarka csapatot”, ők hozták ezt a tudást. Nagyon jellemző minderre, amit az egyik itt megszólaló quant mond: *„A befektetés művészete a befektetés tudományává fejlődik. Kvantitatív módszerekben járatos egyetemi pénzügyi szakemberek, és máshonnan a pénzügyi területre átjött tudósok hozták a tudományos módszerek erejét a befektetési eszközök tárába. Elemzések, működési folyamatok és struktúrák váltják fel az állításokat, megérzéseket, kóbor ötleteket. Az intuíció továbbra is központi jelentőségű a befektetéseknél, ám a menedzserek egyre inkább módszeresen jutnak el hozzá, és használják azt fel.”*

Lindsey és Schachter a quantok világáról a lehetséges legéletszerűbb és leginkább hiteles áttekintést adja e kötetben: huszonöten a legnevesebb quantok közül vallanak személyes arról, hogy milyen szakmai háttérrel és hogyan jöttek erre a pályára, hogyan látják és végzik munkájukat. S bár személyes történeteket kapunk, a kép, amely ezekből összeáll, magába a szakmába, annak lényegébe, sajátosságaiba és jelentőségébe ad kitűnő, mélyreható és sokoldalú betekintést.

Dr. Osman Péter

Jogi lexikon – átdolgozott és bővített kiadás. Complex Kiadó, 2009; ISBN 978 963295039 6

A kapcsolatok kezelésének ősidők óta három alapvető eszközrendszere van: a bunkó, a göcsörtös ágtól, az erőfölény kihasználásán át, az interkontinentális rakétáig és az űrbe telepített harci eszközökig; az érdekek összehangolása – már amíg ez működik; valamint a jogrend. Ezzel a lexikkal az ismeretek különlegesen hasznos és értékes forrásával gyarapodott mindenki, akinek oka és/vagy érdeke fűződik ahhoz, hogy tájékozott legyen, vagy legalább tájékozódni tudjon az utóbbi világában.

Régi, ma is igaz alapelv, hogy a törvény ismeretének hiánya nem mentesít azoktól a következményektől, amelyeket annak megszegése idéz ránk. Hasonlóképpen, mindenki csak magára vethet azokért a veszteségeiért, amelyek abból következnek, ha nem ismeri kellőképpen a jogait, vagy nem képes olyan jól kezelni a jog eszközeit, mint a vele szembenálló. Korunkban pedig kivétel nélkül mindannyian a jogrend erőterében élünk. Nincs, akinek mindennapi életét ne fonná át a jog, s ennek a következményeibe akkor is beleütközik, ha kellő tudás híján fel sem ismeri, hogy mivel áll szemben. Bármit teszünk, bárhogyan viselkedünk állampolgárként, magánemberként, a közélet és/vagy a gazdaság szereplőjeként, jogszabályok határozzák meg lehetőségeinket, kötelezettségeinket, jogi keretek rendezik egymáshoz és a világhoz fűződő viszonyainkat. Ebből viszont szükségszerűen következik, hogy nekünk jobb, ha ismerjük, értjük ezeket a szabályokat, ha rendelkezünk bizonyos jogi ismeretekkel.

A jognak is megvan ugyanakkor az a csúf sajátossága, mint a legtöbb magas színvonalon kimunkált szakmának: kialakította saját nyelvezetét, amelyet folyamatosan fejleszt, formál. Az e téren kevésbé jártasoknak ezért veszedelmes csapdát jelenthet, hogy a jog igen gyakran úgy használja a közönséges magyar szavakat, kifejezéseket, hogy a köznapitól többé-kevésbé eltérő jelentéssel ruházza fel azokat. Igen élesen megmutatkozhat ez abban, ahogy egy gazdasági vagy műszaki szakember, illetve egy jól képzett jogász értelmezi ugyanazt a jogi szakszöveget, például törvényt vagy szerződést. Egy ilyen lexikon segít az ebből eredő buktatók elkerülésében is.

Akinek nincs meg az éppen szóban forgó jogterületen az elegendő tudása és jártassága, s így áll neki jogi ügyletekben maga barkácsolni anélkül, hogy ehhez szakképzett segítséget is igénybe venne, az nagyjából olyan bölcsen jár el, mint aki maga szereli ki a vakbelét. Ilyenkor aligha adatik meg a kegyelem, miszerint „bocsássatok meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek”, és meg sem érdemelné, mert az ostobaság nem érdemel kegyelmet. Ám szintúgy különösen veszélyes az is, ha valaki úgy bízza az ügyét jogászra, hogy magának fogalma sincs, az mit, hogyan és miért tesz az ő nevében és számlájára. Ez ugyanis eleve olyan kiszolgáltatottságot jelent, amelyet gondolkodó ember, hacsak teheti, nem fogad el. Ezen túlmenően is súlyos hiba, s nem azért, mert netán a jogász nem elég lelkiismeretes képviselné, hanem mert így esélye sincs arra, hogy képes legyen követni az ügye alakulását, s szükség szerint akár beavatkozni abba a maga érdekei szerint, akár segíteni a jogászt an-

nak optimális vitelében. Tehát jogi ismeretekre mindegyikünknek szüksége van, s ha már nem a fejében, legalább mindig a közelében, felüthetően, amihez kitűnő segédeszköz ez a lexikon is.

Előző, 1999-ben megjelent kiadását, a Complex Kiadó jogelőde, a méltán nagynevű Közgazdasági és Jogi Kiadó (akkori nevén a KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó) adta közre. Az volt a szakterület első összegző műve a XX. század fordulóján megjelent Magyar jogi lexikon óta, s benne 175 elméleti és gyakorlati jogász négyéves munkája, kiemelkedő szakmai teljesítménye vonult fel. A jog meghatározó jelentőségű és értékű társadalmi és gazdasági szerepét az adja – és csakis az adhatja –, hogy együtt fejlődik az étellel, a szabályozandó területekkel, és kellőképpen reagál a változásokra, az új fejleményekre. Az előző kiadás létrejötté óta pedig különösen viharos évtizedek teltek el, s Magyarországon és világszerte is olyan jelentős változások történtek, amelyek a jogra és a jogtudományra igencsak hatással voltak, amelyeket a jognak is követnie kellett. A kiadó azt is kiemeli, hogy a tudomány és a technika fejlődése következtében is szinte minden jogágban nagy előrehaladás következett be, sőt újabb jogágak, illetve jogintézmények alakultak ki. Mindebből következik, hogy korábbi kiadásához képest e lexikonnak is meg kellett újulnia, mint minden hasonló tudástárnak, amely a mához szól, s nem csupán elegáns múzeumi tárgy akar maradni.

Az új kiadás ennek megfelelően szolgál rá az átdolgozott és bővített minősítésre. Amint a kiadó összegzi: követi az egyes jogágakban bekövetkezett változásokat; több mint 300 új szócikkkel bővült; a korábbi szócikkek átdolgozásra kerültek, bővültek, pontosabbak lettek. E kiadás előszava azt is kiemeli, hogy az új szócikkeket, a kiegészítéseket és az átdolgozásokat kizárólag az MTA Jogtudományi Intézet kutatói készítették. Tartalmazza további több száz neves magyar és külföldi jogtudós lezárt életművének legfontosabb adatait.

Így állt össze 4300 szócikk egy kötetben, amelyek fogalmi szinten magyarázzák a legkülönbözőbb jogágakba tartozó jogintézményeket, utalnak a jogintézmények történelmi gyökereire, adatokat közölnek a jog fejlődésének szempontjából meghatározó jelentőségű dokumentumokról, nemzetközi dokumentumokat, illetve nemzetközi szervezeteket ismertetnek.

A címszavak összeállítását illetően a kiadó azt is hangsúlyozza, hogy abban a szerkesztő elsősorban a magyar jogot, illetve intézményeinek fejlődését tartotta szem előtt, mindemellett igyekezett figyelemmel lenni a külföldi jogrendszerek egyes alapvető intézményeire, illetve sajátosságaira is. A külföldi tudósok kiválasztásánál a szakmai szempontok mellett figyelmet fordított arra is, hogy mindenképpen szerepeljenek a lexikonban azok a külföldi szakemberek, akik nemcsak munkásságuk, hanem a magyar tudománnyal való kapcsolataik révén különösen ismertek idehaza.

A jó lexikonok természete szerint a benne lévő szómagyarázatok többet is adnak, mint a fogalmak értelmezését. Gyakorta betekintést engednek a mögöttes összefüggésekbe, abba, hogyan illeszkedik a jog szövetébe a kérdéses fogalom vagy éppen az ügy, cselekedet, dolog,

amelyhez e fogalom kapcsolódik. Egy-egy bővebb szócikk elolvasása révén nemcsak a fogalmat értjük meg, hanem közelebb kerülhetünk a jog szóban forgó területéhez is.

Nem hagyható említetlenül azonban, hogy – mint oly gyakran – az iparjogvédelem tekintetében itt is találhatók szakmai hibák. Négyet említünk közülük. „Formatervezési minta” szócikk nincs, helyette a korábban használatos „ipari minta” fogalom kapott szócikket. Ez kissé szűken határozza meg a minta jelentéstartalmát, majd közli, hogy ízlésmintának is nevezik, s ez utóbbit zárójelben Gebrauchsmusterként adja meg. Ez utóbbival csak az a baj, hogy az az iparjogvédelem egy másik intézményét, a használati mintát jelenti. Az „iparjogvédelem” szócikk nagyon helyesen idesorolja a know-how jogi oltalmát, viszont tőle hivatkozással az „ötlet jogi védelme” szócikkhez vezet. Ez egyrészt félrevezető, hiszen a know-how soha nem pusztán ötlet, hanem kimunkált, speciális tudás, másrészt az utóbbi szócikk nem kevésbé pontatlan. A „védjegy” szócikk a jogosultat közvetett módon gazdálkodó tevékenységet folytató szervezetként azonosítja, ami valaha így is volt, de hatályos jogszabályunk – a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény – már nem alkalmaz ilyen megszorítást. Külön szócikk szól az „árujelzőkről”. Az ebben használt fogalmak sincsenek teljes összhangban az előbb hivatkozott hatályos jogszabályunk terminológiájával.

Ezzel együtt kifejezetten érdekes a lexikont lapozgatni, olvasgatni. Bőven találunk benne olyan címszavakat, fogalmakat, amelyek tanulságos betekintést adnak múltunk és jelenünk társadalmi berendezkedésének, viszonyainak sajátos vonásaiba, elemeibe. Egzotikus címszavak tárulnak eléink, mint például előszereteti érték, felentúli sérelem, forum shopping, kalózlevél, kameralisztika. Olyan izgalmasak, mint például állami immunitás, állami, illetve nemzetközi jogi szolgálat, vagy éppen – merész vállalkozásként – a találmány definíciója. Továbbá mind nagyobb fontossággal bíró fogalmak, mint a termékfelelősség, a jogi személyek honossága vagy éppen az integrált áramkörök jogi oltalma. És ki gondolná, hogy a gyümölcs címszóhoz tartozó kifejtés fél oldalnál is többet tesz ki!

Az emberi értelem teljesítményeinek egyik kiemelkedő csúcsa a római jog. Latint már nem tanult nemzedékeink itt megtalálhatják számos fogalmát és annak magyarázatát, s meglepődve fedezhetik fel, milyen fejlett volt, s mennyi él abból a mai világunkban is.

Mindezekkel kitűnő, hasznos és érdekes ez a lexikon, jogásznak és mindenki másnak egyaránt (ha nem is mindenben ugyanúgy). Benne különösen nagy koncentrációban és mégis jól áttekinthetően sorakoznak a jogra vonatkozó vagy azzal kapcsolatos információk, és ezzel lehetőséget teremt arra, hogy könnyen és gyorsan, azaz nagyon hatékony módon hozzáférhessünk e nélkülözhetetlen ismeretek nagy köréhez.

Dr. Osman Péter

James M. Kocis, James C. Bachman IV, Austin M. Long III, Craig J. Nickels: Inside Private Equity. The Professional Investor's Handbook (A magántőke világa belülről – A hivatásos befektetők kézikönyve). John Wiley and Son, 2009; ISBN 978 0 470 42189 5

E mű szerzői a magántőkealapok működésének meghatározó elemeit és vonásait mutatják be a tényleges gyakorlatuk elemzésével. Mondanivalójuk az iparág mélyreható és naprakész ismeretére támaszkodik, véleményük tárgyilagossága pedig még inkább segítheti az e téren kevésbé járatosakat. Kitűnő előadásmódjukkal, világos, jól érthető magyarázataikkal s a kötet jól áttekinthető szerkesztésével könyvük az ismeretek igen jó forrása ahhoz, hogy minden érdekelt és érdeklődő megérthesse a magántőke működését.

A könyv egész mondanivalójának vezérfonala, hogy a magántőke finanszírozási tevékenységében mit hogyan kell mérlegelni, megfontolni, s főként mérni, elemezni, és az így kapott eredményeket felhasználni a tevékenység hatékonyabbá és sikeresebbé tételére. A szerzők kiemelik, hogy az itt részletesen bemutatott mérési és elemzési technikák mindegyikét a gyakorlat igazolta.

A magántőke lényegét már összefoglaltuk a Private Equity – History, Governance, Operations c. kötet ismertetésében (I. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2009. 3. sz.). Az ott vázoltakra most csak annyiban térünk vissza, amennyi okvetlenül kell az itt mondanók megértéséhez.

A magántőke szakirodalma már igen bőséges. A szerzők e könyvük megkülönböztető sajátosságaként azt emelik ki, hogy elsősorban azok kitanítására szolgál, akik befektetendő tőkéjüket a magántőke kezén kamatoztatnák. Azért ide fűzzük: szintűgy nagyon hasznosak a belőle nyerhető ismeretek azoknak is, akik ilyen pénzügyi tevékenységet kívánnak folytatni, s valójában nélkülözhetetlenek azoknak, akik a gazdaságirányítás és -fejlesztés területén dolgoznak, és tevékenységükbe beletartozik, hogy segítsék a jó növekedési képességű vállalatokat tőkéhez jutni, segítsék a magántőkét bevonni a gazdaság fejlődésének finanszírozásába, s kialakítani ennek eszközrendszerét. (Hajdani kockázati tőke-törvényünk, a kockázati tőkebefektetésekről, a kockázati tőketársaságokról, valamint a kockázati tőkealapokról szóló 1998. évi XXXIV. törvény éppen azért maradt hatástalan, mert ehhez nem teremtett működőképes eszközöket.) Nem kevésbé elengedhetetlenek ezek az ismeretek azoknak, akik magántőke-befektetést akarnak szerezni cégüknek, vagy még dönteniük kell arról, vajon érdemes-e a külső forrásbevonásnál a befektetőknek ezt a típusát számításba venniük – hiszen tudniuk kell, hogyan gondolkodik, működik és milyen elvárásokkal lép fel az a cég, amelytől ilyen befektetést kapnak/kaphatnak, s amellyel a befektetés megvalósulása esetén hosszú együttélést kell végigcsinálniuk minél gördülékenyebben és sikeresebben. Mindezekon túl, a szerzők joggal mondják, hogy ezek az ismeretek ugyancsak kellenek az ilyen ügyletekkel foglalkozó jogászoknak, valamint gazdasági és pénzügyi tanácsadóknak is.

A magántőke fogalmának jelentése ugyanúgy többes, mint a kockázati tőkéé. Egyaránt jelölik vele a tőkepiaci szereplők meghatározott körét, valamint magát a pénzt (tőkét), amelyet ezek a vállalkozásokba fektetnek. Továbbá, akárcsak a kockázati tőke, a magántőke a tőkepiaci befektetési eszközök egyik osztályát is jelöli – e két osztály értelemszerűen egybe is esik úgy, hogy a magántőke, mint szélesebb kategória, magában foglalja az előbbit. Ennek magyarázata – amely egyben a magántőke üzleti tevékenysége és működési módja túlnyomó hányadának is magyarázata – az alábbiakban összegezhető.

Azokban az ügyletekben, amelyekben a pénztulajdonosok mások vállalkozásába fektetnek tőkét, a befektetőknek két fő típusa jelenik meg. Az egyik a szakmai befektető. Náluk az ilyen befektetés alapvető indítéka, hogy gazdasági érdekeltségeik fűződnek olyan céghez, amely maga is azon a piacon dolgozik – vagy oda akar betörni –, mint a vállalkozás, amelyben a befektetésükkel jelentős befolyást akarnak szerezni. Céljuk ezzel, hogy a továbbiakban a maguk érdekei szerint alakíthassák az utóbbi tevékenységét, sorsát. Normál esetben ezzel arra törekcsenek, hogy a befektetésükkel működő cég segítse egyéb érdekeltségeik tevékenységét, összjátékuk kedvezőbb és főként jövedelmezőbb működést eredményezzen. Ennek haszna a szakmai befektető számára abban is megjelenhet, hogy megnövekszik ily módon megerősített cégének gazdasági értéke, tőzsdei cégek esetében részvényeinek árfolyama. Az ilyen befektetések speciális változata a vállalatközi fejlesztőtőke-befektetés is. Szélsőséges – sajnos számunkra itt a gyakorlatban is jól ismert – változata a szakmai befektető tevékenységének, midőn azért szerez meghatározó uralmat egy cég felett, hogy részben-egészben leépítse annak tevékenységét, és a maga egyéb érdekeltségei számára megszerezze annak piacait, és/vagy kivigye belőle annak értékes eszközeit, és más cégeiben hasznosítsa azokat.

A befektetők másik fő típusát a pénzügyi befektetők alkotják. Az ő indítékuk sokkal egyszerűbb: nyereséget és/vagy jövedelmet igyekeznek húzni a befektetésükből. A nyereség legfőbb forrása, ha megnő a befektetéssel szerzett tulajdoni részesedésüknek – részvényeiknek, kft. üzletrészüknél – a piaci értéke, s ennek köszönhetően drágábban tudják azt eladni, mint amennyiért vették. Ez a kockázati tőke befektetéseinek fő indítéka is, s szintűgy ilyen befektetők azok, akik az értékpapírtőzsdén azzal a céllal vásárolnak részvényeket – vagy egyéb befektetési eszközöket –, hogy keressenek azok árfolyamának (remélt) emelkedésén.

Jövedelmet a pénzügyi befektető főszabályként osztalék formában tud húzni a vállalati befektetéséből. Ez szolgál befektetési indítékul az üzleti angyalok egy részének, s szintűgy az olyan intézményi befektetőknek, akiknek a feladataik ellátásához a befektetéseikből folyamatos bevételt is kell generálniuk (ilyenek lehetnek például a nyugdíjpénztárak).

A pénzügyi befektetők túlnyomó hányada tőkepiaci közvetítők igénybevételeével intézi az ilyen ügyleteit. Ennek egyik fő oka, hogy az óvatos befektető igyekszik több cégre is szétteríteni az ilyen „tétjeit”, hogy ezzel csökkentse kockázatát. Főszabályként ezen a piacon is maradéktalanul érvényes, hogy nagyarányú nyereség elérésére csak annak van esélye, aki hajlandó ezért felvállalni a nagyarányú veszteség veszélyét is, aki pedig nem akar nagyot veszíteni, ennek elkerülése érdekében igyekszik olyan széles befektetési portfólióval (szá-

mos különböző cégbe, egyébbe tett befektetésből álló „csomaggal”) dolgozni, amelyben az árfolyammozgások kiegyenlítik egymás szélsőséges ingadozásait. E könyvnek is az egyik középponti témája, hogy tőkepiaci befektetéssel senki sem képes biztosra menni, ez elvileg is lehetetlen – hacsak nem folytat tiltott bennfentes kereskedést vagy csal más módon –, tehát a kockázatvállalás mértékének optimalizálása a befektetési stratégia különösen fontos eleme. A felkészültség, a szaktudás, a tapasztalat abban segíthet, hogy úgy állítsanak össze és kezeljenek egy ilyen portfóliót, hogy jó esélye legyen annak, hogy abban a nyeremények végeredményben számottevően meghaladják a veszteségeket. Ez az a mesterség, amellyel a kockázati tőke hajdan új iparágként megjelent a tőkepiacon. Ha pedig azt nézzük, hogy mennyi fogalmazható meg ebből egzakt módon, s mennyi az, ami csak a tudásból, tapasztalatból, hozzáértésből táplálkozó „megérzés” számlájára írható, úgy elmondható, hogy a tartósan sikeres befektetés részben tudomány, részben művészet, és jobb nem bolygatni, hogy ebből melyik a meghatározó.

Annyi bizonyos, hogy – szélsőségesen sarkított példával élve – igaz ugyan, hogy a tőkepiacra is elvben érvényes a „vak tyúk is találhat szemet” elv, ám nagyon nem mindegy, milyen valószínűséggel. Mőfdelett nagyobb esély van a sikerre, ha legalább meg tudja különböztetni a kifutópályát a frissen vágott tarlótól, a hullott kalászt az elszórt csavartól. Említenünk kell azt is, hogy a tőkepiaci befektetések tudományában két nagy iskola áll szemben egymással. Az utóbbi évtizedekben a többségi – mondhatni az uralkodó – nézet, hogy a befektetési portfóliókat aktívan kezelni kell, azaz módszeresen és folyamatosan kigyomlálni belőlük a romló kilátású befektetéseket, és ígéretesekkel váltani fel azokat. Ezzel ellentétes elvet hirdet és gyakorol a világ legismertebb és legsikeresebb tőkepiaci befektetője, Warren Buffett, aki szerint nagyon jól kell összeállítani a részvényportfóliót, s utána évekig – a piaci hullámzástól meg nem rendülve – kitartani mellette. Ugyanezt hirdette és gyakorolta már jóval korábban a legismertebb magyar tőzsdei spekuláns, André Kostolany, aki maga minősítette e szóval az élete egyik fő szenvedélyét is alkotó foglalkozását. Igazságot tenni pedig e két iskola között csak annyira lehet, mint például a Nagy Bumm hívői és a kreacionisták között.

Mindenesetre a pénzügyi befektetők túlnyomó része praktikus megfontolásokból sem igyekszik e téren tudóssá és művésszé válni, s nem akarja az idejét és a kapacitását arra fordítani, hogy maga kezelje befektetéseit. Így jön a képbe a magántőke, egészen pontosan így kerülnek be a magántőke-befektetéssel foglalkozó alapok (cégek), a magántőke tevékenységének azzal az alapvető elemével, hogy közvetítő szerepet töltenek be a pénzpiacon: pénzt gyűjtenek a pénztulajdonosoktól kifejezetten arra a célra, hogy azt vállalatokba fektessék. (A pénzügyi közvetítő szerep legismertebb változatát a kereskedelmi bankok gyakorolják, midőn betéteket gyűjtenek, és az így szerzett pénzből kölcsönöket adnak.) A pénztulajdonosok így a magántőkealap által létrehozott és kezelt befektetési portfólióba teszik a pénzüket, és abban válnak érdekeltté, hogy annak egésze hogyan teljesít. Erre vonatkozóan ki is kell emelnünk egy kritikus jelentőségű tényezőt: a magántőkealapoknak a piacon versenyezniük kell a befektetők pénzéért mind a többi ilyen alappal, mind az egyéb befektetési lehetősé-

gekkel. Ha nem tudnak eléggé vonzó nyereségkilátást kínálni a pénztulajdonosoknak, nem jutnak pénzhez, nincs mit befektetniük, és ezzel végük. Meghatározó jelentőségű ebben, hogy – amint azt a szerzők részletesen be is mutatják – ha a magántőkealap megkezdte működését, az a továbbiakban ciklikus ismétlődéssel vég nélkül folytatódik. Az alap pénzt gyűjt > befektetési lehetőségeket keres, minősít, válogat > befektet > követi és ellenőrzi a befektetésével működő cégek gazdasági teljesítményét, esetleg részt vesz azok menedzselésében > kezeli a befektetési portfólióját > végül kivonja a sikeres befektetéseiből a tőkéjét és a nyereségét, és visszaosztja a maga befektetőinek az azokat megillető részt > majd pedig friss tőkét keres a piacon új portfólió felépítéséhez, s kezdődik minden előlről. Szükség lehet még arra is, hogy az így körvonalazott cikluson belül vonjon be további tőkét a piacról, akár a már meglévő befektetőitől, akár újaktól. Mindebben a magántőkealapok piaci versenyképességét, vonzerejét legfőképpen a már elért teljesítményük adhatja, tehát hogy milyen hozamot tudtak elérni befektetőiknek. Egész tevékenységüket ennek a szorításában folytatják, az újabb befektetéseik megválasztásánál is ezt kell szem előtt tartaniuk, vagyis hogy képesek legyenek azokkal ismét jó eredményeket produkálni. Az e téren kevésbé járatosak számára ezért különösen fontos tudni, hogy – amint a szerzők is kiemelik – amíg a magántőkealap befektetési jól teljesítenek, viszonylag könnyű újabb pénzt szereznie, sőt, gyakran jóval könnyebb is, mint a pénzhez megfelelő befektetési lehetőséget találni. Ugyanebből következik az is, hogy bármennyi befektetendő pénze is van, nem engedhet az elvárásaiból, amelyeket a cégekkel szemben támaszt, amelyekbe a pénzét teszi, hiszen azokkal is hoznia kell a tőkevonzó képességét biztosító nyereségeket.

A könyv világosan és mindenki számára jól érthetően írja le a magántőke-befektetés-sel foglalkozó alapok (cégek) tevékenységének lényegét, folyamatát, meghatározó elemeit, annak olyan kulcsfontosságú technikai vonatkozásait, mint pl. a befektetési portfólió értékelése, teljesítményének mérése. Legfőbb erőssége, hogy betekintést ad azokba a megfontolásokba is, amelyek döntő súlyúak az alapok menedzselésében, s amelyeket a kívülállók alig ismerhetnek, a hatásaikat viszont nagyon is megérezhetik. Belőle négy arany szabályt emelünk ki.

- Hivatásos magántőke-befektetőknek, valamint azoknak, akik pénzüket ezek kezére adják: „A magántőke, mint befektetési eszköz, egyáltalán nem való a rövid futamidőben gondolkodó befektetőknek, s azoknak sem, akiknek nincs jól átgondolt stratégiájuk”; továbbá: „Bízhat, de ellenőrizd!”
- Magántőke-befektetést kereső cégeknek: „Naiv mindenki, aki befektetőként befogadja a magántőkét, azaz érdemben így tulajdoni részesedést ad neki a cégében, és azt hiszi, hogy ezzel pénzt kap, ám külső befolyás nem telepszik rá. A tőkebefektetés ára a befogadó cég tulajdonosai és vezetői számára az irányítási jogok egy részének elvesztése.”
- Magántőke-befektetést kereső cégeknek, magántőkealapoknak és befektetőknek: „A tőkebefektetéssel működő cég tulajdonosai és a magántőkealap között akkor ideális a kapcsolat, ha valamennyi érdekük egybeesik.”

Az előszót többnyire csak átfutjuk – az itteni nagyon érdekes képet ad a kockázati tőke korai korszakáról. A továbbiakban a mondanivaló a következő részekre tagolódik: Az alapokról – ez adja a magántőke-iparágnak és a befektető tevékenységének az általános ismertetését, s az alapismereteket a további, komoly szakmai mélységű, technikai részletekben is gazdag leírásokhoz, magyarázatokhoz és elemzésekhez / Mérések és összehasonlítások (a befektési portfóliókra vonatkozóan) / A kockázat kérdései / Következtetések / Függelékek további fontos elemekről és témakörökről.

Dr. Osman Péter

SUMMARIES

THE ROLE OF CLAIMS IN PATENT LAW – PART II. JUDGEMENT OF MODIFICATIONS ENLARGING THE SCOPE OF CLAIMS IN THE EUROPEAN AND HUNGARIAN PATENT SYSTEM

Zsófia Kacsuk

The present paper attempts to give a comparative account of the regulations relating to admissible and inadmissible amendments in the Hungarian and in the European patent system. The possible types of patent claim amendments – including disclaimers – are discussed in the light of the European and Hungarian legislation and the established case law.

LEGAL PROTECTION OF SOFTWARES: THE PATENTABILITY OF COMPUTER PROGRAMMES FROM THE POINT OF VIEW OF COMPARATIVE LAW – PART I

Lilla Júlia Lovas

The author compares the advantages and disadvantages of the copyright and patent law protection of software in her study. In the first part, after a conceptual analysis, the legal position of software and inventions implemented by them is examined. The problem of technical characteristics is highlighted by case studies. The effects of the problems discussed on the economic position of enterprises of different size are also analyzed.

FILE SHARERS IN MOTION – FOURTH GENERATION OF FILE SHARING ON THE HORIZON?

Péter Mezei – László Németh

One of the most important topics of the current copyright law literature is the online piracy. Rightly, since we are witnesses of a broadening case law on the European continent, and not only in the United States. In the light of the relevant experiences to date, with a special emphasis put on the major court decisions of the year 2009, the present article attempts to systematize the generations of the P2P filesharing. The technological and legal factors both deserve their role in this process. The authors differentiate between three, clearly confineable generations. They introduce the main technological differences between the three types of P2P software; they enlighten that the evolution of the generations generally parallels with the loss of P2P pirates in an important trial; and they summarize, how the generations

shall be judged from a legal perspective. The article also raises the question, whether two relatively new technologies (the trackerless torrent service of The Pirate Bay and the P2P television services) may be deemed as a new, fourth generation.

TERRITORIAL SCOPE OF WELL-KNOWN COMMUNITY TRADE MARKS – ECJ’S JUDGMENT IN THE PAGO CASE

Dr. Sándor Vida

Pago an Austrian company is proprietor of a CTM representing a green glass bottle, a glass and the word PAGO. The mark is reputed in Austria. TirolMilch, also an Austrian company is using a similar bottle for milk-based drink. The Austrian Supreme Court considered to issue an injunction on the basis of the reputation of the earlier mark. But as reputation can be shown only in respect of Austria, the Austrian Supreme Court referred to the ECJ on meaning of CTMR Art. 9(1)(c). – ECJ in conformity with the earlier CHEVY case (C-375/97) told that reputation in one Member State is sufficient to establish reputation in the whole EC (C-301/07). – On comments of *Knaak, von Mühlendahl, Paz, Baraclough, Hauer, von Bomhard, Graulund, Ficsor, Griesmar, Treffigny-Goy and Folliard-Monguiral* is reported. – Considering Art. 1 (2) of CTMR the author of the paper is favourable for the judgment of the ECJ.

OBTAINING TRADE MARK PROTECTION 100 YEARS AGO

Kata Siklós

This essay is a detailed treat of the Hungarian trademarks from 1910. It shows the force of the Trademark Act at that time. It describes the principal characteristics of the legal protection and presents special examples from that age.

SOMMAIRE

<i>Zsófia Kacsuk</i>	Le rôle des revendications dans le droit de brevets – partie II. Appréciations des modifications élargissant l'étendue des revendications dans le système de brevets européen et hongrois	5
<i>Lilla Júlia Lovas</i>	La protection légale des logiciels: la brevetabilité des programmes informatiques du point de vue du droit comparé – partie I	16
<i>Péter Mezei – László Németh</i>	Les partageurs de fichiers en mouvement – la quatrième génération du partage de fichiers à l'horizon ?	51
<i>Dr Sándor Vida</i>	Le champ territorial de l'utilisation des marques communautaires renommées – le jugement de la Cour de justice européenne dans le cas Pago	83
<i>Kata Siklós</i>	L'acquisition de la protection des marques il y a 100 années	98
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	Nouveautés dans le domaine de la protection de propriété industrielle à l'étranger	108
Sélection des avis d'expert du Conseil pour la Protection de la Propriété Industrielle		133
Avis d'expert choisis du Corps des Experts en Droits d'Auteur		159
Revue des livres et périodiques		196
Summaries		210

INHALT

<i>Zsófia Kacsuk</i>	Die Rolle der Ansprüche im Patentrecht – Teil II. Beurteilung der den Umfang der Ansprüche erweiternden Änderungen im europäischen und im ungarischen Patentsystem	5
<i>Lilla Júlia Lovas</i>	Der Rechtsschutz der Softwares – die Patentfähigkeit der Computerprogramme unter dem Gesichtspunkt des vergleichenden Rechts	16
<i>Péter Mezei – László Németh</i>	Filesharer in Bewegung – die vierte Generation des Filesharings am Horizont?	51
<i>Dr. Sándor Vida</i>	Der Geltungsbereich der Nutzung der bekannten gemeinschaftlichen Marken – das Urteil des europäischen Gerichtshofs im Fall Pago	83
<i>Kata Siklós</i>	Die Erwirkung des Markenschutzes vor 100 Jahren	98
<i>Dr. Tivadar Palágyi</i>	Neuheiten auf dem Gebiet des gewerblichen Rechtsschutzes im Ausland	108
Ausgewählte Expertisen des Expertenkollegiums für Gewerblichen Rechtsschutz		133
Ausgewählte Expertisen des Expertenkollegiums für Urheberrecht		159
Übersicht von Büchern und Zeitschriften		196
Summaries		210

Tájékoztató szerzőinknek

Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle szerkesztősége örömmel fogad minden, a szellemi tulajdon védelmével foglalkozó írást. A beérkezett kéziratok a szerkesztőbizottság jóváhagyása esetén nyelvhelyességi és a kiadvány stílusához igazodó stilisztikai javítások után kerülnek publikálásra, amelyek nem érintik a mű tartalmi értékét. A kéziratot – a szerkesztőbizottság döntése alapján, az írás témája és mélysége szerint – a Tanulmányok, az Európai jogi figyelő, a Technikatörténet vagy a Hírek, események rovatban tesszük közzé. Az írás terjedelmét nem korlátozzuk, igen hosszú cikket esetlegesen két vagy több részben, egymást követő lapszámokban teszünk közzé a szerzővel történő egyeztetés után. Az egyes cikkekben kifejeződő állásfoglalásnak nem feltétlenül kell tükröznie a szerkesztőbizottság véleményét.

A szövegszerkesztővel, lehetőleg Rich Text formátumban készült kéziratokat mágneslemezen vagy e-mailben kérjük elküldeni az alábbi címek valamelyikére. Kérjük szerzőinket, hogy a szöveget ne formázzák, zárják balra, kiemelésként csak dőlt betűt alkalmazzanak, a címeket, alcímeket ne húzzák alá, a címhierarchiát lehetőleg számozással jelezzék. Tanulmányuk magyar és angol nyelvű összefoglalóját szíveskedjenek kb. 10-15 sorban mellékelni. A szövegben előforduló rövidítéseket, betűszókat első előfordulásukkor fel kell oldani. Az irodalomjegyzékben, hivatkozásokban kérjük az összes bibliográfiai adat (szerző, cím, kiadó, kiadás helye és éve, oldalszám) feltüntetését.

További kérdéseik esetén a szerkesztőség készséggel áll a rendelkezésükre (Magyar Szabadalmi Hivatal, 1370 Budapest 5, Pf. 552, Bana Zsuzsanna szerkesztő, zsuzsanna.bana@hpo.hu, anna.manyoki@hpo.hu, tel.: 474 5554, fax: 474 5555).